

DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA
Taylor Institution.

ΑΠΑΝΘΙΣΜΑ

ΔΕΥΤΕΡΟΝ

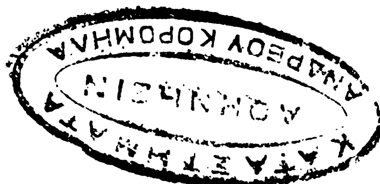
ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

ΕΚΔΙΔΟΝΤΟΣ

ΙΑΚΩΒΟΥ ΡΩΤΑ.

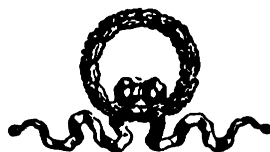
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

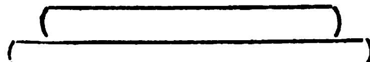
ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ,

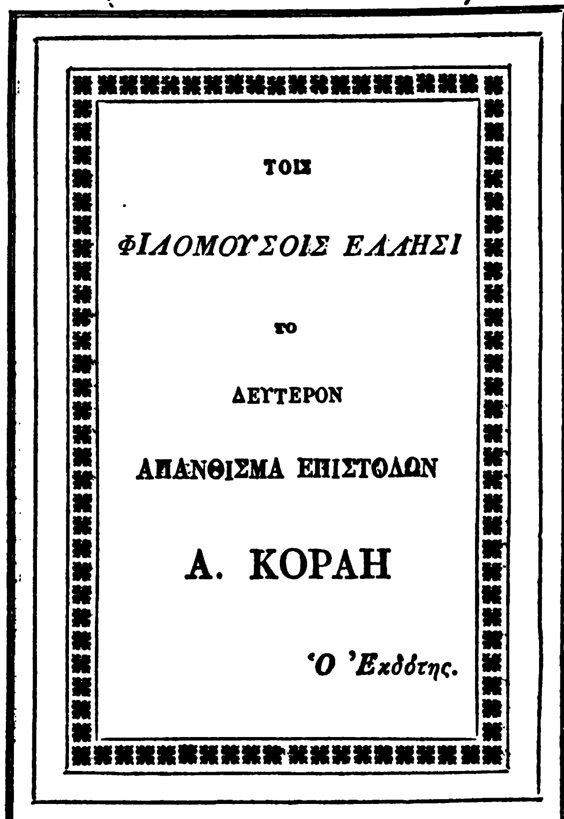
Κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἑρμοῦ Ἀρ. 215.

1841.

« Ἐμοὶ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούοντι ἐδόκει αὐτός τε μακάριος εἶναι καὶ
» τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ καλοκἀγαθίαν ἄγειν.»

Ξενοφ. Ἀπομν. Κεφ. VI. § 14, σελ. 82, ἐκδ. Α. Κοραῆ.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Τῶν ἐπιστολῶν Ἀδαμαντίου Κοραῆ τὸ Πρῶτον Ἀπάνθισμα, ἐκδοθὲν τὸ 1839 ἔτος, ἔλαβε παρὰ τῶν λογίων ὁμογενῶν καὶ ἀλλογενῶν δεξίωσιν τοιαύτην, ὥστε ἐνθαῤῥύνομαι σήμερον νὰ ἐκδώσω καὶ Δεύτερον ἄλλο, εἰς τὸ ὁποῖον περιέχονται τὰ ἀκόλουθα

ά. Ὁ Βίος τοῦ Κοραῆ, γραμμένος ἀπὸ τὸν ἴδιον, ἕως τὸ ὀγδοηκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας του.

β'. Ἐπιστολαὶ ἀνέκδοτοι πρὸς τὸν φίλον του Πρωτοψάλτην Σμύρνης,

Πρὸς τὸν φίλον του Βερνάρδον Κεῶν (Bernard Keun) ἱερέα τῶν ἐν Σμύρνῃ Ὀλλανδῶν.

Πρὸς τὸν φίλον του Ἀλέξανδρον Βασιλείου, ἄνδρα φιλόκαλον καὶ φιλογενέστατον.

Πρὸς τὸν σοφὸν Βάμβαν, καὶ διαφόρους ἄλλους φίλους τοῦ Κοραῆ.

γ'. Τεμάχια ἐπιστολῶν, διαλαμβάνοντα φιλολογικὰς καὶ ἠθικὰς παρατηρήσεις.

δ'. Ὀλίγαι ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Κύριον Ἰω. Ὀρλάνδον.

Ταῦτα εἶναι ἐν συντόμῳ τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ Δεύτερον τοῦτο Ἀπάνθισμα.

Δίδει βέβαια μεγίστην εὐχαρίστησιν εἰς τὸν φιλόκαλον ἀναγνώστην ὁ βίος τοῦ Κοραῆ, γραμμένος μὲ ἀφέλειαν καὶ μετριοφρασύνην ἀξιομίμητον. Ἀλλὰ τὸν ἀφίνει εἰς τὴν περιέργειαν νὰ μάθῃ ὅσα μετριοφρόνως ἀποσιωπᾷ εἰς τὸν βίον του ὁ φιλόσοφος Κοραῆς, καὶ ὅσα ἔπραξεν ἀπὸ τὸ ὀγδοηκοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας του μέχρι τῆς ἀποβιώσεως. Διὰ τοῦτο εἶναι ἐπιθυμητὸν νὰ ἀναβιώσωσι καὶ μεταξὺ τῶν νέων Ἑλλήνων νέοι Πλάτωνες καὶ Ξενοφῶντες, διὰ νὰ περιγρά-

ψωσι μὲ ἀκρίβειαν ὅλον τὸν βίον, καὶ τὰς ἀρετὰς τοῦ νέου τούτου Σωκράτους. ¡Καὶ τίς δὲν ἤθελεν θαυμάσειν τὴν γενναιότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Κοραῆς, πένης ὤν, ἀπέβαλεν ἐπικερδεῖς προτάσεις (α), μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἔχῃ ἀφιερωμένον ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον εἰς τῶν ὁμογενῶν τὴν ὠφέλειαν; ¡Τίς νὰ μὴν ἐκθειάσῃ τὴν Σωκρατικὴν αὐτοῦ ἐπιείκειαν, ὅσην ἔδειξεν εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τῆς ζωῆς του (β); Θέλεις, φιλόμουσε ἀναγνῶστα, νὰ βεβαιωθῇς ὁποῖον Δημοσθενικὸν πῦρ κατέφλεγε τὴν ψυχὴν τοῦ ἀθανάτου Κοραῆ; ἀνάγνωσον μὲ προσοχὴν τὴν ἐπιστολὴν ἀρ. 38, εἰς τὸ παρὸν Ἀπάνθισμα, σελ. 163—169! Εἶναι ἀναμφίλεκτον ὅτι, καθὼς ἡ παλαιὰ Ἑλλὰς ἔχει καύχημα καὶ δόξαν αὐτῆς τὸν Σωκράτην, οὕτω καὶ ἡ νέα Ἑλλὰς σήμερον ἔχει ὡς δόξαν καὶ τιμὴν αὐτῆς τὸν Κοραῆν...!

Εἰς τὰς ἐπιστολὰς τοῦ παρόντος Ἀπανθίσματος ἐφύλαξα ὅσον ἐδυνήθην τὴν χρονολογικὴν τάξιν, ὠφεληθεὶς ἀπὸ τὴν παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν λόγιοι τινὲς, χάριν νουθεσίας, ἐδημοσίευσαν διὰ τοῦ τύπου. Λέγω, ὅσον ἐδυνήθην, πρῶτον, διότι πολλαὶ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν ἔχουν μόνην τὴν ἡμέραν τοῦ μηνὸς, ὅτ' ἐγράφθησαν. Δεύτερον, διότι δὲν εἶχον, οὐδ' ἔχω ἀκόμη σκοπὸν, νὰ δημοσιεύσω ὅλην κατὰ σειρὰν τοῦ Κοραῆ τὴν ἀλληλογραφίαν, ὁποίαν τὴν ἔχω πρὸ πολλοῦ συναθροισμένην. Δὲν εἶναι ἀκόμη τοῦ παρόντος καιροῦ, ὡς νομίζω, τοιαύτη δημοσίευσις. Δημοσιεύω πρὸς τὸ παρὸν τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης ἀπανθίσματα, ἐλπίζων ὅτι καὶ ταῦτα, ὡς εἶναι, θέλουν ἀναφανῆν χρήσιμα εἰς τοὺς φιλομούσους ὁμογενεῖς. Εἰς τούτους τὰ ἀφιερόνω, καὶ εὔχομαι νὰ τὰ ἀναγινώσκωσι μὲ πόθον, ἀκολουθοῦντες τὰ σοφὰ παραγγέλματα τοῦ ἀοιδίμου Κοραῆ, ὅλα ἀποβλέποντα τὴν ἀνάκτησιν τῆς προγονικῆς ἡμῶν δόξης.

Ὁ Ἐκδότης.

(α) Ἴδε τὸ παρὸν Ἀπάνθισμα, σελ. 184—185.

(β) Ἴδε τὸ πρῶτον Ἀπάνθισμα σελ. ιγ'. καὶ τὸν πρῶτον Τόμον τῶν Προλεγομένων ἔκδοσιν Παρισίων 1833, σελ. γ'.

ΒΙΟΣ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

« Οὐ γάρ, ὡς σοὶ ἡδύ ἐςι τὸ τῶν σῶν κινδύ-
» νων μεμνῆσθαι, οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις ἡδύ ἐςι
» τὸ τῶν σοὶ συμβεβηκότων ἀκούειν ».

Ἐπικτ. Ἐγχειρίδιον XXX, III § 14

Ἕνας ἀπὸ τοὺς συμπολίτας μου Χίους φίλους, νέος χρηστὸς (ὁ Εὐςράτιος Ῥάλλης, ἂν δέν μὲ πλανᾷ ἡ μνήμη), μ' ἐρωτοῦσε μίαν τῶν ἡμερῶν εὑρισκόμενος εἰς τοὺς Παρισίους, ἂν ἐφρόντισα νὰ γράψω τὸν βίον μου. Ἡ ἐρώτησις μ' ἐφάνη παράξενος· πιθανὸν ὅτι παράξενον ἔκρινε κ' ἐκεῖνος τὴν ἀπόκρισίν μου.

Ὅστις ἱστορεῖ τὸν ἴδιον βίον, χρεωστεῖ νὰ σημειώσῃ καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἁμαρτήματα τῆς ζωῆς του, μὲ τόσην ἀκρίβειαν, ὥστε μήτε τὰ πρῶτα νὰ μεγαλύνῃ, μήτε τὰ δεύτερα νὰ σμικρύνῃ, ἢ νὰ σιωπᾷ παντάπασι· πρᾶγμα δυσκολώτατον, διὰ τὴν ἔμφυτον εἰς ὅλους μας φιλαυτίαν. Ὅςις ἀμφιβάλλει περὶ τούτου, ἂς κάμῃ τὴν πεῖραν νὰ χαράξῃ δύο μόνους στίχους τῆς βιογραφίας του, καὶ θέλει καταλάβειν τὴν δυσκολίαν.

Κατορθώματα τοῦ βίου μου, ἄξια λόγου, δὲν ἔχω νὰ ἀπαριθμήσω· τὰ ἁμαρτήματά μου ἤθελα μετὰ χαρᾶς δημοσιεύσειν, ἂν ἔκρινα, ὅτι ἔμελλε νὰ διορθώσῃ κανένα ἡ δημοσίευσις. Γράφω λοιπὸν ἁπλᾶ τινὰ τῆς ζωῆς μου συμβάματα· καὶ

τοῦτο ὄχι δι' ἄλλο (μαρτύρομαι τὴν ἱερὰν ἀλήθειαν), πλὴν διὰ νὰ ἐπανορθώσω τινὰ σφάλματα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι καὶ ζῶντα ἀκόμη (δὲν ἐξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν) ἠθέλησαν νὰ μὲ βιογραφήσωσιν.

Ἐγεννήθην πρωτότοκος τὴν 27 Ἀπριλίου τοῦ 1748 ἔτους εἰς τὴν Σμύρνην, ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Κοραῆν Χῖον τὴν πατρίδα, καὶ τὴν Θωμαΐδα Ῥυσίαν, Σμυρναίαν. Ἀπὸ τὰ ὀκτώ των τέκνα, ἔμεινα ἐγὼ καὶ ὁ τρία ἔτη νεώτερός μου ἀδελφὸς Ἀνδρέας. Ὁ πατήρ μου δὲν εὐτύχησε νὰ λάβῃ παιδείαν, ὄχι μόνον διότι ὅλον τὸ ἔθνος ἦτο τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἀπαίδευτον (παρεκτὸς ὀλίγων στολισμένων μὲ ψευδοπαιδείαν πλέον παρὰ μὲ ἀληθινὴν παιδείαν), ἀλλὰ καὶ διότι εἶχε μείνειν ὀρφανὸς εἰς παντάπασι τρυφερὰν ἡλικίαν. Ἡ μήτηρ μου ἔλαβεν ἐλευθεριωτέραν ἀνατροφήν, διότι εὐτύχησε νὰ ἔχῃ πατέρα Ἀδαμάντιον τὸν Ῥύσιον, τὸν σοφώτατον ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἄνδρα, ὅστις ἀπέθανεν ἓν ἔτος (1747) πρὸς τῆς γενέσεώς μου. Αὐτὸς ἐχρημάτισεν ἔτη νέος ὢν διδάσκαλος τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὴν Χίον (1), μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς Σμύρνην ὅπου ἐνυμφεύθη χήραν τινὰ Ἀγκυραιήν. Οὗτος μὴ γεννήσας ἀρσενικὸν, ἐπαρηγόρησε τὴν ἀποτυχίαν του, σπουδάσας νὰ ἀναθρέψῃ ὡς υἱοὺς, τὰς τέσσαρας θυγατέρας του, Θωμαΐδα τὴν μητέρα μου, καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς ἀδελφὰς, Ἀναστασίαν, Θεοδώραν καὶ Εὐδοκίαν. Ἡ κατάστασις τοῦ γένους ἦτο τοιαύτη τότε, ὥστε εἰς τὴν μεγαλόπολιν Σμύρνην, μόναι σχεδὸν αἱ θυγατέρες τοῦ Ῥυσίου ἤξευραν νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσι· παρὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν ἐδιδάχθησαν (πολλὰ ὀλίγον ὅμως) καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ Θεοδώρα, σοφωτέρα παρὰ τὰς ἄλλας, ἀπέθανε

(1) Εἰς το ἐν Βενετίᾳ ἐκδοθὲν (1824) ἀνωνύμως σύγγραμμα, ἐπιγραφόμενο Κωνσταντινιὰς παλαιά τε καὶ νέα, εὑρίσκω (σελ. 113) ὅτι ὁ Ἀδαμάντιος (Ἀδάμας) ἐχρημάτισε διδάσκαλος καὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοῦτο πιθανὸν ὅτι συνέβη πρὸ τῆς εἰς Χίον σχολαρχίας.

παρθένος ἀπὸ τὸ θανατικόν. Η μήτηρ μου ἐκαταλάμβανεν ἱκανῶς τοῦ παρακμάζοντος Ἑλληνισμοῦ τὰ συγγράμματα.

Τῆς μητρός μου ἡ παιδεία δὲν ἤθελ' ἀρκέσειν νὰ παιδεύσῃ ἐμὲ καὶ τὸν ἀδελφόν μου, ἂν δὲν ἐσύντρεχαν ἄλλαι περιστάσεις αἱ ἑξῆς.

Ὁ πατήρ μου, ἂν καὶ στερημένος παιδείας, ἦτο στολισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ νοῦν ὀξύτατον, καὶ ἄλλα τῆς φύσεως δωρήματα πολλά· ὥστε ἐκατάλαβεν, ὅτι μόνη ἡ παιδεία τελειοποιεῖ τὰ δῶρα τῆς φύσεως, καὶ ἐπυρώθη μὲ τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος πλέον νὰ τὴν ἀποκτήσῃ σχολικῶς, ἀνεπλήρωσε τὴν ἔλλειψιν, συχνάζων ὅπου εὕρισκε κανένα λόγιον ἄνδρα, διὰ νὰ ποτίζῃ τὴν δίψαν του μὲ τὴν ἀκρόασιν τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς σοφίας. Παρὰ τὴν φυσικὴν ὀξύνοιαν, εἶχε καὶ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ ἔπειτα πολιτικὴ διαγωγή του, εἰς τῶν κοινῶν τὴν διοίκησιν, ὅσην ἐσυγχώρουν εἰς τοὺς τυραννουμένους οἱ τύραννοι. Ὅλη του ἡ ζωὴ ἐδαπανήθη εἰς τὴν φροντίδα τοῦ κοινοῦ μὲ ζημίαν τῆς ἰδίας του οὐσίας. Ὀκτάκις ἢ δεκάκις ἐκλέχθη δημογέρων· δὲν ἐπέρασεν ἔτος, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν ἦτον ἢ δημογέρων, ἢ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας, ἢ τοῦ νοσοκομείου, ἢ πρωτομαγίστωρ τοῦ συστήματος τῶν Χίων ἐμπόρων. Παρὰ τὰς φροντίδας ταύτας, ὅσοι εἶχαν διχονοίας ἐμπορικάς, οἰκιακάς, ἢ ἄλλας ὁποιασδήποτε διαφοράς, εἰς τὸν πατέρα μου κατέφευγαν, ὡς μόνον ἱκανὸν νὰ τὰς διαλύσῃ μὲ τὴν ἐμπειρίαν του, καὶ νὰ εἰρηνοποιήσῃ τοὺς διαφερομένους μὲ τὴν ἔμφυτον ῥητορείαν. Διὰ ταῦτα του τὰ προτερήματα εἶχε τὸν ἐκλέξειν γαμβρὸν ὁ μητρικός μου πάππος, παραβλέψας πολὺ πλουσιωτέρους καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν ὑπόληψιν παρὰ τὸν πατέρα μου ἐπιθυμητὰς τῆς συγγενείας του γαμβρούς.

Πυρωμένος ἀπὸ τόσον ἔρωτα παιδείας ὁ πατήρ μου, ἀκόλουθον ἦτο νὰ φροντίσῃ τὴν παιδείαν τῶν τέκνων του. Ἂν ὁ πάππος μου ἔζη ἀκόμη, εἰς ἐκεῖνον ἀδιστάκτως ἤθελεν ἐμπι

στευθῆν τὴν φροντίδα· ἀλλ' ὁ θάνατος ἐκείνου τὸν ἠνάγκασε νὰ μᾶς παραδώσῃ εἰς τὸ τότε πρὸ μικροῦ συσταθὲν ἑλληνικὸν σχολεῖον ἀπὸ ἄνδρα Χῖον, Παντολέοντα τὸν Σεβαστόπωλον, τὸ ὁποῖον ἐσχολαρχεῖτο τότε ἀπὸ Μοναχόν τινα, Ἰθακήσιον τὴν πατρίδα. Ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖον, ὡμοίαζαν ὅλους, τοὺς ἄλλοῦ διδασκάλους καὶ τὰ σχολεῖα τῆς τότε Ἑλλάδος ἤγουν ἔδιδαν διδασκαλίαν πολλὰ πτωχήν, συνωδευμένην μὲ ῥαβδισμὸν πλουσιοπάροχον. Τόσον ἄφθονα εξυλοκοπούμεθα, ὥςε ὁ ἀδελφός μου μὴν ὑποφέρων πλέον, παραιτήθη τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ παρὰ γνώμην τῶν γονέων μας.

Δύο μάλιστα αἰτίαι ἰσχυροποίησαν τὴν ἰδικήν μου ὑπομονήν· ἔρως παιδείας καὶ ἔρως τιμῆς. Ὁ ἔρως τῆς παιδείας δὲν ἦτον ὀλιγώτερον βίαιος παρὰ τὸν ἰδίως ὀνομαζόμενον ἔρωτα. Τῆς τιμῆς τὸν ἔρωτα ἔτρεφε καὶ ηὔξανε πρῶτον ἡ φήμη τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ πάππου μου, Ἀδαμαντίου τοῦ Ῥυσίου, ἔπειτα ἄλλου συγγενοῦς μικρὸν παλαιοτέρου, τοῦ ἰατροφιλοσόφου Ἀντωνίου τοῦ Κορχῆ (1), καὶ τρίτου τοῦ ζῶντος ἀκόμη τότε, καὶ διδάσκοντος τὴν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν εἰς τὴν Χίον, Ἱερομονάχου Κυρίλλου, ἀνεψιοῦ τοῦ πατρός μου (πρὸς μητρός). Ἤθελα σιωπήσειν καὶ ἄλλην αἰτίαν τῆς ὑπομονῆς μου, τὴν πλεονεξίαν, ἂν δὲν ἐχρησίμευεν εἰς τιμὴν τοῦ μακαρίτου πάππου μου, καὶ εἰς παράδειγμα πῶς χρεωστοῦν νὰ θαῤῥύνωσιν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀπογόνους των εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν καλῶν.

Εἶπα, ὅτι ὁ πάππος μου, λυπημένος πολὺ διὰ τὴν ςέρησιν ἀρσενικῶν τέκνων, ἐσπούδασε νὰ κοινωνήσῃ μέρος τῆς σοφίας του εἰς τὰς θυγατέρας. Ἀφοῦ τὰς ὑπάνδρευσε προικισμένας παρὰ τὴν ἀργυρικὴν δόσιν, καθεμίαν μὲ οἶκον κατασκευασμέ-

---

(1) Τούτου τὴν Ὠδὴν εἰς τὸν Δαγεσσέα (Ode à Daguesseau) ἐξέδωκα κατὰ τὸ 1819 ἔτος. Ὁ Ἀντώνιος τὴν ἐστιχούργησε, τὸ 1702 ἔτος, ὅτε διέτριβεν εἰς τοὺς Παρισίους.

νον ἐκ θεμελίων, ἐπρόσμενεν ἀνυπομόνως ἐξ αὐτῶν καρποὺς ἀρσενικοὺς, διὰ μόνην τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τοὺς ἀναθρέψῃ αὐτὸς μὲ ἑλληνικὴν παιδείαν.

Βλέπων ὅμως πλησιάζοντα τὸν θάνατον, τοῦ ὁποίου πρόδρομος ἔγινεν ἡ τύφλωσις τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ φοβούμενος τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ποθουμένου, ἔγραψε τὴν διαθήκην του. Τὸ πρῶτον αὐτῆς κεφάλαιον ἄφινε κληρονόμον τῶν βιβλίων του, ἀπὸ τοὺς ἀρσενικοὺς μέλλοντας ἀπογόνους, τὸν, ὅστις ἔμελλε πρῶτος ν' ἀφήσῃ τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον, διδαγμένος κἂν ὅσα ἤξευρεν ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου. Οἱ συνεριζόμενοι μ' ἐμὲ ἐξάδελφοι καὶ συσχολασταί μου, δὲν ἔδειξαν ὀλιγωτέραν προθυμίαν νὰ κληρονομήσωσι τὰ βιβλία· ἡ τύχη ὅμως ἔσυρε πρῶτον ἐμὲ ἀπὸ τὸ σχολεῖον, καὶ μ' ἐκατάστησε κληρονόμον τῆς παππικῆς βιβλιοθήκης.

Τὰ βιβλία τοῦ πάππου μου δὲν ἦσαν πολλά· ἦσαν ὅμως ἀρκετὰ νὰ μὲ φέρωσιν εἰς αἴσθησιν πόσον ἦτον εὐτελὴς ἡ μὲ πολλοὺς ῥαβδισμοὺς ἀποκτηθεῖσα παιδεία, καὶ πόσον ἦτο γελοῖος ὁ τύφος τῆς κεφαλῆς μου γεννημένος ἀπὸ τὸν συνήθως καὶ κοινῶς τότε διδόμενον τίτλον, Λογιώτατος ἢ καὶ Σοφολογιώτατος, εἰς ὅλους χωρὶς ἐξαίρεσιν τοὺς γνωρίζοντας τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων καὶ τὰς συζυγίας τῶν ῥημάτων. Ἔφριξα ὅταν ἐκατάλαβα, πόσα βοηθήματα μ' ἔλειπαν ἀκόμη διὰ νὰ καταλαμβάνω μὲ πληροφορίαν τοὺς ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς, καὶ ἠγανάκτησα συλλογιζόμενος ὅσον ἐξώδευσα ματαίως καιρὸν εἰς ἀπόκτησιν, τόσον μικρᾶς ἐπιστήμης, τῆς ἐπιστήμης ὀλίγων λέξεων. Μόνην παρηγορίαν εὕρισκα τὸ νέον ἀκόμη τῆς ἡλικίας, ἥτις μ' ἐσυγχώρει νὰ ἀνοικοδομήσω ὁπωσοῦν τὴν κακοκτισμένην σοφίαν μου. Ἀλλ' εἰς πόλιν, ἂν καὶ μεγαλόπολιν, ὁποία ἦτον ἡ Σμύρνη τότε, ἔλειπαν τὰ μέσα τοιαύτης ἀνοικοδομῆς· καὶ τοῦτο ἐσφόδρυνε τὸ ἐκ γενετῆς τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχήν μου μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς αἰτίων τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀρνηθῶ τὴν

πατρίδα μου, τὴν ὁποίαν ἔβλεπα πλέον ὡς μητρυιὰν παρὰ ὡς μητέρα μου. Ἡ τόση ἐπιθυμία ἐξήπτετο καθημέραν καὶ μ' ἐφλόγιζεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν μάλιστα τῶν λόγων του Δημοσθένους, ἕως ἔβλαψε καὶ τὴν ὑγείαν μου. Ἀπὸ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἤρχισα νὰ πτύω αἷμα, καὶ τὸ ἔπτυσα ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ. Ἀπὸ τότε δὲν ἔπαυσα νὰ τὸ πτύω, ἐκ μακρῶν διαστημάτων ὅμως, ἕως σχεδὸν τὸ ἑξηκοστόν. Μ' ὅλον τοῦτο οὔτ' ἡ νοσερὰ κατάστασις, οὔτ' ὁ φόβος μὴ τὴν αὐξήσω, δὲν μου ἐμπόδισε τὴν δίψαν τῆς παιδείας.

Μόλις εὕρηκα ἄνθρωπον νὰ μὲ διδάξῃ τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν, καὶ πλειοτέραν δυσκολίαν ἀπήντησα νὰ εὕρω διδάσκαλοτῆς Γαλλικῆς. Ἡ Ἰταλικὴ γλῶσσα ἦτον ἡ μόνη τότε διδασκομένη εἰς ὀλίγους τινὰς νέους, τὸ πλέον δι' ἐμπορικὰς χρεία· παρὰ μὲ σκοπὸν ν' αὐξήσωσι τὴν γνῶσίν των· καὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπενόησα πρῶτος σχεδὸν ἐγὼ νὰ ζητήσω διδάσκαλον, βοηθούμενος ἀπὸ τοῦ πατρός μου τὴν πρόθυμον χορηγίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς Ἰταλικῆς καὶ ὁ τῆς Γαλλικῆς διδάσκαλος τοῦτο μόνον ἐδιάφεραν ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶχα ἐλευθερωθῆν τῆς ἑλληνικῆς διδάσκαλον, ὅτι μ' ἐδίδασκαν χωρὶς ῥαβδισμούς.

Καὶ τὰς δύο ταύτας γλώσσας ἐσπούδαζα, ὄχι τόσον διὰ τὴν ἀπ' αὐτὰς ὠφέλειαν, ἐπειδὴ οὔτ' εἶχα, οὔτ' εὔκολον ἦτο νὰ δανεισθῶ, εἰς ἀνάγνωσιν, Ἰταλικὰ ἢ Γαλλικὰ βιβλία, ὅσον ὡς προοδοποίησιν εἰς τὴν γνῶσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Τὴν ἐπιθυμίαν ταύτης τῆς γλώσσης ἄναψαν εἰς τὴν ψυχήν μου αἱ Λατινικαὶ σημειώσεις πολλῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, καὶ ἐξαιρέτως αἱ σημειώσεις τοῦ Κασωβῶνος. Εὑρέθη κατὰ τύχην μεταξὺ τῶν βιβλίων τοῦ πάππου μου ἡ μετατυπωθεῖσα (1707) εἰς Ἀμστελόδαμον ἔκδοσις τοῦ Στράβωνος ἀπὸ τὸν Κασωβῶνα. Λέγω κατὰ τύχην· διότι τοιαῦται ἐκδόσεις εἰς τὴν Σμύρνην τότε ἦσαν ἀπὸ τὰ ἀνήκουστα. Εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐσπούδαζα, δὲν εὑρίσκετο, καὶ πιθανὸν ὅτι οὐδ' ἐγνωρίζετο ὅλως ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν μου ἡ καλὴ ἔκδοσις τοῦ Στράβωνος.

ὁ πάππος μου εἶχε τὴν ἀποκτήσειν, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν συγγραμμάτων καλὰς ἐκδόσεις, διότι ἐμπορεύετο ἐξαιρέτως μὲ τὴν Ὀλλανδίαν, ὅθεν ἐφρόντιζε νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ Ἀμστελόδαμον, κατὰ καιρὸν, καὶ ἑλληνικὰ βιβλία εἰς ἰδίαν του χρῆσιν. Ὁσάκις ἤνοιγα τὸν Στράβωνα, ἐβασανιζόμην ἀπὸ μόνην τὴν ὄψιν τῶν μακρῶν τοῦ Κασωβῶνος σημειώσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἤλπιζα νὰ καταλάβω τὸ κείμενον, ἐπειδὴ δὲν εἶχα νὰ προσμένω ἀπ' ὅσα ἐδιδάχθην εἰς τὸ Ἑλληνικὸν σχολεῖον μεγάλην βοήθειαν.

Διὰ νὰ ἀποκτήσω τὴν γνῶσιν τῆς Λατινικῆς γλώσσης, ἔπρεπε νὰ προσδράμω εἰς τοὺς εὑρισκομένους εἰς τὴν Σμύρνην Δυτικοὺς ἱερωμένους, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς Ἰησουΐτας· πρᾶγμα δύσκολον, διὰ τὴν κατ' αὐτῶν πρόληψιν, τρεφομένην μάλιςα ἀπὸ τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς μανίαν τοῦ προσηλυτισμοῦ, μανίαν τόσον σφοδρὰν, ὥστ' ἐνόμιζαν, καὶ νομίζουν ἀκόμη σήμερον, οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ Ἰησουῖται τὴν ἐπιστροφὴν ἑνὸς Γραικοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν των πολὺ πλέον ἀξιόμισθον ἔργον παρὰ νὰ κατηχήσωσι δέκα Τούρκους, ἢ δέκα εἰδωλολάτρας. Τὸ πρᾶγμα ἤθελ' εἶσθαι πολὺ δυσκολώτερον, ἂν ἔζη ὁ πάππος μου· πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ μὲ παραδώσῃ εἰς χεῖρας Ἰησουΐτῶν, ὁ Ἀδαμάντιος Ῥύσιος, ὅστις ἐσύνταξε ποίημα ὁλόκληρον διὰ στίχων Ἰαμβικῶν κατὰ τῶν καταχρήσεων τοῦ παπισμοῦ, ἐπιγραφόμενον, Λατίνων θρησκείας ἔλεγχος, εἰς 36 κεφάλαια, κ' ἐφρόντιςε νὰ τυπωθῇ εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον (1) διὰ νὰ τὸ μοιράζῃ δωρεὰν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του, ὡς προφυλακτικὸν κατὰ τῆς παπικῆς μανίας φάρμακον.

Ὅ,τι περιερχόμενος ἐζήτουν μὲ τόσην ἐπιθυμίαν, μὲ τὸ ἐ-

(1) Το ἔτος τῆς τυπώσεως εἶναι τὸ 1748. Ἀποθανὼν κατὰ τὸ 1747 ἔτος, δὲν ἔφθασε νὰ τὸ ἴδῃ τυπωμένον· καὶ τοῦτο εὐτυχῶς, διὰ νὰ μὴν ἴδῃ τόσον πλῆθος τυπογραφικῶν σφαλμάτων, ἐκ τῶν ὁποίων πολλὰ μέρη τοῦ ποιήματος ἔγιναν ἀκατανόητα. Ἐφρόντισα νὰ φέρω ἓν ἀντίτυπον ἀπὸ τὴν Σμύρνην διὰ νὰ τὸ προσφέρω εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ τὸ ἐπρόσφερα (1829).

πρόσφερεν ἀνελπίςως ἡ τύχη. Καὶ τὸν χρόνον τοῦτον νομίζω, κ' ἐνθυμοῦμαι μ' εὐγνωμοσύνην, ὡς τὸ εὐτυχέστερον μέρος τῆς ζωῆ μου, διότι εὕρηκα διδάσκαλον ἱκανὸν ὄχι μόνον νὰ μὲ διδάξῃ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ νὰ χαλινώσῃ τῆς ζεούσης μου νεότητος τὰς ἀτάκτους ὁρμάς.

Ἱεράτευε τότε εἰς τὸν ναΐσκον τοῦ προξένου (consul) τῶν Ὀλλανδῶν ἀνὴρ σοφὸς, σεβάσμιος καὶ σεβαστὸς, Βερνάρδος Κεῦνος (Bernhard Keun). Ἐπειδὴ ἤκουσα ὅτι ἐζήτει Γραικὸν ἐπιστήμονα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν ὁποίαν εἶχε γνῶσιν αὐτῆς, ἐπρόσφερα διὰ φίλου τινὸς τὴν διδασκαλίαν μου εἰς μαθητὴν, ὅστις ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν ἴσως ἐντελέστερον παρ' ἐμὲ, καὶ δὲν ἐχρειάζετο παρὰ τὴν διδαχὴν τῆς σημερινῆς προφορᾶς. Νομίζων ὁ χρηστὸς Βερνάρδος, ὅτι ἐπεθύμουν ἀργυρικὸν μισθὸν τῆς διδαχῆς μου, καὶ ἕτοιμος νὰ τὸν πληρώσῃ ὅταν ἤκουσεν ὅτι δὲν ἐζητοῦσα ἄλλο πλὴν νὰ μὲ ἀντιδιδάξῃ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, τὸ ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς, πλέον ἀπὸ φιλάνθρωπον ἐπιθυμίαν νὰ εὐεργετήσῃ νέον πρόθυμον νὰ διδαχθῇ, παρὰ ἀπὸ χρείαν, ἥτις ἔμελλε νὰ παύσῃ μετ' ὀλίγας ἑβδομάδας. Ὀλίγαι ἀληθῶς ἑβδομάδες τὸν ἤρκεσαν νὰ προφέρῃ, ὡς ἐπρόφερα, τὴν γλῶσσαν· καὶ τὸ ἐξῆς, μὲ πρόφασιν χρείας, μ' ἐκράτησε πολὺν ἀκόμη καιρὸν, ὅσον ἀκόμη διέτριψα εἰς τὴν Σμύρνην πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου. Ἡ πρὸς ἐμέ του εὔνοια ηὔξησε τόσον, ὥστε νὰ μὲ προσκαλῇ νὰ τὸν συνοδεύω εἰς τοὺς μετὰ τὸ γεῦμα περιπάτους, νὰ μὲ διδάσκῃ πάντοτε διὰ ζώσης φωνῆς ὅσα ἐγνώριζε χρήσιμα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μου, νὰ μὲ δανείζῃ Λατίνους ἐνδόξους συγγραφεῖς, καὶ τέλος νὰ μ' ἀφίνῃ μόνον εἰς τὴν βιβλιοθήκην του, ὁσάκις ἠναγκάζετο νὰ διατρίβῃ ἔξω τῆς κατοικίας του.

Ἐλησμόνησα νὰ ἱστορήσω, ὅτι, πρὶν γνωρίσω τὸν σεβάσμιον τοῦτον διδάσκαλον, ἐπόθησα τὴν γνῶσιν τῆς Ἀραβικῆς γλώσσης. Παρατρέχω τὴν αἰτίαν τοῦ πόθου τούτου, φοβούμενος

μὴ φανῶ, ὅτι γράφω μυθιστορίαν. Ἀλλ' ἔπρεπ' ἐξανάγκης νὰ λάβω διδάσκαλον Τοῦρκον· καὶ τοῦτο ἦτον ἀδύνατον εἰς ἐμὲ, ἐπειδὴ καὶ μόνον τὄνομα, Τοῦρκος, μ' ἐπροξένει σπασμοὺς ἀλλοκότους. Ἔμαθα ὅτι τῶν Ἀράβων ἡ γλῶσσα εἶχε μεγάλην συγγένειαν μὲ τὴν Ἑβραϊκήν· ὅθεν ἀπεφάσισα νὰ ζητήσω, κ' εὗρηκα διδάσκαλον Ἑβραῖον. Ἀλλ' ὁποῖον διδάσκαλον! Ἔπαθαν καὶ αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι, ὅ,τι ἐπάθαμεν ἡμεῖς· καθὼς χάσαντες τὴν προγονικὴν γλῶσσαν ἐκαταντήσαμεν εἰς τὰ νομιζόμενα καὶ ὀνομαζόμενα ἀπό τινας Καλὰ γραμματικὰ τῆς γλώσσης, παρόμοια καὶ αὐτοὶ ἐκαυχῶντο εἰς τὰ Καλὰ ἑβραϊκά των. Μ, ὅλον τοῦτο ἐσπούδαζα τὴν Ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ὡς προοδοποίησιν τῆς Ἀραβικῆς, μ' ἐλπίδα νὰ εὕρω ποτὲ καὶ ταύτης διδάσκαλον ὄχι Τοῦρκον. Ἡ χρεία νὰ πληρόνω τὸν Ἑβραῖον διδάσκαλον μὲ ἠνάγκατε φυσικὰ νὰ προσδράμω εἰς τὸν πατέρα μου. Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον (1764) καὶ τοῦ γένους τὴν κατάστασιν, πᾶς ἄλλος πατὴρ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, χωρὶς ἐξαίρεσιν, ἀκούων τὸν υἱόν του νὰ ζητῇ ἑβραϊκῆς γλώσσης διδάσκαλον, ἤθελε καλέσειν ἰατρὸν, νομίζων ὅτι ἐπαραφρόνησεν ὁ υἱός του. Ἀλλ' ὁ χρηστὸς καὶ φρόνιμος πατήρ μου, ἠρκέσθη μόνον νὰ μ' ἐρωτήσῃ, εἰς τί ὠφέλει ἡ Ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Ἀφοῦ τὸν εἶπα, ὅτι ἐχρησίμευεν εἰς ἀκριβεστέραν κατάληψιν τῆς Παλαιᾶς διαθήκης, Καλά! ἄρχισε λοιπόν, μ' ἀπεκρίθη. Ποτὲ δὲν ἐνθυμήθην τὴν λακωνικὴν ταύτην ἀπόκρισιν, χωρὶς νὰ δακρύσω. Τόση ἦτον ἡ εἰς τὴν παιδείαν μου προθυμία του, τῆς ὁποίας ἀπόδειξις εἶναι καὶ τοῦτο· πολλάκις ἐπεθύμησα εἰς τὰς δεσποτικὰς ἑορτὰς, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν νέων, ἑορτάσιμον ἔνδυμα νέον, καὶ μ' ἀνέβαλλεν ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα εἰς τὸ Πάσχα, καὶ ἀπὸ τοῦτο πάλιν εἰς τὰ Χριστούγεννα. Οὔτε διδάσκαλον, οὔτε βιβλίον ὅμως ἢ ἄλλο τι ὄργανον παιδείας ζητοῦντα δέν μ' ἀπέβαλε ποτέ.

Ὡς τόσον ἡ ἀμάθεια τοῦ Ἑβραίου διδασκάλου μου, ἤθελε

μὲ ἀποσπάσειν ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς γλώσσης, ἂν δὲν εὕρισκα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ καλοῦ μου ἄλλου φιλοστόργου διδασκάλου καὶ πατρὸς, τοῦ Βερνάρδου, βοηθήματα καὶ ταύτης, ὡς καὶ τῆς Λατινικῆς, καὶ ἀκόμη τῆς Ἑλληνικῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἐξῆψε τὸν ὁποῖον συνέλαβα πρὸ πουλλοῦ ἔρωτα νὰ ἱστορήσω τὴν Εὐρώπην. Ἐπειδὴ ἔβλεπα, ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι, μὴν ὄντες Ἕλληνες μηδὲ Ῥωμαῖοι, εἶχαν βοηθήματα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς παιδείας, μὴν ὄντες Ἑβραῖοι, εἶχαν καὶ γραμματικὰς καὶ λεξικὰ τῆς Ἑβραϊκῆς γλώσσης, ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἑβραίους, φυσικὰ ἔπρεπε νὰ συμπεράνω, ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν Εὐρώπην κατέφυγαν καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης, ἀκόμη καὶ τῆς Παλαιστίνης, τὰ φῶτα.

Ὁ πατήρ μου ἐπώλει μεταξωτὰ, ἐμπορευόμενος εἰς τὸ λεγόμενον Βεζεστένιον τῆς Σμύρνης, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι Χῖοι, καὶ ὄχι, ὡς λέγει ὁ βιογράφος μου (1), εἰς τὴν Χίον, ὅθεν ἀνεχώρησεν, εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, χωρὶς πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐπεθύμει νὰ ἐκτείνῃ τὸ ἐμπόριόν του καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, κατὰ μίμησιν τοῦ πενθεροῦ του καὶ πάππου μου· ἀλλ' ἐπεθύμει νὰ ἔχῃ ἐκεῖ ἄνθρωπον οἰκεῖον, καὶ ὄχι νὰ ἐμπορεύεται διὰ μέσου τῶν Ὀλλανδῶν, ὡς ἔκαμνεν ὁ πάππος μου. Μετὰ πολλὰ ἐμπόδια ἐκ μέρους τῆς μητρός μου, ἀπεφασίσθη νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον. Ἡ μήτηρ μου ἐλογίζετο τὸ διὰ θαλάσσης ταξείδιον ὀλίγον διάφορον ἀπὸ τὸν θάνατόν μου· ἐγὼ δὲ πάλιν ἀπεστρεφόμην τὸν ἐμπορικὸν βίον, ὡς μέγα ἐμπόδιον νὰ ἀπολαύσω τὴν ποθουμένην παιδείαν. Μ' ὅλον τοῦτο ἔκρινα τὸ ταξείδιον εὐτύχημα μέγα, διὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου ἔμελλε νὰ μ' ἀφίνῃ καὶ καιρὸν ἱκανὸν νὰ θησαυρίζω ὅσην ἦτο δυνατὸν, ἂν ὄχι ὅσην ἐδιψοῦσα, σοφίαν.

Ἐμβῆκα λοιπὸν (1772) εἰς πλοῖον Δανικὸν, καὶ μετὰ 26

(1) Biographie nouvelle des Contemporains, t. V, p. 52.

ἡμερῶν θαλασσοπορίαν κατευωδώθην εἰς Λιβόρνον, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον, συνωδευμένος μὲ πολλὰς ἐπιστολὰς συστατικάς. Μία μόνη ἀπ' αὐτὰς μ' ὠφέλησεν, ἡ ἐπιστολὴ τοῦ φίλου καὶ διδασκάλου μου (Bernhard Keun), πρὸς ἄλλον μινίστρον φίλον του, ὀνομαζόμενον Ἀδριανὸν Βύρτον (Adrien Buurt), ἄνδρα μεταξὺ τῶν τότε εὑρισκομένων ἐκεῖ μινίστρων σοφώτατον, σεβασμιώτατον καὶ σεβαστότατον.

Ὁ σωκρατικὸς οὗτος διδάσκαλος μ' ἐδέχθη ὡς υἱόν του, καὶ ἀφοῦ ἐξέτασε τὰς μικράς μου γνώσεις, μ' ἐρώτησεν, ἂν μ' ἐσυγχωροῦσαν αἱ ἐμπορικαὶ ἀσχολίαι νὰ ὑπάγω δὶς τῆς ἑβδομάδος εἰς αὐτὸν, νὰ διδάσκωμαι ὅσα ἔκρινεν ἀναγκαῖα εἰς τὸ καλῶς συλλογίζεσθαι, ἀπὸ τὸ ὁποῖον (ὡς ἔλεγε) ἔπρεπε ν' ἀρχίζῃ ἡ ὀρθὴ παιδεία. Ἐδέχθην, δὲν λέγω μετὰ χαρᾶς, ἀλλὰ μὲ ἐνθουσιασμὸν, τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην πατρικὴν πρόσκλησιν, καὶ ἐδιδασκόμην ἀπ' αὐτὸν τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου, καὶ τὴν Λογικὴν ἐπιστήμην. Ταύτην ἐσπούδαζα εἰς βιβλίον Λογικῆς συνταγμένον ἀπ' αὐτήν του τὴν σοφὴν σύζυγον, Καρολῖναν (Iosina Carolina van Lynden), σύνταγμα ὁλότελα διάφορον (1) ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχα διδαχθῆν εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης Λογικήν.

Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ καὶ ἡ σοφή του σύζυγος ἦσαν ἄτεκνοι· εὐδαίμονες ὅμως, διότι ἐσυνεργοῦσαν καὶ οἱ δύο εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἰδίων πολιτῶν. Παρὰ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην εἶχαν καὶ ταμεῖον φυσικῆς ἱστορίας· καὶ αἱ δύο τῆς ἑβδομάδος ἡμέραι, αἱ δωρηθεῖσαι εἰς ἐμὲ τὸν ξένον, ἦσαν διωρισμέναι καὶ

(1) Φυλάσσω ἀκόμη εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου ταύτην τὴν λογικὴν (γραμμένην εἰς τῶν Ὀλλανδῶν τὴν γλῶσσαν) δῶρον πολύτιμον τῆς σεβασμίας Καρολίνας. Ἔχω καὶ τοῦ ἀνδρός της τινὰ συγγράμματα, καὶ αὐτὰ εἰς Ὀλλανδικὴν γλῶσσαν. Ἓν ἀπὸ ταῦτα μετέφρασεν εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν ὁ πρῶτός μου διδάσκαλος (Bernhard Keun), ἐπιγραφόμενον Abrégé de la Théologie dogmatique, τυπωμένον εἰς Ἀμστελόδαμον, 1779. Σώζεται καὶ τοῦτο εἰς τὴν βιβλιοθήκην μου.

εἰς πολλῶν ἐπισήμων πολιτῶν υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Αἱ θυγατέρες ἤρχοντο νὰ ἀκούωσι τὴν διδαχὴν τῆς Καρολίνας, καὶ οἱ υἱοὶ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τὸν σύζυγον αὐτῆς Ἀδριανόν.

Εἰς τῶν δύο τούτων σεβασμίων προσώπων, καὶ τοῦ προτέρου φίλου καὶ διδασκάλου μου σεβασμίου Βερνάρδου, τὴν ἀρετὴν χρεωστῶ, ὄχι τὴν ἀρετήν μου, ἀλλὰ τὴν ὁπωσδήποτε χαλίνωσιν τῶν παθῶν μου. Ἡ νεότης μου ἐσαλεύετο ἀπὸ τρικυμίας παθῶν, καὶ ἄλλο δὲν μ' ἔσωσεν ἀπὸ τὸ ναυάγιον παρὰ ἡ πρὸς τοὺς διδασκάλους μου αἰδὼς, καὶ ἡ φιλοτιμία νὰ ἀξιωθῶ τῆς ἀγάπης των. Τοιαύτην κρίνω τώρα καὶ τὴν νεότητα τοῦ πατρός μου· πιθανὸν, ὅτι οὐδ' ἐκεῖνος ἤθελε σωθῆν, ἂν δὲν ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ἀξιωθῇ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀδαμαντίου Ῥυσίου. Μάθημα ἀναγκαῖον εἰς τοὺς γονεῖς, ὅσοι φροντίζουν τὴν σωτηρίαν τῶν ἰδίων τέκνων, νὰ τὰ παραδίδωσιν εἰς τοιούτους διδασκάλους, ὁποίων ὄχι μόνον νὰ θαυμάζωσι τὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ διψῶσι τὴν ἀγάπην, καὶ νὰ τρέμωσι τὴν καταφρόνησιν.

Εἰς τὸ Ἀμστελόδαμον διέτριψα ἓξ ἔτη, καταγινόμενος εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ, καθ' ὅσον μ' ἐσυγχώρει ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου, εἰς τὴν παιδείαν, ἐνοχλούμενος ἀδιαλείπτως ἀπὸ σφοδρὰν ὄρεξιν νὰ μὴν ἐπιστρέψω πλέον εἰς τὴν τυραννουμένην πατρίδα μου. Τὸ παιδιόθεν τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχήν μου κατὰ τῶν Τούρκων, μῖσος κατήντησεν, ἀφοῦ ἐγεύθην εὐνομουμένης πολιτείας ἐλευθερίαν, εἰς ἀποστροφὴν μανιώδη. Τοῦρκος καὶ θηρίον ἄγριον εἰς τὸν λογισμόν μου ἦσαν λέξεις συνώνυμοι, καὶ τοιαῦται εἶναι ἀκόμη, ἂν καὶ εἰς τῶν μισοχρίστων φίλων τοῦ τυράννου τὸ Λεξικὸν σημαίνωσι διάφορα πράγματα.

Μ' ὅλον τοῦτο ἠναγκάσθην νὰ ἐπιστρέψω, καὶ ἐπέρασα διὰ Βιέννης (ὅθεν εἶχα περάσειν καὶ πρότερον ὑπάγων εἰς Ἀμςελόδαμον) διὰ νὰ ἴδω καὶ δεύτερον τὸν θεῖόν μου (ἀδελφὸν τοῦ πατρός μου), Σωφρόνιον, Ἀρχιεπίσκοπον Βελιγραδίου, ὅστις κατατρεχόμενος ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Πασᾶν, εἶχε καταφύγειν εἰς τὴν προςασίαν τῆς Μαρίας Τερέζης, αὐτοκρατορίσσης τῆς Γερμανίας.

Μετὰ τεσσαρακονθήμερον διατριβὴν εἰς τὴν Βιένναν, ἐπέρασα εἰς Τεργέστην, κ' ἐκεῖθεν εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου διέτριψα ὅλον σχεδὸν τὸν χειμῶνα τοῦ 1778 ἔτους, βοσκόμενος ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐλπίδα νὰ λάβω ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου τὴν ζητηθεῖσαν ἄδειαν νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλλίαν, νὰ σπουδάσω τὴν ἰατρικήν. Ὁ σκοπός μου δὲν ἦτο νὰ κατασταθῶ ἰατρός· εἰς δύο μόνα πράγματα ἀπέβλεπα, νὰ κερδαίνω τὸν καιρὸν νὰ μὴ βλέπω Τούρκους, ἢ ἂν ἀναγκασθῶ τελευταῖον νὰ τοὺς ἴδω, νὰ ζῶ μεταξύ των ὡς ἰατρὸς, ἐπειδὴ τὸ θηριῶδες ἔθνος τοῦτο εἰς μόνους τοὺς ἰατροὺς ἀναγκάζεται νὰ ὑποκρίνεται κἄποιαν ἡμερότητα.

Εἰς τὴν Σμύρνην κατευωδώθην, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν πυρκαϊὰν, ἥτις ἀφάνισε μέγα μέρος τῆς πόλεως, σειομένης ἀκόμη καὶ ἀπὸ σεισμόν. Αἱ κοιναὶ δυστυχίαι ἡνωμέναι μὲ τὰς ἰδίας (ἐπειδὴ ἐπυρπολήθη καὶ ὁ γονικός μου οἶκος) μοῦ μετέβαλαν τὴν ἀποστροφὴν τῆς μὲ Τούρκους συγκατοικήσεως, εἰς τόσην μελαγχολίαν, ὥστε ἐκινδύνευσα νὰ πέσω εἰς ἀληθινὴν παραφροσύνην. Καὶ ἐδῶ τὄνομα παραφροσύνη, δὲν εἶναι ῥητορικὴ ὑπερβολή· σήμερον ἀκόμη ἐνθυμούμενος τὴν τότε ταραχὴν τῆς κεφαλῆς μου, βεβαιοῦμαι, ὅτι ἤθελα ἀφεύκτως παραφρονήσειν, χωρὶς τὰς καθημερινὰς παρηγορίας τοῦ διδασκάλου καὶ φίλου μου Βερνάρδου. Μὲ σχεδὸν μόνον αὐτὸν ἦτον ἡ συχνοτέρα μου συναναστροφὴ εἰς τεσσάρων ἐτῶν διάστημα, ὅσον διέτριψα ἀκόμη εἰς τὴν Σμύρνην, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ καιροῦ κατέφευγα ὀλίγα στάδια μακρὰν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἐξοχὴν, διὰ νὰ μὴ βλέπω Τούρκους. Οἱ γονεῖς μου ἔτρεφαν ἀκόμη τὴν ἐλπίδα νὰ μὲ κρατήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα· κ' ἐμετεχειρίσθησαν παντοίους τρόπους, ἕως καὶ αὐτὸ τοῦ γάμου τὸ δέλεαρ, νὰ μεταβάλωσι τὴν γνώμην μου. Τὸ δέλεαρ τοῦτο ἤθελεν ἐξάπαντος μὲ συναρπάσειν, καὶ διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας μου, καὶ διὰ τὸ κάλλος, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸν πλοῦτον τῆς νύμφης, ὀρφανῆς ἀπὸ πατέρα βαθύπλουτον, ἂν ὁ ἔρως τῆς

ἐλευθερίας δὲν μ' ἐβίαζε νὰ καταφρονήσω πάσης λογῆς ἄλλους ἔρωτας. Οἱ γονεῖς μου, βλέποντες ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἴσχυσε νὰ μὲ μαλάξῃ, καὶ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς φθειρομένης καθημέραν ὑγείας μου, μ' ἐσυγχώρησαν τελευταῖον νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλλίαν.

Διὰ νὰ συντέμω τὰ μεταξὺ, ἐπέρασα πάλιν εἰς Λιβόρνον, ἔπειτα εἰς Μασσαλίαν, καὶ κατευωδώθην τελευταῖον εἰς τὸ Μοντσπελλιέρον (Montpellier) τὴν 9 Ὀκτωβρίου 1782, καὶ ὄχι τὸ 1787 (1). Ἐκεῖ διέτριψα ἕξ ἔτη, καὶ ὄχι ὀκτὼ (2), σπουδάζων τὴν ἰατρικὴν, ὅσον μ' ἐσυγχωροῦσε σῶμα ἀσθενημένον ἀπὸ τοὺς καθημερινοὺς κόπους τῆς σπουδῆς καὶ ἀπὸ τὸν σκώληκα λογισμὸν ὅτι ἔμελλα τελευταῖον νὰ ἐπιστρέψω εἰς τυραννουμένην ἀπὸ Τούρκους πατρίδα.

Εἰς τὸ Μοντσπελλιέρον ἔμαθα τὴν θλιβερὰν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ πατήρ μου ἀπέθανε τὴν 21 Ἰουλίου 1783, καὶ ἡ μήτηρ μου τὸν ἠκολούθησε μετὰ χρόνον ἕνα. Αἰωνία των ἡ μνήμη! Τοιούτους γονεῖς εὔχομαι εἰς ὅλους τοὺς νέους.

Ἐδῶ ἀναγκάζομαι πάλιν νὰ διορθώσω ἄλλο λάθος τοῦ βιογράφου μου. Λέγει, ὅτι ἡ εἰς Μοντσπελλιέρον διατριβὴ καὶ σπουδή μου ἔγινε μὲ χορηγίαν ἐτήσιον φρ. 2000 τοῦ Βερνάρδου (3). Ὁ καλός μου οὗτος φίλος καὶ διδάσκαλος ἤθελε μετὰ χαρᾶς δράμειν εἰς βοήθειάν μου, ἂν ἡ χρηματική του κατάστασις τὸν ἐσυγχώρει τοιαύτας χορηγίας. Δὲν ἔλειψεν ὅμως οὔτ' αὐτὸς οὔτ' οἱ συγγενεῖς μου νὰ παχύνωσι μὲ προσωρινὰς δωρεὰς τὴν ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου, ἐνόσῳ ἔζουσαν, καὶ μετὰ θάνατον αὐτῶν, ἀπὸ τὴν πώλησιν τῆς ἀνακτισθείσης γονικῆς οἰκίας, καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους μου κόπους χορηγουμένην βοήθειαν. Ἐκ τῶν κόπων τούτων ἦτο καὶ ἡ ἀπὸ τὸ Γερμανικὸν εἰς τὸ Γαλλικὸν μετάφρασις τῆς κατηχήσεως τοῦ Ῥώσου Πλά-

(1) Biographie nouvelle des Contemporains, t, V, p. 52.
(2) Ibid, pag. 53.
(3) Ibid, ibid.

τωνος, τῆς Κλινικῆς ἰατρικῆς (médicine clinique) τοῦ Selle, τὴν ὁποίαν ἐξέδωκα κατὰ τὸ 1787 ἔτος εἰς τὸ Μοντσπελλιέρον εὑρισκόμενος, καὶ ἄλλα τινὰ ἰατρικὰ συγγράμματα μεταφρασμένα ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν καὶ τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν εἰς τὴν Γαλλικὴν, καὶ ἐκδομένα ἔπειτα εἰς τοὺς Παρισίους.

Ἀφ' οὗ ἐτελείωσα τὰ μαθήματά μου, ἐπεθύμησα νὰ ἱστορήσω καὶ τὰς νέας Ἀθήνας, τοὺς Παρισίους, διὰ νὰ ἀποφύγω κἂν τὸ ὄνειδος τῶν, ὅσοι δὲν ἐγνώριζαν ἄλλοτε τὰς παλαιάς. Ἦλθα λοιπὸν εἰς τοὺς Παρισίους τὴν 24 Μαΐου 1788, συνωδευμένος μὲ συστατικὰς ἐπιστολὰς τῶν Προφεσσόρων μου, τῶν ὁποίων ἡ εἰς ἐμὲ εὔνοια καὶ ἐξαιρέτως τοῦ Broussonet, τοῦ Grimaud καὶ τοῦ Chaptal, ἐχρημάτισεν ἓν ἀπὸ τὰ εὐτυχήματα τῆς ζωῆς μου.

Ἀλλ' ἦλθα εἰς καιρὸν, ὅτ' ἔμελλε μετ' ὀλίγον νὰ γεννηθῇ ἡ ἀπὸ τὰ μέσα ταύτης τῆς ἑκατονταετηρίδος κυοφορουμένη παράδοξος, καὶ πρώτη εἰς τὴν ἱστορίαν, πολιτικὴ μεταβολὴ ἔθνους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἠλπίζετο τοιαύτη μεταβολή. Οἱ Γάλλοι ἕως τότε ὅμοιοι τῶν Ἀθηναίων τὴν σοφίαν, τὴν ἡμερότητα, τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἐρασμιότητα, ἐκρίνοντο καὶ ἐλαφροὶ ὡς οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ἄξιοι ὅσων ἔγραψε κατὰ τῆς ἐλαφρίας ἐκείνων ὁ κωμικὸς Ἀριστοφάνης. Ἡ μεταβολὴ ἔδειξεν, ὅτι εἰς τὸ φαινόμενον ἐλαφρὸν ἔθνος τοῦτο ἐκρύπτετο μέγας ἀριθμὸς φιλοσόφων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἀνεκάλυψεν ἀπροσδοκήτως ἡ κατάχρησις τῆς τότε ἀπολύτου μοναρχίας, καὶ κατέστησε νέας πολιτείας νομοθέτας.

Τὰς μέχρι τούτου ἀπορίας μου περὶ τῆς εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστροφῆς, τὰς ὁποίας εἶχε μετριάσειν ὁ θάνατος τῶν γονέων μου, ἔλυσε πλέον ὁλότελα ἡ πολιτικὴ μεταβολὴ τῆς Γαλλίας, καὶ ἀπεφάσισα ἀμεταθέτως νὰ μὴ συζήσω εἰς τὸ ἑξῆς μὲ τυράννους. Τοῦτο ηὔξησε καὶ τὴν ὁποίαν ἔτρεφα ἐπιθυμίαν πρὸ πολλοῦ νὰ συνεργήσω τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὴν παιδείαν τῶν ὁμογενῶν μου, καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ ἐπληροφορήθην, ὅτι ἡ

αὔξησις καὶ ἐξάπλωσις τῆς παιδείας εἰς τὸ Γαλλικὸν ἔθνος ἐγέννησε τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Μόνον μέσον τοιαύτης συνεργίας εὕρισκα τὰς ἐκδόσεις τῶν ἑλληνικῶν συγγραφέων μὲ μακρὰ προλεγόμενα εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ὥστε νὰ ἀναγινώσκωνται ὄχι μόνον ἀπὸ τοὺς σπουδαστὰς τῆς παλαιᾶς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδιώτας. Εἰς τοιαύτην ἐπιχείρησιν ὅμως ἐχρειάζετο πλειοτέρα γνῶσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τοῦ κειμένου τῶν συγγραφέων. Εἰς ταύτης λοιπὸν τὴν ἀπόκτησιν ἔδωκα ὅλην μου τὴν προσοχὴν, ἀφίνων καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τῆς ἰατρικῆς καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀσχολίαν.

Αἱ συμβᾶσαι ταραχαὶ ἀπὸ τοὺς ἔπειτα δημαγωγοὺς τῆς Γαλλίας, ἀνομοίους ὁλότελα τῶν ἀρχηγῶν τῆς μεταβολῆς, ἔπρεπεν ἐξ ἀνάγκης νὰ γεννήσωσι δημαγωγὸν δεινότερον, διὰ νὰ καταπαύσῃ τὰς ταραχάς· καὶ τὸν ἐγέννησαν. Οὗτος ἦτον ὁ περιβόητος Ναπολέων. Στολισμένος μὲ κυβερνητικὰς καὶ στρατηγικὰς ἀρετὰς, ὑπερτέρας ὅσων μᾶς παρέδωκεν ἡ ἱστορία, καὶ δημιουργημένος ἀπὸ τὴν φύσιν νὰ ἐμπνέῃ φόβον εἰς τοὺς ταραχοποιοὺς, καὶ σέβας εἰς τοὺς ἐπιθυμητὰς τῆς ἡσυχίας, εἰς τοῦτο μόνον ἐπλανήθη, ὅτι δὲν ἐνόησεν ὁποίους καρποὺς ἐπρόσμεναν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰ τόσα του προτερήματα. Ἀντὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς καταπονουμένους τῆς Εὐρώπης λαοὺς ἀπὸ τοὺς δεσπότας των, ἐπρόκρινε νὰ γενῇ αὐτὸς δεσποτῶν δεσπότης. Ἀντὶ νὰ σπείρῃ τὴν εὐδαιμονίαν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, καὶ νὰ κατασταθῇ θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς, μακαριζόμενος ἀπο ἀθανάτους ὕμνους τῆς παρούσης καὶ τῆς ἐπερχομένης ἀπείρου γενεᾶς ἀνθρώπων, ἐπροτίμησε τὰ βρωμερὰ τῶν βρωμερῶν κολάκων θυμιάματα. Ἐπλανήθη ὁ ταλαίπωρος!

Ὁ μεγαλουργὸς ἀλλ' ὄχι μέγας οὗτος ἀνὴρ ὑπατεύων (ὑπατείαν, ἥτις ἔμελλε ν' ἀφανίσῃ καὶ αὐτὸν καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἐλπιζόμενα πολλὰ καὶ μεγάλα καλὰ) ἐπεθύμησε τὴν μετάφρασιν τῆς Γεωγραφίας τοῦ Στράβωνος. Ὁ ποτέ μου εἰς τὸ

Μοντπελλιέρον διδάσκαλος τῆς χημείας, Chaptal, τότε δὲ λειτουργὸς τῆς ὑπατείας, ἐπρόβαλε μεταφραστὰς τοῦ κειμένου τὸν La Porte-du-Theil καὶ ἐμὲ, καὶ τρίτον τὸν γεωγράφον Gosselin διὰ τὰς γεωγραφικὰς παρατηρήσεις, διορίσας εἰς καθένα ἐξ ἡμῶν ἐτήσιον μισθὸν τοῦ ἔργου, φρ. 3,000, καὶ ὄχι σύνταξιν ἐτήσιον (1), ἥτις ἔμελλε νὰ διορισθῇ μετέπειτα.

Κατὰ τὸ 1805 ἐπροσφέραμεν εἰς τὸν Ναπολέοντα (ὄχι πλέον ὕπατον, ἀλλ' Αὐτοκράτορα) τὸν πρῶτον τόμον τῆς μεταφράσεως τοῦ Στράβωνος τυπωμένον. Πρὸ τῆς προσφορᾶς τοῦ δευτέρου, παρὰ τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῶν φρ. 3,000, μᾶς ἐφιλοδώρησεν ἀκόμη καθένα 2,000 φράγκων σύνταξιν ἐπὶ ζωῆς. Ὅταν μᾶς ἦλθεν ἡ ἀπροσδόκητος ἀγγελία τῆς συντάξεως ὑποπτευόμενος (δὲν ἐξεύρω διὰ τί) τὰς μεγαλοδωρίας τοῦ Ναπολέοντος, καὶ φοβούμενος μὴ μ' ἀναγκάσωσι ποτὲ νὰ φανῶ εὐγνώμων ὑπὲρ τὸ δίκαιον, ἐπεθύμησα νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὴν εὐεργεσίαν. Μὴ δυνάμενος ὅμως νὰ τὸ πράξω μόνος, ἐπρόβαλα εἰς τοὺς συνεργάτας μου, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ μετάφρασις τοῦ Στράβωνος ἔμελλε νὰ ἦναι μακρὰ, μᾶς ἐσύμφερε νὰ ἀποβάλωμεν, ἢ τὸν μισθὸν ἢ τὴν σύνταξιν· καὶ τὸ ἐδέχθησαν οἱ συνεργάται μου χωρὶς ἐναντίωσιν. Ἐγράψαμεν λοιπὸν κοινῶς οἱ τρεῖς πρὸς τὸν τότε λειτουργὸν παραιτούμενοι τὸν ἐτήσιον μισθὸν τῶν φρ. 3,000, καὶ ἀρκούμενοι εἰς τὴν ἐπὶ ζωῆς σύνταξιν τῶν φρ. 2,000. Ἡ ἀπόκρισις τοῦ λειτουργοῦ ἦτον ἐγκώμιον τῆς ἀφιλοκερδείας μας (désintéressement) ὡς τὴν ὠνόμαζε, καὶ παῦσις τοῦ ἐτησίου μισθοῦ. Ἂν ἐπρόβλεπα ὅσα κακὰ ἔμελλε νὰ προξενήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ συγκροτηθεῖσα μὲ σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν, καὶ ἀσεβῶς ἐπονομασθεῖσα Ἁγία Συμμαχία, ἤθελα βέβαια προκρίνειν νὰ κυβερνᾶται σήμερον ἡ πατρίς μου μὲ τὸ σκῆπτρον ἑνὸς Ναπολέοντος, διώκτου τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, παρὰ

(1) Biographie nouvelle des Contemporains, t. V, p. 53.

μὲ τὴν σιδηρᾶν ῥάβδον πολλῶν ἀπολύτων δεσποτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων κανεῖς δὲν ἀξίζει τὸν Ναπολέοντα.

Τούτου τοῦ δυστυχοῦς Ναπολέοντος βασιλεύοντος, ἕνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἐπρόβαλλεν εἰς τὸν μακαρίτην Κλαυΐέρον, κ' ἐμὲ, νὰ μᾶς ἀναδείξῃ μὲ δαψιλῆ ἀμοιβὴν ἐτήσιον βιβλοκρίτας (censeurs), αὐτὸν μὲν διὰ τὰ Λατινιστὶ, ἐμὲ δὲ διὰ τὰ Ἑλληνιστὶ ἢ Γραικιστὶ ἐκδιδόμενα βιβλία. Μὲ φρίκην ἀπέβαλεν ὁ φίλος μου τὸ πρόβλημα, καὶ νὰ φρίξω ὄχι ὀλιγώτερον μ' ἐκίνησε συλλογιζόμενος, ὅτι ὅστις ἤλπιζεν ἀπὸ μᾶς τοιοῦτον ἔργον, πιθανὸν ὅτι μᾶς ἔκρινεν ἱκανοὺς νὰ ἐκτελέσωμεν μὲ μισθὸν καὶ ἄλλα ἀτιμώτερα.

Ἀλλ' ἀφίνω τὸν Ἥρωα τοῦτον (δυστυχέστερον διότι ἐχώρισε τὰ ἴδιά του ἀπὸ τὰ κοινὰ συμφέροντα, παρὰ διότι κατεστράφη ἀπὸ ἀσυγκρίτως ὑποδεεστέρους του δεσπότας) καὶ ἀκολουθῶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑξῆς βίου μου.

Ἐδῶ χρεωστῶ νὰ ἱστορήσω μίαν ἀπὸ τὰς τύχας τοῦ βίου μου, τὴν ὁποίαν ἤθελα σιωπήσειν ἂν δὲν μ' ἐκατάκριναν οἱ φίλοι μου ὡς ὑπερήφανον, οἱ μὴ φίλοι, ἴσως ὡς ἀνάξιον. Τὴν ὑπερηφανίαν βδελύσσομαι· ἀνάξιος πάλιν ὁλότελα νὰ κριθῶ τὸ ἀποστρέφομαι. Ἀπόρησαν τινὲς διὰ τί δὲν ἐζήτησα ποτὲ νὰ ψηφισθῶ μέλος τοῦ Πανεπιστημίου. Ἰδοὺ πῶς ἠκολούθησε τὸ πρᾶγμα. Ὅστις ἐπιθυμῇ νὰ ἐκλεχθῇ μέλος τοῦ Πανεπιστημίου, χρεωστεῖ πρῶτον νὰ ζητήσῃ δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ τὸν πρόεδρον νὰ τὸν καταγράψῃ εἰς τὸν κατάλογον τῶν ὑποψηφίων· χρεωστεῖ δεύτερον πρὸ τῆς ψηφηφορίας νὰ ἐπισκεφθῇ προσωπικῶς ἕνα καθένα ἀπὸ τοὺς ψηφοφόρους, καὶ νὰ τὸν παρακαλέσῃ ταπεινῶς, νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴν ψῆφόν του. Τὸ πρῶτον μόνον ἐγνώριζα, καὶ τὸ πρῶτον ἐπλήρωσα, ἂν ὄχι ὡς χρέος ἀναγκαῖον, ὡς κἂν ἔθιμον ἄψογον, καὶ κατεγράφθην ὡς ὑποψήφιος.

Τὸ αὐτὸ ἔτος (1805) τῆς ἐκδόσεως τοῦ πρώτου τόμου τοῦ Γαλλικοῦ Στράβωνος ἐξέδωκα διὰ δαπάνης τῶν Ζωσιμάδων τὸν πρόδρομον τῆς Ἑλληνικῆς βιβλιοθήκης, μὲ

προλεγόμενα διεξοδικώτατα, εἰς ὄνομα Αὐτοσχεδίων στοχασμῶν. Ἡ διασπορά των εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἡ γεννηθεῖσα ἐξ αὐτῶν εὔνοια τοῦ γένους εἰς ἐμὲ, μ' ἐδίδαξεν, ὅτι τὸ γένος ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται τὴν χρείαν τῆς παιδείας, κ' ηὔξησε τὰς ὁποίας πρὸ πέντε ἐτῶν (1) εἶχα φανερώσειν ἐλπίδας τῆς πλησιαζούσης ἐλευθερίας του. Εἰς τοῦτο μόνον ἠπατήθην, ὅτι ἡ κατὰ τοῦ τυράννου ἐπανάστασις, τὴν ὁποίαν ἔθετεν ὁ λογισμός μου περὶ τὰ μέσα τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, συνέβη τριάκοντα χρόνους ἀρχήτερα. Ὅτι δὲ συνέβη παρὰ καιρὸν, ἐφάνη καὶ ἀπὸ τὴν θρασύτητα τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐπαναστάσεως (εἴτε αὐτομάτως, εἴτε καὶ ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν κινηθέντων) καὶ ἀπὸ τὴν ἔπειτα μέχρι τῆς σήμερον ἀφρονεστάτην διαγωγὴν πολλῶν πολιτευομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα· διαγωγὴν, ἥτις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τόσην αἵματος ἀθώου χύσιν, καὶ παρ' ὀλίγον ἤθελ' ἀφανίσειν καὶ αὐτὸ τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς, ἂν οἱ στρατευόμενοι κατὰ τοῦ τυράννου, καὶ πεζοὶ καὶ θαλάσσιοι δὲν ἔπρασσαν ἀληθῶς ἄξια τοῦ Μαραθῶνος καὶ τῆς Σαλαμῖνος κατορθώματα. Ἂν τὸ γένος εἶχε καὶ κυβερνήτας στολισμένους μὲ παιδείαν (κ' ἤθελε τοὺς ἔχειν ἐξάπαντος, ἂν ἡ ἐπανάστασις συνέβαινε τριάκοντα χρόνους ἀργότερα) ἔμελλε καὶ τὴν ἐπανάστασιν νὰ κάμῃ μὲ πλειοτέραν πρόνοιαν, καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς νὰ ἐμπνεύσῃ τόσον σέβας, ὥστε ν' ἀποφύγῃ ὅσα ἔπαθε κακὰ ἀπὸ τὴν ἀντίχριστον Ἁγίαν συμμαχίαν.

Αἱ ἐκδόσεις μου δὲν ἔλειψαν ὅμως νὰ μοῦ γεννήσωσι καὶ ἐχθροὺς, ὀλίγους τινὰς σχολαστικοὺς, ἑνωμένους μὲ ὄχι πολλοὺς τοῦ ἱερατικοῦ τάγματος, οἱ ὁποῖοι μὲ κατεπολέμησαν ἀγρίως ὡς καινοτόμον ὄχι μόνον εἰς τὰ περὶ παιδείας, ἀλλὰ καὶ

(1) Ἴδε τὸ τέλος τῶν Προλεγομένων (Discours préliminaire) τοῦ κατὰ τὸ 1800 ἔτος ἐκδοθέντος Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων τοῦ Ἱπποκράτους.

εἰς αὐτήν μου τὴν θρησκείαν. Μετανοῶ τώρα, ὅτι τοὺς ἀντεπολέμησα κ' ἐγώ· φρονιμώτερα ἤθελα πράξειν, ἂν ἀκολουθοῦσα τὸ σοφὸν παράγγελμα τοῦ Ἐπικτήτου, « Ἔδοξεν αὐτῷ ». Πρὶν ἐπιχειρίσῃ τις νὰ συμβουλεύῃ διόρθωσιν ἔργων στραβῶν, πρέπει νὰ προβλέπῃ καὶ τὸν μέλλοντα ἀπαραιτήτως πόλεμον ἀπὸ τοὺς ὅσων ἡ τιμὴ καὶ ἡ εὐτυχία κρέμεται καὶ τρέφετ' ἀπὸ τὰ στραβά· καὶ ἀντὶ νὰ ἐλπίζῃ πρᾶγμ' ἀδύνατον, εἰρήνην, ἀπ' αὐτούς, χρεωστεῖ ν' ἀκολουθῇ τὸ ἔργον του ἀτάραχα, ἀρκούμενος εἰς τὴν εὔνοιαν τῶν ὠφελουμένων ἀπ' αὐτό.

Πρὶν ἀρχίσω τὴν Ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην, ἐξέδωκα (1799) τοὺς χαρακτῆρας τοῦ Θεοφράστου Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστὶ μὲ Προλεγόμενα καὶ σημειώσεις Γαλλικάς· ὁμοίως τὸ Περὶ ἀέρων, ὑδάτων, τόπων (1800) τοῦ Ἱπποκράτους (1), τὸ Σάλπισμα πολεμιστήριον (1801), τὴν πρώτην ἔκδοσιν (1802) τῆς μεταφράσεως τοῦ Βεκαρίου (2), τὸ Γαλλιστὶ γραμμένον Ὑπόμνημα περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος (1803) (3), ἀφοῦ πρῶτον τὸ ἀνέγνωσα εἰς τὴν τότε Ἑταιρίαν τῶν Ἀνθρωποτηρητῶν (des observateurs de l' homme), καὶ τοῦ Ἡλιοδώρου τὰ Αἰθιοπικά, μὲ σημειώσεις Ἑλληνικάς, καὶ Προλεγόμενα εἰς τὴν σημερινὴν τῶν Γραικῶν γλῶσσαν (1804). Μετὰ τὸν Ἡλιόδωρον ἤρχισα (κατὰ τὸ 1805 ἔτος) τὴν ἀνωτέρω ὀνομασθεῖσαν Ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην. Ταύτην ἠκολούθησα ἀδιακόπως μέχρι τῆς ἀρχῆς τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τῶν Ἑλλήνων (4), μὲ τόσην

---

(1) Κατὰ τὸ 1816 ἐξεδόθη δεύτερον, ἀλλὰ μόνον τὸ κείμενον τοῦ Ἱπποκράτους μὲ τὴν μετάφρασιν, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπρόσθεσα καὶ τὸν νόμον τοῦ Ἱπποκράτους καὶ τοῦ Γαληνοῦ τὸ Ὅτι ἄριστος ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος.

(2) Ἐξεδόθη δεύτερον ἡ αὐτὴ μετάφρασις κατὰ τὸ 1823 ἔτος.

(3) Mémoire sur l' état actuel de la civilisation de la Grèce.

(4) Συνίσταται σήμερον (1829) ἡ Ἑλληνικὴ βιβλιοθήκη μὲ τὸν Πρόδρομον αὐτῆς εἰς τόμους 17, τὰ δὲ ἐπιγραφόμενα Πάρεργα αὐτῆς εἰς τόμους 9. Παρὰ ταῦτα, εἶναι τὰ Ἀστεῖα τοῦ Ἱεροκλέους, καὶ αἱ τέσσαρες πρῶται ῥαψῳδίαι τῆς Ἰλιάδος, καὶ τὰ ἐπιγραφόμενα Ἄτακτα εἰς δύο τόμους.

εὐχαρίστησιν τῶν ἀναγινωσκόντων, ὥστ' ἔκριναν ὠφέλιμον τινὲς τῶν ὁμογενῶν μου νὰ συναθροίσωσι καὶ νὰ ἐκδώσωσιν εἰς τόμον χωριστὸν τὰ εἰς καθένα συγγραφέα Προλεγόμενα, ἢ Αὐτοσχεδίους στοχασμούς.

Τὸ πλέον παράκαιρον παρὰ ἀπροσδόκητον τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τῶν Ἑλλήνων ἔχυσε τόσον φόβον εἰς τὴν ψυχήν μου, ὥστ' ἂν ἦτο δυνατὸν εἰς τὴν φύσιν αὐτὴν τοῦ πράγματος καὶ εἰς τὴν χρηματικήν μου κατάστασιν, ἤθελα δημοσιεύσειν ἐνταυτῷ ὅλους τοὺς ἠθικοὺς καὶ πολιτικοὺς συγγραφεῖς, διὰ νὰ μετριάσω, ἂν ἦτο δυνατόν, τὰ προσδοκώμενα ἀπὸ τὴν μεταβολὴν κακά.

Ἀλλ' οἱ μὲν ἀδελφοὶ Ζωσιμάδαι (διὰ περιστάσεις τινὰς ἀπροσδοκήτους) εἶχαν παύσειν πρὸ πολλοῦ τὴν συνεισφορὰν τῆς δαπάνης τοῦ τύπου· ἡ δὲ χρηματική μου κατάστασις δὲν ἐξαρκοῦσε νὰ πληρόνω βοηθοὺς ἢ διορθωτὰς τοῦ τύπου τόσους, ὅσων ἦτο χρεία εἰς πολλῶν ἐντάμα τόμων ἔκδοσιν.

Ἤρχισα λοιπὸν (1821) ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τῶν πολιτικῶν τοῦ Ἀριστοτέλους. Πρὸ ἑνὸς ἔτους (1820) εἶχα μεταφράσειν καὶ ἐκδόσειν ἀνωνύμως τὴν παράδοξον Συμβουλὴν τριῶν Ἐπισκόπων πρὸς τὸν Πάπαν Ἰούλιον τὸν τρίτον. Σκοπὸν εἶχεν ἡ φανέρωσις τοιούτου συγγράμματος τὴν διόρθωσιν καὶ δικαίωσιν ἐνταυτῷ τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἡ μακρὰ δουλεία ἀφανίσασα τὴν παιδείαν τοῦ γένους, ἦτον ἀδύνατον νὰ μὴ φθείρῃ τὸν κλῆρον, μηδὲ νὰ συγχύσῃ τὰ θρησκευτικά μας φρονήματα· ὁποῖα ὅμως καὶ ὁπόσα ἂν ἦναι τὰ ἁμαρτήματα τῶν Ἀνατολικῶν χριστιανῶν παραβαλλόμενα μὲ τὰς φρικτὰς τῆς Παπικῆς αὐλῆς καταχρήσεις, εἰς τὴν στάθμην τῆς δικαιοσύνης, πρέπει νὰ λογίζωνται ὀλίγοι τινὲς πρὸς ὠκεανὸν ὕδατος σταλαγμοί· καὶ οἱ συνήγοροι τῆς Παπικῆς αὐλῆς, κατηγοροῦντες πικρῶς δι' αὐτὰ τοὺς Γραικούς, κατηγοροῦν ἀνθρώπους ἐνοχλουμένους ἀπὸ κάρφος, τυφλωμένοι ἀπὸ παχυτάτην δοκὸν αὐτοί. Νὰ κατακρίνῃ τὶς ὅλους τοὺς ἱερω-

μένους ἀνατολικοὺς, διὰ τὴν τρυφὴν ὀλίγων σαρδαναπάλων ἀρχιερέων, τρυφώντων εἰς τὸ Βυζάντιον, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ παραβάλῃ ὅλους τοὺς κοσμικοὺς μὲ τοὺς Φαναριώτας τοῦ Βυζαντίου.

Ἐν Παρισίοις, 23 Δεκεμβρίου, 1829.

Α. ΚΟΡΑΗΣ.

ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Πρὸς τὸν φίλον Πρωτοψάλτην, Δημ: Λῶτον, εἰς Σμύρνην

Λιβόρνον, 9 Σεπτεμβρίου, 1782

Ποθεινότατέ μοι Κ. Δημήτριε ἀσπάζομαί σε!

Σήμερον τελειώσας τὸν τριακονθήμερον καθαρισμόν μου, ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ λοιμοκομεῖον, καὶ εὑρίσκομαι εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἐνταῦθα κυρίου Γεωργίου Κωστάκη, Ἕλληνος καὶ ἐντίμου ἐμπόρου (εἶναι σύντροφος τοῦ αὐτοῦ Παύλου Ῥοδοκανάκη), μὴ θελήσαντος ἀπὸ καλοσύνην του νὰ μ' ἀφήσῃ νὰ κάμω τὸ κατάλυμα εἰς κἀνὲν πανδοχεῖον, κατὰ τὸ σύνηθες.

Ἀλλ' ἐπειδὴ εἶμαι ἐλεύθερος καὶ ἀπὸ τοῦ λοιμοκομείου τὴν φυλακὴν, καὶ ἀπὸ τὰ παράξενα καὶ παράσημα παραλαλήματα τοῦ καπετάνου Σβετσέζου, θέλεις νὰ σοῦ μωρολογήσω ὀλίγον ; Ναὶ, θέλω· Ἐπειδὴ λοιπὸν θέλεις, ἄκουε.

Τὴν μεγάλην νίκην, τὴν ὁποίαν ἔλαβαν οἱ Ἄγγλοι κατὰ τῶν Γάλλων εἰς τὴν Ἀμερικὴν τὴν 12 Ἀπριλίου, εἰς ἐκείνην τὴν φοβερὰν καὶ ἀείμνηστον ναυμαχίαν, βέβαια τὴν ἠκούσατε μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἀφοῦ ἀπεδήμησα αὐτόθεν· διότι ἡμεῖς τὴν ἠκούσαμεν ἀπὸ καράβιον βενέτικον ἔξω ἀπὸ τὰ Κύθηρα· Ὅτι εἰς αὐτὴν δεκατρεῖς χιλιάδες Γάλλων ἐφθάρησαν, οἱ μὲν σκοτωθέντες, οἱ δὲ πληγέντες, οἱ δὲ αἰχμαλωτισθέντες ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, καὶ τοσαῦτα καράβια τῆς πρώτης κλάσεως· καὶ ὅτι ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις εὑρίσκετο αὐτὸς ὁ Ἀρχιστράτηγος, καὶ πολλότατοι τῶν μεγίστων ὀφικιάλων. Αὐτὰ ὅλα τὰ ἤκουσες,

μένους ἀνατολικοὺς, διὰ τὴν τρυφὴν ὀλίγων σαρδαναπάλων ἀρχιερέων, τρυφώντων εἰς τὸ Βυζάντιον, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ παραβάλῃ ὅλους τοὺς κοσμικοὺς μὲ τοὺς Φαναριώτας τοῦ Βυζαντίου.

Ἐν Παρισίοις, 23 Δεκεμβρίου, 1829.

Α. ΚΟΡΑΗΣ.

ἔπαθεν εἰς τούτους ὅλους τοὺς πολέμους; Ἀλλὰ δὲν στοχάζονται, ὅτι ἡ Ἀγγλία τότε δὲν εἶχε τόσα βαρύτατα καὶ ἀπίστευτα χρέη, ὅσα ἔχει τώρα, μήτε, ὅτι τότε μὲν ἦτον ἑνωμένη μετὰ τῶν τέκνων της τῶν Ἀμερικανῶν, νῦν δὲ διαμεμερισμένη, καὶ ἑπομένως πολλὰ ἐξησθενισμένη. Ἂς ἀφήσωμεν τοὺς Ἄγγλους νὰ κάμωσι τὸ συμφερώτερον ἀφ' ὅσα τοὺς διδάξει ἡ φρόνησις.

Ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ θαυμαστὸς Αὐτοκράτωρ, ὡς ἄλλος Ἡρακλῆς, διορθόνει τὴν βασιλείαν του, καθαρίζων αὐτὴν ἀφ' ὅλας τὰς καταχρήσεις, ὅσας εἰσῆξε κατὰ καιροὺς ἡ ἄγνοια καὶ ἡ βαρβαρότης. Δὲν ἔχω τὸν τρόπον νὰ σὲ γράφω εἰς πλάτος τὰ καλὰ παραδείγματα, τὰ ὁποῖα δίδει καθεκάστην εἰς τοὺς γείτονάς του.

Ἡ Πολωνία, εἰς τὴν Δίαιταν, ἥτις ἔχει νὰ συναθροισθῇ μετ' ὀλίγον εἰς τὴν Βαρσωβίαν, ἔχει νὰ προβάλῃ καὶ νὰ θεωρήσῃ διορθώσεις πολλῶν πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν τε καὶ πολιτικῶν. Καὶ διὰ νὰ μὴ συμβῇ κάμμία ἀπὸ τὰς συνήθεις εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη ὀχλαγωγίας καὶ ταραχὰς, ἡ Αὐτοκρατόρισσα τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὁ Καῖσαρ διώρισαν στρατεύματα διὰ νὰ κινήσωσι πρὸς τὰ σύνορα εἰς προφυλακὴν τῶν ἐνδεχομένων.

Ἂν λάβῃς τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν κατὰ τύχην εἰς τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς σου (τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι παράδοξον), δέξαι καὶ τὰς ταπεινάς μου εὐχετικὰς προσρήσεις ὡς παρόντος· εἰς χρόνους πολλοὺς, ἀδελφέ μου, νὰ χαίρεσαι τὸ ἀκριβόν σου ὄνομα. Γράψε με νὰ ζήσῃς πόσας ὀκάδας γλυκέων καὶ καπνοῦ ἐδαπάνησας; πόσας μπότσας ῥακίου καὶ ῥοσολίου, πόσον καφέν; πόσοι φίλοι ἦλθαν εἰς ἐπίσκεψίν σου, καὶ εἴτι ἄλλο ἀξιόλογον ἠκολούθησεν.

Ἦλθεν ὁ ποιμὴν ἡμῶν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως; Ἡ πολιτεία εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκεται; Ὁ κλύδων τοῦ ὀσπητίου σου ἐκόπασεν, ἢ ἀκόμη ταλαιπωρεῖσαι καὶ βασανίζεσαι; Ἂν οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ὑπομονὴν, καὶ φυλακὴν εἰς τὸ στόμα

ὅσον δύνασαι, ἕως οὗ νὰ παρέλθωσιν αἱ πονηραὶ ἡμέραι. Μὴν ἀμφιβάλλης ὅτι θέλουν παρέλθειν· καὶ ὅτι δὲν εἶναι κανένα πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον ἐπιταχύνει τὴν παρέλευσιν τῶν κακῶν τοσοῦτον, ὅσον ἡ ὑπομονή. Ἂς ἔχω συγχώρησιν ὅτι συμβουλεύω τὴν λογιότητά σου, τοῦ ὁποίου τῆς συμβουλῆς χρείαν ἔχω ἐγώ. Μόλον τοῦτο, ἀδελφὲ, στοχάζομαι, ὅτι ἡ συμβουλὴ ὁμοιάζει τὴν ἰατρικήν. Καὶ δὲν εἶναι παράδοξον νὰ ἐξεύρῃ πολλάκις μίαν θεραπείαν ἡ κεράτσα Ἀγγελίνα, τὴν ὁποίαν ἀγνοεῖ ὁ Δόκτωρ Βεστάρχης.

2.

Ἐν Μονπελιὲρ, 11 Ἰουλίου, 1783

Δύο σου διεξοδικώτατα γράμματα ἔλαβον μὲ τὸν ἐρχομὸν τοῦ κυρίου Γάλλου. Ὦ τῆς μωρολογίας! Ἂν εἶχα κ' ἐγὼ τὴν αὐτὴν εὐθυμίαν, τὴν ὁποίαν σ' ἐπροξένει ὁ θερισμὸς τῶν Θεοφανείων, ἤθελα σὲ γράψειν τοσαῦτα καὶ περισσότερα. Ἐπὶ ταὐτοῦ ἐχώρισα τὸ χαρτίον πρὶν ἀρχίσω, διὰ νὰ μὴν ἔλθω εἰς πειρασμὸν νὰ σὲ γράψω πολλά. Διὰ νὰ μὴ σὲ ἀφήσω ὅμως παντάπασι παραπονεμένον, ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς σημείωσις τοῦ χρέους της Ἀγγλίας, κατὰ τὸ μπιλάντζιον, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν ἡ σύγκλητος τὸν παρελθόντα Ἰανουάριον·

Ἐν ἔτει 1775 Ἰουνίου 24 ἐχρεώστει	Λιρ 136,930,072
ἀπὸ δὲ τῆς 24 Ἰουνίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους μέχρι Ἰανουαρίου τοῦ ἐνεστῶτος ἔτους 1783 προσετέθη εἰς αὐτὸ τὸ χρέος ἀπὸ ἔξοδα πολέμου κ.λ.	» 115,654,914.,
τὰ ὁποῖα συμποσούμενα γινόνται ὅλα ὁμοῦ.	Λ. 252,584,986,

τὰς ὁποίας λογαριάζων πρὸς δύο βενέτικα φλωρία ἑκάστην, θέλεις ἰδεῖν ὅτι χρεωστεῖ ἡ Ἀγγλία τὰ νῦν, πεντακόσια μιλλιούνια, ἑκατὸν ἑξήκοντα ἐννέα χιλιάδας καὶ ἐννεακόσια ἑβδομήκοντα δύο φλωρία βενέτικα, διὰ τὸ ὁποῖον χρέος πληρόνει τόκον καθέκαστον ἔτος ὑπὲρ τὰ δεκαοκτὼ μιλλιούνια βενέτικων φλωρίων. Βαβαί! Ἔπειτα παραπονεῖσαι κάμμίαν φορὰν ὅτι χρεωστεῖς μερικὰς μπαγατέλας τῇ δε κἀκεῖ σε, καὶ προσμένεις τὰ Φῶ-

τα ὡς λέων ὠρυόμενος διὰ νὰ τὰς πληρώσῃς! Πίστευσόν με ἀδελφὲ, ὁσάκις ἔρχεται ὁ ἀλευρᾶς νὰ σὲ ζητῇ ἀργύρια, δεῖχνέ τον τὴν παροῦσαν σημείωσιν τοῦ χρέους τῆς Ἀγγλίας, ἂν θέλῃς νὰ τὸν δυσωπῇς.

Ὁ μακαρίτης πατήρ μου ἐταράττετο ὁσάκις ἐγκωμίαζον τοὺς Εὐρωπαίους· ἴσως δὲ καὶ ἡ λογιότης σου. Ἀλλὰ τώρα πλέον δὲν σὲ φοβοῦμαι· διότι εἶσαι αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος, καὶ ἔχεις ἐναργεῖς ἀποδείξεις, τὸν Δόμινον ἀπὸ τὸ ἓν, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὰ βάσανα, ὅσα πάσχεις καθημέραν διὰ τὴν αὐτοῦ βασιλεύουσαν ἄγνοιαν. Ἂν ἤξευρες τὴν Γαλλικὴν διάλεκτον, ἤθελα σὲ πέμψειν τὴν ἐπιστολὴν ἑνὸς Ἀκαδημιακοῦ τῶν Παρισίων, τὴν ὁποίαν ἔλαβον ταύτην τὴν ἑβδομάδα, νὰ ἴδῃς τίνι τρόπῳ τιμῶνται οἱ ἄνθρωποι. Σ' ἔγραψα ἄλλοτε, ὅτι αὐτὸς μ' ἔπεμψε δῶρον πέντε βιβλία, καὶ διὰ τί; διότι ἔκρινα μερικάς του σημειώσεις ὡς ἐσφαλμένας· τὸ πιστεύεις αὐτό; Αὕτη εἶναι ἡ ἀλήθεια, μὰ τὴν Αὐτοαλήθειαν! Ἂν ἦτον ἄλλος, ἤθελεν γενῆν ἐχθρός μου ἀδιάλλακτος. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης, ἄνθρωποι τῆς πρώτης κλάσεως.

3.

25 Δεκεμβρίου. 1783, ἐκ Μονπελιὲρ

Ἐκ ψυχῆς ἀσπάζομαί σου καὶ πάλιν τὴν λογιότητα!

Τρεῖς ἐπιστολάς σου, ἂν ἀριθμήσω τὰ κομμάτια, καὶ εἴκοσιν ἂν λογαριάσω τὴν πολυλογίαν, ἔλαβον εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, γραμμένας 6 καὶ 25 Μαΐου. Ποτὲ μωρολογία δὲν μ' εὐχαρίστησε, δὲν μ' εὔφρανε δὲν μὲ ἱλάρυνε τόσον, ὡς αὐτή σου ἡ μωρολογία. Χωρὶς κολακείαν (τὴν ὁποίαν ἐμίσησα πάντοτε), ἡ περιγραφὴ, τὴν ὁποίαν κάμνεις τῆς ἐλεύσεως τοῦ πολυπαθοῦς βιβλίου, τοῦ τρόπου μεθ' ὃν ἐδημοσιεύθη, καὶ ὅλων τῶν λοιπῶν περιστάσεων (διὰ νὰ μὴ μωρολογῶ ὡς ἡ λογιότης σου), εἶναι θαυμασία καὶ κωμικωτάτη· καὶ δὲν ἐξεύρω, ἂν αὐτὸς ὁ Ἀριστοφάνης ἐδύνατο νὰ τὴν κάμῃ κωμικωτέραν. Ἂν δὲν ἐφοβούμην τὴν βλάβην, ἥτις μὲ προξενεῖται ἀπ' αὐτήν σου τὴν πολυλογίαν, ἤθελα σὲ

παρακαλέσειν νὰ μὲ γράφῃς μὲ ἕκαστον ταχυδρόμον μίαν ἐπιστολὴν δώδεκα σελίδων. Λέγω, ἂν δὲν ἐφοβούμην, διότι, ἀδελφὲ, ἂν ἡ λογιότης σου δὲν συντέμῃς τὴν μωρολογίαν σου, ἐγὼ κινδυνεύω νὰ ἔλθω πάλιν αὐτοῦ τυφλὸς, καθὼς ἔφυγον. ἄλλο δὲν πράττω, παρὰ νὰ ἀναγινώσκω ἐπιστολὰς τοῦ πρωτοψάλτου, καὶ ὁποίας ἐπιστολάς; Ἆ Μανόλη, Μανόλη! λακωνικώτατε Μανόλη! Ἐξεύρεις ποῖον λέγω; τὸν Περιβολάρην ἀδελφέ. Καὶ εἶναι τρόπος νὰ λησμονήσω τὴν εὐγλωττίαν του, τὰ ῥητά του, τὰ ἀποφθέγματά του, ἐν ἑνὶ λόγῳ, ὅλα ἐκεῖνα τὰ προτερήματα, μὲ τὰ ὁποῖα τὸν ἐστόλισεν ἡ φύσις;

Οἱ ἔπαινοι, τοὺς ὁποίους κάμνεις τοῦ βιβλίου, εἶναι περισσότερον ἀποτέλεσμα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῆς ἀγάπης, τὴν ὁποίαν ἀπὸ καλοσύνην σου ἔχεις πρὸς ἐμὲ, παρὰ τῆς ἀδεκάστου κρίσεως. Καὶ τί δὲν κάμνει ἡ φιλία;

Ἂν οἱ ὁμογενεῖς ἐδέχθησαν μὲ προθυμίαν αὐτὸν τὸν μικρὸν κόπον, τὸν ὁποῖον ἀνεδέχθην δὶ αὐτοὺς, ἔδειξαν μὲ αὐτὴν τὴν προθυμίαν, ὅτι εἶναι ἄξιοι νὰ κοπιάσῃ τις δὶ αὐτούς. Καὶ περισσότερον ἐγὼ χρεωστῶ εἰς αὐτοὺς δὶ αὐτήν των τὴν συγκατάβασιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐδέχθησαν τὸ βιβλίον, ἀφ' ὅ,τι χρεωστοῦσιν αὐτοὶ πρὸς ἐμέ.

Τὸ περὶ Μελχισεδὲκ συνταγμάτιον δὲν μετέφρασα, διότι (νὰ σὲ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν) δὲν μὲ ἤρεσε. Καὶ φαίνεται ὅτι τὸ ἐσύνταξεν ὁ Πλάτων περισσότερον ἀναγκαζόμενος νὰ ἀναπαύσῃ τὴν περιέργειαν τοῦ Δουκός. Αὕτη ἡ περὶ Μελχισεδὲκ θεωρία εἶναι σκοτεινή. Καὶ ἀφοῦ ὁ ἴδιος ἀπόστολος Παῦλος τὴν εὕρηκε τοιαύτην, δὲν πρέπει νὰ ἐλπίσῃ νὰ τὴν σαφηνίσῃ κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς. « Περὶ οὗ πολὺς ἡμῖν ὁ λόγος καὶ δυσερμήνευτος λέγειν » ἴδε τὴν πρὸς Ἑβραίους, κεφ. 5, ἐδαφ. 11. Ἂν εἶχον τὸν καιρὸν, ἤθελα τὴν μεταφράσειν μὲ σημειώσεις ἰδικάς μου· ὄχι τάχα ὅτι φαντάζομαι (μὴ μὲ νομίσῃς τόσον ἀγριόλολον) νὰ τὴν σαφηνίσω καλήτερα ἀπὸ τὸν Πλάτωνα· ἀλλ' εἶχον κάποιας πηγὰς, ἐκ τῶν ὁποίων ἤθελα δανεισθῆν

ὅσα ἦσαν ἀναγκαῖα, ἂν ὄχι νὰ σαφηνίσωσι τὴν ὑπόθεσιν, κἂν νὰ θεραπεύσωσιν ὀλίγον τὴν περιέργειαν τοῦ ἀναγινώσκοντος. Ἔχων ὅμως σκοπὸν τὴν Εὐρώπην, ἔκαμα κατεσπευσμένως ὅ,τι ἔκαμα. Καὶ τοῦτο σὲ λέγω, διὰ νὰ ἀποδίδῃς τὰ ἐλαττώματα τοῦ βιβλίου, ὅσα κατὰ τύχην ἤθελες εὑρεῖν, ὄχι μόνον εἰς τὴν ἀμάθειάν μου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν περίστασιν, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρισκόμην· ἤγουν εἰς περίστασιν, ἥτις διέφερεν ὀλίγον ἀπὸ ἐκείνην τοῦ Δολομανολιοῦ. Καὶ πίστευσόν με, ἂν ἔμενον ἀκόμη ἕνα μόνον χρόνον αὐτοῦ, ἤθελα παραφρονήσειν· τοσοῦτον ὁ ἔρως τῆς σπουδῆς μοῦ ἐτάραξε τὸν ἐγκέφαλον!

Περὶ δὲ τοῦ νομιζομένου ἐλαττώματος, ἤγουν τοῦ λακωνισμοῦ τῆς ἀφιερωτικῆς, ἀπορῶ. Ἀδελφὲ, τίνι τρόπῳ παραβλέψαντες ἄλλα ἀληθινὰ ἐλαττώματα, ὅσα πιθανὸν εἶναι νὰ εὑρίσκωνται εἰς τὸ βιβλίον, ὠνόμασαν ἐλάττωμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τοιοῦτον. Αἱ μακραὶ καὶ πλήρεις ἐπαίνων ἐπιστολαὶ δίδουσι πάντοτε ὑποψίαν κακὴν καὶ διὰ τὸν ἐπαινοῦντα, καὶ διὰ τὸν ἐπαινούμενον. Οἱ Εὐρωπαῖοι, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ μιμούμεθα εἰς τὰ τοιαῦτα, βλέποντες τὸ γελοιῶδες τῶν τοιούτων ἀφιερωτικῶν, ἤρχισαν τώρα νὰ τὰς ἐξορίζωσιν ἐκεῖ, ὅπου ἐξώρισαν καὶ τὰς λοιπὰς ἀθλιότητας τῶν παρελθόντων ἀθλίων αἰώνων. Ἂν εἶχον καιρὸν, ἤθελα σὲ γράψειν μίαν ἀφιερωτικὴν τοῦ περιφήμου Ῥουσὼ, αὐτοῦ τοῦ μισοκόλακος φιλοσόφου, διὰ νὰ ἴδῃς πῶς πρέπει νὰ γράφωνται αἱ ἀφιερωτικαί. Δὲν μὲ ἐμποδίζει τὸ μάκρος της, διότι εἶναι συντομωτέρα κατὰ πολλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μου. Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάγω εἰς ἕνα βιβλιοπώλην, νὰ ζητήσω τὸ βιβλίον, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται, νὰ τὴν ἀντιγράψω, ἔπειτα νὰ τὴν μεταφράσω· τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ. Ἀδελφὲ, δὲν ἐδυνήθην ποτὲ νὰ ὑποφέρω τὴν κολακείαν! Δὲν λέγω, μήτε διατείνομαι, ὅτι, διὰ νὰ φύγῃ τις τὴν κολακείαν, πρέπει νὰ πέσῃ εἰς τὴν ἀχαριστίαν. Ἀφοῦ δείξῃς λόγῳ καὶ ἔργῳ τὴν εὐγνωμοσύνην εἰς τὸν εὐεργέτην σου, ἔκαμες, ὅ,τι ἔπρεπε νὰ

κάμῃς. Λέγω δὲ ἕνα εὐεργέτην, ὅστις ἔχει φρονήματα ἀνθρώπινα, καὶ ὄχι δὲ ἐκείνους τοὺς εὐτελεῖς εὐεργέτας, οἱ ὁποῖοι κάμνοντες ἐμπορίαν τὴν εὐεργεσίαν, σὲ εὐεργετοῦν διὰ νὰ σὲ αἰχμαλωτίσωσι.

. . . . Ἀδελφέ, Ἡ πεῖρα μ' ἔδειξεν ὅτι καὶ ἡ σοφία πωλεῖται καὶ ἀγοράζεται, καθὼς καὶ τὰ λοιπὰ πράγματα. Εἰς τὴν Εὐρώπην ὅσα δαπανήσῃς, τόσα μανθάνεις. Καὶ ἂν οἱ ἀτυχεῖς Ἕλληνες ἐπανέρχωνται πολλάκις εἰς τὴν πατρίδα μόνον ἀλευρωμένοι, καὶ ὄχι ζυμωμένοι, τὸ αἴτιον εἶναι ἡ τουρκικὴ παροιμία· « Ὄκαντὰρ ἀκτσὲ, Ὄκαντὰρ μπογιὰ ». χρειάζονται, ἀδελφέ, βιβλία, χρειάζονται κατὰ μέρος διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι μισθωτοί, χρειάζεται συναναςροφὴ σοφῶν ἀνδρῶν, ἀναγκαιοτέρα καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀνάγνωσιν, τὴν ὁποίαν διὰ νὰ τὴν ἔχῃ τις, ἀνάγκη εἶναι νὰ τὴν καλλιεργῇ καὶ νὰ τὴν ποτίζῃ μὲ κάποια δωρημάτια. Καὶ τί δὲν χρειάζεται; ....

. . . . Ἂν θέλῃς, δύνασαι νὰ συνεργήσῃς εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ φίλου σου, τοῦ ὁποίου ὁ μόνος ἔρως, ἡ μόνη φροντίς, ἡ μόνη μέριμνα εἶναι ἐκείνη τῶν ἐπιστημῶν. Ἔπειτα τί ἔχεις καλήτερον, νὰ μὲ ἀπολαύσῃς αὐτοῦ ἀμαθέστατον, καθὼς μὲ ἐξαπέστειλας, ἢ σοφὸν καὶ ἐπιστήμονα;

Φαίνεταί με νὰ σὲ βλέπω ταύτην τὴν ὥραν ἀποδυσπετοῦντα καὶ λέγοντα· ὅτι ἐπινοῶ καὶ συλλογίζομαι μυρία πράγματα, διὰ νὰ αὐξάνω τοὺς κόπους σου. Μὴ ταράττεσαι, νὰ ζῇ ἡ ψυχή σου! Αἱ περιστάσεις ἀναγκάζουσι πολλάκις τοὺς ἀνθρώπους νὰ κάμνωσι κ' ἐκεῖνα, ὅσα δὲν θέλουν.

Ἐπειδὴ φαίνεσαι μιμητὴς τῶν καλῶν, λαμβάνω τὸ θάῤῥος νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ διορθώσῃς μερικὰ παροράματα τῶν ἐπιστολῶν σου. Τοιαῦτα εἶναι, παραδείγματος χάριν, ἐγιόμισα, ἀντὶ τοῦ ἐγέμισα, Ἀμή, ἀντὶ τοῦ Ἀλλά, ἢ Ὅμως, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα ἀναγινώσκων, συγχωρῶ τὸν μακαρίτην Παγκράτιον, τὸν ἐφημέριον τῆς Σμύρνης. Εἶχεν ὁ μακαρίτης δύο προτερήματα, νὰ λαλῇ καὶ νὰ γράφῃ εἰς τρό-

πον, ὥστε δὲν ἐδύνατό τις νὰ τὸν καταλάβῃ μήτε λαλοῦντα, μήτε γράφοντα. Συγχώρησόν με, ἂν τὸ φιλικὸν θάῤῥος, καὶ ὁ ζῆλος, τὸν ὁποῖον ἔχω διὰ τὴν καλλονὴν τῶν ἐπιστολῶν σου; μὲ παρακινοῦν νὰ σὲ ἐλέγχω περὶ τούτων.

4.

Ἐκ Μοντπελλιὲρ, 23 Μαρτίου. 1784.

Ἀγαπητέ μου κύριε Δημήτριε,

Ὕστερον ἀπὸ τοσαύτην μακρὰν σιωπὴν, δὲν μ' ἐφάνη παράδοξον νὰ λάβω ἐπιστολὴν εἰς 22 σελίδας, τῶν 28 Δεκεμ. παρελθ. ἔτους. Σὲ λέγω τὴν ἀλήθειαν, ἀφ' ὅ,τι ἐφοβούμην δὲν εἶναι μήτε τὸ τρίτον· καὶ μὲ ἐπληροφόρησας, ὅτι τὰ ἐλαττώματα συναυξάνουσι μὲ τὴν ἡλικίαν. Μακάριοι, ὅσοι λάβωσι τὴν τύχην νὰ ἀναγινώσκωσιν ἐπιστολάς σου μετὰ δέκα ἢ δεκαπέντε ἔτη· καὶ μακαριώτεροι πρὸς ὅσους γράψῃς ὀγδοηκοντούτης! Καὶ ποῦ εὐκαιρεῖς σὺ, ἀδελφέ μου, νὰ γενῇς Σπετσιάρης, εἰς καιρὸν ὅταν καταγίνεσαι νὰ συγγράφῃς πονήματα; Τὸ χείριστον εἶναι ὅτι ἀναγκάζομαι καὶ μὴ βουλόμενος νὰ σὲ μιμοῦμαι. Ἐδαπάνησα δύο ὁλοκλήρους ἡμέρας νὰ τὴν ἀναγνώσω, καὶ χρείαν ἔχω τοὐλάχιστον δύο ἡμερῶν διὰ τὴν ἀπόκρισιν.. . . . .

Ἡ πρόνοια τοῦ θεοῦ εἶναι πολύτροπος καὶ πολυποίκιλος... Αὕτη παρεκίνησε τὸν Δόμινον, ἄνδρα ξένον καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκείαν, νὰ μὲ στοχάζεται ὡς ἴδιον ἀδελφόν του, νὰ μὲ παρηγορῇ, νὰ μὲ ἐνισχύῃ καὶ νὰ μὲ γράφῃ συνεχῶς, ὅτι ἡ μόνη του χαρὰ εἶναι νὰ μὲ ἰδῇ εὐδαίμονα. Αὐτὴ τέλος πάντων μ' ἐπροξένησε καὶ ἐνταῦθα φίλους, οἱ ὁποῖοι, ἂν ἤξευραν τὴν κατάστασίν μου (δὲν σὲ λέγω, φίλε μου, παραμύθια, οὐδὲ ὀνείρατα) ἤθελες ἐξάπαντος ἰδεῖν πρᾶγμα παράδοξον, μίαν δαψιλῆ καὶ γενναίαν ἐπικουρίαν. Ἀλλ' οἱ μακαρῖται γονεῖς μου μὲ ἀνέθρεψαν μὲ γενναῖα φρονήματα· καὶ τὸ « Σοφοὶ δὲ συγ» κρύπτουσιν οἰκείας βλάβας » εἶναι πάντοτε τυπωμένον εἰς τὴν ψυχήν μου . . . .

. . . . . . Ἕνδεκα ὧραι τῆς νυκτὸς ἐκτύπησαν· ὅθεν πρέπει νὰ ὑπάγω εἰς τὴν κλίνην διὰ νὰ ἐγερθῶ. αὔριον εἰς τὰς ἕξ. Ἂς μείνῃ λοιπὸν ἕως ἐδῶ ἡ ἐπιστολὴ, εἰς τὴν ὁποίαν θέλω προσθέσειν αὔριον τὰ λείποντα. Καὶ καλὴν νύκτα ! Ἄμποτε νὰ σ' ἔβλεπον καθ' ὕπνους καὶ νὰσὲ διηγηθῶ τὰ νέα τῆς Εὐρώπης, διὰ νὰ κερδίσω τὸν κόπον τοῦ νὰ τὰ γράψω εἰς τὴν παροῦσαν !

Καλὴν ἡμέραν ! Δὲν ἐκοιμήθην ὅλην τὴν νύκτα. Δὲν ἐξεύρω τίς σ' ἐφώτισε νὰ ἐπιθυμήσῃς τὸ ἐπάγγελμα τοῦ Σπετσιάρη. Δὲν μὲ φθάνουν τὰ βάσανά μου· ἀλλ' ἔμελλε νὰ μὲ τυραννῇ καὶ αὐτὸς ὁ λογισμός. Ἐσυλλογιζόμην εἰς τὴν κλίνην ποῦ νὰ ἀνοίξωμεν τὸ Σπετσαρίον. Τέλος πάντων πρὸς τὸ ἐξημέρωμα ἔκρινα ὅτι δὲν εἶναι προσφυέστερος τόπος παρὰ τὸ Τσυρὰκ καπί.

. . . . Πάλιν ἄρχισα νὰ λιμώττω ἀπὸ ἐπιστολάς σου. Δὲν ἦτο καλήτερον νὰ μερίσῃς ἐκείνην τὴν πολύβιβλον ἐπιστολήν σου (τὴν ὁποίαν ἀκόμη δὲν δύναμαι νὰ χωνεύσω) εἰς τοσαύτας μικρὰς ἐπιστολὰς, καὶ νὰ μὲ τὰς πέμπῃς ἐκ μικρῶν διαλειμμάτων, νὰ μὲ τρέφῃς συνεχῶς καὶ κατὰ μικρὸν μὲ τὴν ἀμβροσίαν τῶν νοημάτων σου, καὶ νὰ μὲ ποτίζῃς μὲ τὸ νέκταρ τῆς καλλιεπείας σου, παρὰ νὰ μὲ γεμίζῃς ἅπαξ μέχρι διαῤῥήξεως, ἔπειτα νὰ μὲ λιμοκτονῇς ὁλοκλήρους μῆνας . . . . Ἰδοὺ ἔφθασεν ἡ μεγάλη ἑβδομὰς τῶν Λατίνων, καὶ δὲν ἐφάνησαν ἔτι ἐπιστολαί σου. Ἄ! Δημήτριε! Δημήτριε Καταγίνεσαι εἰς τὸν ἄνηθον καὶ εἰς τὸν ἡδύοσμον, (διότι, τί ἄλλο εἶναι νὰ ἀνοίξῃς Σπετσαρίον, παρὰ νὰ πωλῇς δραχμὴν ἡδυόσμου;), καὶ ἀμελεῖς τὰ κυριώτερα τοῦ νόμου!

5.

ἐκ Μοντπελλιέρ, 15 Ἰουνίου, 1784

Ποθεινότατε κύριε Δημήτριε, ἀσπάζομαί σου τὴν λογιότητα!

. . . . Ἀδελφὲ τὰ γράμματά σου ἐγὼ τὰ στοχάζομαι ὡς

συγγράμματα· καὶ ἂν εἶχον τὸν τρόπον, ἤθελα τὰ καταστήσειν κοινὰ διὰ τοῦ τύπου. Ὁ ἐπιστολικὸς χαρακτὴρ, τὸν ὁποῖον μεταχειρίζεσαι, ἔχει ὅλα ἐκεῖνα τὰ προτερήματα, ὅσα χρειάζονται διὰ μίαν ἐπιστολὴν τελείαν· καὶ ἂν, ὡς ἄνθρωπος, σφάλλῃς καμμίαν φορὰν, εἶναι καὶ τὰ σφάλματά σου νοστιμότατα. Τί νοστιμότερον (παραδείγματος χάριν) ἀπὸ τὸ νὰ μὲ γράφῃς εἰς τὴν τελευταίαν σου ἐπιστολὴν, ὅτι ἐγέννησεν ἡ μήτηρ μου καὶ τρίτον υἱόν; Ἐξεύρω ὅτι ἔχεις νὰ παροξυνθῇς κατ' ἐμοῦ, νομίζων ὅτι ἐγὼ ἀναπλάττω ἀπ' ἐμαυτοῦ τοιαῦτα τερατώδη καὶ ἀλλόκοτα γεννήματα διὰ νὰ σὲ πειράζω. Πίστευσόν με ὅτι οὕτω τὸ ἔγραψας ἀδελφέ! Καὶ τοῦτο διότι ἠμέλησας, ἢ ἔκρινες περιττὴν μίαν τελείαν στιγμήν.

Ἰδοὺ τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς σου, ἀπαράλλακτον καθὼς τὸ ἔγραψας· « ἡ μήτηρ σου σὲ ἐπεύχεται ἐγέννησε καὶ τρί-» τον υἱὸν ὁ σύντεκνός μου μισὲρ Νικόλαος κ. τ. ». Εἰπέ με σὲ παρακαλῶ ἂν δὲν εἶχον δίκαιον νὰ ἐκπλαγῶ διὰ τὴν ἀπόκτησιν ἑνὸς ἀδελφοῦ, πρὶν ἀναγνώσω τὸ ἑπόμενον « ὁ σύντε-« κνός μου μισὲρ Νικόλαος ».

Ἴσως νομίζεις ὅτι αὐταὶ αἱ ἀστειότητες ἢ μᾶλλον εἰπεῖν παραφροσύναι εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς εὐθυμίας μου, καὶ μιᾶς εὐδαίμονος καταστάσεως. Ὄχι ἀδελφέ! Ἐξ ἐναντίας « τὸ πο-» λὺ τῆς θλίψεως γεννᾷ παραφροσύνην ». Δὲν δύναμαι νὰ σὲ περιγράψω πόσην ἀθυμίαν, ἀγανάκτησιν καὶ ταραχὴν τῆς καρδίας μ' ἐπροξένησεν αὐτὸς ὁ βαρβαροχονδροκαμηλοκουβακοειδέστατος Ἀκεψιμᾶς! Ὅταν συλλογισθῶ μὲ πόσην προθυμίαν καὶ ἑτοιμότητα ἐκοινώνουν εἰς αὐτὸν ἐκείνας τὰς ὀλίγας εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἀπέκτησα διὰ τῆς μακρᾶς καὶ πολυχρονίου μελέτης, καθὼς αὐτὸς πολλάκις τὸ ὡμολόγησε παρὰ πολλοῖς, καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τὴν ὁποίαν ἐδείκνυεν (ἢ ὑπεκρίνετο νὰ δεικνύῃ) πρὸς ἐμὲ, καὶ τὴν παραβάλλω μὲ τὴν σημερινήν του ἀμεριμνίαν καὶ ἀδιαφορίαν δι' ἐμὲ, δὲν ἐξεύρω τί νὰ συλλογισθῶ! . . . .

Ἂν αἱ ἐπιστολαί μου πρὸς τὴν λογιοτητά σου καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν κακὸν ὀφειλέτην δὲν προξενήσωσι τὴν πρὸ πολλοῦ ποθουμένην πληρωμὴν τῶν χρημάτων, φανερὸν εἶναι ὅτι, αὐτὸς μὲν ἔγινεν « Ὄνος πρὸς λύραν », ἢ ἀπελιθώθη παντάπασιν· ἡ δὲ λογιότης σου, ὅστις ἐπαγγέλλεσαι τὴν τέχνην τοῦ Ὀρφέως, δὲν ἔχεις τὸ προτέρημα τοῦ Ὀρφέως, νὰ πείσῃς τὸν ἀναίσθητον μὲ τὴν μουσικήν σου, καθὼς ἐκεῖνος ἐκίνει τοὺς λίθους μὲ τὴν λύραν του. Ἂν ὁ Μακρομανόλης ὁ Περιβολάρης ἤξευρε νὰ γράφῃ, ἤθελα καθαιρέσειν τὴν λογιότητά σου ἀπὸ τὸ Καπικιαχαγιαλίκιον, καὶ βάλειν αὐτόν. Ἐνθυμᾶσαι τὸ « Καὶ » χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων »; Ποτὲ δὲν θέλω τὸ λησμονήσειν ἐν ὅσῳ ζῶ καὶ πνέω!

Θαυμάζεις τὴν πρὸς ἐμὲ διάθεσιν τοῦ Δόμινου. Καὶ ἔχεις δίκαιον. Διότι, ὅταν στοχασθῇ τις τὴν ἰδικήν μου ἀναξιότητα, καὶ τὴν ἀνυπέρβλητον εὔνοιαν, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἔχει πρὸς ἐμὲ, ἀπορεῖ τί νὰ εἰπῇ. Ἤθελες ὅμως ἐκπλαγεῖν περισσότερον, ἂν ἔβλεπες τὰς πρὸς ἐμὲ ἐπιστολάς του, ἂν ἀνεγίνωσκες τὰς συμβουλὰς, τὰς ἐνισχύσεις, τὰς παρακελεύσεις, τὰς ὁποίας μὲ γράφει, διὰ νὰ μὲ θαῤῥύνῃ εἰς τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον τρέχω· σιωπῶ τὰς εὐεργεσίας του, τὰς ὁποίας ἐδοκίμασα, καὶ δοκιμάζω ἔτος ἤδη δέκατον τέταρτον, σιωπῶ τὴν εὐγένειάν του· ὁ μικρότερος τίτλος ἀφ' ὅσους μὲ δίδει εἰς τὰς ἐπιστολάς του εἶναι τὸ « ἀκριβέστατέ μου φίλε ». Εὐχαριστῶ σε διὰ τὴν ἐπίσκεψιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμες εἰς αὐτὸν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ μου τὸ νέον ἔτος. Καὶ παρακαλῶ σε, ἂν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ (ἀγκαλὰ χρείαν τοιούτων αὐτὸς δὲν ἔχει) νὰ τὸν δουλεύσετε εἰς μικρὸν ἢ μέγα, ἢ ἡ λογιότης σου, ἢ ὁ ἀδελφός μου, νὰ τὸ κάμετε μὲ τὴν αὐτὴν προθυμίαν, ὡς ἂν τὸ ἐκάμνετε καὶ πρὸς ἐμὲ αὐτόν. Δὲν τὸν χρεωστῶ μόνον σοφισμὸν, ἀλλὰ καὶ τὴν διατήρησιν αὐτῆς τῆς ζωῆς μου, Διότι, ἂν δὲν ἔγινα σφάγιον τῆς μελαγχολίας, ἥτις μ' ἐπολιόρκει τόσους χρόνους, εἶναι αὐτὸς ὁ αἴτιος, ὅστις ἐγλύκαινε τὸ ἀψίνθιον τῆς λύ-

πῆς μου μὲ τὸ μέλι τῶν σοφῶν του παρχινέσεων καὶ συμβουλῶν.

. . . .

Ὅταν, ἀδελφὲ, συλλογισθῶ τοὺς κόπους, ὅσους λαμβάνεις διὰ ἐμὲ, ἀνεκλάλητος εὐγνωμοσύνη περιέχει ὅλην μου τὴν ψυχήν. Καὶ ἐπεθύμουν νὰ σὲ δώσω σημεῖα ἐναργέστατα αὐτῆς μου τῆς εὐγνωμοσύνης· νὰ σὲ εὕρω ἄῤῥωστον, ὅταν σὲ ἀνταμώσω, καὶ νὰ λάβω τὴν τύχην νὰ σὲ θεραπεύσω. Αὕτη εἶναι εὐγνωμοσύνη ἀνήκουστος, καὶ τόσον παράδοξος, ὥστε ἴσως σὲ κάμει καὶ νὰ βλασφημήσῃς. Μὴ ταράττεσαι ὅμως νὰ ζῇ ἡ ψυχή σου! Καλήτερον νὰ λέγῃ τις τὰ πράγματα καθὼς τὰ αἰσθάνεται καὶ τὰ συλλογίζεται, παρὰ νὰ τὰ ἐπισκιάζῃ μὲ τὰς διαβολοτσερεμόνιας. Ἔπειτα ἀσθένειαι εἶναι διαφόρων εἰδῶν. Φθάνει μόνον νὰ μὴ σ' εὕρω μὲ τὴν ὑγείαν σου, καὶ ἂς ἦναι καὶ μία μικρὰ καταῤῥοή, ἢ κανένα ἀκίνδυνον ἀπόστημα εἰς τὸν νῶτον.

6·

ἐκ Μοντπελλιέρ, 11 Ἰανουαρίου, 1786.

Φίλε μοῦ καὶ ἀδελφὲ, χαίροις!

Καιρὸς παντὶ πράγματι (α).

Νέα δὲν ἔχω νὰ σὲ γράψω, φιλόκαινὲ Κὺρ Δημήτριε, παρεκτὸς ἂν ἀγαπᾷς ἀναπλάσματα τῆς διανοίας μου. Ἡ δεινὴ μέριμνα τῆς Θέσεώς μου μὲ ἠνάγκασε νὰ ἀφεθῶ ἐκ πολλοῦ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν γαζέτων· χθὲς ὅμως, περὶ δύσιν ἡλίου, ἀφ' οὗ ἐτελείωσα μερικὰς μελέτας ἰατρικὰς, μὴν ἔχων πλέον τί νὰ κάμω· Ἰδοὺ, εἶπον πρὸς τὸν ἑαυτόν μου, καιρὸς νὰ φροντίσω καὶ διὰ τὸν Πρωτοψάλτην μου. Ὕπηγα λοιπὸν εἰς τὸν καφενὲν, ἔπια μίαν λιμονάταν· μετὰ τὴν λιμονάταν ἐζήτησα τὴν γαζέταν· καὶ εἰς τὴν γαζέταν εὕρηκα δύο νέα ἄξια τῆς περιεργείας σου. Τὸ πρῶτον εἶναι.

Ὁ πρωτόκοκος υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας,

(α) Τῆς κομψοτάτης καὶ γλυκυτάτης ταύτης ἐπιστολῆς μία μακρὰ περικοπὴ εὑρίσκεται εἰς τὸ πρῶτον Ἀπάνθισμα σ. 103—106. Ὁ ἐκδότης.

διὰ τὰς μεγαλοπρεπεῖς του δαπάνας, ὑπέπεσεν εἰς χρέος 250 χιλιάδων Γουϊνέων (αἱ ὁποῖαι κάμνουσι πεντακοσίας σχεδὸν χιλιάδας βενέτικων φλωρίων). Ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε· ἐπειδὴ καὶ ὁ Πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης εὑρίσκεται καμμίαν φορὰν εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην μὲ τὸν ἀνθρακοπώλην, καὶ ἀλευροπώλην του. Παρεκάλεσε λοιπὸν τὸν πατέρα του, ἢ νὰ αὐξήσῃ τὸ ἐτήσιον τῶν 50 χιλιάδων Γουϊνέων, ὅσα τὸν ἔδιδε διὰ σύστασιν καὶ ζωοτροφίαν του, ἢ νὰ πληρώσῃ τοὺς δανειστάς του. Μήτε αὐτὸ δὲν εἶναι παράδοξον, καὶ αὐτὸς ὁ Πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης, ὅταν δὲν ἔχῃ, ζητεῖ, ποτὲ μὲν νὰ τὸν αὐξήσωσι τὸ ἐτήσιόν του, ποτὲ δὲ νὰ περιέρχεται τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων, διὰ νὰ ψάλλῃ ἀπολυτίκιον, ἢ κοντάκιον ἢ ἄλλο τι, ὅ,τι τὸν ἔλθῃ εἰς τὴν φαντασίαν, ἢ εἰς τὴν μνήμην του. Ὁ βασιλεὺς καὶ πατήρ του ἄφησε τὸν Πρίγκιπα ἓξ ἑβδομάδας χωρὶς ἀπόκρισιν, καὶ μετὰ παρέλευσιν τὸν ἓξ ἑβδομάδων τὸν ἀπεκρίθη, ὅτι μήτε τὸ ἐτήσιόν του νὰ αὐξήσῃ ἔχει γνώμην, μήτε τὰ χρέη του νὰ πληρώσῃ. Μήτε αὐτὸ δὲν εἶναι καινοφανές. Ποσάκις ὁ ταλαίπωρος Πρωτοψάλτης καὶ φίλος μου ἔλαβε τοιαύτας ξηρὰς ἀποκρίσεις· καὶ ποσάκις ἐπεθύμησε προσθήκην, χωρὶς νὰ την ἐπιτύχῃ ; Ἀλλὰ τὸ ἀκόλουθον εἶναι τὸ παράδοξον, τὸ μέγα, τὸ ἡρωϊκὸν καὶ ὄντως βασιλικὸν ἔργον.

Ὁ Πρίγκιψ, βλέπων τὴν ἰσχυρογνωμίαν τοῦ πατρός του, καὶ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὰ στενά, τί κάμνει;

Μάντευσον ἂν δύνασαι· στοίχημα βάλλω, ὅτι δὲν θέλεις τὸ εὑρεῖν ποτὲ . . . . .

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν τὸ εὕρηκας, ἄκουσον τὴν ἡρωϊκὴν πρᾶξιν τοῦ Πρίγκιπος.

Ἐπώλησε τοὺς ἵππους καὶ τὰς ἁμάξας του· ἀπέλυσε τὸ περισσότερον μέρος τῶν ὑπηρετῶν καὶ ὀφφικιάλων του. ἀφέθη ἀπὸ τὰς νέας οἰκοδομὰς καὶ καλλονάς, ὅσας ἔκαμνεν εἰς τὸ παλάτιόν του· ἐδιώρισεν ἀπὸ τὸ ἐτήσιόν του νὰ δίδωνται κατ' ἔτος εἰς τοὺς δανειστάς του χιλιάδες τεσσαράκοντα Γουϊνέων,

μέχρις οὗ νὰ ἀποπληρωθῇ ὅλον του τὸ χρέος, καὶ ἐσύρθη αὐτὸς εἰς τὴν ἐξοχὴν, διὰ νὰ ζῇ μὲ τὰς ἐπιλοίπους δέκα χιλιάδας βίον ἰδιώτην, μέχρις οὗ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ χρέος του. τοιαῦται ἀρεταὶ, φίλε μου, δὲν εὑρίσκονται πλὴν ὅπου εἶναι ἐλευθερία. Μήτε ἡ λογιότης σου, μήτ' ἐγὼ δυνάμεθα νὰ τὰς μιμηθῶμεν· διότι καὶ τῶν δύο τὰ εἰσοδήματα εἶναι τόσον πενιχρὰ, ὥστε ἂν μόνον δέκα γρόσια θελήσωμεν νὰ ἀφαιρέσωμεν κατ' ἔτος, ἡ λογιότης σου ἀπὸ τὴν ἔξοδον τοῦ οἴκου σου, καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν ζωοτροφίαν μου, εἶναι ἀνάγκη νὰ λιμοκτονήσωμεν καὶ οἱ δύο.

Ἡ Ἀγγλία ὅλη ἐξεπλάγη διὰ τὸ ἡρωϊκὸν τοῦ διαδόχου κατόρθωμα· καὶ τὸν ἠγάπησαν καὶ ἐσεβάσθησαν πλέον παρὰ ποτέ. Διότι ἡ Ἀγγλία ἐξεύρει νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀρετὴν, καὶ νὰ ἀμείβῃ τὴν προκοπήν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὀφφικιάλους του δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀφήσωσι, λέγοντες, ὅτι, ὄχι μόνον ἀπὸ τοῦ νῦν δὲν θέλουν κανένα μισθὸν ἀπ' αὐτὸν, ἕως οὗ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ χρέος του· ἀλλὰ τὸν παρακαλοῦσιν νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὸ κατάστιχον τῶν χρεῶν του πολλῶν ἐτῶν παρελθόντων μισθὸν, τὸν ὁποῖον ἐχρεώστει εἰς αὐτούς. Τί λέγεις, φίλε μου; ἴδες ποτέ σου τοιούτους ἀνθρώπους; Ὄχι βέβαια· ἀνέγνωσας ὅμως σὺ ὁ φιλαναγνώστης καὶ πολυΐστωρ πολλὰ τοιαῦτα γενναῖα κατορθώματα τῶν ἡμετέρων προγόνων. Ἀλλὰ πότε ἐγίνοντο ταῦτα; ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἦτον ἐλευθέρα· ὅταν κατεφρόνει τὸν κραταιὸν τῶν Περσῶν βασιλέα περισσότερον ἀφ' ὅτι καταφρονεῖς ἡ λογιότης, τίνα; . . . . Τὸν πρωτοχαμάλην τοῦ βεζίρχανίου. Δὲν ἐνθυμᾶσαι (ἐπειδὴ ἐγὼ ἀφ' οὗ ἐχωρίσθην ἀπὸ σοῦ ἐξεβαρβαρώθην παντάπασιν, ἐλησμόνησα καὶ ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ κατορθώματα τῶν προγόνων), δὲν ἐνθυμᾶσαι, λέγω, τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων; ὠνομάζετο, ἂν δὲν λανθάνωμαι, Κίμων. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Κίμων, εἰς μίαν δημόσιον προπομπὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔθος ἦτον νὰ διανέμωσιν οἱ στρατηγοὶ ἀργύρια εἰς τὸ πλῆθος, βλέπων τὸν λαὸν εἰς ἀ-

διὰ τὰς μεγαλοπρεπεῖς του δαπάνας, ὑπέπεσεν εἰς χρέος 250 χιλιάδων Γουϊνέων (αἱ ὁποῖαι κάμνουσι πεντακοσίας σχεδὸν χιλιάδας βενέτικων φλωρίων). Ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι τίποτε· ἐπειδὴ καὶ ὁ Πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης εὑρίσκεται καμμίαν φορὰν εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην μὲ τὸν ἀνθρακοπώλην, καὶ ἀλευροπώλην του. Παρεκάλεσε λοιπὸν τὸν πατέρα του, ἢ νὰ αὐξήσῃ τὸ ἐτήσιον τῶν 50 χιλιάδων Γουϊνέων, ὅσα τὸν ἔδιδε διὰ σύστασιν καὶ ζωοτροφίαν του, ἢ νὰ πληρώσῃ τοὺς δανειστάς του. Μήτε αὐτὸ δὲν εἶναι παράδοξον, καὶ αὐτὸς ὁ Πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης, ὅταν δὲν ἔχῃ, ζητεῖ, ποτὲ μὲν νὰ τὸν αὐξήσωσι τὸ ἐτήσιόν του, ποτὲ δὲ νὰ περιέρχεται τὴν ἑορτὴν τῶν Θεοφανείων, διὰ νὰ ψάλλῃ ἀπολυτίκιον, ἢ κοντάκιον ἢ ἄλλο τι, ὅ,τι τὸν ἔλθῃ εἰς τὴν φαντασίαν, ἢ εἰς τὴν μνήμην του. Ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ του ἄφησε τὸν Πρίγκιπα ἓξ ἑβδομάδας χωρὶς ἀπόκρισιν, καὶ μετὰ παρέλευσιν τὸν ἓξ ἑβδομάδων τὸν ἀπεκρίθη, ὅτι μήτε τὸ ἐτήσιόν του νὰ αὐξήσῃ ἔχει γνώμην, μήτε τὰ χρέη του νὰ πληρώσῃ. Μήτε αὐτὸ δὲν εἶναι καινοφανές. Ποσάκις ὁ ταλαίπωρος Πρωτοψάλτης καὶ φίλος μου ἔλαβε τοιαύτας ξηρὰς ἀποκρίσεις· καὶ ποσάκις ἐπεθύμησε προσθήκην, χωρὶς νὰ την ἐπιτύχῃ; Ἀλλὰ τὸ ἀκόλουθον εἶναι τὸ παράδοξον, τὸ μέγα, τὸ ἡρωϊκὸν καὶ ὄντως βασιλικὸν ἔργον.

Ὁ Πρίγκιψ, βλέπων τὴν ἰσχυρογνωμίαν τοῦ πατρός του, καὶ τὸν ἑαυτόν του εἰς τὰ στενά, τί κάμνει;

Μάντευσον ἂν δύνασαι· στοίχημα βάλλω, ὅτι δὲν θέλεις τὸ εὑρεῖν ποτὲ . . . . .

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν τὸ εὕρηκας, ἄκουσον τὴν ἡρωϊκὴν πρᾶξιν τοῦ Πρίγκιπος.

,Ἐπώλησε τοὺς ἵππους καὶ τὰς ἁμάξας του· ἀπέλυσε τὸ περισσότερον μέρος τῶν ὑπηρετῶν καὶ ὀφφικιάλων του. ἀφέθη ἀπὸ τὰς νέας οἰκοδομὰς καὶ καλλονάς, ὅσας ἔκαμνεν εἰς τὸ παλάτιόν του· ἐδιώρισεν ἀπὸ τὸ ἐτήσιόν του νὰ δίδωνται κατ' ἔτος εἰς τοὺς δανειστάς του χιλιάδες τεσσαράκοντα Γουϊνέων,

μέχρις οὗ νὰ ἀποπληρωθῇ ὅλον του τὸ χρέος, καὶ ἐσύρθη αὐτὸς εἰς τὴν ἐξοχὴν, διὰ νὰ ζῇ μὲ τὰς ἐπιλοίπους δέκα χιλιάδας βίον ἰδιώτην, μέχρις οὗ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ χρέος του. τοιαῦται ἀρεταὶ, φίλε μου, δὲν εὑρίσκονται πλὴν ὅπου εἶναι ἐλευθερία. Μήτε ἡ λογιότης σου, μήτ' ἐγὼ δυνάμεθα νὰ τὰς μιμηθῶμεν· διότι καὶ τῶν δύο τὰ εἰσοδήματα εἶναι τόσον πενιχρὰ, ὥστε ἂν μόνον δέκα γρόσια θελήσωμεν νὰ ἀφαιρέσωμεν κατ' ἔτος, ἡ λογιότης σου ἀπὸ τὴν ἔξοδον τοῦ οἴκου σου, καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν ζωοτροφίαν μου, εἶναι ἀνάγκη νὰ λιμοκτονήσωμεν καὶ οἱ δύο.

Ἡ Ἀγγλία ὅλη ἐξεπλάγη διὰ τὸ ἡρωϊκὸν τοῦ διαδόχου κατόρθωμα· καὶ τὸν ἠγάπησαν καὶ ἐσεβάσθησαν πλέον παρὰ ποτέ. Διότι ἡ Ἀγγλία ἐξεύρει νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀρετὴν, καὶ νὰ ἀμείβῃ τὴν προκοπὴν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὀφφικιάλους του δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀφήσωσι, λέγοντες, ὅτι, ὄχι μόνον ἀπὸ τοῦ νῦν δὲν θέλουν κανένα μισθὸν ἀπ' αὐτὸν, ἕως οὗ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ χρέος του· ἀλλὰ τὸν παρακαλοῦσιν νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὸ κατάστιχον τῶν χρεῶν του πολλῶν ἐτῶν παρελθόντων μισθὸν, τὸν ὁποῖον ἐχρεώστει εἰς αὐτούς. Τί λέγεις, φίλε μου; ἴδες ποτέ σου τοιούτους ἀνθρώπους; Ὄχι βέβαια· ἀνέγνωσας ὅμως σὺ ὁ φιλαναγνώστης καὶ πολυΐστωρ πολλὰ τοιαῦτα γενναῖα κατορθώματα τῶν ἡμετέρων προγόνων. Ἀλλὰ πότε ἐγίνοντο ταῦτα; ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἦτον ἐλευθέρα· ὅταν κατεφρόνει τὸν κραταιὸν τῶν Περσῶν βασιλέα περισσότερον ἀφ' ὅ,τι καταφρονεῖς ἡ λογιότης, τίνα; . . . . Τὸν πρωτοχαμάλην τοῦ βεζίρχανίου. Δὲν ἐνθυμᾶσαι (ἐπειδὴ ἐγὼ ἀφ' οὗ ἐχωρίσθην ἀπὸ σοῦ ἐξεβαρβαρώθην παντάπασιν, ἐλησμόνησα καὶ ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ κατορθώματα τῶν προγόνων), δὲν ἐνθυμᾶσαι, λέγω, τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων; ὠνομάζετο, ἂν δὲν λανθάνωμαι, Κίμων. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Κίμων, εἰς μίαν δημόσιον προπομπὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔθος ἦτον νὰ διανέμωσιν οἱ στρατηγοὶ ἀργύρια εἰς τὸ πλῆθος, βλέπων τὸν λαὸν εἰς ἀ-

πορίαν, διὰ τί δὲν ἔκαμνε καὶ αὐτὸς τὸ συνειθισμένον· « Αἰσχυνοίμην (τοὺς εἶπε) ὑμῖν διδοὺς, τούτοις δὲ μὴ ἀποδιδοὺς » δείξας τοὺς δανειστάς του. Βλέπεις λοιπὸν, φίλε μου, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἔδωκεν εἰς τοὺς Εὐρωπαίους παραδείγματα ὄχι μόνον σοφίας ἐπιστημῶν, καὶ τεχνῶν, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς. Τὰ νῦν δὲ (ὢ τῆς ἀθλίας μεταβολῆς!) ἐγυμνώθημεν ἡμεῖς οἱ ποτὲ λαμπροὶ, καὶ ἐστολίσθησαν οὗτοι οἱ ποτὲ οἱ γυμνοὶ καὶ τρισβάρβαροι.

Ἂς ἔλθωμεν εἰς τὸ δεύτερον.

Κόμης τις καὶ Ταμπελάνος τοῦ αὐτοκράτορος (τὸ ὀφφίκιον τοῦτο ὠνομάζετο παρ' ἡμῖν, ὅταν εἴμεθα ἔτι ἄνθρωποι, « ὁ » ἐπὶ τοῦ Κοιτῶνος ») μέγας καὶ κραταιὸς ἄρχων, ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, ἔγινεν ὁ ἄθλιος ἔνοχος πλαστοῦ, οὕτως ὀνομάζεται τὸ ἔγκλημα τοῦ νὰ πλάττῃ τίς ψευδεῖς ὁμολογίας, συγγραφὰς, ἀποχὰς καὶ ἄλλα τοιαῦτα, μιμούμενος τὸ χειρόγραφον ἑτέρου, περὶ τοῦ ὁποίου λαλῶ εἰς τὴν Κατήχησίν μου, σελιδ. 226. Μάντευσον εἰς τίνα τιμωρίαν τὸν ὑπέβαλεν ὁ δικαιότατος καὶ μέγας Ἰωσήφ! . . . . . Τὸν καταδίκασε νὰ σκοπίζῃ τὴν πόλιν ἁλύσεσι δεδεμένος ἔτη δέκα· καὶ εἶδε, Πρωτοψάλτα μου, τὴν 16 Ἰουναρίου, ὅλη ἡ πόλις τῆς Βιέννης αὐτὸ τὸ καινὸν καὶ φοβερὸν θέαμα, τὸν κραταιὸν ἄρχοντα, τὸν ἐπὶ τοῦ Κοιτῶνος τοῦ αὐτοκράτορος ἁλυσιδεμένον νὰ φιλοκαλῇ τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως.

Σὲ ὑπεσχέθην δύο μόνον νέα· ἐλπίζω ὅμως ὅτι δὲν θέλεις μὲ κατηγορήσειν, ἂν προσθέσω καὶ τρίτον. Κατηγορίας ἄξιος εἶναι ὅστις δὲν πληρώνει τὰ χρέη του, ὄχι ὅστις δίδει πλειότερον ἀφ' ὅ,τι χρεωστεῖ. Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν σὲ ἔγραψα, ὅτι ἡ Αὐτοκρατόρισσα τῆς Ῥωσσίας ἀπηγόρευσεν εἰς τὸ ἑξῆς νὰ μεταχειρίζεται ὁ λαός της εἰς τὰς πρὸς αὐτὴν ἀναφορὰς ἐπίθετα δουλοπρεπῆ καὶ χαμερπῆ, ὁποῖα εἶναι « δοῦλος ταπεινότατος ». ὑποπόδιον τῶν ποδῶν της ». « Γονυκλιτῶς » καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὅσα ἐγέννησεν ἡ ἀνθρωπολατρεία· καὶ δὲν

θέλει νὰ ὑπογράφωνται πλὴν μὲ τὸν ἁπλοῦν τίτλον τοῦ ὑπηκόου. Δὲν ἐνθυμοῦμαι λέγω, ἂν σ' ἔγραψα τὸ γενναῖον τοῦτο καὶ φιλάνθρωπον ἔργον τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης. Ὅθεν μὴ τὸ λογαριάσης διὰ τρίτον νέον. Ἂς εἶναι λοιπὸν τρίτον τὸ ἑξῆς.

Κατήργησεν (ὡς λέγουσιν αἱ γαζέται) αὕτη ἡ Ἄνασσα ὅλα σχεδὸν τὰ μοναστήρια, μὴν ἀφήσασα πλὴν δύο ἢ τρία. Αὐτὰ ἦσαν πλουσιώτατα καὶ προικισμένα ὄχι μόνον μὲ γῆν πολλὴν, ἀλλὰ μὲ χιλιάδας γεωργῶν πολλὰς, οἱ ὁποῖοι ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς κατὰ καιρὸν βασιλεύσαντας ἡγεμόνας τῆς Ῥωσσίας εἰς τοὺς καλογήρους σκλάβοι, κυρίως σκλάβοι, τοὺς ὁποίους τὰ νῦν ἠλευθέρωσεν ἡ Ἄνασσα, αὐξήσασα εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν μὲ αὐτὸν τὸν δίκαιον τρόπον καὶ τὸ πλῆθος τοῦ στρατεύματός της. Διότι ὄντες, καθὼς σὲ εἶπον, σκλάβοι τῶν καλογήρων, δὲν εἶχαν τὴν ἄδειαν νὰ στρατεύωνται.

Ἔχω καὶ τέταρτον νέον· ἀλλὰ τὸ χαρτίον δὲν εἶναι ἱκανὸν νὰ τὸ χωρήση· ὅθεν τὸ ἀφίνω εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν. Ἔῤῥωσο!

Ἂς ἔχω ταχεινὴν ἀπόκρισιν· δὲν λέγω λακωνικὴν; ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον· « εἰ ἀλλάξεται Αἰθίωψ τό δέρμα αὐτοῦ » καὶ ἡ λογιότης σου θέλεις ἀφήσειν τὴν φιλτάτην πολυλογίαν· ἔπειτα μήτε δίκαιον ἔχω πλέον νὰ σὲ κατηγορῶ, ἀφου σὲ ἐμιμήθην καὶ ἐγώ. Εὐδαιμόνει! 15 Ἰουλίου,

Ἡ ἐπιστολὴ ἔμεινεν μέχρι σήμερον, διότι ἤλπιζον νὰ πέμψω ὁμοῦ καὶ τὰς θέσεις μου πρὸς τὸν Δόμινον. Πανταχόθεν ἀδελφὲ, μὲ ἀναγγέλλουν, ὅτι οἱ διδάσκαλοί μου ὅπου εὑρεθῶσιν, εἰς ὁποίους οἴκους ὑπάγωσιν ἐγκωμιάζουν καὶ ἐμὲ καὶ τὴν θέσιν μου. Εἶναι συνήθεια τὴν ἡμέραν τῆς διαλέξεως, μετὰ τὸ γεῦμα, νὰ ὑπάγῃ ὁ μαθητὴς εἰς ἐπίσκεψιν ὅλων τῶν διδασκάλων κατ' οἶκον, διὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ διὰ τὸν κόπον τῆς διαλέξεως. Αὕτη εἶναι Τσιρημόνια Φραντσέζικη. Ἀφ' οὗ λοιπὸν σὲ ἔγραψα τὴν ἄνω ἐπιστολὴν, ἔκραξα τὸν Περουκιέρην μου, διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ἐξωτερικὴν ἀταξίαν τῆς κε-

φαλῆς μου, (διότι εἰς τὴν διάλεξιν πρέπει νὰ παρασταθῇς λελυμένους τοὺς πλοκάμους καὶ νὰ διαλέγεσαι ἀνεμαλιάρης σὰν τὸν Δολομανολιὸν) ἐνδύθην, ἔλαβα μίαν πρέζαν ταμπάκον, ἔπειτα τὴν ῥάβδον μου (ἐλησμόνησα τὰ παπούτζια, ἀλλ' αὐτὸ ἐννοεῖται) καὶ ὑπῆγον εἰς τὸν οἶκον ἑκάστου. Μερικοὺς δὲν εὕρηκα, καὶ ἀφῆκα τὸ μπιλιέτον μου· ὅσους δὲ εὕρηκα εἶναι ἀδύνατον νὰ σὲ γράψω τὴν εὐγενῆ δεξίωσιν, τὴν ὁποίαν μὲ ἔκαμαν, τὰ ἐγκώμια ὅσα μ' ἔδωκαν, τὰς εὐχαριστίας ὅτι ἐτίμησα αὐτοὺς καὶ τὴν Ἀκαδημίαν των. Μὲ εἶπεν εἷς ἐξ αὐτῶν, ὁ γηραλαιότερος ἀπ' ὅλους, ὅτι ἔχω χρέος νὰ δώσω εἰς τὸ κοινὸν μίαν μετάφρασιν τοῦ Ἱποκράτους . . . Καὶ ἔχετε τοιαύτας τὸν εἶπον . . . . Ναί, λέγει, ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ μεταφρασθῇ ὁ Ἱπποκράτης ἀπὸ Ἕλληνα, ὅτι φοβοῦμαι μήπως αἱ μεταφράσεις ἡμῶν δὲν εἶναι ἀκριβεῖς. Ἄλλος ἐπῄνεσε τὸ ὕφος τῆς θέσεώς μου· ἄλλος ἀνέγνωσεν ἐπὶ παρουσίᾳ μου τὴν ἀφιέρωσιν τῆς θέσεως πρὸς τὸν Δόμινον, τὴν ὁποίαν εὕρηκεν εὐφυεστάτην καὶ κατάλληλον. Καὶ σημείωσαι ὅτι αὕτη ἡ ἀφιέρωσις εἶναι πολὺ γυμνοτέρα ἐπαίνων, ἀφ' ὅ,τι ἦτον ἡ πρὸς τὸν Μόσχας, τὴν ὁποίαν αὐτοῦ ἀπεδοκίμασαν. Ἐν ἑνὶ λόγῳ μὲ εἶπαν τοσαῦτα, καὶ τοιαῦτα ὥστε μ' ἔκαμαν νὰ πιστεύσω καὶ ἄκοντα, ὅτι ἡ θέσις μου εἶναι καλή. Ἆρα οὕτως ἔχει, ἆρα οὕτω δὲν ἔχει τὸ πρᾶγμα, κρίνε πλέον ἡ λογιότης σου.

Ὡς τόσον ἐγὼ εἶμαι εὐχαριστημένος, καὶ δοξάζω ἐκ βάθους ψυχῆς τὸν δοτῆρα παντὸς ἀγαθοῦ, ὅς τις μεταξὺ πολλῶν δεινῶν, τὰ ὁποῖα συνεχώρησε νὰ πάθω ἐπὶ ζωῆς μου, μὲ ἔκαμε καὶ μεγάλας εὐεργεσίας. καὶ τοιουτοτρόπως πανσόφως καὶ πανοικτειρμόνως μίξας τὰ καλὰ τοῖς κακοῖς, μὲ ἐστήριξε μέχρι τοῦ νῦν κλονούμενον ὑπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας. Πρώτη καὶ μεγίστη εὐεργεσία τοῦ θεοῦ (καὶ τὸ γνωρίζω καλώτατα, φίλε μου) νὰ γεννηθῶ ἀπὸ γονεῖς ἐντίμους, καὶ φίλους τῆς προκοπῆς, οἱ ὁποῖοι μετεχειρίσθησαν ὅλα τὰ μέσα διὰ τὴν καλὴν ἀνατροφήν μου. Δευτέρα εὐεργεσία νὰ γνωρίσω

ἕνα φιλάνθρωπον ἄνδρα, τὸν Δόμινον, ὅστις μ' ἐχορήγησεν ὅλα τὰ μέσα διὰ νὰ διασκεδάσω τὴν ἀμάθειάν μου. Τρίτη εὐεργεσία, τὸ ταξίδιον εἰς Ὀλλανδίαν, ὅπου γνωρίσας ἀνθρώπους σοφοὺς, καὶ ἀποῤῥίψας τὸν ζυγὸν τῶν ἀθλίων γραμματικῶν, ἤρχισα νὰ σπουδάζω τοὺς Ἕλληνας συγγραφεῖς μὲ μέθοδον παντάπασι διάφορον. Ἡ ὁποία μέθοδος ὄχι μόνον μ' ἔκαμε νὰ μαντεύσω πολλὰ δυσνόητα τῶν προγόνων μου, τὰ ὁποῖα δὲν ἤθελα νοήσειν ποτὲ, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἰσχνοτάτου Θεοδώρου, καὶ τοῦ παχυτάτου αὐτοῦ σχολιαστοῦ Νεοφύτου, ἀλλὰ νὰ διορθώσω καὶ τὴν μητρικήν μου διάλεκτον ἐκ μόνης τῆς ἀναλογίας, τὴν ὁποίαν ἔχει πρὸς τὴν αὐτῆς μητέρα, τὴν Ἑλληνικήν. Τετάρτη εὐεργεσία· ἐπειδὴ ἰσχυρογνωμόνως ἀπεφάσισα νὰ ἔλθω καὶ δεύτερον εἰς τὴν Εὐρώπην, νὰ εὕρω γονεῖς καὶ φίλους γενναίους, ἑτοίμους εἰς τὸ νὰ μὲ βοηθήσωσι. Πέμπτη εὐεργεσία, νὰ ἐπιτύχω φίλον ἀκάματον, ἕτοιμον εἰς ὑπηρεσίαν μου, πρόθυμον νὰ τρέχῃ ἔνθεν κἀκεῖθεν δι' ἐμὲ, ἀκούραστον νὰ γράφῃ βιβλία ἀντὶ ἐπιστολῶν· καὶ αὐτὸς ὁ φίλος εἶναι ὁ Πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης. Ναὶ, ἀδελφέ μου καὶ φίλε, ἂν καμμίαν φορὰν ἀστειευόμενος σὲ ἐλέγχω, μὴ μὲ νομίσῃς ἀχάριστον· ἐξεύρω τοὺς κόπους, ὅσους ὑπέμεινας δι' ἐμέ· εἶμαι βέβαιος ὅτι ἀφίνεις ἐν μέρει καὶ τὰς ἰδίας σου ὑποθέσεις, διὰ νὰ θεωρήσῃς τὰς ἰδικάς μου, καὶ σὲ εἶμαι αἰδίως ὑπόχρεως. Ἕκτη εὐεργεσία. . . . . ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ καταριθμήσω τὰς εὐεργεσίας τοῦ θεοῦ; . . . . .

. . . .

Σὲ ἐζάλισα, ἂς ἔχω συγχώρησιν! Ἀλλ' ἐξεύρω, ὅτι ἡ χαρά μου εἶναι χαρά σου, καὶ ὅτι δὲν ἤθελες χορτασθῆν, ἂν μὲ ἔβλεπες Αὐτοκράτορα τῆς Κίννας. Ἔῤῥωσο. !

7

Ἐκ Μοντπελλιὲρ, 10 Αὐγούστου 1786.

Φίλε μου Πρωτοψάλτα

Κυριακῇ ἑσπέρας γράφω· καὶ ἀγκαλὰ ἔπρεπε νὰ ἑτοιμασθῶ

διὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν μαθημάτων τῆς αὔριον, ἔκρινα μ᾽ ὅλον τοῦτο εὔλογον νὰ σηκωθῶ αὔριον πρωΐτερον, καὶ νὰ δαπανήσω τὴν παροῦσαν ἑσπέραν εἰς τὸ νὰ ἀναπαύσω τὴν περιέργειάν σου. Ἄκουε λοιπόν·

Αἱ σημεριναὶ διατριβαὶ καὶ συνομιλίαι καὶ σοφῶν καὶ ἰδιωτῶν ὅλην ἔχουσι τὴν νέαν εὕρεσιν τοῦ ὀνομαζομένου Μογγολφιέρου. Ὁ εὐτυχὴς οὗτος ἄνθρωπος, ὁδηγούμενος πλέον ἀπὸ τὸ αὐτόματον παρ᾽ ἀπὸ τὴν σοφίαν του, εὕρηκεν εὕρημα ὄχι μόνον περιέργον, ἀλλ᾽ ἴσως καὶ μεγάλης ὠφελείας πρόξενον μὲ τὸν καιρόν. Μίαν μεγάλην σφαῖραν, κατασκευασμένην ἀπὸ ὕφασμα μεταξωτὸν, ἢ καὶ ἀπὸ χαρτίον ἁπλοῦν, γεμίζει, ἢ ἀπὸ ἓν εἶδος ἀέρος, ὀνομαζομένου φλογιστοῦ (τοῦ ὁποίου τὴν φύσιν διὰ νὰ σ᾽ ἐξηγήσω, ἔπρεπε νὰ ἔχω μιᾶς ἑβδομάδος εὐκαιρίαν, καὶ εἰκοσιτέσσαρα τετράδια χαρτίου) ἢ καὶ ἐξαραιοῖ μόνον τὸν περιεχόμενον εἰς τὴν σφαῖραν ἀέρα διὰ τοῦ πυρός. Εὐθὺς ὅταν ἐξαραιωθῇ ὁ περιεχόμενος εἰς τὴν σφαῖραν ἀὴρ, ἡ σφαῖρα γίνεται πλέον ἀκατάσχετος, καὶ ἀφίνουσα τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, ἵπταται πρὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ διατρίβει εἰς τὰ μετέωρα μέχρις οὗ, γεμισθεῖσα πάλιν ἀπὸ τὸν ἀτμοσφαιρικὸν κοινὸν ἀέρα, τὸν ὁποῖον πνέομεν, καταβαίνει εἰς τὴν γῆν. Ὁ ῥηθεὶς Μογγολφιέρος, παραγενόμενος εἰς Παρισίους τὸ παρελθὸν θέρος, ἐκοινώνησεν αὐτήν του τὴν εὕρεσιν εἰς τὴν ἐκεῖσε Ἀκαδημίαν.

Οἱ φυσικοὶ τῶν Παρισίων ἔκαμαν διάφορα πειράματα μὲ διαφόρους σφαίρας, αἱ ὁποῖαι ὅλαι εὐτυχῶς ἀνέβησαν εἰς τοσοῦτον ὕψος, ὥστε νὰ γενῶσιν ἀόρατοι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τριακοσίων χιλιάδων θεατῶν. Δὲν ἠρκέσθησαν εἰς αὐτὸ, ἀλλ᾽ ἐτόλμησαν καὶ νὰ ἀναβῶσιν ὁμοῦ μὲ τὴν σφαῖραν δύο περίφημοι φυσικοὶ, ὁ Κάρολος, καὶ ὁ Ῥοβέρτος, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ἀνέβησαν εἰς ὕψος ἐννέα χιλιάδων ποδῶν, ὥστε νὰ μὴ διακρίνωσι πλέον τὰ ἐν τῇ γῇ, μήτε πόλεις, μήτε πολίχνια (ἡ γῆ ἐφαίνετο εἰς αὐτοὺς, ὡς λέγουσιν, ἕνας ὄγκος ἀληθῶς « ἀό-

ρατος καὶ ἀκατασκεύαστος.»), ἀλλ' ἐμακρύνθησαν ἀπὸ τοὺς Παρισίους ἐννέα λέγας γαλλικὰς εἰς δύο σχεδὸν ὡρῶν διάστημα. ταχύτης, μὲ τὴν ὁποίαν οὐδ' αὐτὴ τῶν ὀρνίθων ἡ πτῆσις δύναται νὰ συγκριθῇ. Η ἀπροσδόκητος αὕτη εὕρεσις κατεγράφη εἰς τοὺς Κώδηκας τῆς Ἀκαδημίας, εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς βασιλείας, καὶ ἐδόθη εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἐτιμήθη παρὰ τοῦ Μονάρχου ὁ εὑρετὴς μὲ δωρήματα, καὶ μὲ τὸν τίτλον τῆς εὐγενείας. Δὲν ἔμεινεν ἄλλο παρὰ νὰ εὑρεθῇ καὶ ὁ τρόπος νὰ πηδαλιουχῆται ἡ σφαῖρα, καὶ νὰ κατευθύνεται ὅπου θέλει ὁ ἀναβάτης, καθὼς εἰς τὴν θάλασσαν τὰ πλοῖα. Καὶ τότε θέλουν πλέειν οἱ ἄνθρωποι ἐν ἀέρι, καθὼς καὶ ἐπὶ θαλάσσης. Τὴν δευτέραν ταύτην εὕρεσιν πολλοὶ τὴν θέλουσιν ἀδύνατον· ἄλλοι τὴν νομίζουν δυνατὴν, ὡς καὶ τὴν πρώτην. Ὡς τόσον ἡ Ἀκαδημία τοῦ Λουγδούνου ἐκήρυξε βραβεῖον γρόσια τετρακόσια διὰ ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελεν εὑρεῖν τὸν τρόπον νὰ πηδαλιουχῇ αὐτὰ τὰ νεοφανῆ ἐναέρια πλοῖα.

Ὁ κύριος Κάρολος ἀναφέρει, ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ ὑπερβολικὸν ὕψος εὑρισκόμενος, ᾐσθάνθη τοσοῦτον ψύχος, ὥστε νὰ πέσῃ ἀπὸ τὰς χεῖράς του ὁ κάλαμος, τὸν ὁποῖον ἐκράτει, διὰ νὰ σημειόνῃ τὰς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις. Ἔδωκεν ἀφορμὴν ἡ εὕρεσις αὕτη εἰς πολλὰ γελοιώδη συμβεβηκότα· διότι εἰς πολλὰ χωρία, ὅπου κατέβαιναν αἱ σφαῖραι βλέποντες οἱ κάτοικοι (ἄνθρωποι ἄγροικοι καὶ μηδεμίαν εἴδησιν ἔχοντες κατ' ἀρχὰς τοῦ τοιούτου) τοιούτους ὑπερμεγέθεις ὄγκους καταβαίνοντας κατὰ τῆς κεφαλῆς των, καὶ διευθυνομένους ὑπ' ἀνθρώπων, ἔντρομοι καὶ καταπεπληγμένοι, ἔφευγον σταυροκοπούμενοι, ὡς ὑπὸ δαιμόνων ἐλαυνόμενοι. Καὶ τοῦτο σὲ λέγω διὰ νὰ μὴν ἐκπλαγῇς, ἂν μὲ ἴδῃς καμμίαν ἡμέραν καταβαίνοντα ἐπὶ σφαίρας εἰς τὸ δῶμα σου. Πολλοὶ πρίγκιπες ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους ἠθέλησαν νὰ ἀναβῶσιν, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἀφῆκεν ὁ βασιλεὺς διὰ τὸν ἐνδεχόμενον κίνδυνον. Αἱ ὠφέλειαι τὰς ὁποίας προσδοκῶσιν ἐξ αὐτῆς τῆς εὑρέσεως, εἰ μὲν εὑρεθῇ ὁ τρόπος

τῆς πηδαλιουχίας, εἶναι, νὰ κάμωσι πολλὰς ὁδοιπορίας, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀεροπορίας εἰς βραχύτατον καιροῦ διάστημα, τὸ ὁποῖον συμβάλλει πολὺ νὰ συντέμῃ τὸν χρόνον τῶν ὅσα γίνονται διὰ ταχυδρόμων. Ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτὸς ὁ τρόπος δὲν εὑρεθῇ, αὐτὸ θέλει χρησιμεύσει πάντοτε (καθὼς φαντάζονται, εὐλόγως ἢ ἀλόγως δὲν ἐξεύρω) εἰς νυκτερινὰ σημεῖα ἀπὸ στρατοπέδου εἰς στρατόπεδον ἐν καιρῷ πολέμου, εἰς πολιορκίας τειχῶν καὶ λοιπά. Εἰς δὲ καιρὸν εἰρήνης, εἰς τῶν φυσικῶν τὰς μετεωρολογικὰς παρατηρήσεις.

Ἔχω καὶ ἄλλα περισσότερα νὰ σὲ εἴπω, ἀλλὰ βλέπω καὶ τὸ χαρτίον ἤδη πλῆρες, καὶ τὸν ὕπνον πολιορκοῦντα τοὺς ὀφθαλμούς μου· ὅθεν ἀναγκάζομαι νὰ κάμω τέλος τῶν φυσικῶν, διὰ νὰ προσθέσω καὶ ὀλίγα πολιτικά.

Ἡ Αὐτοκρατόρισσα καταβαίνει, ὡς λέγουσι, τὸ ἐρχόμενον ἔαρ εἰς τὴν Κριμαίαν, διὰ νὰ στεφανωθῇ ἐκεῖ πανδήμως, καὶ τὸ διάδημα τῆς βασιλείας ἐκείνης, καὶ νὰ προσθέσῃ εἰς τοὺς λοιποὺς ἐνδόξους της τίτλους, τὸν τίτλον Βασίλισσα τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου.

Ὁ Αὐτοκράτωρ εὑρίσκεται κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ὑπῆγε καὶ μέχρι Ῥώμης, καὶ ἔκαμεν ἐπίσκεψιν ἀπροσδόκητον, φιλικὴν πρὸς τὸν Μακαριώτατον Μόναρχον τῆς Ῥώμης Αἱ παρασκευαὶ τῶν δύο τούτων Αὐτοκρατοριῶν εἶναι φοβερώταται καὶ προμηνύουσι μεγάλας περιπετείας πραγμάτων. Εἰς τὸ ταξείδιον τῆς Κριμαίας ἡ Αὐτοκρατόρισα θέλει διέλθειν διὰ τῆς Βιένας, διὰ νὰ συνομιλήσῃ ἀμέσως μὲ τὸν σύμμαχόν της τὸν Αὐτοκράτορα.

Ἡ Ἀγγλία εὑρίσκεται εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, διότι κινδυνεύει νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ αὐτῆς καὶ ἡ Ἰρλανδία, ὡς ἡ Ἀμερική. Ἡ πτῶσις, ἢ τουλάχιστον ἡ ἐλάττωσις τῆς βασιλείας ταύτης μὲ λυπεῖ μεγάλως, διότι αὐτὴ μόνη ἡ γωνία τῆς Εὐρώπης (ἡ Ἀγγλία) ἔμεινε μεταξὺ τῆς οἰκουμένης, ὅπου ἐσώζετο ἡ ἐλευθερία, ἡ ἀλήθεια, ἡ παῤῥησία· ὅπου δὲν εἶχε χώραν ἡ κολακεία· ὅπου ἠδύνατο ὁ πτωχὸς νὰ ἀντωθήσῃ τὴν δυνα-

στείαν καὶ τὴν ὑπεροψίαν τῶν ὑπερηφάνων πλουσίων, ὅπου . . . . . ἀλλὰ τί νὰ κάμω; χάρτην δὲν ἔχω. Καλὴν νύκτα!

Καλὴν ἡμέραν!

Αὐτός, αὐθέντα μου καὶ λογιώτατέ μου, ὁ Ἰμπεράτωρ θαυματουργεῖ. Ἄγρυπνος εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς βασιλείας του, ἐκβάλλει καθημέραν νέα ψηφίσματα, ὅλα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπηκόων του. Ἕνα ἀπὸ τὰ νέα ψηφίσματα εἶναι τὸ περὶ τῶν Κριτηρίων, καὶ περὶ Κρίσεων, τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ γίνωνται εἰς τὸ ἑξῆς, διὰ νὰ μὴ γίνεται ὁ λαός του θυσία τῆς προσωποληψίας τῶν Κριτῶν καὶ τῆς ἀπληστίας τῶν Ἀβοκάτων.

Ἄλλο ψήφισμα καταργεῖ τὸν κακὸν νόμον τῆς δουλείας, ὅστις ἐπεκράτει εἰς τὴν Βοεμίαν, ὅπου οἱ ἄρχοντες εἶχαν σκλάβους τοὺς γεωργοὺς καὶ χωριάτας. « Ἐγὼ (ταῦτα εἶναι τὰ λόγια τοῦ Αὐτοκράτορος) ἐγώ, λέγει, ἔχω δόξαν νὰ βασι-
» λεύω ἐπάνω εἰς ἐλευθέρους ἀνθρώπους, καὶ δὲν θέλω σκλά-
» βους εἰς ὅλην μου τὴν ἐπικράτειαν ». Ἡ σύνοδος τῶν Ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων, ἡ ὁποία μὲ προσταγήν του συναθροίσθη εἰς Βιένναν, ἄρχισε τὰς συνελεύσεις της. Αὐτὴ κατήργησε πολλὰ τάγματα καλογήρων, ὀνομαζομένων ζητούντων, ἐπειδὴ ἐγύριζαν μὲ τὸ δυσσάκιον εἰς τοὺς ὤμους, καὶ κατέτρωγαν τῶν ἀνοήτων κοσμικῶν τὰ ψωμία.

Ἕνας ἐπίσκοπος εἰς τὴν Οὐγγαρίαν κατεδικάσθη ἀπὸ ἕνα δικαστήριον Οὐγγαρικόν, διὰ τὴν τυραννικήν του διοίκησιν, καὶ τὸ παράλογον μῖσος κατὰ τῶν ἑτεροδόξων (δηλαδὴ Γραικῶν καὶ Λουθηροκαλβίνων). Ὅταν ὑπῆγαν τὴν κατὰ τοῦ κακοῦ ποιμένος ἀπόφασιν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα διὰ νὰ τὴν ὑπογράψῃ, ὁ Ἰμπεράτωρ ὑπέγραψεν εἰς Λατινικὴν διάλεκτον ταῦτα τὰ λόγια « Εἶμαι σύμψηφος· καὶ ἐπὶ πᾶσι παραγγέλλω
» εἰς ὅλους τὴν πραότητα καὶ τὴν ἀγάπην, ἥτις εἶναι ὁ πρώ-
» τιστος καὶ ἐξαίρετος νόμος τοῦ Ἰησοῦ ».

Ἴσως ἠκούσατε μέχρι τοῦ νῦν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἔχασε τὸν νοῦν του. Ἡ Σύγκλητος εἶναι εἰς ἀμηχανίαν. Ὁ

περήφημος Φὸξ, τὸν ὁποῖον ὁμοιάζω μὲ τὸν Αἰσχίνην, θέλει νὰ δώσωσι τὰ σκῆπτρα εἰς τὸν διάδοχον, ἕως νὰ ἀναλάβῃ τὰς φρένας του ὁ πατήρ. Καὶ τοῦτο διότι, ὢν φίλος τοῦ διαδόχου, ἐλπίζει νὰ κατασταθῇ πρῶτος Μινίστρος, εἰς τόπον τοῦ Πίτ. Ὁ δὲ Πὶτ, τὸν ὁποῖον ὁμοιάζω μὲ τὸν Ἀριςείδην, εἰς μόνον τὸ κοινὸν καλὸν τῆς πατρίδος ἀφορῶν, λέγει, ὅτι, ἂν ἀπέθνησκεν ὁ βασιλεὺς, τότε ἦτο κατὰ νόμους διάδοχος ὁ υἱός του. Ἀλλ' ἐπειδὴ νοσεῖ, καὶ εἶναι ἐλπὶς νὰ ἀναλάβῃ, καθὼς ἐμαρτύρησαν ἓξ ἰατροὶ ἐπ' αὐτῆς τῆς Συγκλήτου ἐνόρκως, ἡ Σύγκλητος μόνη ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξῃ πρὸς καιρὸν ἀντιβασιλέα, ὅποιον κρίνῃ εὔλογον, ἢ τὸν υἱὸν, ἢ τὴν βασίλισσαν, ἢ καὶ τοὺς δύο συνάμα. Ὁ δὲ κοινὸς λαὸς, οἵτινες μισοῦσι τὸν Φὸξ καὶ τοὺς συνοπαδούς του, τί κάμνει; Τὸν ἐπιφορτίζουσι καθημέραν εἰς τὰς δημοσίους γαζέτας, ὅσα σύρει ἡ φιλοκαλιά· τὸν δὲ διάδοχον συμβουλεύουσι εἰς τὰς αὐτὰς γαζέτας, χωρὶς Τζερεμόνιας, ὅτι ἂν ἐκλεχθῇ ἀντιβασιλεὺς νὰ φυλαχθῇ νὰ μὴν ἀλάξῃ τὸν Βιζίρην τοῦ πατρός του, ἂν θέλῃ νὰ ἀγαπηθῇ παρὰ τοῦ λαοῦ, ὡς ὁ πατήρ του. Ἴδες, ἀδελφέ μου Ἐλευθερίαν; Αὕτη ἡ ἁγία Ἐλευθερία ἐβασίλευε καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ τότε, μὴν ἔχοντες γαζέτας, τὰ ἐκένωναν ζεστὰ βραστὰ ἐπὶ θεάτρου, ὅσα παράπονα εἶχαν κατὰ τῶν κρατούντων. Καὶ ἀπ' αὐτὰ εἶναι πλήρεις αἱ Κωμῳδίαι τοῦ Ἀριστοφάνους. Ἔμβαιναν, καθ' ὑπόθεσιν, εἰς τὴν διοίκησιν τῶν κοινῶν σαμολαδάδες, καὶ καρβουνάρηδες· εὐθὺς τοὺς ἐκωμῴδουν ἐπὶ θεάτρου, λέγοντες καὶ ὄνομα καὶ τέχνην, καὶ τὴν λοιπὴν τῶν ἀνθρώπων κακοήθειαν.

Οὕτω μίαν φορὰν ἔκλεξεν ὁ ἀνόητος ὄχλος βυρσοδέψην (τοὺς ὁποίους ὀνομάζετε αὐτοῦ Ταμπάκιδες) διὰ προεστῶτα. Ὁ καλός σου Ἀριστοφάνης ἐπὶ θεάτρου τὸν ἐφατρίασε τὸν νέον Δημογέροντα λέγων, ὅτι ὁ δῆμος ἠγόρασε νέον δοῦλον Βυρσοδέψην, ἄνθρωπον διαβολεμένον καὶ πονηρὸν

« Ἐπρίατο δοῦλον, βυρσοδέψην Παμφλαγόνα,
« Πανουργότατον καὶ διαβολώτατόν τινα. »

Πρὸς δὲ τοὺς ἐκλέξατας αὐτὸν ἀνοήτως, λέγει τὰ μελισταγῆ ταῦτα στιχίδια.

Ὦ δῆμε καλὴν γ' ἔχεις
Ἀρχὴν, ὅτε πάντες ἄν-
θρωποι δεδίασί σ' ὥς
περ ἄνδρα τύραννον·
Ἀλλ' εὐπαράγωγος εἶ,
Θωπευόμενός τε χαί-
ρεις, κἀξαπατώμενος,
πρὸς, τὸν τε λέγοντ' ἀεὶ
κέχηνας· ὁ νοῦς δέ σου
Παρὼν ἀποδημεῖ.

8.

Ἐκ Μοντπελλιέρ, 29 Ὀκτωβρίου 1787·

Φίλτατε Πρωτοψάλτα,

.... Καὶ δὲν εἶναι βέβαια μεγαλητέρα μωρία ἀπὸ τὸ νὰ διχονοῇ τις πρὸς τοὺς εἰκείους, ὅταν ζητῇ καὶ σπουδάζῃ τὴν εὔνοιαν τῶν μὴ προσηκόντων καὶ ἀλλοτρίων. Εὕρηκας τὸν σκόλοπά σου καὶ ἡ λογιότης σου εἰς ἐμέ. Ἀλλὰ τί ποιητέον, ἀδελφέ; ἔτι μικρὸν, καὶ ἐλπίζω ὅτι θέλω ἐλευθερωθῆν κ' ἐγὼ ἀπὸ τὰ βάσανά μου, καὶ ἡ Λογιότης σου ἀπ' ἐμέ. Πολλάκις, ἀδελφέ μου, εἰς τὰς ἀνιαράς μου ἀγρυπνίας (α)....

Καὶ ἐγὼ μὲ τὴν γνώμην σου εἶμαι περὶ τοῦ.... Ἂν αὐτὸ, τὸ ὁποῖον θρυλλεῖται περὶ αὐτοῦ, ἦναι ἀληθὲς, βεβαιότατα, φίλε μου, ὄχι δαιμόνιον, ἀλλὰ λεγεῶνα δαιμονίων ἔχει. Μόλον τοῦτο μὴν ἀπορῇς· πλήρης εἶναι ἡ παλαιὰ καὶ νέα ἱστορία ἀπὸ τοιαῦτα παράδοξα· καὶ ὅλοι εἴμεθα ὑποκείμενοι εἰς τοιαύτας παραφροσύνας.

Ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο, πλὴν
Εἴδωλ, ὅσοι περ ζῶμεν, ἢ κούφην σκιάν.

Σὲ ἔγραψα τὴν κά. Ἰουνίου. Αὐτὴν ὅμως τὴν ἐπιστολὴν κύριος οἶδε πότε θέλεις τὴν λάβειν. Διὰ νὰ ἀποφύγω τὴν

(α) Ἴδε τὴν κομψοτάτην ταύτην τοῦ ἐνυπνίου διήγησιν εἰς τὸ πρῶτον Ἀπάνθισμα, σελ. 94.

δαπάνην τῆς πόστας, τὴν ἔδωκα φίλον τινά, ὅτις εἶχε σκοπὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς Μασσαλίαν κατ' εὐθεῖαν, ὡς ἐνόμιζον, Αὐτὸς ὁ φίλος ὅμως, παρελθὼν ἄλλας πόλεις πολλάς, καὶ ἐμπεριπατήσας τὴν ὑπ' οὐρανὸν ὁμοῦ μὲ τὴν ἐπιστολήν μου, μόλις ἔφθασε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς Μασσαλίαν, ὡς ἔμαθον, Ταῦτα σὲ λέγω, διὰ νὰ μὴν αἰτιᾶσαι μήτε Γάλλους, μήτε Μαλτέζους, ἀλλὰ τὴν κατάρατον πενίαν,

« . . . . . . ἧς οὐδαμοῦ
« Οὐδὲν πέφυκε ζῶον ἐξωλέστερον ».

. . . . . Ἴσως σὲ φανῇ παράδοξον ὅτι συνεφόρησα ὅλους μου τοὺς τίτλους εἰς τὴν ὑπογραφὴν αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς, ἐγὼ ὅστις συνιθίζω νὰ μὴ γράφω μήτε τὸ ὄνομά μου. Ἀδελφέ, « ὁ βίος ὑπόληψις » καὶ αὐτὴ ἡ ὑπόληψις, ἀγκαλὰ πολλάκις δὲν εἶναι πλὴν καθαρὰ πρόληψις, κατέχει μάλιστα τοὺς πλουσίους καὶ δυνατούς. Μήτε ἡ προκοπή σου, μήτε τὰ προτερήματά σου ἰσχύουσι τόσον εἰς αὐτούς, ὅσον οἱ τίτλοι σου.

Τὸ πρᾶγμα χωρὶς ὄνομα δυσκόλως εὑρίσκει ἀποδοχὴν καὶ δεξίωσιν· τὸ δὲ ὄνομα χωρὶς τὸ πρᾶγμα πολλάκις εὐτυχεῖ. Καὶ ὅστις ἔχει καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα περισσότερον κατορθώνει μὲ τὸ ὄνομα, παρὰ μὲ τὸ πρᾶγμα. Ἐγὼ ὁ ἴδιος, πίστευσόν με! μολονότι μακρὰν ἀπὸ τοιαύτας προλήψεις, ἀφ' οὗ παραίτησας νὰ προσθέτῃς τὸ Πρωτοψάλτης εἰς τὴν ὑπογραφήν σου, δὲν ἀναγινώσκω πλέον τὰς ἐπιστολάς σου μὲ ἡδονήν. Ὅταν ἐσυνείθιζες νὰ τὸ γράφῃς, ἐμεγαλοφρόνουν, στοχαζόμενος τὸν ἑαυτόν μου, ὁ ἀνόητος, μέγα τι, διότι εἶχον τὴν ΚΟΡΙΣΠΟΝ ΔΈΤΣΑ ΤΟΥ̃ ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΟΥ ΤΗ̃Σ ΣΜΎΡΝΗΣ. Μήτε ἡ ἄδολός σου φιλία, μήτε ἡ παρ' ἐμοῦ χρεωστουμένη πρὸς τὴν λογιότητά σου εὐγνωμοσύνη, δι' ὅσα ὑπέμεινας καὶ ὑπομένεις δι' ἐμέ, δὲν ἐκείνουν τόσον τὴν ψυχήν μου, ὅσον ἡ ἰδέα ὅτι ἔχω φίλον Πρωτοψάλτην. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ὑπολήψεων, ἢ προλήψεων. Περὶ δὲ τοῦ νέου μου τίτλου, ἔξευρε, φίλε μου, ὅτι τὴν 16 Μαΐου, ἡ ἐνταῦθα βασιλικὴ Ἀκαδημία τῶν ἐπι-

στημῶν μὲ τὸν ἔδωκεν ἐγγράφως ἐπὶ μεμβράνης. Καὶ ὁ μὲν Δόμινος θέλει σὲ εἰπεῖν κατὰ πλάτος ὅσα ἐγὼ περὶ τούτου παραλείπω διὰ τὸ σύντομον· ἡ δὲ λογιότης σου εἰπέ με παρακαλῶσε; τί σὲ ἐκίνησε νὰ εἰπῇς τὸν Δόμινον, ὅτι ἔμελλε νὰ μὲ δώσωσι τοιαύτην τιμήν; Πνεῦμα προφητείας βέβαια δὲν ἔλαβες ἀκόμη μὲ ὅλας σου τὰς ἀρετάς. διὰ ποίαν λοιπὸν αἰτίαν μὲ ἔκρινες ἄξιον τοιαύτης τιμῆς; Δἰ οὐδεμίαν, φίλε μου! Μόνη τοῦ θεοῦ ἡ πρόνοια ηὐδόκησεν οὕτως, διὰ νὰ γλυκάνῃ τὸ ἀψίνθιον τῶν πειρασμῶν μὲ ὀλίγον μέλι εὐεργεσίας. Αὕτη ἡ Ἀκαδημία εἶναι διάφορος ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Ἰατρικῆς. μήτε ὅσοι γίνονται ἰατροὶ ἔχουσι καὶ τὸν τίτλον αὐτόν. Εἶναι μία ἐξαίρετος συνάθροισις σοφῶν, εἰς τὰς συνελεύσεις τῆς ὁποίας, γινομένας ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος, εἰσέρχονται μόνον ὅσοι ἀνήκουσιν εἰς αὐτήν. Ἔξω ἀπὸ αὐτὸ τὸ προνόμιον τοῦ νὰ εἰσέρχωμαι εἰς τὰς Ἀκαδημιακὰς συνελεύσεις, ἔχω προσέτι τὴν ἐξουσίαν νὰ τυπόνω τὰ συγγράματά μου μὲ τὸ βασιλικὸν προνόμιον τῆς Ἀκαδημίας· καὶ ἀποδημήσας τῆς Γαλλίας, νὰ κορισπονδέρω δι' ἐπιστολῶν μὲ τὴν Ἀκαδημίαν, καθὼς καὶ τ' ὄνομα Κορισπονδέντες τὸ δηλοῖ.

Ἰδὲ πόσην πολυλογίαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν μωρολογίαν μὲ ἠνάγκασας νὰ σὲ γράψω. Διὰ τί; Διότι ἐλπίζω, ὅτι ἡ κενοδοξία τοῦ νὰ κορισπονδέρῃς μὲ Κορισπονδέντεν τῆς Ἀκαδημίας θέλει αὐξήσειν τὴν πρὸς ἐμέ σου εὔνοιαν, καὶ θέλει σὲ ἀναγκάσειν νὰ πωλήσῃς τὸ ὡρολόγιον, τὸ ὁποῖον δὲν ἐξεύρω μὲ ποίαν ἐλπίδα κρατεῖς τόσον καιρόν.

Μὲ ζητεῖς νοστιμάδας· δὲν ἐξεύρω τί ἐννοεῖς μὲ αὐτό. Ἂν ζητῇς βωμολοχίας, τὰς ὁποίας οἱ Χῖοι ὀνομάζουσι μετριάσματα, θαυμάζω τὴν αἴτησίν σου. Καὶ πότε λοιπὸν μ' ἐγνώρισες βωμολόχον; Ἀλλὰ καὶ ἂν ἤμην ποτὲ τοιοῦτος, ἡ ἡλικία καὶ αἱ συμφοραὶ ἔπρεπε νὰ μὲ διορθώσωσι. Πρόσμενε ἀκόμη ὀλίγους χρόνους, καὶ τότε θέλεις ἰδεῖν εἰς ἐμὲ ἄλλας νοστιμάδας καὶ ἄλλα μετριάσματα, ἤγουν τὰ κοινῶς ξεμωράματα.

Παραδείγματος χάριν δὲν εἶναι ξεμώραμα είς τὴν λογιότητά σου (μ' ὁλονότι ἡ ἡλικία σου εἶναι ἀκόμη μακρὰν ἀπὸ αὐτό) νὰ ἀναγκάσῃς τὸν καλὸν Δοτόρον νὰ σὲ μεταφράσῃ τὸ πονημάτιον « Περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἰατροῦ » ; Τί θέλει αὐτὸ σὲ ὠφελήσειν, νὰ ζήσῃς ! ἂν ἦτο κἂν Περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ψάλτου, εἶχες δίκαιον.

9.

8 Δεκεμβρίου, 1787, ἐκ Μοντπελλιέρ.

Φίλτατέ μου Πρωτοψάλτα.

Ἀφ' οὗ ἠνιάθην, ἠγανάκτησα, καὶ ἀπελπίσθην τέλος πάντων νὰ λάβω πλέον ἐπιστολάς σου, ἔλαβον τὴν τῆς τριακοςῆς Αὐγούστου. Τὴν ἄνοιξα μετὰ χαρᾶς καὶ σπουδῆς μεγάλης, ἐλπίζων νὰ εὕρω φάρμακον τῆς ἀνίας μου, παραμυθίαν τῆς ἀγανακτήσεως μου, καὶ χρηστοτέρας ἐλπίδας διὰ τὴν ἀπόγνωσίν μου, Καὶ τί νὰ ἴδω ; Αὕτη ἦτο πληγὴ σφοδροτέρα τῆς πρώτης, ἢ νὰ εἴπω προσφυέστερον, ἕνας κεραυνὸς, ὁ ὁποῖος μὲ ἀφῆκεν ἡμιθανῆ, καὶ παντάπασιν ἐξεστηκότα διὰ πολλὰς ὥρας. Μὲ ἐδόθη εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἀρίστου, ὅτ' εἶχον ὄρεξιν τροφῆς μεγαλωτάτην. Ἀλλ' ἡ ἄνοιξις τῆς ἐπιστολῆς σου ἔκλεισε τὸν ἰδικόν μου στόμαχον, καὶ ἠναγκάσθην νὰ μακρύνω ἀπὸ τὴν τράπεζαν καὶ νὰ μείνω νῆστις μέχρις ἑσπέρας. Εἰς αὐτὴν λοιπὸν τὴν τραγικωτάτην ἐπιστολήν σου, ἀποκρίνομαι χωρὶς εἱρμὸν κ' ἐγὼ (ὡς ἡ λογιότης σου), καὶ χωρὶς ἄλλην τάξιν παρ' ἐκείνην τῆς μνήμης.

Ἡ κοινὴ τῆς πατρίδος συμφορὰ μεγάλως μὲ ἔθλιψε· μειζόνως ὅμως ἡ τῶν γνωστῶν φίλων. Ὁ θάνατος τοῦ Σταυρινοῦ Μαντζουράνη, καὶ Κ. Σκούρσου μ' ἐφάνη δεινότερος ἀφ' ὅ,τι καθ' ἑαυτὸν εἶναι ὁ θάνατος, διὰ τὰς συνδραμούσας καὶ εἰς τοὺς δύο παραδόξους περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι δέχονται πολλὰς ἐξηγήσεις, παραφράσεις καὶ σχόλια, τὰς ὁποίας μήτε καιρὸν ἔχω, μήτε τολμῶ νὰ σὲ κοινωνήσω διὰ πολλὰς αἰτίας. Ὁ πρῶτος βιάζεται ὑπὸ τῆς τὰ πάντα τολμώσης πενίας (ὄχι ἀπὸ

πταῖσμα του) νὰ τρέχῃ τὸ πέλαγος, διὰ νὰ μετακομίσῃ λείψανα ἁγίων, καὶ θνήσκει. Ὁ δεύτερος, ἀπὸ φιλανθρωπίαν χωρὶς ὅρια, ἀνακαλύπτει καὶ ἐρευνᾷ τὰ λείψανα τῶν ἀποθανόντων : ἔργον (εἰς τὸ φαινόμενον) θεάρεστον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς θνήσκει. Οἱ πέμψαντες τὸν πρῶτον ἔπρεπε νὰ ἀρκεσθῶσιν εἰς τὰ εἰς τὴν Σμύρνην εὑρισκόμενα λείψανα, καὶ εἰς τὰς καθημερινὰς τῆς ἐκκλησίας δεήσεις, καὶ ὄχι νὰ αὐξάνωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν θυσιῶν, εἰς τὰς ὁποίας δὲν εὐαρεστεῖται ὁ θεὸς, ὅταν δὲν ἦναι κατὰ λόγον. « Ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν ». Ἀλλ' ὁ δεύτερος (ἴσως ἤθελέ τις εἰπεῖν) ἔλεον ἔπραττε, διὰ τί λοιπὸν ἀπέθανεν; Ὅτι, ἀδελφέ μου, μήτε ὁ ἔλεος δὲν εἶναι δεκτὸς παρὰ τῷ θεῷ, ὅταν δὲν ἦναι καὶ αὐτὸς κατὰ λόγον. Ὁ κατὰ λόγον ἔλεος εἶναι, νὰ κάμῃ τις τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς οἰκείους, καθὼς λέγει ὁ Παῦλος « καὶ μάλιστα τῶν οἰκείων ». Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλεήσῃς ἐμὲ τὸν μηδέν σοι προσήκοντα, ἀφίνεις ἀνηλεῶς τὴν γυναῖκά σου εἰς χηρείαν, καὶ ἐγκαταλιμπάνεις τὸ σπέρμα σου εἰς ὀρφανείαν ; Τίς σ' ἐμποδίζει ἀπὸ τὸ νὰ εὐεργετῇς τοὺς ἀνθρώπους ; Εὐεργέτει τοὺς ζῶντας, καὶ τοῦτο μὲ προφυλακὴν καὶ πρόνοιαν τῆς ζωῆς σου, τῶν οἰκείων σου. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐκπνεύσωσι, τί θέλεις πλέον ἀπὸ τὰ ψυχρά των σώματα ; « Ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς ».

Καὶ μὲ λέγεις ἔτι, ὅτι εὑρίσκονται ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι κρίνουσι καλῶς πεπραγμένα τὰ τοιαῦτα! Ἄς μὲ συγχωρήσωσιν, ὅποιοι καὶ ἂν ἦναι, ἂν ἔχω περισσοτέραν ὑπόληψιν καὶ πίστιν εἰς τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Παύλου, παρὰ τὰς ἰδικάς των πλανημένας κρίσεις. Λέγεις ὅτι ἡ ἡμέρα τοῦ θανάτου του ἐστάθη διὰ τὴν Λογιότητά σου ἡμέρα σκοτεινὴ, ἡμέρα θλίψεως. Καὶ ἐγὼ σὲ ἀποκρίνομαι ὅτι, ἡ ἡμέρα εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον αὐτὴν τὴν θλιβερὰν εἴδησιν, ἦτον δὶ ἐμὲ ἡμέρα ὀλέθρου, καὶ ὀλίγον ἔλλειψε νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν ὁ πυρετός μου. Ὄχι μόνον διότι ἐστάθη καὶ φίλος μου μέγας, καὶ εὐεργέτης μου πρόθυμος, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐδοκίμασε θάνατον βίαιον, παρά-

λογον, ἐναντίον καὶ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ θεοῦ, καὶ εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον. Ἀλλὰ σὲ λέγω, ὅτι αὐτοῦ χρειάζονται σχόλια περισσότερα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχω καιρὸν, μήτε τολμῶ νὰ σὲ κοινωνήσω. Καὶ αὐτὰ τὰ ὀλίγα, ὅσα σὲ εἶπον, τὰ εἶπον βιαζόμενος ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ συνοχὴν τῆς καρδίας μου. Ἤθελες ἀπορήσειν, ἂν ἤξευρες ὅσα συλλογίζομαι, ταύτην τὴν ὥραν μὲ τὸν κάλαμον εἰς τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὰ δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Ὀρθώτατα συλλογίζεσαι ὅταν ἀποδοκιμάζῃς τὰς τοιαύτας παραλόγους θεοσεβείας, καὶ μένε πάντοτε εἰς αὐτὰς τὰς σταθερὰς καὶ ἀμετακινήτους ἀρχὰς, ὑπαγορευομένας ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον, καὶ σφραγισθείσας ἀπὸ τὴν ἀποκαλυφθεῖσαν θρησκείαν, καὶ ἂν ὅλος ὁ κόσμος ἤθελεν κρίνειν τὸ ἐναντίον. Ἰδοὺ ἡ ἀθλία μου ἐξαδέλφη ἐγκαταλελειμένη εἰς χηρείαν, καὶ τὰ τέκνα της εἰς ὀρφανείαν ! Δὲν τολμᾷ ἡ χείρ μου νὰ κινήσῃ τὸν κάλαμον εἰς τὸ νὰ τὴν παρηγορήσω κατ' ἰδίαν. Ὅθεν παρακαλῶ σε νὰ τὴν προσαγορεύσῃς, καὶ νὰ τὴν παρηγορήσῃς ἐκ μέρους μου. Εἰπέ την νὰ αὐξήσῃ τὴν ὑπομονήν της, διὰ νὰ δείξῃ εἰς τὸν κόσμον, ὅτι, ἂν ἡ ἀφροσύνη κρημνίζει οἴκους, ἡ φρόνησις τοὺς ἀνοικοδομεῖ. Εἰπέ την, ὅτι δὲν εἶναι μόνη ἐν θλίψεσιν. Ἂς στρέψῃ κυκλῶθεν τοὺς ὀφθαλμούς της, τί ἄλλο θέλει ἰδεῖν παρὰ δυστυχίας; Ἀλλὰ τί τὴν λέγω νὰ ζητῇ παραδείγματα ἀλλότρια; Ἂς στοχασθῇ τοῦ θείου μας τὴν κατάστασιν. Ἂν ἡ ἐξαδέλφη μου εἶδε κακὰς ἡμέρας εἰς ὅλον σχεδὸν τὸ διάστημα τῆς ὑπανδρείας της, ἐδοκίμασεν ὅμως καὶ καλὰς εἰς τὸν καιρὸν τῆς ἀγαμίας της, εἰς τὸν πατρικόν της οἶκον. Ἀλλ' ὁ ταλαίπωρος ἡμῶν θεῖος ἄρχισε νὰ ποτίζεται τὸν κρατῆρα τῆς δυστυχίας ἀπὸ σπαργάνων, ὁμοῦ μὲ τὸ μητρικὸν γάλα, διὰ τὰς γνωστὰς εἰς αὐτὴν διχονοίας. Καὶ δύναται νὰ εἴπῃ, χωρὶς νὰ παροργίσῃ τὴν πάντα πρὸς τὸ συμφέρον οἰκονομοῦσαν θείαν Πρόνοιαν, ὅτι δὲν ἔμαθεν εἰς ὅλον τὸ διάστημα τῆς πολυμόχθου ζωῆς του, τί πρᾶγμα εἶναι ἡ εὐτυχία . . . . . ! Αὐτὰ παρακαλῶ νὰ τὴν εἰπῇς ἀπὸ μέρους μου.

Εὐχαριστῶ σε, ἀδελφὲ, διὰ τὴν μεγάλην καὶ σταθερὰν φροντίδα, τὴν ὁποίαν ἔχεις τῶν ὑποθέσεών μου, καὶ διὰ τὴν ἀοκνίαν νὰ γράφῃς καταλεπτῶς ὅλα ὅσα κρίνεις ἀναγκαῖα νὰ ἐξεύρω. Παρακαλῶ σε νὰ ἐπιμένῃς καὶ μέχρι τέλους εἰς αὐτὴν τὴν εὔνοιαν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ μόνην σου καλοσύνην (χωρὶς καμμίαν μου ἀξιομισθίαν) ἔδειξας εἰς ἐμὲ, ἀφοῦ μὲ ἐγνώρισας. Αὐτὴ μόνη μ' ἔμεινε παραμυθία τῶν συμφορῶν μου, ἡ σταθερὰ τῶν φίλων μου εὔνοια: καὶ ἂν αὐτὴ μὲ λείψῃ δὲν ἐξεύρω ἂν δυνηθῶ νὰ μὴ πέσω εἰς ἀπόγνωσιν.

Ὁ Δόμινος δὲν λείπει εἰς ὅλας του τὰς ἐπιστολὰς νὰ παραμυθῇ τὴν ὀλιγοψυχίαν μου, νὰ θαῤῥύνῃ τὴν ἀδυναμίαν μου, καὶ ἐν ἑνὶ λόγῳ σπουδάζει μὲ ὅλους τοὺς τρόπους νὰ μὲ στηρίξῃ, καὶ νὰ μὲ κρατήσῃ κλονούμενον, καὶ κινδυνεύοντα κατὰ πᾶσαν ὥραν νὰ πέσω.

10.

ἐκ Μοντπελλιέρ, 15 Ἰανουαρίου, 1788.

Φίλτατέ μου κύριε Δημήτριε,

. . . . . Ἀπὸ τὴν μεγάλην ἡδονὴν, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασας διὰ τὸν νέον μου τίτλον, συμπεραίνω (καὶ εἶναι βέβαια πιθανὸν) ὅτι μὲ ἀγαπᾷς. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ὅμως στοχάζομαι, μήπως αἴτιον εἶναι τῆς τοσαύτης ἡδονῆς σου ἡ φιλαυτία σου. Καὶ ἐχάρης, ὄχι ὅτι ἐτιμήθην ἐγὼ, ἀλλὰ διότι ἐπληρώθη ἡ προφητεία σου. Ὅπως ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα ἐγὼ, φίλε μου, σὲ εὐχαριστῶ ἐκ βάθους ψυχῆς μου διὰ τὴν πρὸς ἐμέ σου εὔνοιαν, ἀλλὰ μὲ συνθήκην ὅμως τοῦ νὰ μὴ προφητεύῃς πλέον. Διότι σὲ βεβαιόνω, ὅτι ἂν ἄλλην φορὰν ἀποτολμήσῃς νὰ μαντεύῃς τὰ μέλλοντα, προτιμῶ νὰ μείνω, ὡς εἶμαι, οὐδενὸς ἄξιος, ἀπὸ τὸ νὰ λάβω καὶ αὐτὴν τῆς Γαλλίας τὴν βασιλείαν. Ἡ κακή μου τύχη καὶ σὲ ἦλθεν ἡ ἐπιστολή μου τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς σου! Τὸ ὁποῖον ἐγὼ, ἀφοῦ ἐχωρίσθημεν ἀπ' ἀλλήλων, πάντοτε ἐπίτηδες ἔφευγον, γράφων τὰς ἐπιστολάς μου εἰς

τρόπον, ὥστε νὰ ἔρχωνται ἢ πολλῷ πρότερον, ἢ πολλῷ κατόπιν τῆς ἑορτῆς σου. Ἐξεύρω καλώτατα ποῖος εἶσαι φυσικὰ, καὶ ποῖος γίνεσαι τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς σου. Αὐτὸς ὁ ἅγιος Δημήτριος, μὲ ὅλην τὴν στρατιωτικὴν ἀνδρείαν, καὶ μὲ τὸν ἵππον του τὸν γενναῖον, ποτὲ τόσον δὲν ἐφρυάχθη, ὅσον ἡ λογιότης σου φρυάττεσαι καὶ κομπάζεις τὴν ἡμέραν ἐκείνην: πόσῳ μᾶλλον ἔχων καὶ ἐπιστολὴν τοῦ φίλου σου πρόσφατον εἰς τὰς χεῖρας. Φαίνεταί με νὰ σὲ βλέπω μὲ τὸ τζιμποῦκι εἰς τὸ στόμα, περικυκλωμένον ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους τζιμπουκοφοροῦντας ὡσαύτως, εἰς μίαν ὁμίχλην πυκνοτάτην καπνοῦ, ἀναβαίνουσαν ἀπὸ τοὺς λολάδες. καὶ καταμαυρίζουσαν τὸ στέγωμα τῆς οἰκίας, δημηγοροῦντα, ἀναγινώσκοντα, ἀγαλλιώμενον ἐπὶ τῆς παροῦσι, προλέγοντα τὰ μέλλοντα. Αὐτὴ, ἀδελφέ μου, εἶναι ἀληθὴς Κωμῳδία, εἰς τὴν ὁποίαν κωμῳδεῖς τὸν φίλον σου νομίζων ὅτι τὸν ἐπαινεῖς.

Κάμε το δὶ ἀγάπην ἡμῶν, φίλε μου, ἄλλην φορὰν μὴν ἀναγινώσκης τὰς ἐπιστολάς μου τὴν ἡμέ ραν τῆς ἑορτῆς σου!

Εἶδον καὶ τὰ ὅσα ἐδοκίμασας διὰ τὸ ὡρολόγιον· ὅσα εἶπες τὸν μεσίτην, ὅσα σε εἶπεν ὁ μεσίτης, τοὺ ς κόπους τοῦ ὡρολογᾶ διὰ νὰ τὸ καθαρίσῃ, τοὺς ἰδικούς σου διὰ νὰ τὸ μεταφέρῃς, ἀπὸ τὸν ὡρολογᾶν εἰς τὸν μεσίτην, καὶ ἀπὸ τὸν μεσίτην εἰς τὸν ὡρολογᾶν· βάσανα μεγάλα καὶ φοβερὰ, διὰ τὰ ἁποῖα ὅμως δὲν συμπάσχω, οὐδὲ σὲ λυποῦμαι παντάπασιν, ὅτι εἶναι ἑκούσια, καὶ δὲν δύνασαι νὰ αἰτιαθῇς μήτε θεὸν, μήτε τύχην. Ἀφ' οὗ τὸ ἔλαβες εἰς χεῖρας αὐτὸ τὸ δυστυχὲς ὡρολόγιον, τὸ ἐνόμισας θησαυρὸν, σὲ ἐφάνη, δὲν ἐξεύρω πῶς, πολυτελέστερον λίθων τιμίων.

Συμπάσχω ὅμως καὶ συλλυποῦμαι πολλὰ διὰ τὰ ἀληθινά σου βάσανα, διὰ τὴν μείωσιν τοῦ μισθοῦ σου, διὰ τὴν φαμηλίαν σου, διὰ τὸ ἀδύνατον νὰ ἐξισώσῃς τὰ κέρδη μὲ τὰς δαπάνας σου. Ὑπομονὴ, φίλε μου, χρειάζεται, καὶ πεποίθησις εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Ὑψίστου θεοῦ. Αὐτὸς μόνος εἶναι ὁ ἀληθὴς φίλος καὶ προστάτης τῶν ἀδικουμένων, ὅταν οὗτοι δὲν

γογγύζωσιν. Αὐτὸς ὑψοῖ τὰ ταπεινὰ, καὶ κρημνίζει τὰ ὑψηλά. « Νεώτερος ἐγενόμην, καὶ γὰρ ἐγήρασα, καὶ οὐκ εἶδον δίκαιον ἐγκαταλελειμμένον, καὶ τὸ σπέρμα αὐτοῦ ζητοῦν ἄρτους ». Λόγια θαυμαστὰ, τὰ ὁποῖα ἐπροτίμησα πάντοτε ἀπὸ ὅσα εἶπεν ὁ Δαβίδ..

Δὲν ἐξεύρω ποίαν αἰτίαν εἶχες νὰ ὑποπτευθῇς φθονοῦντα τὸν Γερμανὸν, συγγραφέα τοῦ βιβλίου, τὸ ὁποῖον μετέφρασα. Δὲν εἶναι, ἀδελφέ μου, οὗτοι τοιοῦτοι. Ὄχι ὅτι δὲν εὑρίσκονται καὶ ἐδῶ φθονεροί· ὅλαι αἱ κακίαι, ὅσαι ἐπιπολάζουσιν αὐτοῦ, εὑρίσκονται καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν, καὶ πανταχοῦ, ὅπου εὑρίσκονται ἄνθρωποι. Ἀλλὰ ἐδῶ αἱ κακίαι δὲν εἶναι τόσον βλαβεραὶ ὅσον αὐτοῦ, διότι εἶναι χαλινωμέναι, οὕτως εἰπεῖν, ἀπὸ τὴν σοφίαν καὶ φρόνησιν. Οἱ ταλαίπωροι ἡμῶν ὁμογενεῖς, ἀπολέσαντες μὲ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν σοφίαν, ἂν ἦναι καλοὶ, ἡ ἀρετή των εἶναι χωρὶς φῶς, διότι εἶναι ἀκατήχητοι καὶ αὐτήν των τὴν θρησκείαν· ἂν ἐξ ἀτυχίας γεννηθῶσι κακοὶ, φέρονται ἀκράτητοι εἰς ὅλα τὰ δεινὰ, διότι δὲν ἔχουσι χαλινὸν, μήτε τῆς θρησκείας, τὴν ὁποίαν ἀγνοοῦσι, μήτε τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον ποτὲ δὲν ἐσυμβουλεύθησαν.

Ἐλυπήθην πολλὰ, ὅτι δὲν ἐγνώρισας αὐτοῦ τὸν φίλον μου, τὸν Ἀκαδημιακὸν τῶν Παρισίων, ἄνδρα πλήρη σοφίας καὶ συνέσεως. Ἐξεύρει, φίλε μου, μόνος αὐτὸς περισσότερα Ἑλληνικὰ, ἀφ' ὅσα ἐξεύρουσιν ἑκατὸν Ἕλληνες τοῦ Λεβάντε, χωρὶς νὰ ἀριθμήσω τὰς λοιπὰς διαλέκτους καὶ ἐπιστήμας. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο ταπεινοφρονεῖ, ὡς νὰ μὴν ἤξευρε τίποτε. Τὴν παρελθοῦσαν ἑβδομάδα ἔλαβον ἐπιστολήν του, πλήρη φιλίας εἰλικρινοῦς. Μὲ προσκαλεῖ, φίλε μου, νὰ ὑπάγω εἰς τοὺς Παρισίους. Τί λέγεις, μὲ συμβουλεύεις νὰ τὸ κάμω, ἢ ὄχι; Οἱ Παρίσιοι εἶναι καὶ λογίζονται τὴν σήμερον αἱ Ἀθῆναι τῆς Εὐρώπης. εἰς ποίαν ὑπόληψιν εἶχαν οἱ πρόγονοί μας (ἀλοίμονον εἰς ἡμᾶς! Ἀποτολμῶμεν ἀκόμη νὰ τοὺς ὀνομάζωμεν προγόνους, τῶν ὁποίων δὲν ἐκληρονομήσαμεν τίποτε!) τὰς Ἀθήνας;

Εἰ μὴ τεθέασαι τὰς Ἀθήνας, στέλεχος εἶ·
Εἰ δὲ τεθέασαι μὲν, μὴ τεθήρευσαι δ' ὄνος.
Εἰ δ' εὐαρεστῶν ἀποτρέχεις Καιθήλιος.

Αὐτὸς, φίλε μου, ὁ σοφὸς φίλος μου, δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν διάλεκτον, ἀλλ' εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ, ὅσον διέτριψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔμαθεν καὶ τὴν νέαν Ἑλληνικὴν, καὶ μὲ προσκαλεῖ εἰς τὸ ἑξῆς νὰ τὸν γράφω εἰς αὐτήν.

Ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀπέκτησα ταύτας τὰς ἡμέρας ἕνα φίλον λογιώτατον, εὐγενέστατον καὶ πανιερώτατον. Καὶ ἰδοὺ τίνι τρόπῳ. Αὐτὸς εἶναι ἐπίσκοπος τῆς Ἀγάθης. Ἐξεύρεις ὅτι ἡ Ἀγάθη εὑρίσκεται εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ὅτι εἶναι πλησίον τοῦ Μοντπελλίου, καθὼς εἶναι ἡ Μαγνησία μὲ τὴν Σμύρνην. Ἴσως γνοεῖς, ὅτι ἐδῶ οἱ Ἀρχιερεῖς εἶναι ὄχι μόνον κοινῶς λόγιοι, ἀλλὰ καὶ εὐγενεῖς, ἤγουν ἀπὸ τὰ πρῶτα γένη τῆς βασιλείας. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ τῆς Ἀγάθης Ἀρχιερεὺς, λογιώτατος ὡς οὐδεὶς ἄλλος, ἐπιστήμων τῆς Ἑλληνικῆς, τῆς Ἑβραϊκῆς, τῆς Χαλδαϊκῆς καὶ ἄλλων πολλῶν διαλέκτων, εὐγενὴς ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα γένη τῆς Γαλλίας (διότι ὁ ἀξάδελφός του εἶναι Δούξ), μέλος τῆς ἐν Παρισίοις φιλολογικῆς Ἀκαδημίας, ἄρχων ἐπιφανὴς καὶ λαμπρότατος, εὑρέθη κατὰ τύχην εἰς λαμπρὸν οἶκον τῆς παρούσης πόλεως, ὅπου ἐγὼ συνηθίζω νὰ ὑπάγω πολλάκις. Ὁ οἰκοδεσπότης ἀπὸ καλωσύνην του καὶ εὔνοιαν εἰς ἐμὲ, τὸν ἐλάλησε περὶ ἐμοῦ πολλὰ, προσθέτων ὅτι εὑρίσκομαι εἰς χαρισπονδέντσαν μὲ δύο Ἀκαδημιακοὺς τῶν Παρισίων. Ὁ Ἀγάθης δὲν χάνει καιρὸν, ἀλλ' ἐρωτᾷ τὴν κατοικίαν μου, καὶ ἔρχεται εὐθὺς εἰς τὸν οἶκον μου μὲ ὅλην του τὴν δορυφορίαν. Ἐγὼ, ὅλος ἐκστατικὸς εἰς τοιαύτην ἀνέλπιστον ἐπίσκεψιν, τὰ καταρχὰς ἐνόμισα, ὅτι ἠπατήθη, καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὴν καμαράν μου μὴ θέλων. Δὲν τὸν ἐγνώριζα· δὲν τὸν εἶχα ἰδεῖν ποτὲ, εἶχον ὅμως ἀκούσειν τὴν φήμην του. Τέλος πάντων, διὰ νὰ μὲ ἐκβάλῃ ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν, εἶμαι, λέγει, ὁ τῆς Ἀγάθης ἐπίσκοπος· εὑρισκόμενος εἰς τὸν οἶκον ἑνὸς φίλου σου, ἤκουσα τὸ καλόν σου ὄνομα, καὶ ἦλθον νὰ σὲ γνωρίσω αὐτοψεί. Καὶ

τὰ λόγια ταῦτα, ἀδελφέ μου, ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ στόμα του μὲ μίαν γλυκύτητα, μὲ μίαν ἀφέλειαν, μὲ μίαν ταπεινοφροσύνην ἀνεκδιήγητον. Ἐκάθισε λοιπὸν μετ' ἐμοῦ μίαν ἥμισυ σχεδὸν ὥραν. Ἐλαλήσαμεν πολλὰ καὶ περὶ πολλῶν· Τὸν ἔδωκα τὴν θέσιν μου, καὶ ἓν ἀντίτυπον ἀπὸ τὸ μεταφρασθὲν βιβλίον. Ἔπειτα ἔπεσεν ὁ λόγος περὶ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Τί ἦτον τότε καλὰ νὰ κάμω· μὲ ὁλονότι εἶσαι προφήτης, τοῦτο βέβαια δὲν θέλεις ποτὲ τὸ μαντεύσειν. Ἀνοίγω τὸ κιβώτιόν μου, ἐκβάλλω ἓν ἀντίτυπον τῆς Κατηχήσεως τῆς Μόσχας, καὶ ἓν ἕτερον τῆς Συνόψεως, καὶ τὸν τὰ χαρίζω. Αὐτὸς τὰ ἐδέχθη εὐμενέστατα, καὶ μὲ μίαν φιλοφροσύνην μεμιγμένην μὲ ἀπορίαν. Καὶ οὕτως ἔφυγεν εὐχαριστημένος κατὰ πολλά, παρακαλῶν με νὰ ὑπάγω συχνὰ πρὸς αὐτὸν, τὸ ὁποῖον καὶ ἔκαμα. Τὰ νῦν ἀπεδήμησεν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν του. Ἴσως σὲ φανῇ παράδοξον, ὅτι τὸν ἐπρόσφερα Κατήχησιν τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκονται καί τινα ἐναντία κατὰ τῶν Δυτικῶν. Ἀλλὰ δὲν ἤθελες ἀπορήσειν, ἂν ἐγνώριζες τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης. . . . . .

. . . . Ἂν ἤξευρες, φίλε, πόσον λυποῦμαι, καὶ πόσην ἀτυχίαν νομίζω, νὰ κοπιάζω διὰ τοὺς ἀλλοτρίους, εἰς καιρὸν ὅταν ἦτο δυνατὸν καὶ δίκαιον νὰ προσφέρω τὰς ἀπαρχὰς τῶν κόπων μου εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μου, ἂν οἱ ὁμογενεῖς εἶχαν ζῆλον ἀληθῆ τοῦ καλοῦ, καὶ ἂν ἤξευραν πόθεν ἔπρεπε νὰ κάμωσι τὴν ἀρχήν. Μόλον τοῦτο δὲν πρέπει ν' ἀπελπιζώμεθα. Ἀλλὰχ κερίμ, λέγω καὶ ἐγὼ, ἐπειδὴ τὸ μεταχειρίζεσαι καὶ ἡ λογιότης σου, λησμονήσας, ὡς φαίνεται, ὅτι ἡ γλῶσσα σου ἔχει, τὸ Ἔχει ὁ θεός, πολλὰ ἡδύτερον εἰς τὴν ἀκοὴν, ἀπὸ τὸ τρισβάρβαρον ἀλλὰχ κερίμ.

Πρόσμενε πράγματα μεγάλα καὶ παράδοξα. Ὅπως ἂν συμβῇ τὸ πρᾶγμα, φαίνεται ἀδύνατον εἰς τὸν ὀλίγον μου νοῦν νὰ μὴ συμβῇ καμμία μεταβολή. Ἔῤῥωσο, καὶ γίνου φρόνιμος ὡς ὁ ὄφις, ὅτι αἱ ἡμέραι πονηραί εἰσι διὰ πολλὰς αἰτίας.

11

ἐκ Μοντπελλίου, 3 Μαΐου, 1788.

Φίλε μου χαίροις!

Μία περίστασις ἀπροσδόκητος μὲ ἀναγκάζει νὰ ὑπάγω εἰς Παρισίους, ὅπου ἔχω νὰ διατρίψω ὀλίγους μῆνας, διὰ νὰ ἐρευνήσω πράγματα ἀναγκαῖα εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην, καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖσε σοφῶν. Καιρὸν δὲν ἔχω νὰ σὲ γράψω πλειότερα. . . . . ·

Γράφε με εἰς τὸ ἑξῆς εἰς χαρτίον λεπτὸν τῆς πόστας, λεπτά, ὀλίγα καὶ σοφά. Ὑγίαινε, φίλε μου, καὶ ἀγάπα με πάντοτε. Μὴ ταράττεσαι διὰ τὸν μακρυσμόν μου. ἐλπίζω ὅτι θέλει εἶσθαι εἰς τιμὴν καὶ ὠφέλειαν τοῦ γένους, ἂν ὁ θεὸς μὲ χαρίσῃ ζωὴν, καὶ σταθερωτέραν ὑγείαν.

Αὔριον κινῶ σὺν θεῷ.

12.

Ἐκ Παρισίων, 15 Νοεμβρίου, 1791·

Ἠθέλησεν ἡ τύχη μου, φίλτατέ μου Πρωτοψάλτα, νὰ εὑρεθῶ εἰς τὴν Γαλλίαν εἰς τὸν παρόντα καιρὸν, διὰ νὰ γενῶ αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος τοιαύτης πολιτικῆς μεταβολῆς, ὁποίας μόλις εὑρίσκονται παραδείγματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἁγιώτατος Πατὴρ τῆς Ῥώμης ἐπυρπολήθη δημοσίως (χωρὶς ὅμως νὰ αἰσθανθῇ τὴν καῦσιν, ἐπειδὴ ἦτον χάρτινος), καὶ ἀφ' οὗ οἱ καλόγηροι τῆς Γαλλικῆς Ἐπικρατείας, ἠναγκάσθησαν καὶ ἄκοντες νὰ μιμηθῶσι τὴν ἀποστολικὴν πενίαν, ἔμαθον μὲ μεγάλην μου εὐχαρίστησιν ὅτι ἔγεινες καὶ συγγραφεὺς βιβλίων, καὶ σὲ στοχάζομαι τὴν σήμερον ὡς ἄλλον Μιραβὼ τῆς Σμύρνης. Δὲν ἔφθανεν αὐτό· ἀλλ' ἐπιχειρίσθης νὰ οἰκοδομήσῃς καὶ τὸν οἶκον σου. Πότε καὶ ποῦ, μὴ γινώσκων τὴν Ἀγγλικὴν διάλεκτον, ἀνέγνωσας τὸν Στέρνιον ἡ λογιότης σου;

Ὁ κωμικώτατος οὗτος συγγραφεὺς λέγει ῥητῶς εἰς τὰς μυθιστορίας του, ὅτι κάθε τίμιος ἄνθρωπος χρεωστεῖ νὰ κάμῃ τέσσαρα πράγματα εἰς τοῦτον τὸν κόσμον· νὰ συνθέσῃ βιβλίον, νὰ οἰκοδομήσῃ οἶκον, νὰ γεννήσῃ τέκνον, καὶ νὰ φυτεύσῃ δένδρον. Ἰδοὺ λοιπὸν ἔπραξας τὰ τρία, καὶ δὲν σὲ λείπει ἄλλο, παρὰ νὰ φυτεύσῃς δένδρον ἔμπροσθεν εἰς τὸν νέον οἶκόν σου. Πρόσεχε ὅμως νὰ μὴ φυτεύσῃς τὸ ξύλον τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν, ἀλλὰ φύτευσον δένδρον ἁπλοῦν καὶ ἀπονήρευτον, διὰ νὰ ἀνατραφῶσιν ὑποκάτω εἰς τὴν σκιάν του τὰ τέκνα σου, καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι κανένα καιρὸν τὰ συγγράμματα τοῦ πατρός των, καὶ νὰ βλέπωσι τὰς οἰκοδομάς του.

Αἱ συγχύσεις τῆς Γαλλίας ἦσαν σχεδὸν πρὸς τὸ τέλος των· τὴν κά. τοῦ παρελθόντος Ἰουνίου, καὶ ὅλοι ἠλπίζαμεν, ὅτι ἐπλησίαζεν ὁ καιρὸς νὰ ἐλευθερῶμεν ἀπὸ τοὺς καθημερινοὺς κινδύνους καὶ βάσανα, ὁπόταν ὁ βασιλεὺς, ἢ ἀφ᾽ ἑαυτοῦ του, ἢ κακῶς παρ᾽ ἄλλων συμβουλευθεὶς, τὸ μεσονύκτιον τῆς κ΄. πρὸς τὴν κα΄. λαμβάνει τὰ τέκνα του, τὴν βασίλισσαν καὶ τὴν ἀδελφήν του, καὶ φεύγει μετασχηματισθεὶς εἰς δοῦλον τῆς Βασιλίσσης, ἡ ὁποία ἔλαβεν ὄνομα πλαστὸν μιᾶς Κομητίσσης.

Τὴν αὐτὴν ὥραν εἰς ἄλλον χωριστὸν ἁμάξιον ἐδραπέτευσε μετὰ τῆς γυναικός του, καὶ ὁ μόνος ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως, ὅστις εἶχε μείνειν ἐδῶ, ἐπειδὴ καθὼς ἐξεύρεις ὁ νεώτερος ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως εἶχεν ἐξέλθειν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τῶν συγχύσεων.

Τὸ πρωῒ κα΄. εἰς τὰς 8 ὥρας, οἱ σωματοφύλακες, μὴν αἰσθανόμενοι παρουσίαν ἀνθρώπων, μήτε εἰς τὴν κάμεραν τοῦ βασιλέως, μήτε εἰς τὸν θάλαμον τῆς βασιλίσσης, ἐμβαίνουσιν εἰς ὑποψίαν, ἀνοίγουσι τὰς θύρας, καὶ δὲν εὑρίσκουν οὐδένα. Ἀφίνω σε νὰ στοχασθῇς τὴν ταραχὴν καὶ τὸν θόρυβον ὅλης τῆς πόλεως. Τρέχουσιν οἱ ψωρομανόληδες εἰς τὸ παλάτιον τοῦ πρώτου Μινίστρου, μὲ ἀπόφασιν νὰ τὸν κρεμάσουν, ὑποπτευόμενον σύμβουλον καὶ συνεργὸν τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης

φυγῆς. Μόλις ἔφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖράς των, προδραμὼν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς ἐθνικῆς Συνόδου, καὶ ἀναγκασθεὶς νὰ κρυβῇ, ἕως νὰ περάσῃ ἡ ὀργὴ τοῦ λαοῦ.

Περιῆλθαν ἔπειτα ὅλην τὴν πόλιν, καὶ ἐξήλειψαν ἢ κατεκρήμνισαν ὅπου εὕρηκαν γραμμένον τὸ ὄνομα τοῦ βασιλέως. Ἡ ἀγανάκτησις ἦτον τοσαύτη, ὥστ' ἂν τὸν εὕρισκαν ἐκείνην τὴν στιγμὴν, τὸν κατέκοπταν μεληδὸν, καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα, καὶ ὅλους τοὺς συμφυγάδας του· Ἐπειδὴ ἐκατάλαβαν ὅτι ὅλη αὕτη ἡ φυγὴ ἦτον συμφωνημένη μὲ τοὺς ἄλλους βασιλεῖς, καὶ μάλιστα μὲ τὸν Αὐτοκράτορα, ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἂν δὲν ἐξήρχετο πρῶτον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, φοβούμενος μὲ δίκαιον, μήπως ἡ ὑπεράσπισίς του ἐγείρῃ τὸν λαὸν εἰς τὸ νὰ σφάξωσιν ἀνηλεῶς τὴν βασίλισσαν.

Ἐπροβλέπαμεν λοιπὸν ὅλοι ὅτι ὁ σκοπὸς τοῦ ἡμετέρου Λοδοβίκου ἦτο νὰ ἐλευθερωθῇ πρῶτον ἀπὸ τῶν ὑπηκόωντου τὸν φόβον, ἔπειτα ἐξελθὼν τῆς Γαλλίας, νὰ ἐπαναστρέψῃ μετ' ὀλίγας ἡμέρας μὲ στρατεύματα ἄλλων βασιλέων, καὶ νὰ συμπαραλάβῃ ὁμοῦ ἐμβαίνων εἰς τὴν Γαλλίαν, ὅλους τοὺς δυσαρεστημένους εἰς τὴν νέαν μεταβολὴν, δηλαδὴ Καλογήρους καὶ εὐγενεῖς, νὰ διαλύσῃ τὴν Σύνοδον, καὶ ἂν εὕρῃ ἐναντιότητα νὰ κρεμάσῃ καὶ νὰ θυσιάσῃ ὅσους εὕρισκεν ὡπλισμένους.

Φεύγων ἀπὸ τοὺς Παρισίους ἀφῆκε μίαν ἐπιστολὴν σφραγισμένην πρὸς τὴν Σύνοδον, εἰς τὴν ὁποίαν παρεπονεῖτο καὶ ἔλεγεν ὅτι τὸ αἴτιον τῆς φυγῆς του ἦτον ἐπειδὴ ἡ Σύνοδος παρέβη τὰ ὅριά της, ὅτι ὁ λαὸς ἔλαβεν ὑπερβολικὴν ἐξουσίαν, καὶ αὐθαδίασε κατ' αὐτῶν τῶν δεσποτῶν του, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, χωρὶς ὅμως νὰ φανερώσῃ μήτε τί ἐμελέτα νὰ κάμῃ, μήτε ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ ἐξέλθῃ παντάπασιν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν.

Εἰς τὰ σύνορα ἦτον ἐκ προσταγῆς του ἕνας στρατηγὸς μὲ μερικὰς φάλαγγας στρατιωτῶν, διὰ νὰ δεχθῇ τὸν βασιλέα, καὶ νὰ τὸν περάσῃ ἀσφαλῶς εἰς τὴν Γερμανίαν.

Τοιαύτην φοβερὰν ἡμέραν, ὡς τὴν κα'. δὲν εἶχον ἰδεῖν ποτέ

μου. μήτε ἴσως θέλω ἰδεῖν εἰς τὸ ἐπίλοιπον τῆς ζωῆς μου. Ὅλος ὁ λαὸς σκορπισμένοι εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιὰ, λέγοντες ἄλλος τὸ μακρύ του καὶ ἄλλος τὸ κοντό του, βλασφημοῦντες καὶ λοιδοροῦντες καὶ βασιλέα καὶ βασίλισσαν, ὀνομάζοντες οὗτος προδότην, ἐκεῖνος ἐπίορκον, καὶ δίδοντες εἰς αὐτὸν ὅσα ἔντιμα ἐπίθετα δύνασαι νὰ φαντασθῇς. Μόνοι οἱ δυσαρεστημένοι εἰς τὰς πράξεις τῆς Συνόδου ἐχαίροντο, ἀλλὰ δέν ἐτόλμουν νὰ φανερώσωσι τὴν χαράν των, φοβούμενοι μὴ κατακοπῶσιν ἀπὸ τὸν λαόν. Ἡ Σύνοδος, φοβηθεῖσα τὰ ἐνδεχόμενα δεινὰ ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ, ἐπρόσταξε παρευθὺς νὰ ὁπλισθῶσιν ὅλοι οἱ πολῖται καὶ οὕτως ἐπεράσαμεν ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς κα΄. καὶ τὴν ἐπομένην νύκτα, εἰς τὴν ὁποίαν σχεδὸν οὐδένας δὲν ἐκοιμήθη, ἄλλος ἀπὸ φόβον, καὶ ἄλλος ἀπὸ περιέργειαν τοῦ τί μέλλει νὰ συμβῇ ἐκ τούτων. Ἡ Σύνοδος ἐκράτησεν ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, τὴν ἐπομένην νύκτα, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, κβ΄. καὶ τὴν νύκτα τῆς κβ΄. τεσσαράκοντα σχεδὸν ὥρας, συμβουλευόμενοι τί ποιητέον εἰς τοιαύτην δεινὴν περίστασιν. Ἔξω ἀπὸ τὴν Σύνοδον ἦσαν συναθροισμένοι ὡσαύτως εἰς μερικὴν Σύνοδον καὶ τῶν Παρισίων οἱ Δημογέροντες, προσμένοντες κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀπόκρισιν ἀπὸ τοὺς διαφόρους ταχυδρόμους, ὅπους εἶχαν πέμψειν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς βασιλείας, διὰ νὰ πιάσωσιν, ἂν ἦτο δυνατὸν, τὸν βασιλέα.

Εἰς τὰς κβ΄. λοιπὸν, ὥρᾳ ἐνδεκάτῃ τῆς νυκτὸς, ἀντί νὰ κοιμηθῶ, ὑπῆγον κ᾽ ἐγὼ εἰς τὸ Κελλίον τῆς χώρας, ὁμοῦ μὲ τὸν φίλον μου (εἰς τοῦ ὁποίου τὸν οἶκον εὑρίσκομαι), καὶ ἐστάθημεν ἀκροαταὶ, καθὼς καὶ ἄλλοι πολλοὶ, τῆς βουλῆς τῶν Δημογερόντων. Μετὰ μίαν ὥραν, τὸ μεσονύκτιον δηλονότι, μὴν ὑποφέροντες τὴν καῦσιν, καὶ τὸ ὑπερβολικὸν πλῆθος τοῦ λαοῦ, οἱ ὁποῖοι εἰσήρχοντο μὲ τὴν αὐτὴν περιέργειαν, ἡτοιμαζόμεθα νὰ ἐπιστρέψωμεν, ὁπόταν παρ᾽ ἐλπίδα ἰδοὺ ἀνεφάνη ἕνας ταχυδρόμος μὲ τὴν εἴδησιν, ὅτι ὁ βασιλεὺς μὲ τὴν φα-

μηλίαν του, γνωρισθεὶς ἐπιάσθη εἰς ἕνα μικρὸν πολίχνιον, ὀνομαζόμενον Βαρέννας, πέντε λέγας μόνον μακρὰν ἀπὸ τὰ σύνορα. Ἀφίνω σε νὰ στοχασθῇς εἰς πόσην χαρὰν μετεβλήθη ἡ λύπη καὶ ἡ κατήφεια ὅλης τῆς πόλεως, χωρὶς ὅμως νὰ μεταβληθῇ ἡ ἀγανάκτησις. Ἀκόμη δύο ὥρας βραδύτερον, καὶ ὁ βασιλεὺς ἦτον ἐξάπαντος ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα. Ἀλλὰ καθὼς ἀπ' ἀρχῆς οἱ σύμβουλοί του ἐστάθησαν ἠλίθιοι, οὕτω καὶ εἰς ταύτην τὴν περίστασιν ἔδειξαν τὴν ἀφροσύνην των. Εἶναι πέντε λέγας μακρὰν ἀπὸ τὰ σύνορα, καὶ ἀντὶ νὰ βιάσωσι τοὺς ἵππους, νὰ τελειώσωσι καὶ τὰς ὑπολοίπους δύο ὥρας, καταβαίνουσιν εἰς πανδοχεῖον, διὰ νὰ ἀναπαυθῶσιν ὀλίγον.

Ὁ ἀδελφὸς τοῦ βασιλέως μετὰ τῆς γυναικός του, φυγόντες δι' ἄλλης ὁδοῦ, ἐστάθησαν εὐτυχέστεροι, ἐπειδὴ ἐξῆλθαν ἀπὸ τὰ σύνορα, χωρὶς νὰ γνωρισθῶσιν, ἢ νὰ ἀπαντήσωσι κανὲν κώλυμα. Ὁ στρατηγὸς, ὅστις ἐπρόσμενε τὸν βασιλέα, μήτε αὐτὸς δὲν ἐφάνη εἰς τὸν καιρὸν διὰ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸ πανδοχεῖον. Εἰς αὐτὸ τὸ πανδοχεῖον, εἰς τὴν κάμεραν, ὅπου ὁ βασιλεὺς ἀνεπαύετο, ἦτον μία εἰκὼν τοῦ βασιλέως κρεμασμένη εἰς τὸν τοῖχον. Ὁ πανδοχεὺς βλέπων τὸ πρόσωπον τοῦ βασιλέως, ὅμοιον μὲ τὴν εἰκόνα, ὑπωπτεύθη τὸ πρᾶγμα, καὶ τέλος πάντων ἀφοῦ ἐπληροφορήθη, ἀνακαλύπτει τὴν κεφαλήν του, καὶ πλησιάσας μὲ σέβας, « διὰ ποίαν αἰτίαν εὑρίσκεσαι ἐδῶ, ὦ βασιλεῦ, τὸν λέγει. Ὁ βασιλεὺς φοβηθεὶς εὐθὺς, τὸν λέγει νὰ σιωπήσῃ. Τὸν παρακαλεῖ καὶ αὐτὸς καὶ ἡ βασίλισσα· τὸν ὑπόσχονται πολλὰ καὶ μεγάλα. Ἀλλὰ αὐτὸς, ἀδυσώπητος, δὲν γίνομαι τοὺς ἀπέκρίθη προδότης τῆς πατρίδος μου· Ἂν ἡ βασιλεία σου ἐξέλθῃς ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ἠμεῖς ἀφανιζόμεθα. Ἐξυπνίζει παρευθὺς τὴν πόλιν ὅλην, (ἐπειδὴ ἦτο νύξ βαθεῖα) σημαίνει τὰς καμπάνας καὶ συνάζει ὅλα τὰ πέριξ χωρία πρὸς βοήθειαν, διὰ νὰ μὴ φύγῃ ἀπὸ τὰς χεῖράς των, καὶ δίδει τὴν εἴδησιν πρὸς τὴν ἐν Παρισίοις Σύνοδον.

Ἡ Σύνοδος μαθοῦσα τοῦτο, ἔπεμψεν εὐθὺς τρεῖς Συγκλη-

τικοὺς, διὰ νὰ συνοδεύσωσι τὸν βασιλέα εἰς τοὺς Παρισίους, καὶ νὰ ἐμποδίσωσι μὲ τὴν παρουσίαν των τὸν λαὸν ἀπὸ τὸ νὰ βλάψῃ τὴν τιμὴν, ἢ τὴν ζωὴν τοῦ βασιλέως. Ἐπειδὴ ἦτο φόβος μέγας, μήπως ὁ λαὸς, ἢ τῶν διαφόρων πόλεων, ὅθεν ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ βασιλεὺς ἐπανερχόμενος, ἢ καὶ αὐτῶν τῶν Παρισίων εἰς τὴν εἴσοδόν του, πράξῃ κανὲν ἄτοπον, καὶ γενῇ ἡ ἐσχάτη πλάνη χεῖρον τῆς πρώτης.

Εἰς τὰς 25 λοιπὸν μετὰ τὸ μεσημέριον ἐμβῆκην ὁ βασιλεὺς εἰς τοὺς Παρισίους, συνωδευμένος ἀπὸ πολλὰς μυριάδας λαοῦ, ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδίων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἠκολούθησαν ἀπὸ διαφόρους πόλεις· Πρόσθες εἰς αὐτὰς καὶ ἄλλας πολλὰς μυριάδας Παρισινῶν, οἱ ὁποῖοι ἐξῆλθαν εἰς ἀπάντησίν του, ὄχι διὰ νὰ τὸν δοξάσωσιν καθὼς ἄλλαις φοραῖς, ἀλλὰ ἄλλοι μὲν ἀπὸ ἀγανάκτησιν ὅτι ἐδραπέτευσε, καὶ ἄλλοι ἀπὸ χαρὰν ὅτι ἐπιάσθη, ὅλοι ὅμως μὲ σιωπὴν μεγάλην, καὶ θάμβος καὶ κατήφειαν τοῦ προσώπου. Καὶ ἐνταῦθα συνέβη πρᾶγμα σημειώσεως ἄξιον, τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει, ὅτι τῶν φωτισμένων ἐθνῶν καὶ αὐτοὶ οἱ γυμνόποδες (τοὺς ὁποίους αὐτοῦ μπαλτιριτζιμπλάκιδες ὀνομάζετε) φαίνονται εἰς πολλὰς περιστάσεις συνετοί. Ἀγκαλὰ καὶ ἡ ἐθνικὴ Σύνοδος εἶχε δώσειν μεγάλας προσταγὰς εἰς τὸν λαὸν νὰ μὴ πράξωσι κανένα ἄτοπον εἰς τὸν βασιλέα, ὁ λαὸς ὅμως ἦτο τόσον πολὺς καὶ τόσον ἀγανακτησμένος, ὥστε, ἂν εἶχε γνώμην νὰ τὸν ἀτιμάσῃ ἢ νὰ τὸν κακοποιήσῃ, μήτε θεοὶ μήτε δαίμονες ἠδύναντο νὰ τὸν ἐμποδίσωσι. Ἕνας λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς γυμνόποδας γράφει εἰς χαρτίον μὲ μεγάλα γράμματα, καὶ προσκολλᾷ εἰς ἕνα τοῖχον, εἰς τὰ μέρη ὅθεν εἶχε νὰ περάσῃ ὁ βασιλεὺς, διὰ νὰ ἀναγνωσθῶσι παρὰ πάντων, τοῦτα τὰ ἀξιοσημείωτα λόγια. « Ὁ βασιλεὺς ἐμβαίνει εἰς τοὺς Παρισίους, ὅστις ἐκβάλλει τὸ καπέλον του, διὰ νὰ τὸν χαιρετήσῃ, θέλει ξυλοφορτωθῇ· ἀλλ' ὅστις τολμήσῃ νὰ πράξῃ εἰς αὐτὸν ὁποίαν δήποτε ὕβριν ἢ » ἀτιμίαν, θέλει κρεμασθῇ ». Βλέπεις, φίλε μου, τίνι τρόπῳ

ὁ ἀπαίδευτος λαὸς ἐξεύρει πολλάκις νὰ βαδίζῃ τὴν μέσην ὁδὸν, χωρὶς νὰ ἐκκλίνῃ εἰς τὰ ἄκρα τῆς ὑπερβολῆς, ἢ τῆς ἐλλείψεως; Ἐκείνην τὴν ὥραν μία φιλόφρων ὑποδοχὴ ἑνὸς ἀπαταιῶνος βασιλέως ἦτον δουλοπρέπεια καὶ εὐτελισμὸς τοῦ ἔθνους· ἐξ ἐναντίας ὅμως καὶ ἂν ἔπραττον εἰς αὐτὸν κανὲν ἄτοπον, ἦτο μέγας κίνδυνος μὴν ἤθελε συμβῶσιν ἀπ' αὐτὸ μεγάλα κακά.

Τὸν ὡδήγησαν λοιπὸν εἰς τὸ παλάτιόν του, καὶ ἐκεῖ διπλώσαντες καὶ τριπλώσαντες τὸν ἀριθμὸν τῶν φυλάκων, καὶ χωρίσαντες ἀπ' αὐτὸν τὴν βασσίλισσαν, τὴν ἀδελφήν του καὶ τὰ τέκνα του, ἕκαστον εἰς χωριστὸν οἴκημα, τοὺς ἐφύλαξαν ἕως τέλη Σεπτεμβρίου μηνὸς, διὰ νὰ μὴ τοὺς φύγωσι καὶ πάλιν. Ὁ βασιλεὺς φαίνεται ὅτι εἶναι φυσικὰ καλῆς ψυχῆς ἄνθρωπος· καὶ ἂν ποτε πράξῃ τι παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, εἶναι γνώμη πολλῶν, ὅτι παρακινεῖται καὶ ἀπατᾶται ἀπὸ πονηροὺς συμβούλους, ὑπάρχων αὐτὸς ἁπλούστατος· Ἂν ἦναι ἀληθὲς τὸ ὁποῖον αὐτοὶ διηγοῦνται, εἶναι καὶ αὐτὸ σημεῖον τῆς καλοκἀγαθίας του ἢ τῆς ἠλιθιότητός του, ἂν οὕτως σὲ ἀρέσῃ νὰ ὀνομάσῃς τοιαύτην καλοκἀγαθίαν. Λέγουσιν ὅτι καταβὰς ἀπὸ τὴν ἅμαξαν, καὶ ἐμβαίνων εἰς τὸ παλάτιον, ἔῤῥιψε μὲ βίαν τὸν ἑαυτόν του εἰς μίαν καθέδραν, διὰ νὰ ἀναπαυθῇ ὀλίγον ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας τὸν κόπον, καὶ εἶπε ταῦτα τὰ λόγια· « οὐδένας ἐπέρασε τὴν ζωήν του χωρὶς ποτὲ νὰ κάμῃ « καμμίαν σκατοδουλείαν· ἰδοὺ ἔκαμα κ' ἐγὼ τὴν ἰδικήν μου ». Ἔπειτα ἐζήτησεν ἕνα πετεινόπουλον ὀπτὸν, τὸ ἔφαγε μὲ μεγάλην ὄρεξιν, ἔπιε καὶ καμίαν φιάλην οἴνου, μετὰ ταῦτα ἔπεσεν εἰς τὴν κλίνην του μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν, καὶ ἐκοιμήθη ἡσύχως καθὼς καὶ πάντοτε, ὡς νὰ μὴν εἶχεν ἀκολουθήσειν τίποτε. Ἡ βασίλισσα ὅμως ἦτο πολλὰ λυπημένη, καὶ πολλάκις ἐδάκρυσε.

Περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου, ἡ Σύνοδος . . . . . Ἀλλ' ἂς ἀναβάλω μικρὸν τὴν διήγησιν, διὰ νὰ σὲ διηγηθῶ πρῶτον τὰ συμβάντα εἰς τοὺς μεταξὺ μῆνας.

Μόλις ὁ Ἁγιώτατος πατὴρ τῆς Ῥώμης ἔμαθεν τὴν φυγὴν τοῦ βασιλέως, καὶ ἔδειξε δημόσιον καὶ ἀνόητον χαρὰν αὐτὸς καὶ ὅλη ἡ Ῥώμη, χωρὶς νὰ προσμένωσι κἂν τὴν ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν ἔξοδον τοῦ βασιλέως ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἐπειδὴ ἤλπιζαν μὲ αὐτὴν τὴν φυγὴν νὰ διορθωθῶσιν τὰ πράγματα κατὰ τὸν σκοπόν των, ἤγουν νὰ ἀναλάβωσι καὶ πάλιν οἱ Καλόγηροι τὰς ἀρχαίας τιμὰς καὶ πλοῦτον καὶ νὰ πέμπῃ πάλιν ἡ Γαλλία ταπεινῶς, ὡς καὶ πρότερον, πρὸς τὴν αὐτοῦ Μακαριότητα θησαυροὺς χρυσίου κατ' ἔτος. Ὅση ὅμως ἐστάθη ἡ χαρὰ τῆς Ῥώμης, ἄλλη τόση, καὶ περισσοτέρα ἔγεινεν ἡ λύπη καὶ ἔκπληξις, ὅταν μετὰ δύο ἡμέρας, μὲ τὸν δεύτερον ταχυδρόμον, ἔμαθεν ὅτι ἐπιάσθη καὶ ἐφέρθη εἰς τοὺς Παρισίους ὁ Πρωτότοκος υἱὸς τῆς ἐκκλησίας. Ἐξεύρεις ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ τίτλος, τὸν ὁποῖον δίδει εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας ἡ πανοῦργος Ῥώμη. Δὲν ἔφθανεν αὐτὸ, ἀλλ' ἐδοκίμασαν καὶ ἄλλην μεγάλην θλίψιν οἱ Καλόγηροι. Ἴσως ἤκουσας ὅτι ἀποθανόντα τὸν περίφημον Βολταῖρον, (α) . . . . . . Καὶ ὑμεῖς ἄθλιοι Καλόγηροι, ἀντὶ νὰ ζητῆτε νὰ ἰατρεύσετε τὰς πληγὰς τοῦ γένους, ἐγίνετε χείρονες καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων, ὑμεῖς, οἱ ὁποῖοι ἔπρεπε νὰ ἦσθε τὸ ἅλας καὶ τὸ φῶς τῶν κοσμικῶν ἐμωράνθητε, ἐσκοτίσθητε, καὶ παντάπασιν ἠχρειώθητε. Ἔπειτα ζητεῖτε σέβας καὶ εὐλάβειαν παρὰ τοῦ λαοῦ, σεῖς οἱ ὁποῖοι μήτε θεὸν σέβεσθε, μήτε θρησκείαν εὐλαβεῖσθε! Ἂς ἐπανέλθωμεν τώρα εἰς τὴν ἐθνικὴν Σύνοδον.

Αὐτὴ λοιπὸν περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου, μέλλουσα νὰ διαλυθῇ, ἐπειδὴ εἶχε πληρωθῆν ὁ διωρισμένος καιρὸς τῆς συνελεύσεώς της, ἐστοχάσθη ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀποκαταστήσῃ καὶ πάλιν τὸν βασιλέα εἰς τὴν προτέραν ἐλευθερίαν του, τὸ μὲν διότι οὕτως ἀπήτει τὸ συμφέρον ὅλης τῆς βασιλείας· τὸ δὲ, ὅτι ἐφοβοῦντο μήπως οἱ ἄλλοι βασιλεῖς κάμωσι καὶ στα-

(α) Παρακαλῶ τὸν ἀναγνώστην νὰ ἀναγνώσῃ ὅλην ταύτην τὴν περικοπὴν εἰς τὸ πρῶτον Ἀπάνθισμα, σελ. 93—102. Ὁ ἐκδότης

νικῶς, ὅ,τι δὲν ἔκαμαν αὐτοὶ ἑκουσίως, μάλιστα δὲ ὁ τῆς Ἱσπανίας, ὅστις εἶναι συγγενὴς τοῦ ἡμετέρου, καὶ ἐφοβέρισε τρόπον τινὰ τὴν Σύνοδον διὰ τοῦ πρέσβεώς της. Συνέβη περὶ τούτου μεγάλη ταραχὴ εἰς τὴν Σύνοδον, ἐπειδὴ ἦσαν πολλοὶ εἰς γνώμην, ὅτι ἔπρεπε νὰ καλέσωσι τὸν βασιλέα εἰς Δικαστήριον, καὶ νὰ τὸν κρίνωσιν ὡς ἕνα τῶν πολλῶν διὰ τὴν δραπέτευσίν του. Αὐτοὶ ὅσοι εἶχαν τοιαύτην γνώμην διήγειραν καὶ μερικοὺς τοῦ λαοῦ, οἱ ὁποῖοι συναθροισθέντες, ἐφοβέριζαν τὴν Σύνοδον, ζητοῦντες ἐξ ἀποφάσεως κρίσιν, ὥστε ἐφοβήθησαν μήπως συμβῇ καὶ ἐδῶ ὅ,τι συνέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν κατὰ τὸ **1648** ἔτος, ὅπου, κρίναντες δημοσίᾳ τὸν βασιλέα, Κάρολον τὸν πρῶτον, τὸν ἀπεκεφάλισαν. Ἀλλὰ τέλος πάντων ἐνίκησε τῶν φρονιμωτέρων ἡ ψῆφος, ὄχι ὅμως χωρὶς αἱματοχυσίαν· ἐπειδὴ διὰ νὰ διασκορπίσωσι τὸν συναθροισμένον λαὸν, ἠναγκάσθησαν νὰ βροντήσωσι τὰ κανόνια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἔπεσαν σχεδὸν τριάκοντα ἄνθρωποι.

Ἐτελείωσε λοιπὸν ἡ Σύνοδος τὴν νομοθεσίαν, ἔπειτα τὴν ἔπεμψε διὰ δώδεκα πρέσβεων πρὸς τὸν βασιλέα, διὰ νὰ τὴν ὑπογράψῃ, λέγοντες πρὸς αὐτὸν, ὅτι διὰ νὰ μὴ προφασίζεται, ὅτι στανικῶς του τὴν ὑπέγραψεν, εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τοὺς Παρισίους, καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς ὅποιαν πόλιν θέλῃ τῆς βασιλείας, καὶ ἐκεῖ νὰ τὴν ἐξετάσῃ ἐλευθέρως, καὶ νὰ τὴν ὑπογράψῃ, ἂν τὸν ἀρέσῃ. Αὐτὸς τὴν ἔλαβε καὶ ἀπεκρίθη πρὸς τοὺς πρέσβεις, ὅτι ἀπὸ μὲν τοὺς Παρισίους δὲν ἔκρινεν εὔλογον νὰ ἐξέλθῃ: τὴν δὲ νομοθεσίαν εἶχε χρείαν ὀλίγων ἡμερῶν διὰ νὰ ἐξετάσῃ

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας μηνύει πρὸς τὴν Σύνοδον, ὅτι τῇ ἐπαύριον εἶχε γνώμην νὰ ὑπάγῃ πρὸς αὐτὴν, διὰ νὰ ὑπογράψῃ πανδήμως τὴν νομοθεσίαν. Ἐπαῤῥησιάσθη εἰς τὴν Σύνοδον, ἔκαμε μίαν δημηγορίαν μακρὰν, ἀλλ' ὡραίαν καὶ καταπειστικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπανέλαβε τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὁποίας εἶχε δραπετεύσειν· εἶπεν ὅτι, ἀγκαλὰ εἰς αὐτὴν τὴν νομοθεσίαν

εὑρίσκοντο καὶ μερικὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἦσαν τῆς γνώμης του, τὴν ἀπεδέχετο ὅμως ὁλόκληρον, ἀφίνων εἰς τὴν φρόνησιν τῆς Συνόδου, καὶ εἰς τὸν μέγαν διδάσκαλον, τὸν καιρὸν, νὰ τὰ διορθώσωσι. Ἔπειτα ἔλαβε τὸν κάλαμον, καὶ ὑπέγραψε. Ἡ δημηγορία του ἦτον τόσον καλὴ, ὥστε τὴν διέκοπταν εἰς ἑκάστην σχεδὸν φράσιν, καὶ οἱ Συγκλητικοὶ καὶ οἱ περιεστῶτες ἐκ τοῦ λαοῦ, μὲ μεγάλας φωνὰς, Ζήτω ὁ βασιλεὺς! Ζήτω ὁ Λοδοβίκος! Αὕτη ἡ παρελπίδα ἀπόφασις τοῦ βασιλέως μᾶς ἐξέπληξε τόσον ὅλους, ὥστε πολλοὶ ἀκόμη ἀμφιβάλλουσι ἂν ἦναι εἰλικρηνὴς, ἢ ἂν μᾶς μαγειρεύῃ καὶ πάλιν κρυφίως καμμίαν σκατοδουλείαν, ὡς τὴν πρώτην. Ὅσοι τὴν πιστεύουσιν ἄδολον (ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶμαι κ' ἐγὼ) θεμελιοῦνται πρῶτον εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ βασιλέως, ὅστις καθὼς σὲ εἶπα, εἶναι καλὸς ἄνθρωπος· ἔπειτα εἰς αὐτὴν τὴν βασίλισσαν, ἡ ὁποία λέγουσιν, ὅτι μανθάνουσα ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν ἀνδραδέλφων της τῶν φυγάδων ἦτον, νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὴν Γαλλίαν μὲ δυνάμεις, ὄχι διὰ νὰ ἀποκαταστήσωσι τὸν ἀδελφόν των εἰς τὴν προτέραν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὸν καθαιρέσωσι ὡς ἤπιον, καὶ διὰ τοῦτο ἀνάξιον νὰ βασιλεύῃ μὲ ῥάβδον σιδηρᾶν, καὶ νὰ λάβωσιν αὐτοὶ τοὺς χαλινοὺς τῆς βασιλείας· αὐτὰς, λέγουσι, τὰς σκευωρίας μανθάνουσα, ἔγραψε πρὸς τὸν ἀδελφόν της τὸν Αὐτοκράτορα παρακαλοῦσα να μὴ δώσῃ καμμίαν βοήθειαν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ βασιλέως. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος παρέστησεν εἰς αὐτὸν τὸν βασιλέα τὸν μέγα κίνδυνον, τὸν ὁποῖον ἔτρεχε νὰ ἀπωλέσῃ τὸ διάδημα, καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι ἡ μόνη του σωτηρία ἦτον νὰ ἑνωθῇ μὲ τὸν λαόν του. Ἂν αὐτὰ ἦναι ἀληθῆ, καθὼς εἶναι πιθανὰ, καταλαμβάνεις καλώτατα, ὅτι αὐτὸ τὸ κάμωμα τοῦ βασιλέως ἔπρεπε νὰ ἦναι ἄδολον.

Ἀφοῦ ἐδέχθη καὶ ὑπέγραψε τὴν νομοθεσίαν, τὴν ἐκοινώνησε καὶ δι' ἐπιστολῶν πρὸς ὅλους τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, βεβαιόνων ὅτι ἐλευθέρως τὴν ἐδέχθη. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπεκρί-

θη μὲ εὐμένειαν, συγχαίρων μὲ τὸν γαμβρὸν του. Καὶ ἀπὸ τότε ἄρχισε νὰ βλέπῃ μὲ αὐστηρὸν ὄμμα καὶ τοὺς φυγάδας Γάλλους, ὅσοι εὑρίσκονται εἰς τὴν ἐπικράτειάν του. Καὶ τοῦτο βεβαιόνει ἀκόμη, ὅτι τὰ περὶ τῆς βασιλίσσης λεγόμενα εἶναι ἀληθινά. Τὸ αὐτὸ ἔκαμαν καὶ ὁ Προυσίας, ἡ Ἀγγλία, ἡ Πολωνία καὶ ἄλλοι ἡγεμόνες. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἱσπανίας ὅμως ἐπιμένει εἰς τὴν ἀπόφασίν του, νὰ μᾶς κρατῇ μάχην. Ἡ Ῥωσσία δὲν ἠθέλησε μήτε αὐτὴ νὰ ἀποκριθῇ, καὶ πέμπει καθεκάστην ἀργύρια εἰς τοὺς φυγάδας ἀδελφοὺς τοῦ βασιλέως, καὶ ὑποσχέσεις μεγάλας. Ὁ Σουηκίας δὲν ἠθέλησε μήτε νὰ ἀνοίξῃ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ βασιλέως· ἀλλὰ τὴν ἐπέστρεψε μὲ ὀργὴν πρὸς τὸν Γαλλικὸν πρέσβυν, διϊσχυριζόμενος ὅτι ὁ βασιλεὺς, ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος ἐδέχθη τὴν νομοθεσίαν. Ταύτην τὴν ὥραν μανθάνομεν ὅτι συνεκρότησε καὶ νέαν συμμαχίαν μὲ τὴν Αἰκατερίνην. Καὶ αὐτὴ ἡ συμμαχία (εἰς τὴν ὁποίαν θέλει συνέλθειν, καὶ ἡ Ἱσπανία) ἄλλο βέβαια σκοπὸν δὲν ἔχει, παρὰ νὰ ἔλθωσι νὰ μᾶς σφάξωσιν, ἂν δυνηθῶσι τὸ ἐρχόμενον ἔαρ.

Αὐτοὺς τοὺς φόβους ἔχομεν τώρα, εἰς τοὺς ὁποίους προσετέθησαν καὶ αἱ δυστυχεῖς εἰδήσεις ἀπὸ τὰς Ἀμερικανὰς ἀποικίας τῶν Γάλλων, ὅπου ἐστασίασαν οἱ Αἰθιόπες σκλάβοι, καὶ κατέσφαξαν ἀνηλεῶς πολλὰς χιλιάδας λευκῶν, κατέκαυσαν ἀναρίθμητα χωράφια καφὲ καὶ σακχάρου, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Πρόσθες εἰς αὐτὰ καὶ τὸ σχίσμα τῆς Γαλλικῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον ἔκαμαν οἱ καλοί σου Καλόγηροι, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι τὴν σήμερον εἰς τὴν Γαλλίαν δύο μέρη καθολικῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, οἱ μὲν λειτουργοῦνται, βαπτίζονται καὶ θάπτονται ἀπὸ ἱερεῖς ἐνόρκους· οἱ δὲ προστρέχουσιν εἰς τοὺς ἀνωμότους, λογιζόμενοι ὡς ἀσέβειαν, κἂν νὰ χαιρετήσωσι ἱερέα ἔνορκον.

Ἐλησμόνησα νὰ σὲ εἴπω καὶ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἀργυρίου εἰς ὅλην τὴν βασιλείαν, καὶ τὴν ὑπερβολικὴν ἀνάβασιν τῆς τιμῆς ὅλων τῶν πρὸς ζωὴν ἀναγκαίων. Ἂν ἀπ' ὅλα ταῦτα τὰ δεινὰ ἐλευθερωθῶμεν ἀπείρακτοι, πολλοὶ θέλουν μᾶς θαυμάσειν. Τὸ

χειρότερον ὅμως εἶναι ὅτι ἀπέθανεν ὁ Μιραβῶς. Μόνου αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἡ κεφαλὴ ἦτον ἱκανὴ νὰ διασκεδάσῃ τοσοῦτον νέφος κακῶν. Ὅλος ὁ κόσμος τὸν ἀναζητεῖ, ὅλοι τὸν κλαίουσιν. Εἰς τὴν δευτέραν Ἐθνικὴν Σύνοδον, ἥτις ἤρχισε τὴν πρώτην Ὀκτωβρίου, εἶναι μερικοὶ ἀξιόλογοι ἄνδρες, ἀλλὰ κανένας Μιραβῶς δὲν εὑρίσκεται.

Ἂς εἴπωμεν καὶ μερικὰ περὶ τῆς Ῥωσίας, ἐπειδὴ εἶσαι τόσον φιλόρωσος.

Ὁ περίφημος Ποτεμκῖνος ὁ Πρίγκιψ, εὑρισκόμενος εἰς τὸ Ἰάσιον, μητρόπολιν τῆς Μολδαυίας, ἠσθένησε μὲ πυρετὸν κακοήθη. Μετά τινας ἡμέρας τῆς νόσου, ἐζήτησε νὰ τὸν μετακομίσωσι μὲ ἁμάξιον τριάκοντα λέγας μακρὰν ἀπὸ τὸ Ἰάσιον (ὅπου ὁ ἀὴρ ἦτο καθαρὸς) εἰς ἓν μοναστήριον. Ἀλλ' εἰς τὴν ὁδὸν αὔξησεν ἡ νόσος τόσον, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ. Πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ Ἰάσιον, ἐνοχλούμενος ἀπὸ τὰς ὑπερβολικὰς ὀδύνας, κατέβη ἀπὸ τὸ ἁμάξιον, καὶ ἐπλαγίασεν τὸν ἑαυτόν του εἰς ἕνα τάπητα, στρωμένον εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ, καὶ ἐκεῖ ἐξέπνευσε μετ' ὀλίγον.

Στοχάζεται τὸν θανατόν του ὅλη ἡ Εὐρώπη ὡς μεγίστην εὐτυχίαν διὰ τὴν Αἰκατερίνην καὶ τὸν διάδοχόν της. Ἦτον ἀκόρεστος ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ τοῦ Πρίγκιπος: καὶ οἱ σκοποί του ἀπέβλεπαν βέβαια εἰς τὸ νὰ σφετερισθῇ τὸν θρόνον τῆς Ῥωσσίας, ἀποθανούσης τῆς Βασιλίσσης, ἢ καὶ νὰ τὸν ἁρπάσῃ ἔτι ζώσης, καὶ νὰ τὴν σφαλίσῃ εἰς καμμίαν Μονήν. Ἂν τοῦτο συνέβαινεν, ἦτον ἰδικόν της τὸ σφάλμα, ἐπειδὴ τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τόσον ὕψος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δύσκολον ἦτο νὰ τὸν καταβιβάσῃ. Μόνος ὁ θεὸς ὑψοῖ καὶ ταπεινοῖ μὲ εὐκολίαν. Ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι, ὅταν ἀνοήτως καὶ παρ' ἀξίαν ὑψώσωσί τινα, ἐπιστρέφει τὸ κακὸν εἰς αὐτούς. Βλέπεις ὁποῖα βάσανα δοκιμάζουσιν οἱ Γάλλοι ἀπὸ τοὺς Καλογήρους των τοὺς ὁποίους ἀκόμη δὲν δύνανται νὰ δαμάσωσι; Βλέπεις πόσα δοκιμάζουσιν οἱ καλοί σου Σμυρναῖοι εἰς πᾶσαν ἀλλαγὴν Ἀρ-

χιερατείας; Ἄρχονται νὰ ὑψόνωσι τὸ Ἀρχιερέδιόν των μέχρι τῶν νεφελῶν, ἔπειτα θαυμάζουσι καὶ ἀγανακτοῦσιν, ἂν ἐκεῖθεν τοὺς κατακλύζει μὲ ὄμβρους αἵματος.

Σὲ εἶπον, ἂν δὲν λανθάνωμαι, εἰς τὰς προλαβούσας μου, μὲ ποίαν πολιτικὴν μετεχειρίσθη τοὺς Ἄγγλους ἡ Αἰκατερίνη, ὅταν τὴν ἐφοβέριζαν. Σὲ εἶπα πρὸς τούτοις ὅτι εἰς τὴν Σύγκλητον τῆς Ἀγγλίας, μεταξὺ τῶν ἄλλων, εἶχε δημηγορήσειν καὶ ἡ Ἀλώπηξ (διότι Φὼξ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν διάλεκτον σημαίνει Ἀλώπεκα) παριστάνουσα σοφώτατα τὴν μεγάλην ἀδικίαν τοῦ κατὰ τῆς Ῥωσσίας πολέμου. Αὐτὴν τὴν δημηγορίαν τοῦ Φὼξ μανθάνουσα ἡ Αὐτοκρατόρισσα, ἔγραψε πρὸς τὸν ἐν Ἀγγλίᾳ πρέσβυν της νὰ εὐχαριστήσῃ ἐκ μέρους της τὸν Φὼξ, καὶ νὰ ζητήσῃ ἀπ' αὐτὸν τὸ ἄγαλμά του, « διὰ νὰ τὸ στήσῃ (ἔλεγε ῥητῶς εἰς τὴν ἐπιστολήν της) « μεταξὺ τῶν » ἀγαλμάτων τοῦ Δημοσθένους καὶ τοῦ Κικέρωνος, τὰ ὁποῖα » εὑρίσκονται εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον τῆς Πετρουπόλεως ». Διότι ἔχει καὶ αὐτὴ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τὰ ἀγάλματα· καθὼς ἡ λογιότης σου τὴν εἰκόνα τοῦ Μιραβὼ εἰς τὸν θάλαμόν σου, δὲν ἐξεύρω ἂν ἡ βασίλισσα ἐμιμήθη τὴν λογιότητά σου, ἢ ἡ λογιότης σου, τὴν βασίλισσαν. Ὅπως ἂν ἦναι τὸ πρᾶγμα, ἕνας περίφημος ἀγαλματοποιὸς τῆς Λόνδρας ἐλάξευσεν ἀπαραλλάκτως τὴν εἰκόνα τοῦ Φὼξ, καὶ τὴν ἔπεμψαν εἰς Πετρούπολιν. Ἂν κατὰ τύχην εὕρω κ' ἐγὼ αὐτὴν τὴν εἰκόνα, θέλω τὴν πέμψειν πρὸς τὴν λογιότητά σου, διὰ νὰ μὴν ἦναι ἡ πινακοθήκη σου ὑποδεεστέρα ἀπὸ ἐκείνην τῆς βασιλίσσης.

Καιρὸς εἶναι νὰ σὲ εἴπω καὶ τὰ γελοῖα τοῦ Ἀγγλικοῦ λαοῦ. ἐξεύρεις ὅτι αὐτὸς παρωξύνθη πολὺ κατὰ τοῦ Πίτ, μεμφόμενος αὐτὸν διὰ τὸν ἄδικον πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐμελέτα κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἀφ' οὗ ἡ Ῥωσσία ἀπεφάσισε νὰ παύσῃ τὸν πόλεμον, ἐτύπωσαν εἰς Λόνδραν, καὶ ἐπώλησαν δημοσίᾳ εἰς τὰ ἐργαστήρια μίαν εἰκόνα, ἡ ὁποία παρίστανε

τὴν Αἰκατερίναν περιβεβλημένην καὶ πεποικιλμένην ἐν δόξῃ, εἰς μίαν θριαμβευτικὴν ἅμαξαν, διὰ τὰς κατὰ τῶν μιαρῶν χαμάλιδων λαμπρὰς νίκας, καὶ ὄπισθεν τῆς ἁμάξης ἦτον ἀπαράλλακτος εἰκονισμένος ὁ Καλός σου Πίτ, ἐνδεδυμένος δουλικὰ, καὶ σκλάβος δηλαδὴ τῆς Αἰκατερίνης.

Φοβεῖσαι, λέγεις, μὴ σὲ κατηγορήσω ὡς φιλόρωσον. Ἀγάπα τοὺς Ῥώσους, ὅσον θέλεις, εἰς αὐτὸ δὲν ἐναντιοῦμαι. Τοῦτο μόνον φοβοῦμαι μήπως καὶ ἡ λογιότης σου κρίνεις καὶ ἐλπίζεις τὴν Ἐλευθερίαν τῶν Ἑλλήνων ὡς τὴν κρίνει ὁ κοινὸς λαός. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς νέους Ἕλληνας τὴν σήμερον προσμένουσιν ἐπιθυμητικῶς τὴν ἐλευθερίαν, ὄχι διὰ νὰ σοφισθῶσι, καὶ νὰ ἀλλάξωσι τὰ δουλικὰ καὶ βάρβαρα ἤθη εἰς χρηστὰ, ὄχι διὰ νὰ ἔχωσι ποιμένας ἀληθινοὺς, μιμητὰς τῶν Ἀποστόλων, ἀντὶ τῶν λύκων, οἱ ὁποῖοι τοὺς δυναστεύουσι τὴν σήμερον· ἀλλὰ διὰ νὰ ἀξιωθῶσι νὰ ἀκούσωσι τὴν λειτουργίαν εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας, διὰ νὰ ὑπάγωσι μὲ περισσοτέραν εὐκολίαν εἰς τὴν Παλαιστίνην, ὡς νὰ μὴν ἦτον ἡ λειτουγία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, καὶ τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς τόσον καλὴ, ὅσον καὶ τῆς ἁγίας Σοφίας: ὡς ἂν ἐκατοίκει ὁ θεὸς ἐν χειροποιήτοις, ὡς νὰ ἤρεσεν εἰς αὐτὸν ἄλλη προσκύνησις καὶ λατρεία, παρὰ τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, ὡς ἂν τέλος πάντων, τὸ αἰσχρὸν καὶ τουρκικὸν ὄνομα τοῦ χαντζῆ, ἁρμόδιον εἰς μόνους τοὺς προσκυνητὰς τοῦ Μωάμεθ, ἦτον ἀναγκαῖον καὶ εἰς τοὺς προσκυνητὰς τοῦ Χριστοῦ! Ὅσον διὰ τοὺς Ῥώσους τοὺς ἀγαπῶ κ' ἐγὼ, καὶ ἴσως περισσότερον ἀπὸ τὴν λογιότητά σου. Ἀλλὰ πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ τοὺς ἀγαπῶ, δὲν εἶναι καιρὸς κατὰ τὸ παρὸν νὰ σὲ τὸ ἐξηγήσω. Ἴσως μὲ ἄλλην μου ἐπιστολὴν σὲ γράψω περὶ τούτου μερικὰ ἀναγκαῖα, καὶ ἄξια εἰδήσεως καὶ διὰ τὴν λογιότητά σου καὶ διὰ τοὺς ὁμογενεῖς ἡμῶν.

. . . .

Ἔχω καὶ ἄλλα πάμπολλα ἐρωτήματα, ἄλλα μὲν ἀναφερό-

μενα εἰς τὸν Ἱπποκράτην, ἄλλα δὲ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσυνάθροισα πολλὰς παρατηρήσεις περιέργους, διὰ νὰ τὰς δώσω καμμίαν ἡμέραν εἰς φῶς, ἂν ὁ θάνατος δὲν μὲ ἁρπάσῃ χωρὶς νὰ μὲ ἐρωτήσῃ. Κατὰ τὸ παρὸν ὅμως δὲν ἔχω τὸν καιρόν.

Μὲ ἐρωτᾷς περὶ τοῦ πονήματός μου. Τί νὰ σὲ εἰπῶ, ὅστις δὲν ἐξεύρω μήτ' ἐγὼ πότε ἔχει νὰ τελειωθῇ. Εἶναι μακρὸν, κοπιαστικὸν, καὶ ζητεῖ μεγάλην προσοχήν. Ἀκόμη δὲν ἐτελείωσα τὸν πρῶτον τόμον. Ἔῤῥωσο εὐδαιμονῶν!

Νοεμβρίου 15, 1791.

Ὅλος σὸς
Θ. Ο.

Ταύτην τὴν ὥραν ἦλθεν ἡ ἀπόκρισις τοῦ βασιλέως τῆς Ἱσπανίας πρὸς τὸν ἡμετέρον βασιλέα, καὶ φαίνεται ὅτι ἐδυσωπήθη καὶ αὐτός. Ἀπεκρίθη ὁμοίως καὶ ἡ βασίλισσα τῆς Πορτογαλλίας εὐμενέστερον καὶ φρονιμώτερον ἀπὸ τὸν Ἱσπανίας. Ὁ δὲ πανιερώτατος Ἀρχιεπίσκοπος καὶ Πρίγκιψ τῆς Παγοντίας, ἕνας ἀπὸ τοὺς Γερμανικοὺς ἐκλέκτορας, ἀπεκρίθη ὡς Καλόγηρος, δηλαδὴ μὲ ἀναίσχυντον αὐθάδειαν, προφασιζόμενος ὅτη ἡ ἐθνικὴ Σύνοδος τῶν Γάλλων ἀνέτρεψε τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν. Ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς τὸν ἔπεμψεν ὀπίσω τὴν ἐπιστολήν του μὲ ὀργὴν καὶ δυσαρέσκειαν. Ἔγραψεν ὁμοίως καὶ πρὸς τὸν Γαλλικὸν πρέσβυν εἰς Σουηκίαν, νὰ δώσῃ καὶ πάλιν τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ νὰ ἐπιμένῃ λιπαρῶς ζητῶν τὴν ἀπόκρισιν. Καὶ ἂν ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηκίας ἐπιμένῃ εἰς τὸ πεῖσμά του, νὰ ἀναχωρήσῃ εὐθὺς ἀπὸ τὸ Στοκόλμιον, χωρὶς νὰ ζητήσῃ ἄδειαν.

Ἡ συμμαχία τῆς Σουηκίας μὲ τὴν Ῥωσσίαν εἶναι σχεδὸν βέβαιος· καὶ δὲν ἐξεύρομεν τί μέλλει νὰ συμβῇ ἐντεῦθεν.

Ὁ Ποτεμκῖνος ἀφίνει περιουσίαν τεσσαράκοντα μιλλιουνίων Ῥουβλίων. Πῶς σὲ φαίνεται τοῦτο; . . . . .

. . . . . .

13.

ἐκ Παρισίων, 27 Νοεμβρίου, 1797.

Τῷ Μουσικολογιωτάτῳ Πρωτοψάλτῃ τῆς Ἐκκλησίας Σμυρναίων, Κυρίῳ Δημητρίῳ Λότῳ, ἀσπασίως, εἰς Σμύρνην.

Φίλτατέ μου Πρωτοψάλτα.

. . . . . . Παραπονεῖσαι ὅτι δὲν σὲ γράφω, ὡς νὰ μὴν ἤξευρες ὅτι ἡ φοβερὰ μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῶν Γάλλων, καὶ ὁ ἄσπονδος πόλεμος, τὸν ὁποῖον ἠναγκάσθησαν νὰ κηρύξωσιν ἐναντίον εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Εὐρώπην, μᾶς κατέκλεισε πανταχόθεν, καὶ μᾶς κρατεῖ ἀκόμη κλεισμένους, εἰς τρόπον ὥστε εἶναι ἀδύνατον ἢ τοὐλάχιστον δυσκολώτατον πρᾶγμα ἡ δι' ἐπιστολῶν κοινολογία.

Αἱ δυστυχίαι, τὰς ὁποίας ὑπέφερας, φίλε μου, αὔξησαν καὶ ἀνεκαίνισαν τὴν μνήμην τῶν δεινῶν, ὅσα ἐγὼ ἔπαθον. Πάνδεινα βέβαια εἶναι τὰ κακά σου· ἀλλὰ μ' ὅλον τοῦτο σὲ βεβαιόνω διὰ παρηγορίαν σου, ὅτι δὲν εἶναι μήτε τὸ ἑκατοστημόριον τῶν συμφορῶν, ὅσας ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος ἐδοκίμασα εἰς διάστημα δύο ἐτῶν ὁλοκλήρων, καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀκόμη δὲν ἐλευθερώθην. Μὲ κακοφαίνεται ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ σὲ τὰς περιγράψω, ἐπειδὴ χρειάζονται πεντήκοντα ἢ ἑξήκοντα φύλλα χαρτίου διὰ νὰ σὲ τὰς παραστήσω κατὰ πλάτος. Τοῦτο μόνον σὲ λέγω, ὅτι, χωρὶς τὴν πρόθυμον βοήθειαν τοῦ Δόμινου, χωρὶς τὰς παρηγορίας αὐτοῦ τοῦ πιστοῦ, καὶ γενναίου φίλου, ἤθελες πρὸ πολλοῦ ψάλλειν αὐτοῦ τὸ μνημόσυνόν μου. Ἔξω ἀπὸ τὴν δαψιλῆ βοήθειαν, τὴν ὁποίαν μ' ἔπεμψε, μὲ παρακαλεῖ θερμῶς, καὶ μὲ ἐξορκίζει, νὰ τὸν ἀνακαλύψω φιλικῶς ὅλας μου τὰς χρείας, διὰ νὰ μὲ βοηθήσῃ ἀκόμη περισσότερον. Ἐλυπήθη μεγάλως, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ἠναγκάσθην νὰ πωλήσω μέρος ἀπὸ τὰ βιβλία μου, διὰ νὰ μὴ λιμοκτονηθῶ. Ἐπειδὴ ἕνα ἀπὸ τὰ μύρια δεινά, τὰ ὁποῖα ἐδοκιμάσαμεν ἐδῶ, ἦτον καὶ ἡ πεῖνα, πληγὴ φοβερὰ ἑνωμένη μὲ ἄλλαν

πληγὴν, τὸν προπερυσινὸν πάνδεινον χειμῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον πολλοὶ ἀπέθαναν, καὶ ἀπὸ ἔνδειαν τροφῆς, καὶ ἀπὸ ἔνδειαν ξύλων διὰ νὰ π υρόνωνται.

Εἰς αὐτὸν τὸν φρικώδη χειμῶνα ἔχασα πρῶτον τὰ δύο τριτημόρια τοῦ αἵματός μου ἀπὸ τὰς αἱμοῤῥοΐδας, αἱ ὁποῖαι ἔῤῥευσαν μὲ τοσαύτην βίαν, ὥστε πολλάκις ἐλειποθύμησα. Μόλις ἐλευθερώθην ἀπὸ τὰς αἱμοῤῥοΐδας, καὶ ἔπεσον εἰς ἄλλην ἀσθένειαν τοῦ πλευριτικοῦ. Ἐλευθερωθεὶς καὶ ἀπὸ αὐτὸ, εἶχον χρείαν καὶ περισσοτέρας τροφῆς, καὶ περισσοτέρας ἀναπαύσεως τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ πνεύματος, διὰ νὰ λάβω τὰς δυνάμεις μου. Ἡ τροφή μου ἐστάθη πολλάκις μία οὐγγιὰ ἄρτου καθημέραν, ἐπειδὴ ἡ λίτρα τοῦ ἄρτου ἐπωλήθη ἕως εἴκοσι γρόσια. δὲν μὲ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναπαύσω μήτε τὸ πνεῦμα μου. Ἀναγκαζόμενος νὰ σπουδάζω ἡμέραν καὶ νύκτα, διὰ νὰ κερδίζω καὶ αὐτὴν τὴν ὀλίγην ζωοτροφίαν, μετέφρασα τέσσαρα συγγράμματα, τρία ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν, καὶ τὸ τέταρτον ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν διάλεκτον. Ἀφίνω σε νὰ καταλάβῃς πόσον αὕτη ἡ κακοπάθεια τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ πνεύματος ἔπρεπε νὰ συντρίψῃ καὶ νὰ καταφθείρῃ τὸ πανάθλιον σῶμά μου. Εἶναι δύο χρόνοι σχεδὸν τώρα, καὶ ἀκόμη δὲν ἀνέλαβον τὰς δυνάμεις μου, μήτε θέλω ἴσως ποτὲ πλέον τὰς ἀναλάβειν, ἀλλὰ δοκιμάζω ὅλα τὰ δεινὰ τῶν ἑβδομηκονταετῶν γερόντων, μολονότι δὲν εἶμαι ἀκόμη πεντηκοντούτης. Μὴ νομίσῃς ὅμως ὅτι μόνος ἐγὼ ὑπέφερα τὰ δεινὰ ταῦτα. Εἰς τὴν πάνδεινον ταύτην περίστασιν ἀλήθευσε τὸ « Πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ » ἐπείνασαν ».. Ἄνθρωποι πρώην εὐδαίμονες ἠναγκάσθησαν νὰ ψωμοζητήσωσι. Πολλοὶ ἀπέθαναν εἰς τὰς πλατείας και ῥύμας τῆς πόλεως ἀπὸ ἔνδειαν τροφῆς. Ἄλλοι ἐθανάτωσαν τὸν ἑαυτόν των ἀπὸ ἀπελπισίαν· γυναῖκες ἔγγυοι κατεποντίσθησαν εἰς τὸν ποταμόν. Αὐτὰ τὰ δεινὰ ἀκολουθοῦσι μέχρι σήμερον, ὄχι πλέον ἀπὸ ἔλλειψιν τροφῆς· αἱ τροφαὶ τὴν σήμερον εἶναι δαψιλεῖς· ἀλλὰ δοκιμάζομεν ἓν ἄλλο κακὸν, ὄχι μικρότερον ἀπὸ

τὴν πεῖναν, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἀναργυρία. Πρότερον δὲν εἴχαμεν τροφάς· τὰ νῦν δὲν ἔχομεν ἀργύριον νὰ τὰς ἀγοράσωμεν. Ἡ κοινὴ αὕτη ἀναργυρία μὲ ἀναγκάζει νὰ κοπιάζω πολὺ, καὶ νὰ κερδίζω ὀλίγον. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐπώλησα εἰς τοὺς βιβλιοπώλας διὰ λίτρας 600 — ἓν πέμπτον σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ πωληθῇ τοὐλάχιστον χιλίας λίτρας εἰς ἄλλον καιρόν. Ἔχω ἕτοιμον ἓν ἕκτον σύγγραμμα ἑλληνικογαλλικὸν, τὸ ὁποῖον ἀκόμη δὲν ἐδυνήθην νὰ πωλήσω ἐξ αἰτίας τῆς αὐτῆς ἀναργυρίας. Καταγίνομαι κατὰ τὸ παρὸν εἰς ἕνα ἕβδομον καὶ αὐτὸ Ἑλληνογαλλικὸν, τὸ ὁποῖον ἐλπίζω νὰ τελειώσω μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας μῆνας. Εἰς τοῦτο τὸ ἕβδομον σύγγραμμα ἔχω σκοπὸν νὰ τρίψω (ἀλλὰ νὰ τρίψω ἰσχυρὰ) τὸ ἀναιδὲς πρόσωπον τοῦ Γερμανοῦ σοφιστοῦ, τοῦ Παυΐου, διὰ τὰς φρικώδεις συκοφαντίας, ὅσας ἐξέρασε κατὰ τοῦ δυστυχοῦς γένους τῶν Γραικῶν· καὶ νὰ τὸν πληροφορήσω, ὅτι εἰς τὸ τέλος τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος, μετὰ τὴν δεινὴν αἰχμαλωσίαν τεσσάρων σχεδὸν ἑκατονταετηρίδων, εὑρίσκονται ἀκόμη μεταξὺ τῶν Γραικῶν ἄνθρωποι ἱκανοὶ καὶ νὰ συγγράφωσι καθὼς καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι, καὶ νὰ ἀνασκευάσωσι τὰς φλυαρίας ἑνὸς τερατολόγου σοφιστοῦ. Φοβούμενος μὴν ἀποθάνω πρὶν τελειώσω αὐτὸ τὸ σύγγραμμα καὶ ἐκδικήσω τὸ γένος μου (ταύτην τὴν ὥραν, φίλε μου, ῥέουσι τὰ δάκρυά μου ποταμηδὸν ἀπὸ τὴν ἀγανάκτησιν, καὶ τὸν διακαῆ πόθον τῆς ἐκδικήσεως), ἔγραψα ἕνα μικρὸν ὑπομνημάτιον, καὶ ἔκαμα νὰ τὸ τυπώσωσι μὲ τὸ ὄνομά μου εἰς μίαν φιλολογικὴν ἐφημερίδα. Εἰς αὐτὸ τὸ ὑπομνημάτιον παριστάνω εἰς τὴν σοφολογιότητά του ὅτι δὲν ἐκατάλαβε μίαν ῥῆσιν τοῦ Δεινάρχου τοῦ Ῥήτορος (ἐπειδὴ αὐτὸς κομπάζει ὅτι ἐξεύρει εἰς ἄκρον τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον), καὶ ὅτι ἔκλεψεν ἀναισχύντως μίαν παρατήρησιν φιλολογικὴν τοῦ σοφοῦ Ῥεϊσκίου, καὶ τὴν ἐπρόβαλεν ὡς γέννημα τοῦ νοός του. Ἀλλ' αὐτὰ δὲν εἶναι πλὴν μικρὸς κόλαφος· τὸ μεγάλον ῥάπισμα θέλει τὸ λάβει εἰς τὸ ἕβδομον σύγγραμμα·

διότι εἰς αὐτὸ θέλω τὸν λαλήσει ν καθαρῶς περὶ τῶν ὅσα εἶπε κατὰ τῶν Γραικῶν, καὶ θέλω τὸν ἀποδείξειν ὅτι εἶναι ἕνας ἀναιδὴς συκοφάντης.

Βλέπεις, φίλε μου Προτωψάλτα, ὅτι μὲ ὅλα τὰ βάσανα, τὰς συμφορὰς, καὶ τὰς ἀσθενείας, ὅσας ἐδοκίμασα καὶ δοκιμάζω μέχρι τοῦ νῦν, δὲν κάθημαι ἀργὸς, ἀλλὰ καταγίνομαι πάντοτε εἰς τὴν σπουδήν. Μὲ θλίβεις λοιπὸν χωρὶς ἔλεος ἐλέγχων με περὶ τῆς πολυχρονίου διατριβῆς μου εἰς Γαλλίαν. Ἂς ἦσαι βέβαιος, καὶ βεβαίωσον ὅλους μου τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς, ὅτι ἔχω ὀλίγην ὑπόληψιν δι' ἕνα ἄνθρωπον, ὅστις δὲν ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα του. Καὶ καθὼς λέγει ὁ Σοφοκλῆς.

Καὶ μείζον', ὅστις ἀντὶ τῆς αὑτοῦ πάτρας
Φίλον νομίζει, τοῦτον οὐδαμοῦ λέγω.

Ἀλλ' αὐτὴ τῆς πατρίδος ἡ ἀγάπη μὲ ἀναγκάζει νὰ μακρύνω τὴν ἐνταῦθα διατριβήν μου· ἐπειδὴ ἐδῶ ὁ σπουδαῖος εὑρίσκει ὅλα τὰ πρὸς συγγραφὴν ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα, καὶ αὐτοῦ δὲν εὑρίσκει τίποτε.

Ἐλπίζω νὰ σὲ γράψω πλατύτερον μὲ κανένα ἀπὸ τοὺς Γραικοὺς Καραβοκυρίους, οἱ ὁποῖοι εὑρίσκονται κατὰ τὸ παρὸν ἐδῶ, καὶ νὰ σὲ πέμψω βιβλία διὰ τὸν Δόμινον. Αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι ἔφεραν διὰ τοὺς Γάλλους σιτάρια, καὶ οἱ Γάλλοι τοὺς κρατοῦσιν ἐδῶ 18 μῆνας, μὴν ἔχοντες τὸν τρόπον νὰ τοὺς πληρώσωσι. Στοχάσου πόση πρέπει νὰ ἦναι ἡ ἀναργυρία τῶν κατὰ μέρος ἀνθρώπων, ὁπόταν ὁ θησαυρὸς τῆς δημοκρατίας εὑρίσκεται κενός. Αὐτοὶ ὁ Καραβοκύριοι εἶναι σχεδὸν τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν, ἀπὸ διαφόρους τόπους καὶ νήσους τῆς παναθλίας Ἑλλάδος. Ἡ ἀπραξία τοῦ τόπου καὶ ἡ ἄγνοια τῆς Γαλλικῆς διαλέκτου εἶναι αἴτια, διὰ τὰ ὁποῖα αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι Γραικοὶ Καραβοκύριοι, ἔξω ἀπὸ τὴν δυστυχίαν τοῦ νὰ προσμένωσι τόσον καιρὸν τὴν πληρωμὴν τῶν σιταρίων των, ἐξοδεύουσι καὶ ἐκ τῶν ἰδίων περισσότερα ἀφ, ὅ,τι πρέπει. Ὅλος ὁ κόσμος τοὺς κλέπτει.

Ἐβοήθησα τρεῖς ἢ τέσσαρας ἀπ' αὐτοὺς, μεταφράσας μίαν

ἀναφοράν, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ δώσωσι εἰς ἕνα κριτήριον. Ἐζήτησαν νὰ μὲ πληρώσωσι τὸν κόπον μου, καὶ ἀπόρησαν οἱ ταλαίπωροι ὅτι δὲν ἐδέχθην πληρωμὴν, ὄντες συνειθισμένοι νὰ κρατῶσι πάντοτε τὸ πουγγὶ ἀνοικτόν.

Monsieur Bernard Keun, Ministre de l'Eglise Hollandaise, à Smirne.

Montpellier, 4 Decembre, 1786.

TRES-CHER-AMI ,

Le trois du mois passé je répondis en partie à votre lettre, de 26 Août, en vous envoyant en même tems la consulte que vous m'avez demandée au sujet de votre santé: puisse-t-elle vous être aussi salutaire que je le desire !

Je reçus du depuis vos deux lettres du 26 Septembre et 1r Octobre. Je suis on ne peut plus flatté et des complimens que vous me faites , et de la part que vous prenez au succès de ma Thèse. C'était un succès, mon ami, que je dois à la providence, qui mêle toujours les biens avec les maux pour soutenir notre faiblesse. Vous ne savez pas ce qui vient de m'arriver ? Vous m'avez si souvent recommandé la résignation , que je vous cache la moitié de mes aventures , crainte de perdre votre estime. Mais de celle-ci vous allez voir si j'ai tort de me plaindre quelquefois de mon sort. Mrs. B. m'avaient envoyé par Mrs. Majastre frère et Ce. une remise, qui était déjà à Marseille depuis le 10 du mois d'Août. Ces Messieurs me l'envoyent par conséquent (à ce qu'ils prétendent) accompagné d'une lettre de leur part, datée du 11 Août. De Marseille à Montpellier la lettre s'égare avec la remise, je ne sais comment ni pour quoi ; et N. B. C'est la première lettre qui je perds depuis que je suis en France. Ne re-

cevant aucune réponse de ma part, ils s'avisent, après trois mois, d'envoyer la seconde remise à un Négociant d'ici, avec prière de chercher et de déterrer mon individu pour me la remettre : et je ne reçus qu'au 21 Novembre l'argent, que je devais avoir dès le commencement du mois d'Août. Jugez d'après celà de la situation où je devais être dans cet intervalle du temps avec des dettes, que je crains plus que vous ne pensez pas peut-être, et sans le sous. Cette petite aventure est cause que je ne suis pas encore Docteur , que je n'ai pu prendre certains arrangemens rélatifs a mes études, et que j'ai eu quelques très-petits accès de fièvre encore.

Je compte après mon doctorat de me donner tout entier à la pratique, en suivant un médecin de la misericorde a raison de douze francs par mois. . . .

Tous mes Professeurs, mais particulièrement Mr. De Grimaud, s'intéressent à moi. Ce dernier . . . me conseille mille choses, s'evertue le brave homme à songer à mille expédiens pour me retenir ici.

Je vous en parlerai plus au long dans une autre lettre. Je vous témoignai dans le tems les remercimens de Madame Fesquet au sujet de votre cadeau. Je lui avais déjà conseillé les ouvrages de Sturm, et elle vient de les recevoir de la Haye. Elle en est fort contente, ainsi que toute la famille Allut : et mon crédit a augmenté auprès d'eux. Cette idée d'avoir été votre élève me donne chez cette famille du relief, dont je suis fier. Monsieur Allut est fort sensible aux soins que vous avez eus pour que ses narcisses fussent de la belle espèce, et il les attend avec impatience. En attendant il m'a remis une note concernant vos questions pour dif-

ferents livres, que vous trouverez ci-incluse. Je vous demanderai ce que c'est l'art de vérifier les dates.

Ἐῤῥωσο φιλων φιλτατε! T. T.

Q. N.

15.

Paris, 3 Janvier 1791.

Je reçois, mon bon ami, votre lettre avec beaucoup de plaisir; et je m'empresse à y répondre, crainte de m'exposer à de nouveaux reproches de votre part.

Je travaille toujours sur Hippocrate et les Septente; deux occupations bien incompatibles et par la nature et par le stile. La demande que vous me faites, mon cher ami, quoique très flatteuse pour moi, est superflue. Passe encore pour votre Medecin, auquel je n'aurais pas peut-être songé; mais pour vous et notre brave Dentand, je sais trop ce que je dois à l'un et à l'autre, pour ne pas m'empresser à vous témoigner dans toutes les occasions les doux et profonds sentimens de ma reconnaissance.

Comme ce travail est long, je prendrai peut être le parti de le publier par petites parties, pour me tirer au plutôt possible de l'inquietude de que dira-t-on. La critique en fait la plus grande partie; la Médecine n'y entre qu'autant qu'il faut pour engager les Médecins non Hellénistes à me lire. Monsieur de Villoison persiste toujours à regarder mes corrections et conjectures comme les plus heureuses et les plus solidement motivées. Outre ces restitutions vous y verrez une infinité d'endroits, qui, quoique sains, n'ont pas encore été compris, et dont je me flatte d'avoir enfin

deviné le sens, à l'aide des endroits paralleles. Chemin faisant, et à mesure que l'occasion se présente, je retablis un grand nombre de passages d'autres Grecs (et quelquefois Latins), et j'éclaircis quelques uns, qui sont obscurs. Vous serez peut être surpris de ce que je vous dis des Auteurs Latins; d'autant plus que la Littérature Romaine nem'est pas à beaucoup près aussi familière que la Grecque. Mais je vais vous en donner un exemple de restitution, muni de l'approbation de Mr. de Villoison, et de Mr. de la Rochette, deux savans distiugués de cette Capitale.

Non dum umbraticus doctor (dit Petrone au commencement de son satyricon p. 13, edit. Burmani) ingenia deléverat, quum Pindarus novemque Lirici Homericis versibus Canere Timuerunt. Ce timúerunt, qui fait un contresens manifeste, a beaucoup exercé les Critiques, qui ont cherché mal à propos le changer en non timuerunt, sustinuerunt, invenerunt, tandis qu'il faut absolument, ainsi que je le pense, lire Tenuerunt, dans le sens de Scierunt, ou norunt. Outre les exemples qu'on trouve dans Petrone même de cette signification du tenes; et dans cet endroit de Plaute: nullus frugi potest esse homo, nisi qui et bene et male facere Tenet. (Bach. 4, 4 10). La langue Grecque, que les Romains se sont toujours proposée pour modèle, emploie le verbe analogue ἔχω dans la même signification. C'est ainsi qu'ἔχειν δμῆσιν ἵππων, dans Homère signifie savoir dompter les chevaux; et que les habitans de Candie parmi les Grecs d'aujourd'hui disent encore δὲν κατέχω γράμματα, non calles literas.

Je suspens, ainsi que vous le desirez, l'achat du se-

cond Atlas. J'espère que vous avez déjà reçu le premier. Je ne sais à quel propos vous me parlez de la perte sur l'argent. Je ne vous en ai point demandé, mon-cher-ami. Si j'étais riche, je vous aurais offert cet Atlas comme un faible témoignage de ma reconnaissance : mais en attendant que je le devienne, faites moi la grace au moins d'en placer la valeur vis-à-vis de ce que je vous dois. Ç'a été toujours mon intention ; et je vous prie, mon bon ami, de vons y conformer.

La mort du pauvre Cormulli m'a vivement affecté. Quoique je n'aie point l'honneur de connaître sa veuve, faites lui sentir, je vous prie, la part que je prends à son malheur, et mes regrets pour la perte d'un ami que j'estimais infiniment.

La tranquillité n'est pas encore tout-a-fait retablie dans cette Capitale. Il y eut les jours passés une rixe entre les chasseurs et la garde nationale, qui couta la vie à 7 on 8 personnes, sans compter une quinzaine de blessés, parmi lesquels se trouvent deux femmes.

Je passe une vie bien monotone et melancholique. Je n'ai qu'un seul plaisir, que la Providence semble m'avoir ménagé, pour m'empecher de succomber à mes chagrins. C'est la connaissance d'une Dame respectable, fille de Madame Fesquet, et par conséquent sœur de Casimir Fesquet. Je lui était récomandé par sa mère. Je dine quelquefois chez-elle; et elle a beaucoup d'attention pour moi. Je m'étonne que vous n'ayez pas connue cette aimable Dame à votre passage ici. Notre ami Dentand (que j'embrasse de tout mon cœur) doit la connaître ; puisqu'elle m'a parlé de lui.

Ἔρρωσο φίλων φίλτατε!

P. S. N'oubliez pas, mon ami, je vous prie, de me dire comment vous qualifierait-on en Latin, comme membre de la Société d Harlem, est-ce Socius Academiae Harlemensis?

Vous aurez la bonté de remettre le paquet ci-inclus au chantre.

Je vous prie de témoigner mes respectueuses amitiés à tous ceux de votre nation, qui ont la bonté de s'interesser à moi.

16.

Paris, 25 Janvier, 1793.

Ci joint je vous envoie, mon cher ami, une ample provision de pamphlets, les tous relatifs au procès et à la mort du malheureux Louis Seize. Vous y trouverez bien du mauvais, une pareille quantité du médiocre, et une petite partie du bon. J'ai cru que pour vous donner une idée de l'état où nous sommes dans ce moment, et de celui de l'opinion publique, il fallait vous mettre sous les yeux différentes pièces, dont les auteurs jouent un grand rôle dans cette revolution.

Le Roi fut executé le 21 de ce mois. Il a montré beaucoup de fermeté et de courage pendant tout le cours de sa captivité, et au terrible moment de son exécution. Monté sur l'echaffaud ;n'ont entendu de sa bouche que ces paroles: je pardonne à tous mes ennemis.

Je n'examine point ici, s'il a été coupable au point de mériter un tel supplice. Cette question, oiseuse dans ce moment, ne peut être résolue, que par les nations étrangères, ou par les Français, qui commenceront leur existence, lorsqu'une bonne partie de la génération

présente sera éteinte. Les revolutions ne peuvent être jugées que dans le calme des passions, et par leurs effets lointains. Mais je ne puis dissimuler les irrigularités, qui se sont commises dans cette procédure, ni le peu de décence que quelques uns des juges y ont mise. J'idolâtre la liberté ; mais je voudrais la trouver toujours assise au milieu de la Justice et de l'humanité. La première question agitée dans la Convention était de savoir, si Louis Seize était coupable ou non; et le Duc d'Orleans se trouve du nombre des votans pour l'affirmative. La seconde, S'il y aura du jugement de l'Assemblée un appel au peuple, ou non ; et le Duc d'Orleans est du nombre des votans pour la négative.

La troisième, quelle peine mérite l'accusé; et le Duc d'Orleans se trouve être du nombre des votans pour la mort.

La quatrième, s'il y aura surcis ou non à l'éxecution du decrêt de mort; et le Duc d'Orleans est du nombre de ceux qui votent pour la négative. Malgré cette belle et généreuse conduite, Orleans a, dit-on des partisans, dont une partie à la vérité sont les auteurs de l'infâme journée du 2 Septembre. Renonçant au titre fastueux de Duc, il a pris par un excès de modestie patriotique le nom d'Egalité. Il s'appelle Égalité, il signe Égalité; et cette plate et insultante usurpation d'un nom, qui appartient à tous les hommes libres sans exception, trouve encore des hommes assez benins, ou assez frippons pour l'admirer : tant il est vrai qu'»un sot trouve toujours un plus sot qui l'admire« ; ainsi qu'un scélerat ne manque jamais de trouver des complices.

Qu'elle est différente (car il est tems de tirer le rideau sur les actions, qui révoltent les âmes honnêtes,) la conduite du généreux Malesherbes ! Ancien Ministre d'une cour, dont il n'avait pas beaucoup à se louer, et accablé sous le fardeau de près de 80 ans, bravant tous les dangers, que sa conduite pouvait lui attirer dans un moment de fermentation, il offre pour être le troisième défenseur de Louis.

Le testament de Louis Seize, que vous trouverez dans le paquet, vous pouvez le regarder comme authentique. J'y ai mis quelques pièces du ci-devant Baron Kloots, parent du célèbre Paul, auteur des recherches sur les Egyptiens, sur les Américains, et recemment sur les Grecs. Ce Kloots a joué aussi un grand rôle dans cette révolution. Dans le commencement il a pris le titre modeste d'Ambassadeur du genre humain; ensuite il s'est donné celui d'Orateur du genre humain. Dans ce moment il est connu sous celui d'Anacharsis Kloots, sans avoir renoncé aux deux premiers, ni au droit de se donner dans la suite un quatrième, cinquième, sixième, nom ou titre n'importe.

Vous y trouverez des pièces de Condorcet; une de Necker, qui se fait encore entendre du fond de la Suisse. Le sanguinaire Marat, ci-devant Médecin du comte d'Artois, maintenant député à la Convention qu'il déshonore, est auteur d'un journal, qui empoisonne tous les soirs Paris, sous le tître d'Ami du peuple. Il y prêche le meurtre et l'encendie; il y soutient par pur amour pour le salut public, qu'il faut encore abbatre le nombre modique de cent-cinquante mille têtes pour consolider la liberté. Vous y verrez

le plaidoyer en faveur de Louis Seize, prononcé à la barre de la Convention par l'avocat Deseze; et enfin un grand nombre d autres pièces, parmi lesquelles il y en a une très-curieuse sous le titre de Mon agonie de trente huit heures, qui vous donnera une legère idée des horreurs du 2 Septembre, 1792.

Je vous prie de communiquer toutes ces pièces à nos connaissances, et par ticulièrement aux maisons de Messieurs De Hochepied, Van Lennep et Fremeaux, à qui vous présenterez mes amitiés, et mes vœux sincères pour leur bonheur, à l'occasion de la nouvelle année.

Je suis tout-à vous; J'embrasse notre ami Dentand.

P. S. La Convention nous promet la nouvelle Constitution pour le 11 du Fevrier procha in. Plut à Dieu qu'elle soit telle, qu'elle puisse retablir la paix et la tranqaillité, après laquelle tout le monde aspire!

Accusez-moi la reception de toutes mes lettres, et paquets; et ne soyez pas si chiche de lettres. Je vous expediai, il y a quelques semaines un autre paquet contenant quelques livres Théologiques, dont je n'avais pas besoin, et que je vous avais annoncés par mes précédentes. Je vous fis égalément part, par mer et par terre du décret de mort contre Louis Seize, aussi-tôt qu'il avait été rendu.

Faites-moi le plaisir de remettre au chantre la lettre ci-incluse. Il vous racontera quelques anecdotes, que peut-être vous ne trouverez dans tous ces pamphlets.

Vous avez sans doute entendu parler de la très-fameuse société Jacobine. Je viens d'ajonter au paquet quelques journaux de leurs assemblées et de leurs correspondances, qui ne manqueront pas de vous amuser.

17.

29 Octobre, 1793.

Je vous écris, mon-cher-ami, ce peu de lignes pour vous tranquillisser sur mon sujet. Ma santé étant considérablement affaiblie par diverses raisons, je me suis rétiré depuis quelques mois à la campagne, à une quinzaine de lieux de Paris. Je suis chez un ami, qui m'a arraché malgré moi à la mort, qui me menaçait déjà depuis le mois de Juillet, en me donnant un asyle chez-lui, et en me prodiguant tous les soins que l'amitié la plus sincère lui dicte. Je ne sais pas encore quant je pourrais être de retonr à Paris, malgré l'envie que j'ai de m'y rendre, à cause de mon travail sur Hippocrate, suspendu déjà dépuis plusienrs mois à mon grand désavantage. Je vous écris cette lettre, quoique j'iguore absolument par qnel moyen elle pourrait vous parvenir. J'ai reçu celle que vous m'avez adressé dernièrement de la part du chantre. Je vous prie de l'en avertir, et de le prier de ne m'écrire dans la suite, que les choses, qui nous regardent personnellement.

Mes très-humbles complimens à vos respectables familles, et particulierement à notre ami Dentand, Ἔρρωσο!

A 20 lieues de Paris, 26 Octobre, 1795.

Votre lettre, mon bon ami, m'a attendri jusqu'aux larmes. Elle m'a trouvé dans le moment le plus critique peut être de ma vie. Pour vous faire une idée de mon état depuis près de trois ans, imaginez-vous un homme sensible, et idolâtre de son indépendance, trans-

porté tout-à-coup dans un siècle barbare au milieu de Cannibales, indigné de voir le crime et l'ignorance lever leur tête audacieuse, sous l'étandart de l'Atheïsme, la vertu et les talents expirer sous le couteau des assassins; imaginez-vous un homme au milieu de toutes ces horreurs réduit à n'avoir d'autres ressources que de faibles talens dans un tems, où les talens étaient généralement méprisés, perséoutés, et où il fallait pour prospérer être oppresseur, ou complice des oppresseurs; imaginez-vous enfin un homme, qu'à force d'avoir été abreuvé de toute espèce d'amertumes, tombe deux fois malade dans le courant d'un hiver aussi vigoureux que le fût l'hiver passé, qui perd dans la première maladie les deux tiers de son sang par une affreuse hémorragie, et qui dans sa convalescence, faute de quoi se soigner, gagne une fluxion de poitrine, dont il éprouve encore dans ce moment les suites. Tel a été, mon cher ami, mon état pendant la Tyrannie de Robespière, et tel peut être a été celui de plusieurs milliérs d'honnêtes Français, qui n'avaient point participé aux crimes de ce monstre. Ce monstre n'existe plus; mais les plaies qu'il a faites à la France sont si profondes, qu'il faudra du tems; et de la sagesse pour les fermer. Depuis la chûte du Tyran, nous sommes tourmentés par une nouvelle espèce de fléau, qui mine l'existence de tous ceux, dont les ressources sont circonscrites comme les miennes, ou qui n'ont point été augmentées à proportion de la hausse inouie de tout ce qui est nécessaire à la vie. C'est une disette factice, une famine au milieu de l'abondance, occasionnée en partie par le discrédit des assignats, et en partie par une cupidité scandaleuse des marchands. La Tyrannie, pour soutenir une guerre

étrangère, qui pût distraire l'attention de la nation sur ses forfaits, et pour avoir de quoi soudoyer une foule de délateurs, de spoliateurs et d'assassins, lachés comme autant de bêtes féroces sur toute la surface de ce malheureux Empire, avait tellement multiplié les assignats, que pérsonne n'en veut plus aujourd'hui.

Ce discrédit a du naturellement ha usser le prix de toutes les denrées: Tout, depuis les choses de là première nécessité, jusqu'au marchan dises les plus indifférentes, se vend au moment où je vous écris , depuis 60 jusqu'à 100 fois plus cher, qu'il ne vaut effé-ctivement. Le pain est à 15 fr. la livre; la chandelle à 55; le bois depuis 600 juspu'à 800 la voie ; une paire de souliers 250, à 300. Ces prix, tont énormes qu'ils sont, vont suivant toutes les apparences augmenter encore prodigeusement sous peu de jours. A la fin de l'hiver passé je payais pour un très-mauvais diner jusqu'à 15: fr. on m'écrit à présent de Paris, qu'on ne peut y diner à moins de 30. Tout ce qui est marchand ou ouvrier ne se ressent guères de cette hausse, parceque vendant à proportion du prix , auquel ils achettent , tout se trouve de cette manière compensé. Tout le poids de cette calamité porte sur les rentiers, et sur les gens de lettres. Les revenus des premiers sont fixes; et les seconds sont fort loin de mettre l eur travail au niveau du taux ordnaire des denrées nécessaires à la vie.

Tout ce recit, qui n'est qu'une esquisse très imparfaite des maux horribles que nous souffrons vous inspire sans doute la curiosité de savoir les moyens par les quels je me suis soustrait jusqu'à ce moment (car je ne vous répond point pour l'avenir) à la faulx de la misère, qui a dejà moissoné beaucoup de monde. L'hi-

ver passé me coûte plus de six-mille francs ; et je fus mal nourri, mal vêtu et mal éclairé. Je fournis à cette énorme dépense en vendant une portion de ma minu Bibliothèque, et de ma plus minu encore garderobe, et en me condamnant à une foule de privations d'autant plus douloureuses, que ma santé s'est affaiblie au point que je suis actuellement, graces aux calamités de ce pays,un véritable infirme. Comme ces moyens étaient fort loin de faire face à mes besoins, il m'a fallu travailler pour les libraires; car c'est travailler pour ces Messieurs que de n'avoir pour prix d'un manuscrit que ce qui suffit à peine pour se nourrir pendant un mois. J'ai donc donné une nouvelle édition de la Médecine clinique de Selle, augmentée et corrigée considérablement d'après la dernière édition Allemande J'ai traduit deux autres ouvrages du même auteur, intitulés, l'un observations de Medecine, et l'autre introduction à l'étude de la nature, et de la Medecine, et qui ne sont pas encore sortis de la presse. Je suis dans ce moment à la veille de finir la traduction d'un quatrième ouvrage Anglais, intitulé. Histoire de la Médecine.

Je vous enverrai,mon bon ami, quelques exemplaires de tout celà, aussitôt que les communications seront rétablies.

Dans l'introduction à l'étude de la Nature et de la médecine, vous trouverez une préface de moi sur les devoirs du Medecin, qui vous fera peut-être plaisir. Vous sentez bien, mon bon ami, que les calamités publiques, mes malheurs privés, et la nécessité d'y remedier par des moyens précipités ont dû naturellement m'obliger de mettre de côté de-

puis bien du tems mon principal travail sur Hippocrate. Cette dure nécessité me chagrine d'autant plus, que de l'aveu même des critiques éclairés, il existe actuellement fort peu de personnes en Europe, capables de s'occuper d'un pareil travail, au lieu qu'il n'y a rien de si commun que des traducteurs. Mais est ce ma faute, mon cherami ? Un pareil travail dans ce moment me menerait tout droit à l'hopital, au lieu que ces traductions pourraient au moins m'empêcher de mourir de faim.

Je passai, il y a deux ans, quatre mois dans la campagne de mon ami, où je reçus votre avant dernière lettre; et je viens de reeevoir votre dernière après deux ans dans cette même campagne, où je me trouve depuis deux mois. J'attends le moment, où je pourrais vendre ma dernière traduction à quelque libraire de Paris, pour tâcher d'aller y passer l'hiver, à moins qu'un bouleversement total dans les finances de l'état, ne me rende le séjour de cette ville absolument impossible. Il m'était possible dans l'état actuel des choses d'avoir une chaire de Professeur avec 5000 fr. d'honoraire. Mais independamment de plusieurs raisons, trop longues pour vous les communiquer dans ce moment, et qui m'ont obligé d'arrêter le zèle de mes amis, j'ai pour principe, que quand on se sent bon à quelque chose, on doit toujours attendre d'être cherché, et s'interdire toute démarche, qui pourrait être confondue avec l'intigne.

D'après tout ce que je viens de vous dire, mon ami, vous pouvez juger si j'avais raison de vous dire au commencement de ma lettre, que celle que je viens de recevoir de vous m'avait attendri jusqu'aux larmes.

Dans la situation où elle m'a trouvé, il était naturel de me sentir ranimé d'espérance en recevant des nouvelles d'un ami chéri, dont je n'avais entendu parler depuis deux ans. Je vous écrivis deux lettres pendant cet intervalle; mais je vois bien, qu'elles ne vous sont point parvenues. Il est étonnant que la vôtre me soit remise, puisque vous l'avez adressée Rue de l'Université, ou Rue de Toulouse; et certainement je n'ai jamais demeuré ni dans l'un ni dans l'autre de ces quartiers. Ma demeure actuelle est Rue de Bièvre N°. 13, dont je vous prie de bien vous rappeller pour l'avenir; et si jamais les circonstances vous jettent encore dans l'embarras de me trouver, vous n'avez qu'à vous adresser chez mon intime ami La Rochette, Rue St. Jacques N°. 36 à Paris.

Quant aux secours généreux que vous m'offrez, et qui ont excité toute ma sensibilité, trouvez bon, mon très-cher ami, que je me borne pour le moment à vous en remercier, vous et ceux qui veulent bien y concourir, de tout mon cœur. Ce n'est point que je n'en aie grand besoin; mais j'éviterai autant qu'il me sera possible d'importuner même mes meilleurs amis, tant que je pourrai vivoter de mon travail. Néanmoins crainte d'événements imprévus, et dans l'ignorance absolue, où je suis de ce qui pourrait resulter dans la suite de cette hausse progressive des denrées, je vous prie de m'indiquer seulement une personne, sur laquelle je puisse dans le cas d'une extrême nécessité de me prévaloir en tout, ou en partie, de la somme que vous m'annoncez. Vous pouvez compter que je ne m'en prévaudrai que dans le cas seulement, où je serai menacé de périr faute du stricte nécessaire physique.

Ayez seulement la précaution, mon ami, que cette personne soit un assez honnête homme, pour me remettre, la vraie valeur de la somme suivant le change actuel, qui, vû le discrédit des assignats, doit être tout-à-fait à la faveur de votre place.

Je m'explique quoique je ne connaisse guère les affaires, vu le prix actuel du Louis d'or, qui se vend a 1800 (sous peu de jours il vaudra peut-être deux fois autant), je pense que 100 piastres de votre monnaie doit peut-être raporter 10 à 12 mille livres en assignats. Cette somme ne doit point vous surprendre, par ce qu'elle n'est qu'une valeur nominale, qui suffit à peine pour sustenter pendant six mois un homme qui vit avec une extrême économie. Le moment approche peut être, où il faudra payer 1000 fr. pour une paire de souliers. Nous payons déjà 4 pour le blanchissage d'une chemise. J'aurai besoin de 2500 a 3000, pour m'échauffer l'hiver qui commence déjà. Je parle d'après le prix du moment ; mais ces prix augmentent du matin au soir d'une manière si effrayante, qu'il est très possible que je me voie dans la dure nécessité de passer l'hiver sans feu.

Je vous envoie cette lettre par le canal de la même personne, qui m'a remis la vôtre. C'est une personne, qui a bien mérité de moi : vous ne croiriez pas les démarches qu'elle a été obligée de faire pour me déterrer. Il me tarde de retourner à la ville pour aller la remercier personnellement. Tâchez de me répondre au plutôt que vous pourrez, et de me donner de vos nouvelles, de celles de nos amis communs, de mes parens, de ma famille. Faites à tous mes tendres amitiés, et particulièrement au chantre. Racontez-leur mes mal-

heurs et mes souffrances, mais dites-leur en même tems que j'ai jusqu'à ce moment résiste aux coups du sort, et que j'espère que la providence ne laissera pas périr un homme, qui s'est toujours indigné à la vue, je ne dis pas du crime, mais de la moindre injustice que les hommes se permettent.

Adieu, mon brave ami, j'embrasse notre Dentand.

18.

Paris, 20 Juillet, 1796.

Mon-bon-ami, j'ai reçu votre lettre du 31 mars. Il m'est impossible de vous exprimer à vous et à notre ami Dentand, combien je suis sensible à l'empressement que vous avez montré à voler â mon secours. Malheureusement pour moi il y eut dans tout celà un mal entendu. Je croyais vous avoir prié dans ma première lettre de m'indiquer une personne domiciliée dans quelque place connue d'Europe, sur laquelle je puisse me prévaloir de la somme de 400 piastres en cas de besoin.

Autorisé à tirer sur notre ami Dentand, mais ne sachant le change actuel, et craignant de tomber entre les mains de quelque honnête agioteur, j'ai pris le parti d'adresser ma lettre de change à mr. Stefano D'Isay ec. d'Amsterdam, à condition qu'ils m'en payeront la valeur, aussi-tôt qu'ils auront l'avis que la lettre est payée chez-vous par notre ami Dentand, s'ils n'ont pas assez de confiance pour m'en remettre la valeur sur le champ. Reste à savoir à présent le parti que ces Messieurs prendront; s'ils me la payent sur le champ, je regarderai cela comme un effet de la providence,

qui vient me soulager dans un moment, où j'ai le plus grand besoin de soulagement, ne pouvant rester, plus long-tems dans une campagne qui est trop-humide pour ma pauvre santé. D'après la lettre que je viens de recevoir de ces Messieurs, cette somme de 400 Piastres me rapportera environ 675 tournois en numeraire. Je leur envoie aujourd'hui une double lettre de change payable une seule fois par Mr. Dentand, à l'ordre des dits Mrs. S. d'Isay etc. Et je vous prie, non seulement de faire en sorte qu'elle soit payée exactement à l'échéance, comme je ne doute point, mais de m'en avertir le plutôt possible par un petit billet ostentible, pour que je puisse en réclamer le remboursement, en cas que ces Messieurs persistent à ne vouloir m'en payer le produit, qu'après l'acquittement de ma lettre chez vous.

Dans l'etat où les choses sont parvenues aujourd'hui, c'est bien long d'attendre encore 4 ou 5 mois; mais je m'armerai de patience, comme j'ai fait jusqu'à ce moment; quoique à vous parler franchement, mon ami, je sente ma patience épuisée.

J'ai un manuscrit tout prêt depuis plus de quatre mois, et je ne puis pas le vendre, à cause de l'eccessive variété du numéraire, qui fait que toutes les affaires sont en stagnation. Je suis occupé dans ce moment d'un autre ouvrage, qui vraissemblablement aura le même sort que le précédent. Quant à mon travail principal qui est celui d'Hippocrate, je l'ai discontinuée depuis bien du tems, faute de moyens de m'y occuper exclusivement à tout autre travail.

Je suis très mortifié, mon bon ami, de ne pouvoir pas écrire deux mots de consolation au malheureux chantre. Je vous prie de lui témoigner la part que je

prends à tout ce qu'il a souffert de l'incendie. Je prends sur mon compte toutes les bontés que vous avez pour lui ; il est juste que je partage sa reconnaissance, puisqu'il s'intéresse si vivement à ce qui me regarde. Dites lui que nous approchons de l'époque où les communications plus libres nous permettront de renouer notre correspondance, dont la discontinuation est un des élemens qui composent mon malheur. Adieu !

19.

MON BON AMI.

Paris, 3 Decembre, 1798.

Par la lettre ci-incluse adressée à notre ami Dentand vous saurez tout ce qu'il faut savoir de mes occupations et de mon état actuel, qui n'est pas des plus brillants, mais que j'espère de voir changer d'un moment à l'autre.

Je vous prie de dire au Chantre que j'ai répondu il y a quelques jours par la voye de Livourne à sa lettre du 30 Mai; mais je ne l'avais reçu que le 13 Novembre. Le recit de ses malheurs m'a navré le coeur; mais assurez le que tout grands qu'ils sont, ils ne sont encore rien en comparaison de tout ce que j'ai souffer depuis deux ans. Un service que je vous demande, mon cher ami, et qui j'attends de votre amitié, c'est de persuader à ce bon Chantre que mon séjour dans cette capitale est nécessaire pour les ouvrages, dont je suis occupé, et qu'on ne peut absolument faire dans un pays dépouillé de tout secours littéraire par les mains dévastatrices des Turcs. Imaginez-vous dans quels embarras il me jette, lorsqu'il me somme, pour ainsi dire, de la part de mes amis et de mes parens de m'

expliquer catégoriquement sur mes intentions concérnant le retour à ma patrie.

Il y a pres de quatre moisque je vons écrivis par le canal de Madame Doyen, une lettre, dans laquelle je vous adressais quelqnes questions littéraires de la part de mon ami la Rochette: l'avez-vous reçu?

Vous verrez dans la lettre à Dentant que je me propose de vous envoyer quelques exemplaires des ouvrages imprimés et à imprimer. J'y aurais ajouté volontiers la nouvelle traduction de Thucydide, faite par un savant de mes amis, et dans laquelle il est beaucoup question de moi, lui ayant fourni quelque remarques critiques sur plusieurs endroits très difficiles de cet auteur, qui est sans contredit le plus obscur des Anciens Ecrivains: Mais l'excessive rarete du numeraire me commande la plus stricte Economie, et me force de remettre cet envoi à un tems plus heureux . . . Je vous salue de tout mon coeur, mon excellent ami ! mes amitiés je vous prie a toutes vos Dames et Messieurs et à tous ceux qui s'interessent tant soit peu à un pauvre Grec comme moi. Εὐχίων καὶ μακραίων διαβιώης!

20.

A Mon Ami Dentand.

Paris, 3 Décembre, 1796.

Je viens de recevoir, mon bon ami, la nouvelle que, vous avez accepté la lettre de change, que vous m'avez autorisé de tirer sur vous. Les 400 Pres ont produit 678 livres tournois et 9 sons. Je ne puis mieux vous exprimer à vous et à notre ami le Ministre Keum, ma reconnaissance, qu'en vous assurant tous les deux, que j'amais on

n'a volé plus à propos au secours d'un ami malheureux, que vous l'avez fait. J'étais sur le point de vendre mes livres; ne possédant plus à la veille de la reception de cette nouvelle que douze francs. J'avais déjà vendu quelques jours au paravant à un Libraire un manuscrit intitulé Histoire de la Médecine, que j'avais traduit de l'anglais; mais je ne puis avoir la somme modique de 600 livres, à laquelle je l'avais cédé, que dans quelques mois d'ici. Dans tout autre tems ce livre m'aurait valu 1000 livres au moins: mais la disette du numeraire d'un côté, et de l'autre côté le someil profond, dans le quel ont été plongées les sciences et les arts par le vandalisme qu'à pesé pendant dix huit mois sur nos têtes, font que les prix des livres en général sont réduits presqu'à rien, et que les gens de lettres sont dans ce moment la classe la plus malheureuse, qui existe dans la société. Il est vrai que le gouvernement actuel s'occupe de bonne foi des moyens de ressusciter les lettres et d'encourager les talens; mais vous savez que le mal ne se répare pas aussi promptement qu'il se fait; et d'ailleurs les plaies qui la Tyrannie passée à faites à la France, sont si profondes, qu'il faudrait du tems pour les cicatriser. J'ai un autre ouvrage de litteraratare grecque tout prêt; mais je n'ai pu encore trouver aucun libraire, qui voulût s'en charger, quoique je sois resolu de le donner à tout prix. Je suis dans ce moment occupé d'un troisième ouvrage litteraire, Medical philosophique et politique à-la-fois, que je finirai dans deux ou trois mois d'ici, et qui vraisemblablement rencontrera les mêmes obstacles. Cependant comme nous espérons d'avoir la paix cet hiver, il faut espérer que la librairie reprendra son activité, ot que je viendrai enfin à bout de me débarrasser de ces deux ouvrages.

Je profiterai en attendant de l'occasion de quelques Capitaines Grecs, qui ont apporté des subsistences en France, et que le gouvernement retient ici depuis dix-huit mois faute de quoi les payer, pour vous faire passer à vous et à notre ami Keun quelques exemplaires de quatre autres ouvrages de Medecine que j'ai déjà fait imprimer. L'impression de l'histoire de la Medecine ne commencera qu'avec le nouvel an 1797.

Il est possible que je l'ajoute aux autres, si ces pauvres capitaines ont le malheur (comme ils ont de très fortes raisons de le craindre) de passer l'hiver ici. Jugez, mon ami, quel doit être la détresse et la perplexité des particuliers, si le gouvernement n'a point de quoi payer les bleds qu'il a achetés au terme d'un mois. De riches et très riches rentiers sont reduits à demander l'aumone. Ce que je vons dis là n'est point une figure de Rhétorique. Vous seriez bien étonné si vous voyiez les Metaxades Canas, et Maurogordates demander l'aumone: eh bien mon ami, on a vu, et on voit encore tous les jours des gens de cette volée forcés d'employer cet expédiant humiliant. On n'a jamais entendu parler de tant de Suicides: les uns se précipitent d'un cinquième, les autres se brûlent la cervelle; au moment où je vous écris, une femme enceinte vient de ce précipiter dans la Seine. Je ne vous parlerai point des vols et des assassinats qui se commettent tous les jours. Malgré celà, le croiriez vous? les bals et les spectacles n'ont jamais été si fréquentés qu'ils le sont actuellement. Un luxe aussi scandaleux qu'insultant pour la misère règne parmis les nouveaux parvenus; luxe fait pour inspirer la misanthropie à tout homme qui n'est point philosophe. Mais tirons le rideau sur une scène, qui ne peut qu'affliger l'homme sensible; sans corriger, les âmes endurcis.

La manière aussi prompte qu'obligeante, dont vous avez volé à mon secours m'autorise, mon ami, de vous demander un autre secours, qui ne sera que conditionnel. Il est très probable qu'avec des ouvrages que j'ai à vendre, j'aurai de quoi subsiter une grande partie de l'année prochaine; mais il est aussi possible que cette disette du numéraire continua encore pendant quelque tems, et dans ce cas je me trouverai peut-être encore dans la même perplexité, qui certainement (à moins que la tête ne me tourne pas) ne me fera point commettre un suicide, mais qui me tuera de chagrin. Je vous prie donc, vous et notre ami le Ministre d'autoriser Mrs Etienne d'Isayetc d'Amsterdam de me remettre la valeur de 200Pres en cas seulement que j'en eusse besoin.

Soyez persuadés l'un et l'autre que je ne me prévaudrai de cette somme, que dans une extrême nécessité. Ce n'est qu'une précaution que je prends contre les événements possibles.

21.

Paris, 1 Avril, 1797.

A Monsieur

Monsieur B. Keum, Ministre de l'Église Hollandaise, à Smirne.

Je vous expédiai, mon très-cher-ami, il y a une quinzaine de jours par un Capitaine Grec (de ces Capitaines qui avaient porté en France des bleds) un paquet contenant quelques exemplaires de la seconde édition de la Médecine Clinique, et de la première d'observations de Médecine et d'introduction à l'étude de la Medecine. Tous ouvrages traduits de l'Allemand de Mr Selle. Vous au-

rez la bonté de remettre à notre ami Dentand un exemplaire de chacun de ces ouvrages, ainsi qu'un exemplaire d'Apolonius de Rhodes, faite par quelqu'un de mes connaissances. De tous ces ouvrages il n'a que les observations de Medecine que j'ai honte de vous présenter, tant elles fourmillent d'erreurs typographiques, ayant été imprimées pendant mon séjour à la campagne par un de ces idiots, qui se sont faits imprimeur pendant la revolution. Je vous prie de lire la préface que j'ai mise à la tête de l'introduction à l'étude etc· et que ne fera pas plaisir à tous les médécins. Recommandez aux vôtres de lire la Médecine clinique le plus souvent qu'ils peuvent et de la nocturna versare manu versare diurna. Cet ouvrage est devenu un livre classique en France comme en Allemagne, et je viens d'en recevoir la septième édition Allemande. Vous trouverez dans le paquet une petite dissertation, que je fis inserer il y a quelque tems dans notre magasin Encyclopédique, et que nos Erudits ont trouvé bene trovata se nonè vera. Il y est question du testament secret des Athéniens, point de littérature grecque, qui a jusqu'à present fort embarrassé les philologues. Je vous prie de m'accuser la reception de ce paquet, qui est adressé au Chantre. Le porteur, qui est un Grec de Psarà s'appelle Nicolas Milaïti, et est associé du gendre de Tiba, teinturier très connu dans votre ville.

Je suis fache de n'avoir pu vous envoyer par la même occasion une histoire de la Medecine, que j'ai traduite de l'Anglais, et enrichie de bien des notes litteraires. Il y aura bientôt six-mois que j'ai vendu cette malheureuse histoire à un libraire à un prix très misérable, et il n'en a pas encore commencé l'impression faute d'argent, quoique d'après notre contrat, il dut la commencer

au mois de Janvier passé. Cette pénurie du numéraire, qui nous mine tous autant qne nous sommes ici en France, chacun proportionnellement à ses facultés, est cause que je n'ai pu encore me défaire de deux autres manuscrits plus intéressans, quoique j'ai consenti à m' en délivrer à tout prix. Il faut être témoin, mon ami, de nos souffrances pour les croire. Il suffit de vous dire, qu'elles ont porté jusqu'à des femmes enceintes à se précipiter dans la rivière, et qu'elles causeront vraisemblablement bien des malheurs encore, tant que cette malheureuse guerre durera. Je ne me d onnerai pas certainement la mort (à moins que la tête ne me tourne tout-à-fait); mais je sens mon courage diminné de jour en jour, et je crains fort que je finirai ma triste existence par une maladie de langueur. Depuis trois mois je suis travaillé d'une toux, accom pagnée de erachats très épais, et que j'attribue à une su ppression brusque de mes hémoroïdes.

Oh! mon ami, combien ce voyage de la France m'a été funesté! Je fuis mon pays pour aller chercher l'indépendance et le repos dans des pays libres, où je pus cultiver les lettres et devenir utile à mes semblables; et mon sort me pousse précisement vers un pays, qui couvrait la plus horrible rév olution, qui ait jamais existé dans les annales de ces êtres qu'on appelle hommes.

Forcé par l'état affreux de ce pays, je pris la liberté, mon bon ami, de s oliciter encore une fois vos secours, en vous écrivant une lettre il y a plus de 3 mois par la voie d'Amsterdam, dans laquelle je demandais à vous et notre ami Dentand de me remettre encore la moitié de la somme chez Mrs. Etienne d'Isayetc. d'Amsherdam, et je m'engageais à ne point m'en prévaloir que dans le cas d'une extrême nécessité. J'espère que ce secours est en chemin; mais

si par malheur ma lettre ne vous est point parvenue, je vous le repète par la présente, en vous priant d' autoriser Mrs. D'Isay de me remettre la valeur de 200 de vos piastres, au cas seulement que je leur en fasse la réquisition. J'espère encore que d'un moment à l' autre, cet état convulsif qui nous travaille tous cessera; mais il a si longtems duré, que je crains fort qu'il ne finisse par nous jetter dans quelque chose de pire , si toutes fois il est possible que notre état empire encore. Quoiqu'il en arrive, soyez persuadé que je ne m'en prévaudrai de ce secours, que dans le cas seulement où je ne trouverai aucune autre ressource. J'ai déjà mangé d'avance tont ce que l'histoire de la Médecine doit me valoir; et j'ai déjà commencé à vivre du produit futur de mes deux manuscrits non encore vendus. Je suis dénué d'habits , de linge et de mille autres choses nécessaires à la vie, sans compter que je n'ai pu encore remplacer quelques livres, indispensables pour mon travail, que je fus forcé de vendre lorsque le pain se payait 40 francs la livre. L'état de ma santé exige outre les remèdes une nourriture plus saine et mieux préparée que celle, dont je suis forcé de faire usage. C'est, mon cher ami, à mon grand regret que je vous mets au fait de tous ces détails affligeants; Je connais trop votre cœur pour ne point les regarder comme superflus: en vous les faisant connaître je n'ai d'autre but, soyez en persuadé, que celui de mériter de plus en plus votre estime, si j'ai le bonheur de sortir victorieux de cette horrible lutte, et votre indulgence si j'y succombe. Car, pous vous dire vrai, mourir de chagrin est à mes yeux une lâcheté, qui ne diffère qu'en dégré de celle du suicide. Je finis en vous embrassant vous et notre Dentand de tout mon coeur ! Je vous prie de remettre la lettre si-incluse au chantre, et de lui recomman-

der d'avoir l'oeil sur l'arrivée du paquet et de vous l'apporter. Il n'a qu'à s'adresser d'avance au gendre de Tiba.

La correction du passage de Sophocle, inserée dans la dissertation sur le Testament des Athéniens a enlevé les souffrages de nos meilleurs Hellenistes ici. J'en possède déjà des meilleurs, jointes à des explications sur des endroits obscurs de plus de 20 auteurs classiques Grecs. Celles sur Hippocrate seules, remplissent déjà sept à huit cent pages d'écriture du format de ce papier. On a déjà inséré avec éloge dans la nouvelle traduction française de Thucydide une partie de celles que j'avais faites sur ce dernier Auteur. Celles sur Xenocrate de victu ex acquatilibus, se trouvent dans la nouvelle éditiou grecque et latine de cet auteur, publié à Naples par Mr. Ancora, qui m'avait sollicité par un ami de les lui envoyer, mais dont je ne suis par fort content, par le peu de soin qu' il semble avoir pris, pour éviter les erreurs typographiques. Vous aurez Xenocrate par la ptemière occasion; je ferai en sorte qu'il vous soit envoyé directement de Naples. J'attends le moment où je serai plus riche pour vousenvoyer un Thucydide; Si je vois que ce moment est encore fort éloigné, je vous enverrai mon exemplaire, le seul, dont le traducteur m'a fait cadeau.

J'ai oublié de vous dire que j'ai déjà donné au commencement de la Révolution un Speciment de mes corrections sur Hippocrate, que mon ami Mr. Burgers, un des plus célébres Hellenistes et Critiques actuels d'Angleterre grand vicaire de l'Evêque de Duram, a inséré dans le Museum Oxoniense. Ouvrage périodique qu'il redige lui même.

Il m'envoya un exemplaire que je n'ai pas reçu, par ce que ç'avait été précisement à l'Epoque où toute communi

cation avec l'Angleterre venait d'être défendue. Ne croyez pas, mon ami, que c'est par un mouvement de vanité que je vous donne tous ces détails. Certain du plaisir qu'ils doivent vous faire, je regarde la confidence que je vous en fait (et à notre bon Dentand aussi) comme un témoignage de ma reconnaissance, d'abord pour les peines que vous vous donnates d'instruire et de former ma jeunesse, et en suite du soin que vous n'avez jamais cessé d'avoir de mon sort, malgré la distance qui nous sépare.

Oui, mon ami, je passe ici et dans plusieurs parties de l' Europe, pour un Critique assez heureux dans mes conjectures. Celà ranime un peu mon courage; mais celà ne me donne de quoi vivre honnêtement, ni ne me console du chagrin de voir que ma Nation n'est point en état de tirer aucun profit de mes faibles talens; elle qui en a plus besoin que les Européens. Ἔρρωσο.

Je vous prie de me faire passer vos lettres (tant que la guerre durera) par le canal de Mrs. Et D'Isayetc. d'Amsterdam.

Le libraire vient de m'assurer, qu'il va commencer incessement l'impression de l'Histoire de la Médecine. Je vous enverrai quelques exemplaires aussitôt qu'elle sera achevée. J'en ferai de même par rapport à mes deux manuscrits, que je garde encore chez moi. J'espère que vous en serez content. J'ai oublié de vous dire que l' ouvrage intitulé. Le vade mecum de Médecin que vous trouverez dans le paquet est une de mes traductions, quoique je n'aie point mis mon nom. Comme tous ces livres sont empaquetés depuis bien des mois, et que j'ai égaré la motiée des exemplaires de chaque ouvrage. je vous prie, en m'en accusant la reception de me marquer le nombre d'exemplaires de chaque ouvrage, nombre qui n'es

pas considérable, vû les circonstances où je me trouve.

Je prends, mon cher ami, le parti de vous envoyer mon exemplaire de Thucydide. Ainsi je viens de le consigner à un autre capitaine Grec, qui part d'ici dans quinze jours, pour aller s'embarquer à Gènes, où à Marseille. Il est de Psarà, et se nomme Μηχάλης τοῦ Ἀναγνώστου Κοτζᾶς. Il doit porter le paquet à Chio, et le conseigner à Mr. Δημήτριος Χατζῆ Σταμάτη Ῥοϊδης, qui l'env erra an chantre. Avertissez donc ce dernier; faites lui prendre note de ces deux noms, qui j'ai écris exprès en Grec. Thucydide est en quatre volumes. Je suis faché de n'en avoir un second exemplaire pour Dentand. Témoignez-lui en mes regrets. Pour ne point abuser de la complaisance de ceux, qui doivent vous envoyer ma lettre, je prends le parti d'écrire au Chantre deux mots dans ce morceau de papier, que vous aurez la bonté de séparer du reste, et de lui remettre.

22.

Απριλίου, 1797.

Φίλτατέ μου Πρωτοψάλτα, ἀσπάζομαί σε ἀπὸ ψυχῆς! Σὲ ἔγραψα (εἶναι δύο ἢ τρεῖς μῆνες) διὰ Λιβόρνου.

Πρὸ δεκαπέντε ἡμερῶν σὲ ἔπεμψα μικρὸν ἐπιστολίδιον, συνωδευμένον μὲ πακέτον διαφόρων βιβλίων, διὰ μέσου τοῦ Νικολάου Μυλαΐτη, ὁ ὁποῖος εἶναι σύντροφος τοῦ γαμβροῦ τοῦ Τίμπα, βαφέως γνωστοῦ τῆς Σμύρνης. Αὐτὸς ἀπεδήμησεν ἀπ' ἐδῶ πρὸ δεκαπέντε ἡμερῶν διὰ τὴν Μασσαλίαν, καὶ ἐκεῖθεν μελετᾷ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν Σμύρνην, ἢ κατ' εὐθεῖαν, ἢ ὑπάγων τὸ πρῶτον 'εἰς τὴν πατρίδα του τὰ Ψαρά. Εὐθὺς ὅταν λάβῃς λοιπὸν τὴν παροῦσαν μου, δὸς εἴδησιν τὸν γαμβρὸν τοῦ Τίμπα, διὰ νὰ σὲ φανερώσῃ τὸν ἐρχομόν του αὐτοῦ, ἢ εἰς τὰ Ψαρά, διὰ νὰ ζητήσῃς τὸ πακέτον καὶ νὰ τὸ ὑπάγῃς εὐθὺς, χωρὶς νὰ τὸ ἀνοίξῃς, πρὸς τὸν κοινὸν ἡμῶν φίλον τὸν Δόμινον, διὰ τὸν ὁποῖον εἶναι ὅλα τὰ περιεχόμενα βιβλία.

Ἂν ἐπιθυμῇς νὰ μάθῃς περὶ τῆς κοινῆς καταστάσεως ὅλων, ὅσοι εὑρισκόμεθα εἰς τὴν Γαλλίαν, ἔξευρε, ὅτι ἀκόμη δὲν ἐλευθερώθημεν ἀπὸ τὰ βάσανα, ὄχι τῆς τυραννίας, ὅτι αὐτὴ ἔπαυσε πλέον, ἀλλὰ τῆς φρικτῆς ἀναργυρίας, ἡ ὁποία μᾶς τρώγει ὅλους τόσον, ὥστε δύνασαι νὰ παραβάλῃς σήμερον τὴν Γαλλίαν μὲ τὸν χαλκοῦν ταῦρον τοῦ Φαλάριδος, εἰς τὸν ὁποῖον αὐτὸς ὁ ἀπάνθρωπος τύραννος ἠσφάλιζε τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ τοὺς καίῃ κατὰ μικρὸν μὲ τὸ πῦρ, τὸ ὁποῖον ὑποκάτω εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ Ταύρου ἔκαιεν. Εἰς αὐτὸν τὸν ταῦρον εὑρίσκομαι καὶ ἐγὼ διὰ κακήν μου τύχην, καὶ συμπάσχω μὲ πολλοὺς ἄλλους. Ἡ ὑγεία μου εἶναι εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἔπαυσα ἀκόμη ἀπὸ τὸ νὰ ἐργάζωμαι νύκτα καὶ ἡμέραν. Εἰπὲ μὲ ἂν ζῇ ὁ Κορίνθου ὁ φίλος μου καὶ ποῦ εὑρίσκεται· ὡσαύτως εἰπέ με τί κάμνει ὁ φίλος ἡμῶν

ὁ Πρωτοσύγγελος Συναΐτης. Τὴν ἀγαπητήν σου φαμηλίαν, τὸν ἀδελφόν μου, τὴν νύμφην μου, τοὺς συγγενεῖς ὅλους καὶ φίλους ἄσπασαι ἀπὸ μέρους μου ὀνομαστί. Σὲ εἶπα εἰς τὴν προλαβοῦσαν μου. σὲ ἐνθυμίζω καὶ εἰς τὴν παροῦσαν, νὰ φυλαχθῇς, μήτε να ζητήσῃς, μήτε νὰ δεχθῇς καμμίαν βοήθειαν, μήτε μικρὰν μήτε μεγάλην ἀπὸ τὸν ἐκλαμπρότατον.

23.

Ἐκ Παρισίων, α'. Δεκεμβρίου, 1802.

Πρὸς τὸν κύριον Ἀλέξανδρον Βασιλίου,

Καλὲ ἀθεόφοβε τί εἶναι ταῦτα τὰ γινόμενα παρὰ σοῦ; Ἐγὼ σὲ εἶπα περὶ τοῦ Ἡλιοδώρου, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλὰ, » ἐὰν « εἶχα τὸν καιρὸν » καὶ σὺ λαμβάνεις τὴν ὑποθετικήν μου πρότασιν, ὡς ἀποφαντικὴν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν παρεξηγεῖς. Ὡς τόσον, φίλε, τὰ ἀργύριά σου ἀπὸ τὰς χεῖρας μου πλέον δὲν ἐξέρχονται· τοῦτο μόνον ζητῶ νὰ ἔχῃς μακροθυμίαν περὶ τῆς ἐκδόσεως τῶν Αἰθιοπικῶν, ἔπειτα νὰ τὸ κρατῇς ἀπόῤῥητον, ἕως τὴν ὥραν αὐτὴν ὁπόταν δημοσιευθῶσι διὰ τοῦ τύπου· Δὲν θέλω βραδύνειν βέβαια νὰ τὸν καταχερίσω· μόλον τοῦτο εἶναι χρεία καιροῦ διὰ νὰ τὸν μελετήσω νὰ τὸν διορθώσω νὰ τὸν ἐκδώσω χωρὶς σφάλματα τυπογραφικὰ ὅσον εἶναι δυνατόν. Ἂν σὲ ἦτον εὔκολον νὰ μὲ προξενήσῃς ἀπὸ Βενετίας τὴν Ἰταλικὴν μετάφρασιν, δὲν ἦτον ἀνωφελὲς ἴσως· ἐπειδὴ εἶναι παλαιά, πειθανὸν εἶναι ὅτι μεταφράσθη ἀπὸ χειρόγραφον καὶ ἂν εἶναι τόσον ἀκριβὴς ὅσον ἡ μετάφρασις τοῦ Στράβωνος, δυνατὸν εἶναι νὰ μὲ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν διόρθωσιν τινῶν γραφικῶν ἁμαρτημάτων. Αὐτὴ ἐπιγράφεται οὕτως. **Istoria delle cose Ethiopiche d'Eliodoro tradotte dalla lingua Greca nella Toscana, da Leonardo Ghini, in Venezia, appresso Gabriel Giolito de Ferrari 1556,** τὴν πρώτην φορὰν· ἔπειτα

ἐξανατυπώθη εἰς τὰ 1586. τρίτον εἰς τὰ 1623, καὶ τέταρτον (appresso Gerardo et Guisippe Imberd) εἰς τά 1638. Ἂν ἦτο βέβαιον ὅτι δὲν παραλλάσωσι τίποτε αἱ τέσσαρες αὗται ἐκδόσεις, ἀδιάφορον ἦτον ὁποίαν ἤθελες ζητήσειν. ζήτησον ὅμως τὴν τελευταίαν, ἂν ἔχῃς δηλαδὴ τὴν εὐκολίαν. εἰδὲ μὴ, ἀρκοῦμαι, εἰς τὴν τοῦ Ἀμυότου τὴν Γαλλικήν. Εἶναι ὁ αὐτὸς Ἀμύοτος, ὅστις μετέφρασε τὸν Λόγγον (Παπᾶς καὶ αὐτὸς, τὸ νόστιμον, ὡς ὁ Ἡλιόδωρος). Ἄλλος ἕνας, Ἡγούμενος μονῆς, Γάλλος καὶ νόθος Ἐπισκόπου Γάλλου, τὸ μετέφρασε διὰ στίχων. Μὴ λησμονήσῃς νὰ μὲ γράψῃς πόσα ἀντίτυπα θέλεις νὰ γένωσιν, 1000, ἢ 1500. Τὸ βιβλίον ἔχει χρείαν πολλῶν σημειώσεων· ἀλλ' ἐξ ἀτυχίας δὲν ἔχω τὸν καιρὸν· ἐξεύρεις ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸ τὸ μόνον μου ἔργον, καὶ ὅτι δὲν εἶμαι πλασμένος.

« . . . . . . ἀπὸ δρυὸς οὐδ' ἀπὸ πέτρης ».

Θέλω λοιπὸν ἀρκεσθῆν εἰς ὀλίγας τὰς ἀναγκαιοτέρας, καὶ ἓν βραχὺ προοίμιον περὶ τῶν προλαβουσῶν ἐκδόσεων καὶ μεταφράσεων· καὶ ταῦτα ὅλα εἰς τῶν Γραικῶν τὴν γλῶσσαν, δι' αἰτίαν τὴν ὁποίαν ἔξευρε μόνος σου ὡς φρόνιμος, διὰ νὰ μὴ παροξύνωμεν, χωρὶς ὄφελος, τοὺς ἐναντίους· τὸ γένος, φίλε μου, κατεφρονήθη πολὺ, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἄγνοιαν τῆς προγονικῆς του γλώσσης· καὶ ἕως μὲν τώρα ἴσως μὲ δίκαιον· ἀλλ' εἶμαι βέβαιος ὅτι πέντε ἢ ἓξ συγγραφέων ἐκδόσεις χαριέστεραι, καθὼς τὰς ὠνόμαζαν οἱ ἡμετέροι γραμματικοὶ, ἤγουν τοιαῦται, ὁποῖαι, καὶ γραφικὰς ἁμαρτίας νὰ διορθόνωσι μὲ κρίσιν, καὶ ῥήσεις δυσνοήτους νὰ ἐξηγῶσι, πέντε λέγω ἢ ἓξ τοιαῦται ἐκδόσεις εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν εἶναι ἀρκεταὶ νὰ φιμώσωσι τὰ στόματα τούτων· διὰ τί; διότι καὶ μὴ θέλοντες οἱ σοφοί των ἐκδόται, ὅταν λαμβάνωσιν ἀφορμὴν νὰ ἐκδώσωσι τινὰ συγγραφέα, πρέπει νὰ συμβουλεύωνται καὶ τῶν Γραικίσκων (καθὼς ὑβριστικῶς τοὺς ὀνομάζουσι) τὰς ἐκδόσεις. Σὲ τὸ εἶπα, καὶ πάλιν σὲ τὸ λέγω, ἀδύνατον εἶναι

ἀπὸ ἴσης σπουδῆς καὶ ἴσων μέσων (toutes choses egales) οἱ Γραικοὶ νὰ μὴν ἐξεύρωσι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, παρὰ τούτους ἀκριβέστερον. Ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα, καθὼς σὲ εἶπα, πρέπει νὰ ἦναι ἀνεκλάλητα, καὶ νὰ γίνωνται sans affectation et sans faire semblant de rien. δύο φορὰς ἔχει δίκαιον ὅστις προβάλλει τὸ δίκαιόν του ἀπαθῶς καὶ μετριοφρόνως. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ Ἡλιοδώρου.

Βλέπω ὅτι μέλλεις νὰ διατρίψῃς εἰς τὸ Λουγδοῦνον (Lyon) μακρότερον παρὰ ὅ,τι ἐνόμιζες· Ἀγαθῇ τύχῃ! Ἱκανὸς εἶσαι νὰ κρίνῃς ἀπὸ πολλῶν τῶν προσπιπτόντων ὅ,τι σὲ συμφέρει περισσότερον.

Ἔχε πάντοτε κατὰ νοῦν τὸ τοῦ Ἐπιχάρμου,

« Νᾶφε καὶ μέμνα σ' ἀπιστεῖν· ἄρθρα (ἢ ὡς ἄλλοι νεῦ-
» ρα) ταῦτα τῶν φρενῶν ».

Ἡ ἐνθύμησις τοῦ παραγγέλματος τούτου εἶναι μάλιστα ἀναγκαία εἰς τοὺς εὐπροαιρέτους· διότι αὐτοὶ μάλιστα εἶναι ὑποκείμενοι εἰς τὴν εὐπιστίαν.

Κάμνω τέλος ἀσπαζόμενός σε.

24.

18 Δεκεμβρίου. 1802.

Φίλε μου Ἀλέξανδρε ἀσπάζομαί σε. Καταγερῶ σήμερον τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν, χωρὶς νὰ ἐξεύρω πότε μέλλω νὰ τὴν τελειώσω. Ἡ φυσικὴ ἀσθένεια τοῦ σώματός μου κάμνει τὰς πολλάς μου ἀσχολίας πολλαπλασίους ἀφ' ὅ,τι ἀληθῶς εἶναι. Καὶ σὺ μὲ λέγεις, φίλε, νὰ ἀρχήσω τὸν τύπον τοῦ ἰδικοῦ μου μέρους τοῦ Στράβωνος. αὐτὸ καὶ ἂν δὲν ἦτο δύσκολον διὰ τὴν διακοπὴν τῆς συνεχείας τῶν σημειώσεων καὶ ἄλλα τινὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα χωρὶς αὐτοψίας δὲν ἐμπορεῖ τις νὰ καταλάβῃ, γίνεται ἀδύνατον διὰ τὸν καιρὸν τὸν ὁποῖον δαπανῶ εἰς τὴν ἔρευναν καὶ ἀναθεώρησιν τοῦ ἤδη τυπογρα-

φουμένου μέρους. Ἡ μικρὰ ἀσχολία τοῦ Λόγγου ἔλαβε τέλος, καὶ ἀντ' αὐτῆς ἔχω τώρα τὸν Ἀπολλόδωρον τοῦ Κλαυερίου, Ἑλληνιστὶ καὶ Γαλλιστί, μὲ πολλὰς σημειώσεις εἰς δύο τόμους. Πῶς ἦτον δυνατὸν νὰ μὴ τὸν κάμω τὴν χάριν νὰ βλέπω κἂν ἓν δοκίμιον τοῦ τύπου, ὁπόταν, καὶ ἂν αὐτὸς δὲν μὲ τὴν ἐζήτει, ἔπρεπεν ἐγὼ νὰ τὴν προσφέρω. Διὰ τὸν Λόγγον, φίλε μου . . . . . δὲν εἶναι ἄξιος ἀμοιβῆς ὁ κόπος· ἐὰν μὲ δώσῃ ἓν μόνον ἀντίτυπον λαμπρὸν μετὰ τῶν εἰκόνων, θέλω εὐαρεστηθῆν εἰς αὐτό, διὰ μόνην τὴν ἡδονὴν τοῦ νὰ σὲ τὸ πέμψω. . . . . Καιρὸς εἶναι νὰ σὲ διηγηθῶ τώρα, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον ἔκαμεν εἰς τὰς ψυχάς των (ἐξεύρεις ποίους λέγω) ἡ ἀγγελία τῆς πρὸς ἐμὲ ἐπιστολῆς τοῦ Μ. Ἡ τοιαύτη παρατήρησις εἶναι ἀξιόλογος ἐπειδὴ βεβαιοῖ τό, « Ἀνδρὸς χαρακτὴρ ἐκ λόγου γνωρίζεται ». Τὸ ἀνήγγειλα εἰς πρῶτον τὸν σ. . . . . καὶ ἡ ἀπόκρισίς του ἦτον, φίλε, νὰ μὲ ἀναγκαλισθῇ, καὶ νὰ μὲ ἀσπασθῇ μὲ τὰ δάκρυα, δάκρυα ὄχι πλαστά, ἀλλ' ἀληθινά· τόσην ἡδονὴν τὸν ἐπροξένησε τὸ νὰ μάθῃ ὅτι ἐλευθερώθην τέλος πάντων ἀπὸ τῆς ἀδηλότητος τὴν βάσανον, καὶ τὴν ἐπώδυνον τῶν ἀλφίτων φροντίδα. Ἡ κατάνυξις αὕτη, ἥτις μὲ ὅλην της τὴν εἰλικρίνειαν ἦτον καὶ κάμποσον κωμική, μ' ἔδωκεν αἰτίαν νὰ τὸν εἰπῶ ὅτι ἐγὼ ποτὲ δὲν εἶχ' ἀμφιβάλλειν περὶ τῆς φιλίας του. ἀλλ' ὅτι τοῦτο μόνον ἐπεθύμουν παρ' αὐτοῦ, νὰ ἔχῃ ὀλίγον περισσοτέραν πίστιν εἰς ὅσα τὸν λέγω περὶ τοῦ κοινοῦ ἔργου. Καὶ αὐτὸς μὲ ἀπεκρίθη ὅτι καὶ τὴν εἶχε, καὶ θέλει τὴν ἔχειν εἰς τὸ ἑξῆς.

. . . . . .

Ὑπῆγα καὶ πρὸς τὸν ἄλλον· ἀπ' αὐτὸν δὲν ἤλπιζα τὴν αὐτὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς· ἀλλ' ὅμως μήτε τόσον ἄγροικον καὶ τρόπον τινὰ ἄσπλαγχνον ἀπόκρισιν δὲν ἐπρόσμενα. Μὲ εἶπε, φίλε, ὡς τὸ ἤκουσεν « Ἰδοὺ δι' ὅλην σου τὴν ζωήν » Πόσην λύπην καὶ συνοχὴν καρδίας μ' ἐπροξένησεν ἡ τοιαύτη χαμαλίστικη καὶ διττονγουμένη ἀπόκρισις, εἶναι ἀδύ-

νατον νὰ σὲ περιγράψω. Ἡ πρώτη ἔννοια εἶναι, ὅτι ἐπειδὴ εἰς αὐτοὺς δὲν ἐδιωρίσθη μισθὸς, δίκαιον εἶναι νὰ ἐργάζωμαι μόνος· καὶ τούτου δοθέντος, δὲν ἀρκεῖ βέβαια τὸ λειπόμενον τῆς ζωῆς μου διάστημα εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου. Ἡ δευτέρα εἶναι, ὅτι ἐπειδὴ ἡ συνέχεια τοῦ μισθοῦ εἶναι ἀόριστος ὅσον καιρὸν ἀκολουθεῖ τὸ ἔργον, θέλω μακρύνειν τὸν καιρὸν ὅσον δύναμαι, διὰ νὰ ἀπολαμβάνω ἀκόπως τὰ κοινά. . . . . .

Ὅτι ἐγὼ ἀφ' ἑαυτοῦ μου ποτέ τινα δὲν ἐζήτησα τίποτε, περὶ τούτου μήτε εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐχθρούς μου (ἂν ἔχω ἐχθροὺς) εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀμφιβάλλωσιν. Ὡς τόσον, δὶ ὅσα προβλέπω ἤθελα δώσειν πολὺ πρᾶγμα διὰ νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τοιοῦτον κάτεργον· ἀλλὰ τὰ γινόμενα δὲν ἀπογίνονται.

Ἔρρωσο εὐδαιμονῶν!

25.

28, Δικεμβρίου, 1802.

Φίλε μου Ἀλέξανδρε

Ταύτας τὰς ἡμέρας, φίλε, μ' ἔπνιξαν παντὸς εἴδους ἀσχολίαι, καὶ πολλαὶ καὶ μακραὶ ἐπισκέψεις γνωρίμων. Δύο Ἄγγλοι ὅμως ἀπὸ τὸ Oxford ἄνδρες σοφοὶ, μ' ἐπροξένησαν μεγάλην εὐχαρίστησιν· αὐτοὶ μ' ἔφεραν καὶ τὴν Μήδειαν τοῦ Εὐρυπίδου, τὴν ἐκδοθεῖσαν παρὰ τοῦ Porson, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προσμένω καὶ τὴν Ἑκάβην. Εἰς τὴν δευτέραν ἐπίσκεψιν, τὴν ὁποίαν μ' ἔκαμαν ἔτυχεν παρὼν ὁ παρὰ τοῦ θυρωροῦ μου ὀνομαζόμενος Μενέλαος, καὶ μεταξὺ πολλῶν ἄλλων ἐλάλησε καὶ περὶ Βεκαρίου. Ἐφάνη εἰς τοὺς Ἄγγλους πρᾶγμα παράδοξον ὁ Βεκαρίας μεταγλωττισμένος εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τῶν Γραικῶν, ὅθεν ἀναγκάσθην νὰ δώσω δύο δὶ αὐτοὺς, ἕνα διὰ τὸν Porson, καὶ ἕνα διὰ τὸν Banks. Εὐδαιμόνει!

26.

ἐκ Παρισίων, α'. Μαΐου, 1804.

Σὲ γράφω καὶ μὴ δυνάμενος, φοβούμενος μὴν ἡ σιωπή μου

δὲ βάλει εἰς μέριμναν. Ἐπέρασα ἓξ ἡμέρας φρικτὰς, αἱ ὁποῖαι μὲ ἠνάγκασαν νὰ οἰκουρήσω. Ἡ κατάρατος Ἀρθρῖτις ἀνέβη εἰς τὸ στῆθος μου, καὶ ἐζήτει ἐξάπαντος νὰ μὲ πνίξῃ. Τὴν παρεκάλεσα νὰ μὲ ἀφήσῃ κἂν νὰ τελειώσω τὸν Ἡλιόδωρον, διὰ νὰ μὴ ματαιωθῇ ἡ δαπάνη τοῦ Ἀλεξάνδρου (διότι τοῦτο μόνον μὲ ἐλύπει), καὶ αὐτὴ μ' ἔλεγεν ὅτι προφάσεις δὲν θέλουν μοῦ λείψει ποτέ. ἐὰν τώρα μ' εὕρηκεν ἀσχολούμενον εἰς τὸν Ἡλιόδωρον, ἄλλοτε θέλει μ' εὑρεῖν καταγινόμενον εἰς ἄλλο. Τέλος μετὰ πάλην ἰσχυρὰν καὶ ἐπίπονον ἐξέφυγα καὶ πάλιν ἀπὸ τὰς χεῖράς της. Εἶμαι ὅμως ἀκόμη πολλὰ ἀδύνατος ἀπὸ τὸν κλόνον τῆς βηχός. . . . . . .

Ἡ ἀῤῥωστία μου μ' ἐμπόδισε νὰ δώσω τέλος εἰς ὀλίγας σημειώσεις, ὅσας ἔκαμα κατὰ ζήτησίν σου εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ ὑπομνήματος. Τὰς πέμπω λοιπὸν κολοβὰς, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ δὲν ἔχεις τοσαύτην χρείαν ἀπ' αὐτὰς, δυνάμενος μόνος ῥινίζων καὶ μεταρινίζων νὰ τὸ φέρῃς εἰς τελειότητα. Τοῦτο μόνον ἐνθυμοῦ καλὰ ὅτι μὲ λέγεις εἰς τὴν ἐπιστολήν σου: « πῇ μὲν ἑλληνίζω ὑπὲρ τὸ δέον, πῇ δὲ βαρβαρίζω ἐξ ἀνάγ» κης ». Διὰ τοῦτο τὸ ἀναθεματισμένον λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης, πρέπει, φίλε, ὅταν ἑλληνίζῃς νὰ μὴν ἑλληνίζῃς ὑπὲρ τὸ δέον, διὰ νὰ γίνεται τὸ ὅλον σύνταγμα, ὅσον εἶναι δυνατὸν κατάλληλον εἰς τὰ μέρη του, καὶ νὰ μὴν ὁμοιάζῃ τὸν κέντρωνα τοῦ Ἀρλεκίνου. Ὁ ὑπὲρ τὸ δέον Ἑλληνισμὸς ἀντὶ καλλωπισμοῦ κάμνει καταδηλότερον μὲ τὴν παράθεσιν τὸ αἶσχος τῶν ἀπαραιτήτως καὶ ἐξ ἀνάγκης βαρβάρων.

Τὸ μέρος τοῦ ὑπομνήματος τὸ περὶ τῶν μοναχῶν μὲ φαίνεται ὅτι δύναται νὰ μεταφρασθῇ οὕτως.

Ἐκνενευρισμένοι ἀπὸ τὰς σκληραγωγίας, τὰς ὁποίας ἡ θρησκεία δὲν ἐπέβαλε ποτὲ ὡς χρέος, καὶ ἡ ἀλαζονικὴ τῶν Ἡγουμένων αὐστηρότης ἔκαμεν ἔτι βαρυτέρας, ἴσχυσαν μὲ ὅλον τοῦτο οἱ μοναχοὶ νὰ ἑνωθῶσιν εἰς κοινὰς συνελεύσεις, διὰ νὰ ἐπιστρέψωσι καὶ πάλιν τοὺς Ἡγουμένους των εἰς τὴν ἀκριβῆ τήρησιν τοῦ τυπικοῦ.

8*

Instinct εἶναι ὁρμὴ ἔμφυτος, ἡ αὐτόματος, ἐμπορεῖς νὰ εἰπῇς καὶ φυσικὴ κλίσις. Τὸ Ῥέπω ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸ Κλίνω· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὰ δύο εἶναι Ἑλληνικὰ, μὲ φαίνεται ὅτι ἡ Κλίσις καὶ τὸ Κλίνω πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν προτίμησιν, διὰ τὸ σαφέστερον.

Μέχρι τῆς πολιτικῆς μεταβολῆς τῆς Γαλλίας, οἱ Γραικοὶ ἀπὸ κλίσιν αὐτόματον, τῆς ὁποίας εὔκολα δύναταί τις νὰ ἐξηγήσῃ τὴν αἰτίαν, ἐπροτίμουν παρὰ τ' ἄλλα ἔθνη, κ. τ. λ.

Arbitraire εἶναι αὐτογνώμων. Mousse, ἂς ἦναι ὑπηρέτης ἐπειδὴ καὶ αὐτὸ τὸ ὑπηρέτης τὴν ἀρχὴν ἦτο ναυτικὴ λέξις (ἀπὸ τὸ ἐρέσσω .)

Caricature, δὲν εἶναι Μορμολύκειον· ἀλλὰ τί εἶναι; ἐδῶ πλέον, φίλε, χρειάζεται ἀποκότησις καὶ ἀδιεντροπία. Carico (ὅθεν τὸ Caicare) κατὰ λέξιν θέλει νὰ εἰπῇ Φόρτος, ἢ Γόμος (παρὰ τὸ Γέμω). ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὸ Φόρτος εὑρίσκεται εἰς τὸν Ἀριστοφάνην εἰς τόπον (Εἰρήν. 748), ὅπου ἐξ ἀνάγκης, δὲν ἐμπορεῖ νὰ μεταφρασθῇ παρὰ διὰ τοῦ Caricature. Ὁ νοστιμότατος αὐτὸς ποιητὴς κατηγορεῖ τοὺς πρὸ αὐτοῦ κωμικοὺς, ὅτι ἐγέμισαν καὶ ἐφόρτωσαν τὴν Κωμῳδίαν μὲ πολλὰ βωμολοχεύματα καὶ ἀγεννῆ σκώμματα, τὰ ὁποῖα αὐτὸς ἀποσκορακίσας, ἔδειξε πρῶτος εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὴν ἀληθῆ φύσιν τῆς Κωμῳδίας.

Τοιαῦτ' ἀφελὼν κακὰ, καὶ ΦΟΡΤΟΝ, καὶ βωμολοχεύματ' ἀγεννῆ,
Ἐποίησε τέχνην μεγάλην κ. τ. λ.

Ὁ αὐτὸς Ἀριστοφάνης παράγει τὸν Πλοῦτον, ὅστις ἐμποδίζει τὴν γυναῖκα τοῦ Χρεμύλου νὰ τοῦ χύσῃ κατὰ κεφαλῆς τὰ καταχύσματα, ἤγουν τὰ βαρβαροτουρκιστὶ λεγόμενα γεμίσια, λέγων ὅτι τὰ τοιαῦτα ἐπὶ σκηνῆς εἶναι ἀληθὴς Caricature, ἀληθὴς farce (Πλούτ. 796).

Ἔπειτα καὶ τὸν ΦΟΡΤΟΝ ἐκφύγοιμεν ἄν·
Οὐ γὰρ πρεπῶδές ἐστι τῷ διδασκάλῳ,
Ἰσχάδια καὶ τρωγάλια τοῖς θεωμένοις
Προβαλόντ' ἐπὶ τούτοισιν ἐπαναγκάζειν γελᾷν.

Τέλος, ὁ αὐτὸς Ἀριστοφάνης (Σφ. 6), λέγει,

Κωμῳδίας δὲ φορτικῆς σοφώτερον,

Φορτικὴν Κωμῳδιαν ἐννοῶν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι farce. τὸ ὁποῖον κυρίως σημαίνει παραγέμισμα (des pigeons farci, περιστέρια παραγεμισμένα). Η ἀναλογία εἶναι φανερά· ὅ,τι εἶναι εἰς τὴν ζωγραφίαν ἡ Caricature, εἶναι εἰς τὸ Θέατρον ἡ Farce ἤγουν ἡ παρὰ τὸ πρέπον γεμισμένη καὶ φορτικὴ κωμῳδία· καὶ ἐπειδὴ, ἂν εἴχαμεν νὰ ἐξηγήσωμεν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τὸ Farce, δὲν ἔπρεπε νὰ εἴπωμεν παρὰ φορτικὴν κωμῳδίαν (ἐπειδὴ ἡ λέξις εὑρίσκεται εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν), διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν μὲ φαίνεται, ὅτι πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ Caricature διὰ τοῦ Φορτικη Ζωγραφία.

Ménagement εἶναι ἴσως τῶν χυδαίων τὸ Ντήρησις, ἤγουν Ἐντήρησις, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι κακὴ λέξις. Τὸ Heureusement κάλλιον ἐξηγεῖται μὲ τὸ Ἐξ εὐτυχίας, τὸ ὁποῖον εἶναι τόσον Ἑλληνικὸν, ὅσον καὶ τὸ ἀγαθῇ τύχῃ, πολὺ σαφέστερον ὅμως, δι᾽ ἐκείνους ὅσοι δὲν ἐξεύρουσι διὰ κακὴν τύχην (malheureusement), ἢ ἐξ ἀτυχίας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Ἀναφορὰ, Ὑπόμνημα.

Δημοσία διακήρυξις . . . αὐτὸ καθαυτὸ τὸ Διακήρυξις περιέχει τὴν ἔννοιαν τοῦ δημοσία (καθὼς τὸ κοινὸν Διαλάλημα) ἐν δυνάμει τῆς Διὰ προθέσεως. τὸ Solemnele εἶναι κυρίως Πάνδημος· εἶναι λοιπὸν ἡ φράσις ὅλη Πάνδημος ἀγγελία· ἀλλὰ τοῦτο ἴσως δὲν ἀρέσκει ὅλους· ἤθελα παρακινδυνεύσειν ἐγὼ νὰ τὸ ἐκφράσω διὰ μιᾶς λέξεως τῆς εἰς ὅλους γνωστῆς Διαλάλημα (ἢ διαλάλησις), ἀλλ᾽ ὄχι διὰ τοῦτο βαρβάρου.

Εἶναι ὑπόσχεσις. . . . . γίνεται ὑπόσχεσις (devient), μεταβάλλεται εἰς ὑπόσχεσιν

καὶ συντείνει ἵνα . . . . Importe. ἂν ἐμετάφραζες ἑλληνιστὶ ἔπρεπε νὰ εἰπῇς ἐξάπαντος Διαφέρει. Ἀλλ' ἡ σημασία αὕτη ἐξ ἀτυχίας δὲν εἶναι γνωστὴ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν· ἴσως ἦτον καλὸν νὰ εἰπῇς καὶ δὲν εἶναι πρᾶγμα ἀδιάφορον· ἂν θέλῃς τὸ Συντείνει, διὰ τί ὄχι τὸ συμφέρει; τὸ ὁποῖον κἂν εἶναι ἐξάδελφος τοῦ Διαφέρει· τὸ Ἵνα ἀφίνω εἰς τὴν ἐξουσίαν σου, διότι δὲν εἶμαι νομοθέτης τῆς γλώσσης· προκρίνω ὅμως τὸ Νὰ, καὶ τόσον περισσότερον, ὅσον αὐτὰ εἶναι μόρια, τῶν ὁποίων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ ἀρχὴ καὶ γένεσις εἶναι ἄδηλος, καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις ὁ σχηματισμὸς ἀνέλεγκτος, ἢ δυσεξέλεγκτος· εἶναι ἀληθινὰ ἀποθραύσματα τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ λόγου· τοιαύτας ἀνωμαλίας σχηματισμοῦ εὑρίσκομεν ἀναριθμήτους εἰς τοὺς παλαιούς· τὸ ἐπίῤῥημα Παντάπασι, καθ' ὑπόθεσιν εἶναι φανερὰ δύο κολλημένα ὀνόματα Πάντα πᾶσι, ἐλλειπτικῶς ἀντὶ τοῦ Κατὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι, en tout et par tout· ἀλλὰ τίς ἤθελε συλλογισθῆν ἢ πιστεύσειν ὅτι καὶ ὁ σύνδεσμος Ἔμπας (Ἰωνικῶς Ἔμπης) ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸ Ἐν πᾶσι· καὶ μόλον τοῦτο εἶναι ἀποδεδειγμένον· ἂν αὐτοὶ ἔκαμαν ἀποκοπὴν εἰς τὸ Ἐν πᾶσι κάμνομεν καὶ ἡμεῖς ἀφαίρεσιν εἰς τὸ Ἵνα.

Θαῤῥούντως τὴν ἔγραψα. Θαῤῥούντως τὴν ἔλαβα (τὴν ὑπόσχεσιν) τὴν ἔκαμα ἢ καὶ τὴν ὑπεσχέθην (κατὰ τὸ ζῶ ζωὴν) Ἴσως ἦτον ὀρθώτερον; δὲν ἐδίςασα (je n'ai point hésité) νὰ τὴν λάβω.

Ὅλοι ἠσθάνθημεν . . . : Ἠσθάνθημεν ὅλοι· ὄχι μόνον διὰ τὸ εὐσημότερον εἰς τὴν ἀκοὴν (τὴν ἰδι-

κήν μου τοὐλάχιστον) ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ ἀποσυνειθίσωμεν κατὰ μικρὸν τὴν ἕξιν (τὴν ὁποίαν μᾶς προσέτριψεν ἡ ἐπιμιξία τῶν νῦν ἐθνῶν) νὰ βάλλωμεν πάντοτε τὴν ὀνομαστικὴν πρὸ τοῦ ῥήματος.

Τῶν ὁποίων μᾶς ἔκαμαν ἀποκλήρους } ἀπὸ τὰ ὁποῖα μᾶς ἐξεκλήρισαν τρόπον τινὰ αἱ μακραί καὶ ἀλλεπάλληλοι δυστυχίαι.

Ἀρχόμεθα λοιπόν. . . . . ἡ περίοδος αὕτη πρέπει νὰ συνδεθῇ μὲ τὴν πρὸ αὐτῆς, ὡς αἰτιατὸν μετὰ τοῦ αἰτίου καὶ διὰ τοῦτο ἠρχήσαμεν· ἂν ἐξάπαντος θέλῃς τὸ Ἀρχόμεθα, ὑπομονή· ἀλλὰ τὸ ἀκόλουθον Ἄρξασθαι (ἀγκαλὰ ἐπακολούθημα ἀναγκαῖον τοῦ Ἄρχομαι) εἶναι πλέον παράξενον εἰς τὸν ἰδιώτην λαόν. τὸ Ἠρχήσαμεν καὶ τὸ Ἠρχινήσαμεν δὲν εἶναι Ἑλληνικά, θέλεις εἰπεῖν· τὸ δὲν εἶναι Ἑλληνικὰ ἔχει διπλῆν τὴν ἔννοιαν· ἂν ἐννοῇς ὅτι δὲν τὰ μετεχειρίσθησαν οἱ σωζόμενοι Ἑλληνικοὶ συγγραφεῖς, εἶναι ἀληθέστατον· ἂν λέγῃς ὅτι ἦσαν παντάπασιν ἄγνωστα εἰς τοὺς Ἕλληνας, μὲ φαίνεται ὅτι τὸ ἐναντίον εἶναι πολὺ πιθανώτερον· τὸ παρὰ πᾶσι τετριμμένον Ἄγω, ὁ Ἡρόδοτος μόνος τὸ ἐσχημάτισεν Ἀγέω, Καὶ ὁ Ἡρόδοτος πολλάκις μετὰ τοῦ Ὁμήρου Ἀγινέω. Καθὼς ἀπὸ τὸ Ἄγω ἔῤῥευσαν δύο νέοι σχηματισμοὶ Ἄγω καὶ Ἀγινέω, χωρὶς καμμίαν μεταβολὴν τῆς σημασίας, ὡσαύτως ἀπὸ τὸ Ἄρχω, Ἀρχέω (ἤρχησα) Ἀρχινέω (ἠρχίνησα). Ἔχομεν καὶ τετάρτην Ἀρχίζω (καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς πολλὰ

τῶν εἰς έω σχηματίζονται εἰς ιζω, καὶ ἀνάπαλιν). Ὁ Ἡρόδοτος λέγει τειχέειν ἀντὶ τοῦ τειχίζειν, καὶ σακκέειν, ἀντὶ τοῦ σακκίζειν (τὸ ἐν τῇ συνηθείᾳ σακκελίζω) καὶ πέμπτην Ἀρχινίζω, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ Ἀρχινέω. Ὁ λόγος μου δὲν ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὸ νὰ κλείσω τὴν εἴσοδον εἰς τὸ Ἄρχομαι, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ σὲ κοινωνήσω φιλικῶς τὸ περὶ τῆς γλώσσης σύστημά μου.

Πέμπω εἰς τοὺς κόρακας τὸν χυδαϊσμὸν ἐκείνων, ὅσοι χωρὶς πολυχρόνιον μελέτην, καὶ συνεχῆ παραλληλισμὸν μετὰ τῆς παλαιᾶς ἐπιβάλλωνται νὰ Φκιάσωσι τὴν νέαν. ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος πάλιν δὲν μὲ φαίνεται καλὸν μὲ πρόφασιν Ἑλληνίσεως νὰ τὴν γυμνώσωμεν ἀπὸ λέξεις ἀναλογικὰς, τὰς ὁποίας ἐνδεχόμενον εἶναι νὰ ἐπρόφερε καὶ τὸ στόμα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ξενοφῶντος. Σὲ εἶπα, ἂν δὲν ἐλησμόνησα, ὅτι τὸ Μάκρος μίαν καὶ μόνην φορὰν εὑρίσκεται εἰς μόνον τὸν Ἀριστοφάνην. ἂν δὲν ἐσώζετο λοιπὸν ὁ Ἀριστοφάνης, ἡ λέξις αὕτη ἔπρεπε νὰ ἐξορισθῇ ὡς βάρβαρος· καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἔχει συνήγορον τὴν ἀναλογίαν, ἐπειδὴ σώζεται τὸ μακρύνω.

Παχύνω Πλατύνω Εὐρύνω Βαθύνω Μηκύνω, Μακρύνω, καθὼς Πάχος Πλάτος Εὖρος Βάθος Μῆκος, οὕτω καὶ Μάκρος.

Διὰ τὴν νέαν Γραικίαν . . διὰ τὴν νέαν Ἑλλάδα· καὶ τοῦτο διότι οἱ μὲν Ἕλληνες ὠνομάσθησαν τὸ πάλαι Γραικοὶ, ἀλλ' ὄχι ποτὲ ὁ τόπος των Γραικία.

Ὅσον συνάπτει. . . . . . ὁ Ἀναγνώστης σου (τὸν ἰδιώτην λέγω) μόλις νοεῖ τί θέλει νὰ εἰπῇ ἡ ἐπ' ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ διακόνου λεγομένη συναπτὴ, μ' ὅλον ὅ,τι τὴν ἀκούει καθ' ἡμέραν. Εἰς τὸ συνάπτω ῥῆμα ἄλλην ἔννοιαν δὲν προσκολλᾷ παρὰ τὴν γνωστὴν εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα, συνάπτει τὴν

'Οκτώηχον τὸ ψαλτήριον κ.τ.λ. Ἴσως οὕτως « καὶ τὸ μέρος τῆς Εὐρώπης, ὅσων (πρὸς τὸ νοούμενον » τὸ ὅσων) ἡ σοφία συνοδεύεται μὲ » φιλανθρωπίαν, παρατηροῦντες ἡ» μᾶς ἀπὸ τοῦ νῦν, δὲν θέλουν λεί» ψειν νὰ μᾶς ἐγκαρδιώσωσι μὲ τοὺς » κρότους των ». ἢ δὲν θέλλουν λείψειν νὰ μᾶς παρατηρῶσιν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ νὰ μᾶς κ. τ. λ. διότι τέλος πάντων τίς σ' ἀναγκάζει νὰ ἑρμηνεύῃς πάντοτε κατὰ λέξιν;

Οὐαὶ ἡμῖν κ. τ. λ. . . . 'Αλλ' οὐαὶ εἰς ἡμᾶς, ἂν ὀπισθοποδίσωμεν. Δὲν καταλαμβάνει τὸ Παλινδρομῶ ὅστις δὲν ἔμαθε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· μόλις ἤθελεν εὑρεθῇ εἷς ἀπὸ δέκα χιλιάδας ἰδιώτας ὅστις δὲν καταλαμβάνει τὸ ὀπισθοποδῶ.

Ἱκανὰ εἶναι τὰ ὀλίγα τοῦτα εἰς νύξιν. « Δίδου σοφῷ ἀφορμὴν, καὶ σοφώτερος ἔσται ». Τοῦτο ἔχε πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν: ὁσάκις μεταχειρίζεσαι λέξιν ἀκόμη ἀσυνήθη (καὶ εἶναι πολλάκις διὰ τὴν πτωχείαν μας ἀνάγκη τοῦ δανείζεσθαι) μὴ τὴν θεωρῇς μεμονωμένην (isolée), ἀλλὰ παρίστανέ την εἰς τὸν νοῦν σου μὲ ὅλους της τοὺς σχηματισμοὺς, καὶ ἂν εἰσέρχωνται ὅλοι, ἢ κἂν οἱ περισσότεροι, χωρὶς σπαραγμὸν καὶ σφαδασμὸν εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ἀκοὰς, μεταχειρίζου την· ἀλλέως ζήτει ἄλλην συνώνυμον. Ἐξ εὐτυχίας ὁ δανειστὴς εἶναι ὑπέρπλουτος. παραδείγματος χάριν, ἂν ἦναι ὄνομα τὸ νέον εἰσαγόμενον, τὰς πτώσεις του ὅλας καὶ τὰ γένη του· ἂν ἦναι ῥῆμα, τοὺς χρόνους του καὶ τὰς ἐγκλίσεις του. ἀλλέως πίπτεις εἰς Λαβύρινθον, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν εὑρίσκεις πλέον κλωστῆρα διὰ νὰ κάμῃς τὴν γραμματικήν σου. Τὸ σύνταγμά σου ὅ,τι καὶ

ἂν ἦναι θεώρει το ὁλικῶς, καὶ μὲ τὸν λογισμὸν, ἐὰν ἀπ' αὐτὸ δύναται ὁ ἀναγινώσκων νὰ μορφώσῃ μίαν γραμματικὴν, ὄχι χωρὶς ἀνωμαλίας, ἀλλὰ μ' ὅσον δυνατὸν ὀλίγας.

Ἄρχομαι λέγεις· καὶ δὲν εἶναι δεινὸν εἰς τὴν ἀκοήν· ἀλλ' ὅταν ἡ χρεία τὸ καλέσῃ δύνασαι νὰ εἰπῇς καὶ Ἠρχόμην, καὶ Ἠρξάμην, καὶ θέλω ἄρξασθαι; ἂν ὅλα ταῦτα δύνασαι νὰ τὰ μεταχειρισθῇς χωρὶς βίαν, καλῶς· ἐὰν ὄχι, ζήτει ἄλλα, τῶν ὁποίων ὅλη ἡ συζυγία νὰ ἦναι ὁμαλὴ καὶ πλέον εὐπαράδεκτος εἰς τὴν ἀκοήν. Πρόσεχε, φίλε μου, καὶ τοῦτο· ποτέ σου λέξιν μὴ καταδικάζῃς πρὸ τοῦ νὰ βεβαιωθῇς ὅτι δὲν εὑρίσκεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἢ αὐτὴ, ἢ ἡ συγγενὴς καὶ σύστοιχος ἢ κἂν ἡ ἀνάλογός της. Ὀλίγος καιρὸς εἶναι ἀφ' οὗ ἔμαθον ὅτι τὸ Αὐτίον εἶναι Ἑλληνικὸν, καὶ μάλιστα ἀναλογώτερον παρὰ τὸ Ὠτίον. τοῦτο εἶναι ὑποκοριστικὸν τοῦ Οὖς, ὠτὸς, (τοῦ ὁποίου ἡ ἀνωμαλία εἶναι πρόδηλος, ἐπειδὴ δὲν ὁμοιάζει ἡ γενικὴ μὲ τὴν ὀνομαστικήν). τὸ δὲ Αὐτίον εἶναι ἀπὸ τὸ Αὖς, Αὐτὸς, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν Κρητῶν καὶ τῶν Λακώνων ἐσήμαινε τὸ λεγόμενον εἰς ἡμᾶς αὐτίον, καθὼς φαίνεται εἰς τὸν Ἡσύχιον.

Μικρὰ προσθήκη.

Πολιτικὴ κατάστασις σημαίνει τὸ σύνταγμα τῆς πολιτείας (le gouvernement, la Constitution)· ἡμεῖς δὲν ἔχομεν καμμίαν, ἀλλὰ ζῶμεν ὑποκάτω εἰς τὴν τουρκικὴν τυραννικὴν κατάστασιν, περὶ τῆς ὁποίας δὲν λαλεῖ εἰ μὴ ἐν παρόδῳ τὸ Ὑπόμνημα. Τὸ Civilisation λέξιν παραστατικὴν δὲν ἔχομεν ἀκόμη. Ὁ Στράβων τὴν ὀνομάζει σχεδὸν πάντοτε Ἡμέρωσιν, ἐπειδὴ τοῦτο ἀληθῶς εἶναι ἡ Civilisation· ἀλλὰ τίς θέλει ὑποφέρει τὸ ἡμέρωσις περὶ ἡμῶν; ὄχι μόνον διὰ τὴν ἐθνικὴν φιλαυτίαν, ἀλλὰ καὶ διότι μήτ' εἶναι κατὰ πάντα ἀληθές. χρειάζεται λοιπὸν ἐνταῦθα περίφρασις, ἢ ὀνομαθεσία, ἤγουν νὰ βαπτίσωμεν τὸ νεογέννητον τοῦτο πρᾶγμα διὰ τοὺς Γραικούς· ἀλλ' ἡ ὀνομαθεσία ἔχει καὶ αὐτὴ τοὺς κανόνας της· ἕνας

εἶναι, τὸ νὰ μὴ βαπτίζωμεν μὲ νέα ὀνόματα, ἂν δὲν εἴμεθα πρῶτον βέβαιοι ὅτι δὲν εἶναι βαπτισμένον τὸ πρᾶγμα μὲ λέξιν Ἑλληνικὴν, διὰ νὰ μὴ πέσωμεν εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν Ἀναβαπτιςῶν. Δεύτερος, ὄχι ὀλιγώτερον ἀξιόλογος, νὰ προσέχωμεν μήπως τὸ ἐπιτιθέμενον ὄνομα εἶναι ἤδη ὄνομα ἄλλου πράγματος, ἢ μήπως λάβωμεν εἰς τὸ μετέπειτα χρείαν τούτου τοῦ ὀνόματος διὰ νὰ βαπτίσωμεν ἁρμοδιωτέρως καὶ σημαντικωτέρως ἄλλο πρᾶγμα· διότι ὁβαπτισμὸς τῶν πραγμάτων δὲν εἶναι καθὼς ὁ βαπτισμὸς τῶν προσώπων. Ἀδιάφορον εἶναι νὰ φέρωσι χιλιάδες ἀνθρώπων τὸ ὄνομα τοῦ Βασιλείου ἢ τοῦ Γεωργίου. καὶ ἡ διάκρισις εὔκολα γίνεται μὲ τὴν βοήθειαν τῶν πατρωνυμικῶν ἢ τῶν παρονομίων· ἀλλ' εἰς τὴν ὀνοματοθεσίαν τῶν πραγμάτων ὅστις θέλει ν' ἀποφύγῃ τὴν σύγχυσιν πρέπει νὰ φεύγῃ ὅσα τὴν προξενοῦσιν. Συμπεραίνω, φίλε, ὅτι εἰς ὅλας τὰς γλώσσας (καὶ ποία εἶναι χωρὶς τοιαύτας συγχύσεις); τὰ ὁμώνυμα, τουλάχιστον μέγα μέρος ἀπ' αὐτὰ, ἐγεννήθησαν ἀπὸ κακοβαπτισμοὺς, καὶ τὰ συνώνυμα ἀπὸ ἀναβαπτισμούς. Ἐπιστρέφω εἰς τὸ προκείμενον. ἂν ἤμην ἐγὼ ὁ μεταφραστὴς ἤθελα παρακινδυνεύσειν νὰ ὀνομάσω Πολιτισμὸν τὴν Civilisation. ἡ λέξις δὲν εὑρίσκεται παρὰ μίαν φορὰν εἰς μόνον τὸν Διογένην τὸν Λαέρτιον (ἤγουν εἰς συγγραφέα ὄχι ἀπὸ τοὺς ἀρίστους, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸν εὑρίσκεται καὶ τὸ χαιρετίζω καὶ ἄλλα) καὶ κατ' ἐμὴν γνώμην, κακοβαπτίστως. Τὸ μεταχειρίζεται εἰς τοῦ Ἀρκεσιλάου τὸν βίον, περὶ τοῦ ὁποίου λέγει, « Τὸ πᾶν δὴ διέτριβεν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὸν πολιτισμὸν ἐκτοπίζων· καί ποτε καὶ δὴ καὶ Ἀθήνησιν ἐν » τῷ Πειραιεῖ πρὸς τὰς θέσεις λέγων ἐχρόνισεν, οἰκείως ἔχων » πρὸς Ἱεροκλέα· ἐφ' ᾧ καὶ πρός τινων διεβάλλετο » Τοῦτα εἶναι ὀλίγον αἰνιγματώδη· τῶν Εὐρωπαίων τὰ λεξικὰ ὁμοθυμαδὸν ἐξηγοῦσι τὸν πολιτισμὸν ἐκτοπίζων τὸ πολιτεύεσθαι φεύγων, ἤγουν ἀπὸ τὰ πολιτικὰ μακρυνόμενος, εἰς τὰ ὁποῖα ὡς πολίτης εἶχε καὶ αὐτὸς τὸ δικαίωμα νὰ ἀνακατώνεται ἂν

ὄχι ἄλλο, νὰ ὑπάγῃ κἂν εἰς τὰς Ἐκκλησίας· τὰ ἡμέτερα λεξικὰ δὲν λέγουν τίποτε πλὴν τοῦ Σουΐδα, ὅστις ἀναφέρει μόνην τὴν ῥῆσιν χωρὶς καμμίαν ἐξήγησιν, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ εἰπῇ ὅτι μήτ' αὐτὸς δὲν τὴν κατέλαβεν· ἂν ὁ Λαέρτιος ἐνόει τὸ ἐξηγούμενον ἀπὸ τούτους, δὲν ἔπρεπε νὰ εἰπῇ ἁρμοδιώτερον τὸν πολιτευμὸν (ἀπὸ τὸ πολιτεύομαι) ἢ μᾶλλον τοῦ Πολιτευμοῦ ἐκτοπίζων; Ἔπειτα πῶς συμβιβάζεται τοῦτο μὲ τὸ ἀνωτέρω εἰρημένον τοῦ Διογένους, ὅτι ἐπέμφθη καὶ εἰς πρεσβείαν ὁ Ἀρκεσίλαος ποτὲ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Ἀλλὰ τοῦτο ἤθελεν εἰπ εἶν τις ἔγεινεν ἅπαξ καὶ δίς εἶτα πρὸς τὸ γῆρας ἠθέλησε νὰ ἀποφύγῃ τὰς πολιτικὰς πράξεις. Ἴσως τὸ μετεχειρίσθη ἀντὶ τοῦ τὴν ἐν τῇ πόλει διατριβήν. τοῦτο γίνεται πιθανὸν ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν, ἥτις ἦτον ἔξω τῆς πόλεως· ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τὸ ἑπόμενον, « ἐφ' ᾧ καὶ πρός τινων διεβάλλετο » διότι ὁ Πειραιεὺς ἐλέγετο μέρος τῆς πόλεως, μὲ τὴν ὁποίαν ἦτον ἑνωμένος διὰ τῶν μακρῶν τειχῶν. Ὅπως ἂν ἦναι τὸ πρᾶγμα, δὲν μὲ φαίνεται ἄτοπον νὰ βαπτίσωμεν τὴν Civilisation πολιτισμόν.

Καθὼς ἀπὸ τὸ Ηὔληται (τρίτον πρόσωπον παθ' παρακειμένου) γίνεται Αὐλητρίς, οὕτω καὶ ἀπὸ τὸ Βέβοται, Βοτρίς, ἡ βόσκουσα καὶ νεμομένη τὰ ἱμάτια· τὸ ῥηματικὸν αὐτὸ δὲν εὑρίσκεται εἰς τοὺς σωζομένους συγγραφεῖς, καὶ ἑπομένως εἰς τὰ λεξικά: εὑρίσκονται ὅμως τὰ ἀδέλφιά του Βόσις (ἡ βρῶσις) Βοτὴρ (ὁ βοσκὸς) Βοτὰ (τὰ βοσκήματα)· χάρις λοιπὸν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, ἥτις μᾶς ἐφύλαξε καὶ ταύτην τὴν λέξιν, καθὼς καὶ μυρίας ἄλλας.

Περὶ τοῦ Να, φίλε, δὲν εἶναι οὐδεμία διαφορὰ (τουλάχιστόν κατ' ἐμὴν κρίσιν) μεταξὺ τοῦ Ἄδεται νὰ ἦλθαν οἱ ἐχθροί, καὶ τοῦ Ἄδεται ὅτι ἦλθαν οἱ ἐχθροί, παρ' ἐκείνη τὴν ὁποίαν βάλλει ὁ Θεόδωρος, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλά, μεταξὺ τοῦ « Φασὶν ἐληλυθέναι τοὺς περὶ τὸν βασιλέα » καὶ τοῦ Φασὶν ὅτι ἐληλύ- » θασιν οἱ περὶ τὸν βασιλέα » τὸ πρῶτον τὸ δι' ἀπαρεμφάτου

ὀνομάζει Ἐντονώτερον, καὶ τὸ δεύτερον τὸ διὰ τοῦ Ὁριστικοῦ, Ὑπτιώτερον· καὶ μὲ τὰς δύο γραικικάς σου φράσεις ἄλλο δὲν ἐξηγεῖς παρὰ τὸ λεγόμενον εἰδικὸν, ἢ ἀφηγηματικὸν ἀπαρέμφατον τῶν Παλαιῶν, Ἄδεται ἐληλυθέναι τοὺς ἐχθρούς. Τοῦτο τὸ εἰδικὸν ἀπαρέμφατον τὴν σήμερον ἐξηγοῦμεν πολλάκις διὰ τοῦ Ὅτι, καὶ τὰς περισσοτέρας φορὰς διὰ τοῦ Να. τὸ δὲ ἀληθῶς τελικὸν ἀπαρέφατον, ἤγουν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἀναλυθῇ εἰς τὴν ὑποτακτικὴν ἔγκλισιν, προηγούμενον ἔχουσαν τὸ Ἵνα, ἐκφράζομεν καμμίαν φορὰν μὲ μόνον τὸ Να, καὶ τὰς περισσοτέρας μὲ τὸ Διὰ νά. Καὶ σημείωσε, φίλε, ὅτι αὕτη ἡ κατάχρησις τοῦ Νὰ εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν εἰδικοῦ ἀπαρέμφατου, κάμνουσα φυσικὰ ἀμφίβολον τὴν τελικὴν σημασίαν τοῦ Νὰ (ἤγουν τοῦ Ἵνα), ἠνάγκασε τὸν ἰδιώτην λαὸν, ἤγουν ὅλους τοὺς Γραικοὺς (comme par un instinct) νὰ προσθέσωσι τὴν Διὰ (τέλος σημαίνουσαν καὶ αὐτὴν). διὰ νὰ ἐνδυναμώσωσι τρόπον τινὰ τὸ νὰ, καὶ νὰ τοῦ ἀφαιρέσωσι πᾶσαν ἀμφιβολίαν. Εἶναι καὶ ἄλλα πολλὰ παρατηρήσεως ἄξια περὶ τούτου, τὰ ὁποῖα καὶ μόνος σου δύνασαι νὰ τὰ κρίνῃς, καὶ καιρὸν δὲν ἔχω νὰ γράφω. Τοῦτο μόνον ἐνθυμοῦ ὅτι τὸ Νὰ δὲν ἐκφράζει μόνον τὸ ἀπαρέμφατον τῶν παλαιῶν, ἀλλὰ πολλάκις καὶ τὴν ὑποτακτικὴν Ἔγκλισιν talequale. οἷον, « Τοῦτο σὲ γράφω, νὰ μὴν εἰπῇς ἔπειτα ὅτι ἠμέλησα, κ. τ. λ. »

Μάθε νὰ γράφῃς, νὰ μὴν ἔχῃς χρείαν ἀπὸ γραμματικὸν, τὸ πρῶτον νὰ ἐκφράζει τὸ ἀπαρέμφατον, τὸ δεύτερον τὴν ὑποτακτικὴν ἔγκλισιν.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι· κοινά· ἔχει δὲ χρήσεις ἄλλας εἰδικωτέρας τὸ πολυπαθὲς τοῦτο Νά. Λαμβάνεται ἐλλειπτικῶς συνυπακουομένου τοῦ πρέπει· εἰπέ με τί νὰ κάμω; (τί με δεῖ ποιεῖν, ἢ τί ποιητέον).

Παριστάνει πολλάκις τὴν μετοχὴν τῶν παλαιῶν: « θέλεις » τὸν ἰδεῖ νὰ τρέχῃ » (ὄψει αὐτὸν τρέχοντα). χαίρω νὰ σὲ βλέπω ὑγιῆ » (χαίρω σε βλέπων ὑγιῆ).

Λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ ἀοριστολογικοῦ "Αν « ἕως νὰ ἔλθῃ » (ἕως ἂν ἔλθῃ).

Ἐλλειπτικὸν τοῦ δύναμαι, « Πῶς νὰ σ' ἀποχωρισθῶ ! »

Προσκολλᾶται ἀναγκαίως, ὡς εὐκτικὸν, ἢ κἂν διασαφητικὸν εὐχῆς, εἰς τὰ εὐκτικὰ μόρια, Εἴθε νὰ, ἢ Ἄμποτε νὰ ἔλθῃς.

Παρεκτὸς ἂν εἰπῶμεν ὅτι εἶναι καὶ ἐδῶ ἔλλειψις τοῦ Εἴη, ἢ γένοιτο! καὶ τὸ νὰ τότε μένει ἀπαρεμφατικὸν. καὶ τοῦτο μὲ φαίνεται ὀρθώτερον· διότι εὑρίσκω τοιαύτην ἔλλειψιν εἰς τὸν Ἀριστοφάνην (Αχαρν. 816) ὅπου ὁ Μεγαρεὺς ἀφ' οὗ ἐπώλησε, στενοχωρούμενος ἀπὸ τὴν πεῖναν, τὰ δύο του κοράσια, λέγει.

Ἑρμᾶ 'μπολαῖε, τὰν γυναῖκα τὰν ἐμὰν
Οὕτω μ' ἀποδόσθαι, τάν τ' ἐμαυτῷ ματέρα.

« Ὦ ἑρμῆ, ἐπιστάτα τῆς πραγματείας, ἄμποτε νὰ πωλήσω οὕτω τὴν γυναῖκά μου καὶ τὴν μητέρα μου» Τοιαῦτα φαίνεται νὰ ἦναι τὸ νὰ ζήσῃς! νὰ χαρῇς τὴν ζωήν σου, τὰ παιδία σου κ. τ. λ. νὰ δώσῃ ὁ θεός! ὁ θεὸς νὰ τὸν εὕρῃ καὶ νὰ τὸν κρίνῃ

Ἀντὶ τοῦ 'Εὰν. « νὰ τὸ ἔκαμνε κανένας τρελὸς, δὲν ἤθελε μὲ φανῇ παράδοξον »

9 Ὀκτωβρίου, 1804.

Φίλε μου Ἀλέξανδρε.

Ὁ νέος ἀκολουθεῖ νὰ ἔρχεται πρὸς ἐμέ. Εἶναι τεσσαρεσκαιδεκαετὴς τὴν ἡλικίαν, καὶ « τοὺς τρόπους ἀμνὸς » καθὼς ὁ Κωμικὸς λέγει, ἤγουν ἔχει τὴν ἡμερότητα ὅλην τοῦ ἀμνοῦ, χωρὶς τὴν ἀναισθησίαν του. Ἤθελες γελάσειν, ἂν ἔβλεπες ὅσας πανουργίας καὶ δόλους μεταχειρίζομαι, διὰ νὰ ἐμπνεύσω εἰς τὴν ψυχήν του τὸν ἔρωτα τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς γλώσσης. Αἱ γνῶμαι μονόστιχοι τοῦ Χρυσολωρᾶ μ' ἐφάνησαν πολλὰ σπουδαῖαι διὰ νεαρὰς κεφαλὰς, αἱ ὁποῖαι κλίνουσι φυσικὰ εἰς τὸ παιγνιῶδες καὶ ἱλαρώτερον. Τὸν παρέδωκα λοιπὸν τὰ ἀστεῖα τοῦ Ἱεροκλέους, ἀπὸ τὰ ἀποφθέγματα τοῦ Πλουτάρχου, ὅσα ἔχουν ὀξύτητα μετὰ παιδιᾶς, καταμιγνύων αὐτὰ

καί ποτε μὲ τὰ σπουδαιότερα τῶν Ἑλλήνων περὶ ἀρετῆς καὶ ἐλευθερίας φρονήματα. καὶ ἐλπίζω νὰ ἐπιτύχω. ἐὰν ἀποτύχω θέλω μεγάλως τὸ λυπηθῆν· ὄχι μόνον ὅτι στεροῦμαι τῆς βοηθείας, τὴν ὁποίαν ἐλπίζω παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι εἶναι καὶ κατ' ἐπιγαμίαν συγγενὴς τρόπον τινά. Ὁ τρόπος τοῦ παραδίδειν μου οὗτος, ἢ καλὸς ἢ κακὸς δὲν ἐξεύρω, μ' ἔβαλεν εἰς λογισμὸν, μήπως ἦτον ὠφέλιμον πρὸς παρόρμησιν τῶν παιδαρίων εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σπουδὴν, νὰ συναθροίσῃ τις εἰς ἕνα μόνον τόμον τὰ ἀστεῖα τοῦ Ἱεροκλέους, ἀπὸ τοῦ Πλουτάρχου (ὡς εἶπα) τὰ ἀποφθέγματα, ὅσα νόστιμα καὶ εὐμνημόνευτα, μερικὰς ῥήσεις τοῦ Ἀριστοφάνους, καὶ ἄλλων πολλῶν Κωμικῶν ἠθικωτάτας, ἀγκαλὰ γραμμένας εἰς τρόπον ἀστεῖον, ἀπὸ τὰς ὁποίας γέμει ὁ Ἀθήναιος, τινὰς Αἰσωπικοὺς μύθους τοὺς νοστιμωτέρους, ἕνα ἢ δύο λόγους τοῦ Λουκιανοῦ τοὺς σεμνοτέρους, ἀπὸ τὴν ποικίλην Ἱστορίαν τοῦ Αἰλιανοῦ μερικὰ νόστιμα διηγήματα καὶ ἄλλα τινὰ, τὰ ὁποῖα τώρα δὲν ἐνθυμοῦμαι. Ὅλα ταῦτα συνοδευμένα μὲ ὀλίγας τινὰς σημειώσεις εἰσαγωγικὰς καὶ ἀναλόγους μὲ τὴν κατάληψιν τῶν παιδαρίων, ἤθελαν εἶσθαι, ἂν δὲν λανθάνωμαι, ἱκανὸν δέλεαρ νὰ ἐμβάλῃ εἰς τὰς ἄρκυς τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τὰ πλέον ἀνάγωγα καὶ δυσήνια παιδάρια. Ἀλλὰ τις νὰ τὸ κάμῃ, φίλε μου, καὶ ἂν τὸ κάμῃ, εἶναι βέβαιος ὅτι θέλει εὐτυχήσει νὰ τὸ εἰσάξῃ εἰς ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ φροντιστήρια;

Ἡ περίοδος αὕτη τῆς ἐπιστολῆς σου « Ἂν δὲν πρέπῃ δεσπόται καὶ παραβιασταὶ τῆς κοινῆς διαλέκτου, οὔτε ἡ βάρβα» ρος ἕξις δὲν πρέπει νὰ μᾶς τυρανῇ » μὲ δίδει χρηστὰς ἐλπίδας ὅτι θέλει σὲ ἀρέσει τὸ εἰς τὸν Ἡλιόδωρον προοίμιον. Θέλεις ἰδεῖν ὅτι ἡ βάσις καὶ τὸ θεμέλιον τῶν ὅσα εἶπα περὶ τῆς κοινῆς γλώσσης εἶναι ἀπαράλλακτον αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀξίωμα « μήτε τύραννοι τῶν χυδαίων, μήτε πάλιν δοῦλοι τῆς » χυδαιότητος αὐτῶν » κράτει λοιπὸν σφιγκτὰ τὸ ἀξίωμα τοῦτο ὡς τῆς Ἀριάδνης τὸν μίτον, καὶ αὐτὸ θέλει σὲ ὁδηγεῖ εἰς τὸν

λαβύρινθον τῆς γλώσσης. Τὸ πολιτισμὸς εἶναι ὀρθὸν (ἂν καὶ νέον), καὶ ἀνάλογον μὲ τὸ Ἀνθρωπισμὸς τοῦ νοστιμωτάτου Ἀριστίππου, « ἄμεινον, ἔφη, ἐπαίτην ἢ ἀπαίδευτον εἶναι· οἱ » μὲν γὰρ χρημάτων οἱ δὲ ἈΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ δέονται » Πλουτάρχ. Ἀποφθ). Πρόσεχε μὴν ἀποκάμῃς εἰς τὸ στάδιον τῆς γλώσσης. δὲν εἶναι φρόνιμον δι ὀλίγας τινὰς διαφορὰς γνώμης, εἰς τὰς ὁποίας ἐπίσης, καὶ ὄχι ὀλιγώτερον παρὰ σὲ, κινδυνεύω κ' ἐγὼ νὰ σφάλλω, νὰ ὀπισθοδρομήσῃς.

Ἄμποτε νὰ εὐαρεστηθῇς εἰς ὅσα ἐμωρολόγησα εἰς ταύτην (τὴν πρὸς Ἀλέξ· ἐπιστολὴν, προοίμιον εἰς τὸν Ἡλιόδωρον) πρὸς κοινὴν τοῦ γένους ὠφέλειαν. ἴσως τινὲς δυσαρεστηθῶσιν εἰς αὐτά· ἀλλ' ἐγὼ σὲ λέγω, μὰ τοὺς ἐν Μαραθῶνι, ὅτι ὅσα εἶπα τὰ εἶπα ἀνυποστόλως μὲ καθαρὰν συνείδησιν εἰς τιμὴν καὶ κοινὴν ὠφέλειαν τῆς κοινῆς πατρίδος, χωρὶς κανένα σκοπὸν νὰ ἐγγίξω τὸν δεῖνα ἢ τὸν δεῖνα. Ὅσοι τῶν λογίων ἔμαθαν νὰ ἦναι ἀνδράποδα, ἂς ἦναι· κανεὶς δὲν τοὺς κωλύει· « ἐξέστω » Κλαζομενίοις ἀσχημονεῖν » ἀλλ' ὅσοι ἔχουν νοῦν καὶ φρόνησιν Ἑλληνικὴν, πρέπει νὰ εὐχαριστῶσι τὴν πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιστολὴν, τῆς ὁποίας ἡ ἀποκότησις τοὺς ἐλευθεροῖ εἰς τὸ ἑξῆς ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῶν προσφωνήσεων.

Ἀνέγνων κ' ἐγὼ τὴν Ἀδολεσχίαν, δανεισάμενος παρὰ τοῦ Barbier de Bocage. ἤγουν μίαν ἢ δυομόνας ὥρας ἐμετροφύλλησα τὸν πρῶτον μόνον τόμον. Ὅτι τὸ ὕφος εἶναι ἀνωμαλώτατον, τὸ ἔξευρα ἀπὸ τὸ μεταφρασθὲν περὶ τῶν διχονοιῶν τῶν Πολωνικῶν ἐκκλησιῶν, τοῦ ὁποίου ἡ ἀνωμαλία εἶναι ἔτι περισσοτέρα. καὶ τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον· διότι ἡμεῖς τώρα ἠρχήσαμεν νὰ περιεργαζώμεθα τὴν γλῶτταν, ἤγουν τὸν προφορικὸν λόγον, διότι τώρα ἠρχίσαμεν νὰ διορθόνωμεν τὸν ἐνδιάθετον. Οἱ ὀλίγῳ προγενέστεροι ἡμῶν ὄχι μόνον δὲν ἐξέτασαν τὴν φύσιν τῆς γλώττης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκαταφρόνησαν παντάπασιν ὡς ἐκβαρβαρωμένην· καὶ ἐξαιρέτως αὐτὸς, ὅστις ἂν ἐνθυμῶμαι καλὰ, ἐκσυρίττει (εἰς τὴν Λογικήν του) τὰ εἰς

κοινὴν γλῶσσαν γραφόμενα φιλοσοφικὰ συγγράμματα. Χαίρω διὰ τὸ Κεκραγάριον τοῦ Αὐγούστου· ὅτι θέλει εἶσθαι πολλὰ ὠφέλιμον εἰς τὸ γένος. Μία πεντηκοντὰς βιβλίων ὡς τὸ Κεκραγάριον, ἄλλη μία ὡς οἱ Καρκινικοὶ στίχοι, ἀρκοῦν pour former le gout et le jugement de la nation.

Κρίνεις καλῶς ματαιοπονίαν τὴν Βιργιλιανὴν μετάφρασιν. Ἐματαιοπόνησεν ὅμως, ὄχι διότι μετέφρασεν Ἐθνικὸν καὶ ἀβάπτιστον ποιητὴν, ἀλλ' ὅτι, πρὶν λάβῃ εἰς χεῖρας τὸν κάλαμον, δὲν ἔκρινεν ὅτι ἐπεχείρει πρᾶγμα ἀδύνατον. Καὶ αὐτὴ ἡ θαυμαζομένη μετάφρασις τοῦ Delille, ἂν καὶ εἰς γλῶτταν ζῶσαν ἀπέχει τῆς Βιργιλιανῆς κομψίας ὡς ὁ οὐρανὸς τῆς γῆς. Περὶ δὲ Ἡλιοδώρου, Ἀνακρέοντος, Ἀριστοφάνους. Ὅλοι οὗτοι οἱ διάβολοι πρέπει νὰ ῥιφθῶσιν εἰς τὸ πῦρ, ἤγουν τὰ βιβλία των· ἐπειδὴ δὲν ζῶσιν αὐτοί. Ἀλλὰ πρὸ πάντων ἔπρεπε νὰ ἀφανισθῇ ὁ Ὅμηρος, ὅστις περιγράφει τὰς μοιχείας τῶν θεῶν· Μετ' αὐτῶν ὁμοῦ ἔπρεπε νὰ ἀναθεματισθῇ συνοδικῶς ὁ Χρυσόστομος, ὅστις ἠγάπα πολὺ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ἀριστοφάνους, ὁ Φώτιος, ὅστις ἀνεγίνωσκε καὶ ἐθαύμαζε τὸν Ἡλιόδωρον, καὶ ὁ τρισκατάρατος Θεσσαλονίκης ἐπίσκοπος ὁ Εὐστάθειος, ὁ ὁποῖος ἠσχολήθη ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ Ὁμήρου. Ὅλα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἔπρεπε νὰ ἐξορισθῶσι καὶ ἀπὸ τὰ σχολεῖα καὶ ἀπὸ τὴν ἀνατροφὴν τῶν νέων, καὶ νὰ δοθῶσι εἰς χεῖράς των τὸ Λαυσαϊκὸν, ὁ Νέος παράδεισος καὶ ἄλλα παρόμοια ἱκανὰ νὰ φωτίσωσι καὶ νὰ δοξάσωσι τὸ γένος!

27.

ἐκ Παρισίων, 5. Νοεμβρίου, 1804.

Φίλε Ἀλέξανδρε, ἔλαβον τὴν ἐγκύκλιόν σου ἐπιστολὴν· καὶ προσμένω τώρα τὴν γαμήλιον. Τὸ Ἀφορμῶν εἶναι ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ τῆς πρώτης κλάσεως, ἐπειδὴ ἀγνο-

εἶναι ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους καὶ αὐτῶν τῶν ὁπωσδήποτε λογίων. Ὀλίγοι χρόνοι εἶναι ἀφοῦ ἔμαθον κ' ἐγὼ ὅτι Ἀφορμὴ εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐσήμαινε Capitale. Ἡ λέξις αὕτη τὴν σήμερον καὶ εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ εἰς τοὺς πεπαιδευμένους Γραικοὺς ἔχει δύο μόνας σημασίας, τὴν τοῦ pretexte, καὶ τὴν τοῦ motif. Ἀλλὰ τί νὰ εἴπῃ ὁ ταλαίπωρος Γραικὸς διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὸ Ἰταλικὸν Καπιτάλε, ἢ τὸ βαρβαροτουρκικὸν Σιρμαγιά; Μήτ' ἐγὼ δὲν ἐξεύρω. Γνωστὸν εἶναι εἰς τοὺς Χυδαίους τὸ κεφάλαιον (Κεφάλι), τὸ ὁποῖον οἱ παλαιοὶ ἔλεγαν Ἀρχαῖον· ἀλλὰ τὸ μεταχειρίζονται ἀντιδιῃρημένως πρὸς τὸν τόκον, ἤγουν ὅταν ἦναι ὁ λόγος περὶ τῆς σχέσεως τοῦ δανεισθέντος ἀργυρίου, πρὸς τὸ ἀπ' αὐτοῦ γεννώμενον διάφορον. Ἂν εὑρισκόμην εἰς τὴν ἰδικήν σου περίστασιν, ἴσως ἤθελον ἑρμηνεύσειν τὸ Capitale διὰ τοῦ χρηματικὸν κεφάλαιον, ὄχι ὅτι τὸ δανεισθὲν δὲν εἶναι χρηματικὸν κεφάλαιον, ἀλλὰ πρὸς μόνην ἀντιδιαστολὴν, ἐπειδὴ ἔφθασεν ἐκεῖνο νὰ λέγεται Κεφάλαιον. Ἴσως ἔλεγαν ἁπλῶς Καταθήκη: τὸ ὁποῖον ἴσως ἤθελαν εὐκολώτερον μαντεύσειν οἱ χυδαῖοι (μάλιστα εἰς ἐμπορικὴν ἐπιστολὴν), ἐπειδὴ εἶναι γνωστὴ εἰς αὐτοὺς ἡ Παρακαταθήκη.

Παρετήρησα ἄλλο τι εἰς τὴν ἐπιστολήν σου, τὸ ὁποῖον ἐπιπολάζει σήμερον εἰς τοὺς Γραικοὺς, ἀλλ' ὅμως εἶναι Ἰταλισμός, ἢ Γαλλισμός: « Τόσον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅσον καὶ εἰς Γαλλίαν » οἱ παλαιοὶ εἰς τοιαύτην περίστασιν μετεχειρίζοντο τὸν ΤΕ σύνδεσμον: Ἐν Κωνσταντινουπόλει τε καὶ . . . . . Τὸ τόσον καὶ ὅσον εἶχεν χώραν εἰς αὐτοὺς, ὅταν ἡ ἀναφορὰ ἐθεωρεῖτο εἰς ὁλόκληρα κῶλα περιόδου, καὶ ὄχι εἰς μοναδικὰς λέξεις: Ἀποθανὼν Τοσοῦτον καθέξεις τῆς γῆς, Ὅσον ἐξαρκεῖ ἐντετάφθαι τῷ σώματι. (Ἀῤῥιαν. βιβλ. Ζ. κεφ. ά). Ἔπειτα (τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι σφάλμα γραμματικὸν, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον defaut de Convenance) ἡ Κωνσταντινούπολις μὲ τὴν Γαλλίαν δὲν ἁρμόζει νο-

μίζω πολύ· ἡ μία εἶναι πόλις, ἡ ἄλλη πολλῶν πόλεων συνάθροισις καὶ ὁλόκληρος βασιλεία, ἢ ἂν θέλῃς καὶ αὐτοκρατορία. Κάλλιον ἴσως ἦτον· « Εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἰς » πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Γαλλίας. »

Ἡ Ἀνταπόκρισις δὲν ἐκφράζει ὁλοκλήρως τὴν Correspondance, ἂν καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἡ λέξις αὕτη φοβοῦμαι ὅτι θέλει μείνει εἰς τὸ γένος. ἡ ἀνταπόκρισις δὲν ἐμπορεῖ νὰ σημαίνῃ πλὴν μίαν ἢ τὸ πολὺ δύο ἀποκρίσεις. Ἡ Κορισπονδέντσα εἶναι ὅρος περιεκτικὸς, καὶ σημαίνει γραφὰς καὶ ἀποκρίσεις συνεχεῖς καὶ πολυχρονίους, ὁποῖαι εἶναι, ἢ κἂν ὑποθέτονται νὰ ἦναι, αἱ πρὸς ἀλλήλους ἐπιστολαὶ τῶν πραγματευτῶν. Ἴσως ἦτον κάλλιον νὰ λεγεται Ἐπιστολικὴ κοινολογία

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Σὲ προσμένω εἰς τὴν γαμήλιον· περὶ τῆς ὁποίας γελῶ ἀπὸ τοῦ νῦν, συλλογιζόμενος τὴν ἀμηχανίαν σου. μέλλεις τάχα νὰ μὲ ἀναγγείλῃς ὅτι Ὑπανδρεύθης; Πῶς ἔχεις νὰ κάμῃς, διὰ νὰ ἀποφύγῃς τὴν βάρβαρον ταύτην ἀντίφασιν; ἢ ἔχεις νὰ δικαιολογηθῇς μὲ τὸ ὅτι καὶ οὗτοι λέγουν περὶ τοῦ ἀνδρὸς Il s' est marié Βάρβαρον εἶναι καὶ τὸ Ἰταλικὸν Ἐγυναικώθη Amogliarsi, ἀλλ' ὅμως δὲν εἶναι κἂν ἀντιφραστικόν. . . . .

. . . . ἔῤῥωσο!

28.

ἐκ Παρισίων, 15 Ἰουλίου, 1805.

Φίλε μου Ἀλέξανδρε, τρὶς ἐδάλθην ν' ἀποκριθῶ εἰς τέσσαρας ἐπιστολάς σου (22 Μαΐου, 1, 16 καὶ 19 Ἰουνίου) καὶ τρὶς ἀπεκόπην ἀπὸ τρισμύρια κωλύματα. . . . . . : .

Θέλουσιν ἐμβῇ, τὸ θέλεις ὑποτακτικὸν, ἢ τοὐλάχιστον τὸ ὑποπτεύεσαι τοιοῦτον. Δὲν εἶναι, φίλε, τοιοῦτον. Εἶναι βάρβαρος ἀποκοπὴ καὶ αὐτὸ, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀπαρεμφάτων. Τὸ γένος ἤρχισε νὰ σχηματίζῃ τοὺς μέλλοντας μὲ τὸ

θέλω, συνταγμένον μὲ τὸ ἀπαρέμφατον· τοῦ ὁποίου σχηματισμοῦ εὑρίσκονται, ἀλλὰ σπανίως, παραδείγματα καὶ εἰς τοὺς παλαιούς. Τοῦτο δὲν ἦτο τόσον κακὸν, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ μέλοντος ἔχει καὶ βουλητικὴν σημασίαν, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὴν φράσιν. « Ταῦτα δεῖ ποιεῖν τοὺς σωθησομένους ». ἤγουν τοὺς βουλομένους σώζεσθαι. Ἔπειτα ἔκοψαν τὸ ν τῶν ἐνεργητικῶν ἀπαρεμφάτων καὶ τῶν οὐδετέρων· τοῦτο εἶναι ἀναντίῤῥητον· διότι μόλις παρῆλθον ἑκατὸν πεντήκοντα χρόνοι, ἀφόταν ἔλεγαν « θέλω γράψειν » Εἰς δὲ τὰ παθητικὰ ἔκοψαν πρῶτον (νὰ κόψῃ ὁ θεὸς τὴν ζωὴν τῶν τυράννων, οἱ ὁποῖοι διαστρέφουσι καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων !) τὴν διφθόγγον αι, καὶ ἔλεγαν παραδείγματος χάριν Ἐμβῆν, Σταθῆν, κ. τ. λ. ἀντὶ τοῦ Ἐμβῆναι, Σταθῆναι. Καὶ τοῦτο ἐγένετο εἰς τοὺς παθητικοὺς ἀορίστους. Τοῦτα δὲν εἶναι ὀνείρατα τῆς φαντασίας μου· ἀλλὰ παρεκβολαὶ τῶν ὀλίγων μου σημειωμάτων. Αἱ ἀποκοπαὶ ἔλαβον ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς ποιητὰς, ἄλλοτε διὰ τὸ μέτρον τῶν συλλαβῶν, ἄλλοτε διὰ τὸ κατάρατον ὁμοιοτέλευτον, ἄλλοτε εἰς ἀποφυγὴν δύο φωνηέντων,

Ὅστις γὰρ θέλει ἐξ αὐτῆς θ λ ι β ῆ ν τε καὶ χ α ρ ῆ ν α ι
Εἰ μὲν καὶ μὲ τὸ θέλημα καὶ τὴν προαίρεσίν σου
θέλεις γ υ ρ ί σ ε ι ν καὶ σ τ ρ α φ ῆ ν, παυέμεθα τοῦ λέγειν
Θέλω σᾶς ἀ φ η γ ή σ α σ θ α ι λόγους ὡραιοτάτους.
Θέλεις χ α ρ ῆ ν καὶ τ ι μ η θ ῆ, καὶ ζ ή σ ε ι ν καὶ π λ ο υ τ ί σ ε ι ν,
Καὶ τοὺς ἐχθρούς σου στὸν λαιμὸν θέλεις καταπατήσειν
Θέλουν χ α ρ ῆ ν οἱ φίλοι σου, καὶ οἱ ἐχθροὶ θέλουν π λ α ν τ ά ξ ε ι ν

Ἐμπορῶ νὰ σοῦ γεμίσω δύο σελίδας τοιούτων παραδειγμάτων· ἀλλ᾽ ἀρκοῦσι καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα περὶ τῶν βαρβάρων ἀποκοπῶν, μάλιστα ἐπειδὴ δὲν ἔχασα ἀκόμη τὴν ἐλπίδα (ἂν δὲν ἀποκόψῃ τὰς ἡμέρας μου ὁ χάρος) νὰ κάμω περὶ αὐτῶν ἀκριβεστέραν ἔρευναν. Ἐὰν ἦσαν τὰ τοιαῦτα ὑποτακτικὰ, πῶς ἔχει τότε νὰ διακριθῇ τὸ θέλει τιμηθῆ ἀπὸ τὸ θέλει νὰ τιμηθῇ; τὸ πρῶτον σημαίνει **Μέλλει τιμηθῆναι** τὸ δεύτερον **Θέλει τιμηθῆναι, ἢ τιμῆς ὀρέγεται.**

Τὸ πρὸς ἔπος, τὸ ὁποῖον μεταχειρίζεσαι διὰ νὰ ἑρμηνεύ-

σης τὸ à propos, δὲν εἶναι κακὸν, ἀλλὰ νομίζω ὅτι δὲν εἶναι εἰς τὸν τόπον του. Οἱ Γαλάται ἔχουν μίαν λέξιν ἢ φράσιν, ταύτην, διὰ νὰ σημαίνωσι καὶ τὸ Εἰς καιρὸν, ἢ Εὐκαίρως, καὶ τὸ Πρέπον· διότι ἀληθῶς αἱ δύο αὗται ἔννοιαι τοῦ Καιρίου, καὶ τοῦ Πρέποντος εἶναι συγγενεῖς· Ἀλλ' οἱ ἡμέτεροι διὰ τὸ Πρέπον, σύμφωνον καὶ ἁρμόζον καὶ μὴ ἀπροσδιόνυσον ἔλεγαν πρὸς ἔπος· διὰ τὸ γινόμενον μήτε ταχύτερον, μήτε βραδύτερον τοῦ δέοντος καιροῦ, ἔλεγαν ΕΙΣ ΚΑΛΟΝ, ἢ εἰς ΔΕΟΝ. ὁ Πλάτων, « Εἰς καλὸν ἥκεις ἵνα συνδειπνήσῃς ἡμῖν ». vous venez à propos pour souper avec nous· ἐπειδὴ ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος εὕρηκε τὸν Πλάτωνα δειπνοῦντα, καὶ δὲν ὑπῆγε μήτε πρὸ τοῦ δείπνου, μήτε μετὰ τὸ δεῖπνον.

Τοῦτο ἔμεινε καὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν (καὶ εἶναι ἐλπὶς ὅτι θέλουν τὸ σημειώσειν οἱ νέοι Λεξικογράφοι Γραικοί)· ὅταν μὲ λαλῇς περί τινος, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχω κ' ἐγὼ νὰ σὲ εἴπω κἄν τι, ἀλλὰ δὲν ἤθελα τὸ εἰπεῖν, ἂν δὲν μ' ἔφερες εἰς μνήμην τὸ ὄνομά-του, σὲ λέγω « Καλὰ μὲ τὸ ἐνθύμισες » ἀπαραλλάκτως ὡς ἤθελεν εἰπεῖν ὁ Πλάτων, « Εἰς καλὸν μὲ ὑπέμνησας » Διὰ τοῦτο φωνάζω ὅτι ἡ καλλιέργια τῆς κοινῆς γλώσσης συμβάλλει πολὺ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς παλαιᾶς. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο τὸ καλὸν τὸ προξενούμενον ἀπ' αὐτήν. Ἐὰν τὸ λεξικὸν εἶχε πάντοτε τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις καὶ παραθέσεις τῆς παλαιᾶς καὶ νέας γλώσσης, ἤθελεν ἐμπνεύσειν ἐνθουσιασμὸν εἰς τοὺς σπουδάζοντας νέους, βλέποντας ὅτι ἐφυλάξαμεν τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ συλλογίζεσθαι, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ ἐκφράζειν τοῦ λογισμοὺς τῶν προγόνων ἡμῶν, ἤθελαν εὐκολύνειν τὴν μάθησιν τῆς παλαιᾶς, καὶ φυλάξειν τὴν νέαν ἀπὸ τὴν μόλυνσιν τῶν ἀλλοτρίων γλωσσῶν.

Μεταχειρίζεσαι τὸ Φανητιῶν ἐπὶ τῆς σημασίας τοῦ fanatique· ἡ ἐτυμολογία ἢ μᾶλλον ἡ ψευδολογία αὕτη εἶναι τοῦ ἀντιφιλοσόφου· ἀλλ' ἔχει λάθος, καθὼς καὶ εἰς ἄλλα πάμπολλα. Τὸ Φανητιάω (τὸ ὁποῖον ὁ Σχνεϊδέρος συγκαταριθμεῖ

μὲ τὰς ἀμφιβόλους λέξεις) εἶναι ἀπὸ τὸ Φαίνω, καὶ σημαίνει Φαίνεσθαι ἐπιθυμῶ, ἤγουν ἐπιδεικτικῶς φαίνομαι, κατὰ τὸν τύπον τοῦ θανατάω (ἐπιθυμῶ ἀποθανεῖν). Δὲν εἶναι λέξις ἀμφίβολος, ἀλλ' εἶναι γέννημα τοῦ παρακμάζοντος Ἑλληνισμοῦ, τῶν Βυζαντινῶν ἴσως συγγραφέων. Τὸ δὲ Fanaticus, Λατινικὴ λέξις, εἶναι ἀπὸ τὸ Fanum ἱερὸν (temple)· ἐσήμαινε κατ' ἀρχὰς τοὺς ἱερεῖς, ἤγουν τοὺς ἐν τῷ ναῷ ἀναστρεφομένους, εἶτα καὶ τοὺς χρησμῳδοὺς ἱερεῖς καὶ προφήτας, καὶ τέλος ἐτάχθη ἐπὶ κακοῦ, ἤγουν ἐπὶ τῆς μανικῆς θεοληψίας. Fanaticus εἶναι κυρίως εἰς ἡμᾶς Ἐνθουσιῶν, Ἐνθουσιώδης, καὶ Fanatisme Ἐνθουσιασμός· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔλαβεν ἀκόμη εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν ἡ λέξις αὕτη σημασίαν κακὴν, ἢ τοὐλάχιστον ὄχι τόσον ἐναργῶς κακὴν, ὅσον εἶναι τὸ Γαλατικὸν Fanatisme, χρειάζεται περίφρασις διὰ νὰ παραστήσωμεν τὴν τελευταίαν ταύτην ἔννοιαν, ἢ καμμία ἄλλη λέξις συνώνυμος. Ἂν ἐνθυμοῦμαι καλὰ, ὁ Φ. μετεχειρίσθη τὸ Θεοληψία (καὶ ἑπομένως Θεόληπτος). Δὲν ἐξεύρω ἂν ἦναι τοῦτο τίμιον καὶ ὀρθόδοξον· ἐπειδὴ καὶ οἱ ἁγιώτατοι ἡμῶν προφῆται ἄλλο δὲν ἦσαν εἰμὴ Θεόληπτοι· Ἢ λοιπὸν πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸ Θεομανὴς καὶ Θεομάνεια, ἢ ν' ἀφήσωμεν τὴν λέξιν Ἐνθουσιασμὸς ὡς μίαν ἀπὸ τοὺς μέσας λέξεις, ὁποῖαι εὑρίσκονται εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης παραπονεῖται κἂν που διὰ τὴν λέξιν Φιλοτιμία, ὅτι ἡ αὐτὴ λέξις σημαίνει καὶ τὴν ἐπαινετὴν ὄρεξιν τῆς παρὰ τῶν ἄλλων τιμῆς, καὶ τὴν ἄγριον δίψαν τῆς τιμῆς (ambition). Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τοὺς Ἀττικοὺς συγγραφεῖς ἡ Συμφορὰ ἦτο μέση λέξις, ἐπειδὴ λέγει ὁ Ἀριστοφάνης « ἐπ' ἀγαθαῖς συμφοραῖς ». τούτου παραδοξότερον εἶναι τὸ ὄνειδος, μέση λέξις καὶ αὐτὴ « Καλὸν ὄνειδος » λέγει δὲν ἐνθυμοῦμαι ὁ Σοφοκλῆς ἢ ὁ Εὐριπίδης, τὸ ὁποῖον ἄλλως νὰ γαλατισθῇ δὲν ἐμπορεῖ πλὴν belle qualification ἢ beau titre

Βλέπω καὶ περιεργάζομαι κ' ἐγὼ τὰ κινήματα τῶν Σκυθῶν

πρὸς τὸν πολιτισμόν· καὶ πολὺ λυποῦμαι, ὄχι διότι πολιτίζονται, ἀλλὰ φοβούμενος μὴ πολιτισθῶσι προτήτεροι ἡμῶν· ἢ μᾶς πολιτίσωσιν αὐτοί.

Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα κ' οὐκ ὀνήσιμα.

Τί νὰ εἴπῃ καὶ πῶς νὰ ὀνομάσῃ τις τοὺς κ. . . . ; αὐτοὶ θέλουν εἶσθαι οἱ αἴτιοι τῆς τοιαύτης καταισχύνης τοῦ γένους, ἐὰν συγχωρήσωσι νὰ φανῇ ὁ Μωαμεθισμὸς φρονιμώτερος τοῦ Χριστιανισμοῦ. Δὲν ἐμπορεῖς νὰ καταλάβῃς πόσον μὲ ταράττει ἡ ἅμιλλα αὕτη τῶν δύο γενῶν, καὶ πόσον μὲ ζαλοσκοτίζει ὁ φόβος μὴ προτρέξωσιν αὐτοὶ τὸ στάδιον. Καὶ μὴ νομίσῃς μάταιον τὸν φόβον μου τοῦτον. Ἂν καὶ δεισιδαιμονέστεροι καὶ παχύτεροι τὸν νοῦν ἀσυγκρίτως παρ' ἡμᾶς, ἔχουσιν ὅμως τοῦτο τὸ προτέρημα· λείπουσιν ἀπ' αὐτοὺς συγγραφεῖς μωρολόγοι καὶ ἂν εὑρεθῇ καὶ κανείς, δὲν γίνεται γνωστὸς διὰ τοῦ τύπου. ἡμεῖς εἴμεθα πλουτισμένοι ἀπὸ τοιούτους φλυαροκόπους, τῶν ὁποίων αἱ μωρίαι διαδίδονται καὶ ἀναγινώσκονται εὔκολα.

29.

ἐκ Παρισίων, 4 Ἰανουαρίου, 1810.

Φίλε Ἀλέξανδρε, ἔτος εὐτυχέστατον μετὰ πολλῶν ἄλλων ἀκολούθων εὔχομαι καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς τοὺς σούς!

Ὁ εὐτυχέστατος σοφὸς Πασχάλιος ἐμάντευσε πῶς ἔχει νὰ μορφωθῇ καὶ ποῦ νὰ σταθῇ ἡ πάτριός του γλῶσσα, καὶ ἔγραψε τὰς ὀνομαζομένας Lettres provinciales εἰς ὕφος τοιοῦτον, ὥστε, ὁπόταν τῶν περισσοτέρων του συγχρόνων ἡ γλῶσσα ἀπηρχαιώθη, αὐτοῦ μόνου τὸ σύγγραμα σχεδὸν ἔμεινε κλασσικόν.

Χαίρω ὅτι δὲν ἐνοστιμεύθης τοῦ Ἱσπανικοῦ Ὁμήρου τὰ στιχουργήματα. Καὶ τὸ πραγματικὸν καὶ τὸ λεκτικὸν detestables καὶ ἄξια τῆς ἀκοῆς τοῦ. Π. καὶ Γ. καὶ τῶν τοι-

ούτων « Λίθων μυλικῶν, μήτε ὦτα μήτε ἐγκέφαλον ἐχόν-
» των » ὡς λέγει ὁς θεῖο ἐγκέφαλος τοῦ Πλάτωνος.

Ἂν δὲν μ' ἐξηγοῦσες, φίλε, ὅ,τι μὲ λέγει ὁ ἀδελφός σου εἰς τὴν ἐπιστολήν του, ἦτον ἀδύνατον νὰ τὸν καταλάβω. Ἔφριξα ἀφοῦ ἐκατάλαβα τὰ γραφόμενα, συλλογιζόμενος, ἕως ποῦ δύναται νὰ φθάσῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν ἀποθηριωθῇ κατὰ τοῦ πλησίον. Ἂν καὶ τῷ ὄντι ἀμαθέστατοι οἱ πονηροὶ συκοφάνται μου, τὴν ὁποίαν ὅμως πασχίζουν νὰ προσκολλήσωσιν εἰς ἐμὲ φρικώδη δόξαν περὶ τοῦ Ἀρχηγοῦ τῆς Ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας, μὴ πιστεύσῃς ποτὲ ὅτι εἶναι γυμνῆς τῆς ἀμαθίας των ἀποτέλεσμα. Εἶναι φίλε μου, ἀδύνατον νὰ μὴν ἐκατάλαβαν τὰ ἀνθρωπόμορφα θηρία ταῦτα τῆς ῥήσεώς μου τὴν ἔννοιαν.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος φθονῇ, συκοφαντῇ, διώκῃ, ἀδικῇ, καὶ ἁπλῶς ἀφίνῃ ἑαυτὸν νὰ φέρεται ἀχαλίνωτα, κεντώμενος ἀπὸ τὰ πάθη του κατὰ τοῦ πλησίον, ἔπειτα διϊσχυρίζεται, ὅτι ὁ διωγμὸς εἶναι ζῆλος ὑπὲρ θεοῦ κατὰ τῶν ἀθέων, ὁ τοιοῦτος βέβαια δὲν ὑπερμαχεῖ κατὰ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ, ὅστις βδελύττεται τοὺς μολυσμένους ἀπὸ τοιαῦτα πάθη, ἀλλὰ ὑπὲρ ἄλλου θεοῦ, τὸν ὁποῖον πλάττει αὐτὸς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἰδίαν ὁμοιοπαθῆ του θεόν. Τοῦτο εἶναι φανερὸν εἰς ὅλους, πλὴν εἰς τοὺς μωροὺς συκοφάντας· Διότι, φίλεμου, σιμὰ τῆς κακίας των εἶναι καὶ μωροί· ἐπειδὴ ἤλπιζαν μὲ τὰς ψευδολογίας νὰ πλανήσωσι τοὺς ἁπλουστέρους· οὐδ' ἐφοβήθησαν μήτις ἀπ' αὐτοὺς ἀκούων τοιαύτην φρικώδη συκοφαντίαν, θελήσῃ αὐτὸς μὲ τὰς ἰδίας του αἰσθήσεις νὰ ἐξετάσῃ ἀκριβέστερον ὅσα ἔγραψα. Καὶ ἀφοῦ τὰ ἐξετάσῃ, τοὺς ἐρωτήσῃ τὴν ἁπλῆν ταύτην ἐρώτησιν. « Ἐπειδή, ὦ ζηλωταὶ τῆς θρησκείας,
» ὅ,τι εἶπεν ὁ κατηγορούμενος ἀπὸ σᾶς περὶ τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ,
» τὸ προσαρμόζετε ὄχι εἰς τὸν ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς πιστευό-
» μενον τρισυπόστατον θεόν, εἴπατέ με, σᾶς ἐξορκίζω εἰς αὐ-
» τὸν τὸν θεόν, πῶς τὸ συμβιβάζετε μὲ τὸ ὁποῖον λέγει ἄλλοῦ

» (Πρόδρομ. Ἑλλην. Βιβλ. Αὐτοσχ. Στοχ. σελ. ρλή.) περὶ » ἑνὸς τῶν τριῶν προσώπων, ὀνομάζων αὐτὸ, σοφίαν καὶ λό- » γον τοῦ Θεοῦ, ἀρχηγὸν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας; Ὁ ἀρ- » χηγὸς οὗτος, ὁ λόγος οὗτος, δὲν μὲ φαίνεται νὰ ἦναι ἄλλος » παρὰ τὸν ἐνανθρωπήσαντα Ἰησοῦν. Ἐκεῖ ἐλάλη μὲ τὸ χρεω- » στούμενον σέβας πρὸς τὸν ἀρχηγὸν· ἐδῶ, κατὰ σᾶς, βλα- » σφημεῖ. Πῶς, νὰ ζῆτε, συμφωνοῦσι ταῦτα; Συμβιβάσατέ » τα, καὶ πρῶτον ἐγὼ νὰ καταδικάσω τὸν καταδικαζόμενον » ἀπὸ σᾶς. Ἐὰν ὅμως δὲν δυνηθῆτε, συγχωρήσατέ με νὰ ὀνο- » μάζω ἀθέους καὶ ἀθρήσκους, ὄχι τοὺς ὀρθοδοξοῦντας περὶ » τῆς θρησκείας, καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς, ἀλλὰ τοὺς ἀναιδεῖς » συκοφάντας, τοὺς μὲ πρόσχημα θρησκείας πολεμοῦντας τὴν » διδάσκουσαν τὴν ἀγάπην τοῦ πλησίον θρησκείαν. Ἐσεῖς » νομίζοντες ὅτι ὁ Θεὸς εὐαρεστεῖται εἰς τοιαύτας ὑπὲρ αὐτοῦ » συνηγορίας, εἰς τὰς ὁποίας εἰσχωρεῖ ὁ δόλος, ἡ ἀπάτη, ἡ » συκοφαντία, τί ἄλλο νομίζετε, πλὴν ὅτι εἶναι καὶ αὐτὸς » ὑποκείμενος εἰς τὰ πάθη σας; Ἀλλὰ τοιοῦτος Θεὸς δὲν εἶναι » πλέον Θεὸς τῶν χριστιανῶν εἶναι Ζεὺς, εἶναι Ἀπόλλων, εἶναι » Ἑρμῆς, εἰς βραχυλογίαν, εἶναι Θεὸς πλασμένος κατ' εἰκόνα » καὶ ὁμοίωσιν ἰδικήν σας ».

Ἆ!, φίλε μου, δὲν μ' ἔμεινε δύναμις νὰ σὲ ἀποκριθῶ περὶ τῶν λοιπῶν τῆς ἐπιστολῆς σου. Πρόσμενε λοιπὸν νὰ ἀναλάβω τὰς δυνάμεις μου, ἂν τὰς ἀναλάβω.

Εὔχομαι νὰ μὴ χάσῃς ποτὲ τὰς ἰδικάς σου!

. . . . . Μυστήρια. ὄχι μυστήριον. Ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως τινὰ ἀνακαλύπτει ὁ χρόνος, καὶ ἡ μετὰ προσοχῆς ἀνάγνωσις, καὶ τρίτη ἡ μὲ ἄλλας γλώσσας παραβολὴ τῶν αὐτῶν ἐννοιῶν καὶ φράσεων, καὶ τετάρτη ἴσως ἡ ἐξέτασις τῆς κυρίας ἐννοίας τῶν λέξεων, καὶ ὄχι τῆς μεταφορικῆς.

Παραδείγματος χάριν Πολεμῶ εἶναι faire la guerre, μάχομαι se battre. Βλέπεις ὅτι καὶ εἰς τὸ Γαλλικὸν διὰ τοῦ μέσου ἐκφράζεται.

Ψεύδομαι εἶναι μεταφορικῶς mentir ἀλλὰ κυρίως je me trompe καὶ εἰς τὸ Γαλλικὸν διὰ τοῦ μέσου. Ἐπειδὴ τὸ ἐνεργητικὸν Ψεύδω σημαίνει tromper.

Ὑπάγω, je vais, Πορεύομαι je me transporte.

Τρώγω, je mange, Γεύομαι je goute.

Ἐδῶ οἱ Γάλλοι δὲν ἔχουν μέσον· διότι αἱ γλῶσσαι δὲν ὁμοιάζουν κατὰ πάντα. Καθὼς τὸ οὐδέτερον περιπατῶ ἐκφράζουσιν ἐκεῖνοι διὰ τοῦ μέσου (je me promène) διὰ τί; διότι τὸ ἐνεργητικὸν promener σημαίνει περιάγω, ἀκολούθως τὸ μέσον ἔπρεπε νὰ ἦναι περιάγω ἐμαυτὸν je me prcmène καθὼς τὸ ἡμέτερον Ἀποθετικὸν, ἢ Ἐπίμεσον περιέρχομαι, δίδει ὑπόνοιαν, ὅτι καὶ τὸ μηδεπούποτε εὑρισκόμενον ἐνεργητικὸν ἔρχω ἦτο παλαιὰ εἰς τὴν γλῶσσαν.

Καταγινώσκω καὶ Καταγνώσομαι, καὶ Προβαίνω καὶ Προβήσομαι, εἶναι ἄλλης θεωρίας μυστήριον . . . . . .

. . . . Ὦ! φίλε, τί γλυκύπικρον πάθος ἐγεννήθη εἰς ἐμέ. Πολεμοῦμαι ὁ ταλαίπωρος ἀπὸ τὴν ἔνδειαν τοῦ καιροῦ, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ σὲ εὐχαριστήσω, ἂν ἦτο δυνατὸν κατὰ πάντα. . . . . .

. . . . Ἐξεύρεις τὸ ὀνομαζόμενον ἀπὸ τοὺς γραμματικοὺς Σχῆμα πρὸς τὸ νοούμενον, ἤγουν ὅταν τὰ ἑπόμενα τῆς φράσεως ἀναφέρονται ὄχι ἀμέσως εἰς τὰ προηγούμενα, ἀλλ' εἰς τὰ διὰ τῶν προηγουμένων νοούμενα, ἢ περιεχόμενα δυνάμει εἰς αὐτά, ἢ συνώνυμα, . . . ἢ . . . ἢ μυρία ἄλλα τοιαῦτα. Θουκυδ. Β, μζ' « ἡ νόσος πρῶτον ἤρξατο . . . λεγόμενον μὲν καὶ πρότερον πολλαχόσε ἐγκατασκῆψαι » Τὸ λεγόμενον ἀναφέρεται ὄχι ἀμέσως εἰς τὸ προηγούμενον Νόσος, ἀλλ' εἰς τὸ συνεννοούμενον συγγενές του νόσημα. . . « Καὶ » μὴν ἄρξαι γε τὸν Ἀριστείδην . . . φησὶν Εἰ δὲ . . . ἫΣ »διὰ πλοῦτον ἐτύγχανον οἱ λαγχάνοντες ». Τὸ ἫΣ, εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ προσκολλήσῃς πούποτε, ἂν δὲν ἐννοήσῃς τὸ ἈΡΧῆΣ περιεχόμενον δυνάμει εἰς τὸ Ἄρξαι.

Τὸ Ὅ,τι μὴ ἀντὶ τοῦ Πλὴν εἰς τὴν ἀρχὴν ἐσυντάσσετο μὲ ὀνομαστικὰς ἀρσενικὰς καὶ θηλ. ἢ μὲ ὀνομαστ. καὶ αἰτιατ. οὐδετέρας· καὶ αὕτη ἦτον ἡ ὀρθὴ σύνταξις. « Ὅ,τι γὰρ » μὴ Ἀθῆναι, ἦν οὐδὲν ἄλλο πόλισμα λόγιμον » Ἡροδοτ. Α. ρμγ΄. Τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ πλὴν Ἀθηνῶν, ἢ παρὰ τὰς Ἀθήνας, ἡ ἀνάλυσίς του εἶναι, ὅ,τι μή. ἤγουν δὲν ἦτο λόγιμον, ὅ,τι δὲν ἦτον Ἀθῆναι.

Λουκιανὸς, Τ. VIII σ. 250. « Οὔτε προσιεμένη ὅ,τι μή σε » ἔπρεπε νὰ ἦσαι Σὺ· διὰ νὰ ἀναλυθῇ μήτε δεχομένη ὅ,τι δὲν εἶναι σύ.

. . . . « Οὕτω πονηρῷ συμπέπλεξαι δαίμονι »

Αὐτὸς εἶναι φίλε μου, αὐτόχρημα ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων, ὅσοι δὲν ἔμαθαν ποτὲ, μήτε θέλουν μάθειν, ὅτι « Παλαμήδης εὗρε γράμματα οὐχ ὑπὲρ τοῦ γράφειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ γινώσκειν ἃ δεῖ μὴ γράφειν », ὡς ἔλεγεν ὁ ἀγχινούστατος Ἀπολλώνιος (παρὰ Φιλοστρ. βιβ. Δ. κεφ. 33.)

Λανθάνεσαι, φίλε μου, μεγάλως ἂν φαντασθῇς, ὅτι εἶσαι καλὸς νὰ νικήσῃς τοιοῦτον ἄγροικον καὶ κακότροπον ἀνθρωπίσκον. Δύο χιλιάδας στηλιτεύσεις τῆς ἀμαθίας του ἂν γράψῃς, μὴν ἀμφιβάλλῃς ὅτι δύο χιλιάδας ἀντιῤῥήσεις ἔχει νὰ γράψῃ. Καὶ τοῦτο βλέπεις ὅτι τέλος δὲν ἔχει. Τί προσμένεις ἀπὸ ἀνδράριον, ὅστις ἐπαγγέλλεται νὰ μᾶς δείξῃ τὸν Παραλληλισμὸν τῆς γλώσσης εἰς διαφόρους βαθμοὺς καὶ ἐποχὰς, ἔπειτα πηδᾷ ἀπὸ τὸν Θουκυδίδην εἰς τὸν Εὐτρόπιον, τοὺς ὁποίους χωρίζουν 800 σχεδὸν ἔτη, καὶ ἀπὸ τοῦτον εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἅλωσιν, τῶν ὁποίων ἡ διάστασις εἶναι ὑπὲρ τὰ χίλια ἔτη, ὡς νὰ ἦσαν οἱ μεταξὺ βαθμοὶ τῆς θαυμαστῆς του κλίμακος ὅλοι συντριμμένοι. Ὄχι! φίλε μου, δὲν εἶσαι σὺ ἐπιτήδειος ἀνταγωνιστὴς τοῦ Δ. Ὁ Δ. εἶναι ἀκαταμάχητος.

Ἀγνοῶ, Ἀγνοήσομαι.
Ἄδω, Ἄσομαι.
Ἀκούω, Ἀκούσομαι.
Ἀναβιόω, Ἀναβιώσομαι.
Ἀνακύπτω, Ἀνακύψομαι.
Ἀνανεύω, Ἀνανεύσομαι.
Ἀνομολογῶ, Ἀνομολογήσομαι.
Ἀντακούω, Ἀντακούσομαι.
Ἀποβαίνω, Ἀποβήσομαι.
Ἀποθνήσκω, Ἀποθανοῦμαι.
Ἀποφεύγω, Ἀποφεύξομαι.
Βαίνω, βήσομαι.
Βιῶ, Βιώσομαι.
Γελῶ, Γελάσομαι.
Γινώσκω, Γνώσομαι.
Δάκνω, Δήξομαι.
Διδάσκω, Διδάξομαι.
Διώκω, διώξομαι.
Δραμέω, ἢ Δρέμω } Δραμοῦμαι.
Ἐγκωμιάζω, Ἐγκωμιάσομαι.
Ἐγχαίνω, Ἐγχανοῦμαι.
Εἴδω, Εἴσομαι.
Εἰκάζω, Εἰκάσομαι.
Ἐπᾴδω, Ἐπᾴσομαι.
Ἐπαινῶ, Ἐπαινέσομαι.
Ἐπαναναιόω, Ἐπαναναιώσομαι.
Θνήσκω, Θανοῦμαι.
Θαυμάζω, Θαυμάσομαι.
Θέω, Θεύσομαι, ἢ Θευσοῦμαι.
Καίω, Καύσομαι.
Καταβαίνω, Καταβήσομαι.
Καταγελῶ, Καταγελάσομαι.
Καταγινώσκω. Καταγνώσομαι·
Κατανεύω, Κατανεύσομαι.
Καταπίνω, Καταπίομαι.
Κλαίω, Κλαύσομαι καὶ Κλαυσοῦμαι.
Κολάζω, Κολάσομαι.
Κρύπτω, Κρύψομαι.
Λαμβάνω, Λήψομαι.
Μανθάνω, Μαθήσομαι.
Μετατρέχω, Μετατρέξομαι.
Πλεονεκτῶ, Πλεονεκτήσομαι.
Πλέω, Πλεύσομαι, Πλευσοῦμαι.
Προσβαίνω, Προσβήσομαι.
Προσχωρῶ, Προσχωρήσομαι.
Πίνω, Πιοῦμαι.
Ροφέω, Ῥοφήσομαι
Σιγάω, Σιγήσομαι.
Σιωπῶ, Σιωπήσομαι.
Σπουδάζω, Σπουδάσομαι.
Συγχωρῶ, Συγχωρήσομαι.
Συμβαίνω, Συμβήσομαι.
Τίκτω, Τέξομαι.
Τωθάζω, Τωθάσομαι.
Ὑβρίζω, Ὑβριοῦμαι.
Ὑφαρπάζω, Ὑφαρπάσομαι.
Φέρω, Οἴσομαι.
Φεύγω, Φεύξομαι, ἢ Φευξοῦμαι.
Χωρῶ, Χωρήσομαι.

Ἀφῆκα εἰς τὸν ἔσχατον τόπον τῆς ἐπιστολῆς τὴν εἰς τὸ ζήτημα τῶν χριστῶν Ρ. καὶ Π. ἀπόκρισιν. Δὲν θαυμάζω, φίλε, αὐτοὺς, ὅσον σέ. Ἢ μὴν ἐσυμφωνήσατε καὶ οἱ τρεῖς μὲ σκοπὸν νὰ δοκιμάσετε, ἐὰν τὸ γῆρας μοῦ ἐξενεύρισε παντάπασι τὸν ἐγκέφαλον; « Ἔστι γὰρ καὶ διανοίας, ὥσπερ καὶ σώματος γῆρας ». Καὶ ἂν δὲν τὸ ἔλεγεν ὁ Ἀριστοτέλης, ἱκανὴ εἶναι ἡ πεῖρα νὰ τὸ διδάξῃ τοὺς δυστυχεῖς γέροντας. Μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἐκατέβην ἀκόμην εἰς βαθμὸν τοσαύτης μωρίας. Ἐὰν ἔχωσιν 500 φράγκα νὰ ἐξοδεύσωσι, συμβούλευσέ τους, φίλε, ἀσπασάμενος ἐκ μέρους μου, νὰ τὰς δώσωσιν εἰς κανένα σπουδάζοντα Γραικὸν πένητα· καὶ ἡ τοιαύτη γενναία χορηγία θέλει εἶσθαι πολλῶν εἰκόνων, καὶ πολλῶν εἰδώλων ἀντάξιος. Εὐτύχει!

Οἱ τοιοῦτοι φίλοι δὲν στοχάζονται, ὅτι ἂν ὀρθοδοποδήσῃ τὸ γένος, ὡς εἶναι ἐλπὶς, μετὰ ἑκατὸν, ἴσως καὶ ὀλιγοτέρους χρόνους, ἡμεῖς ὅλοι ὅσοι ζῶμεν (χωρὶς νὰ ἐξαιρέσῃς καὶ αὐτὸν τὸν Πάντεχνον καὶ Πανεπιστήμονα) θέλομεν εἶσθαι ἀκλεεῖς καὶ ἀνώνυμοι.

Οἱ Λατῖνοι λέγουσιν, ὡς γνώμην τῶν Ἑλλήνων Γραμματικῶν, ὅτι ὠνομάσθησαν αἱ προθέσεις ἀσήμαντοι, διὰ τὸ πολυσήματον αὐτῶν. Ἔχουσιν ὅμως ἀμυδράν τινα, καὶ πρωτίστην σημασίαν, τὴν αὐτὴν μὲ τὰ ἐξ αὐτῶν παραγόμενα ἐπιῤῥήματα. Ἐν (ἔνδον-ἐντὸς) Ἐκ ἢ Ἐξ (ἐκτὸς-ἔξω) Ἀνὰ-[ἄνω] Κατὰ [κάτω] Πρὸς (πρόσω) Εἰς ἢ Ἐς (εἴσω, ἔσω) Τὰ Ἀσφούρια, εἶναι βέβαια τὸ Safranum, ἢ Safran batard, ἢ Cartane τῶν Εὐρωπαίων. ἀλλ' εἶναι τὸ αὐτὸ μὲ τὸν Κνῆκον τῶν Ἑλλήνων; Τὴν Ἀκτὴν ὀνομάζουν οἱ Λατῖνοι Sambucus.

Il ne faut point caresser les sots; ce serait le moyen de les rendre tont-à-fait-imbécilles.

Τῆς μεθόδου τῆς διδασκαλίας τῆς Γραμματικῆς ἡ θεωρία εἶναι πρᾶγμα νέον, μηδ' ἦτον δυνατὸν νὰ διορθωθῇ, ἂν δὲν ἐδιορθόνετο πρῶτον ἡ φιλοσοφία, ἤγουν ἂν δὲν ἐγίνετο ἀντ' αἰ-

ρετικῆς Ἐκλεκτική. Ἀπό τινα τῶν γραφομένων σου συμπεραίνω ὅτι ὁ Κ. κλίνει ὀλίγον εἰς τὸν Καντισμόν. Μὲ κακοφαίνεται, ἂν οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα. » Πάντα δοκιμάζοντες. » τὸ καλὸν κατέχετε ». λέγουν συμφώνως καὶ ἡ θρησκεία καὶ ἡ φιλοσοφία.

Τὸν ἄλλον γραμματικὸν τὸν χρυσοκέφαλον, συμβούλευσον, ἂν ἦσαι ἀκόμη εἰς καιρὸν, νὰ μὴν ἐπιγράψῃ ὁ ταλαίπωρος τὴν Γραμματικήν του Τερψίνοον, ἀλλὰ Γραμματικὴν « τὴν » σκάφην σκάφην » τὰ δὲ ἐπιτηδευμένα ὀνόματα καὶ ἐπώνυμα ἂς τ' ἀφήσῃ εἰς τοὺς ἀγύρτας. Ἐπαριθμῶ, εἶναι, πρὸς τοῖς ἠριθμημένοις ἀριθμῶ ἕτερα. Εἰς τὸ Ἀπαριθμῶ, ἂν καὶ τῆς Ἀπὸ ἡ ἔννοια ἦναι δυσθήρατος, καὶ φαίνεται τρόπον τινὰ καὶ περιττὴ, ὅτι τοῦτο μετεχειρίσθησαν οἱ παλαιοὶ, καὶ ὄχι τὸ ἐπαριθμῶ· ἀρκεῖ ἀκόμη ὅτι καὶ οἱ Γάλλοι (εἰς τὸ Denombrement) καὶ οἱ Γερμανικοὶ (εἰς τὸ Abzählen) τὴν ἀπὸ μεταχειρίζονται.

Τοῦ Οὔτε καὶ Οὐδὲ τὴν διαφορὰν πῶς νὰ σὲ παραστήσω δὲν ἐξεύρω. Δὲν δυσαρεστοῦμαι τόσον εἰς τὸ ὁποῖον τοὺς κάμνεις πρόβλημα. εἴτε τὸ δεχθῶσιν, εἴτε μὴ τὸ δεχθῶσι κ. τ. λ. Ἐδῶ, φίλε, ἐπειδὴ ἡ φράσις ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἄρνησιν Δὲν, καλήτερον ἦτο, Οὔτ' ἂν τὸ δεχθῶσιν οὔτ' ἂν μὴ τὸ δεχθῶσι, Ἂν ἡ ἀρχὴ τῆς φράσεως ἦτο καταφατικὴ, π. χ. Εὐαρεστοῦμαι, ἢ Ἀδιαφορῶ ἢ ὀλίγον μὲ μέλλει, τότε ἦτο ὀρθὸν τὸ εἴτε τὸ δεχθῶσι, εἴτε μὴ τὸ δεχθῶσι, ἢ τὸ, καὶ ἂν τὸ δεχθῶσι καὶ ἂν μὴ τὸ δεχθῶσι,

Εἰς τὴν λδ'. σελ. τῶν Αὐτοσχδ. στοχασμῶν εἰς τὸν Ἰσοκράτην « ἐπέρασε μηδὲ θέλει πλέον ἐπιστρέψειν » ὀρθὸν, ἐπειδὴ ἀναλύεται εἰς τὸ Καὶ δὲν θέλει κ. τ. λ. εἰς τὴν λέ. « μήτε χαρίζομεν μήτε πωλοῦμεν » ὀρθὸν, διότι ἀντίκειται εἰς τὸ Καὶ χαρίζομεν καὶ πωλῶμεν. Ἀλλ' εἰς τὴν μέ. σελ. τὸ Μήτε τοῦ κέρδους ἡ ἐλπὶς εἶναι σολοικισμὸς, ὅτι ἔπρεπε μηδὲ, διὰ νὰ ἰσοδυναμῇ μὲ

τὸ καὶ τοῦ κέρδους ἡ ἐλπὶς δὲν κ. τ. λ. « Δὲν εἶναι ὅμως μεταφραστὴς, οὔτε ἄξιος φόβου » ἰδοὺ ἐξανάγκης ἐχρειάζετο τὸ οὐδὲ, διὰ τὸ προηγούμενον Δέν. Τοὺς κανόνας τούτους, οἱ ὁποῖοι εἶναι τῆς παλαιᾶς γλώσσης, ἐπειδὴ προξενοῦν εὐκρίνειαν τῶν ἰδεῶν, χωρὶς κανένα μακαρονισμὸν, πρέπει νὰ τοὺς φυλάξωμεν, καὶ ἂν ἦναι τρόπος νὰ τοὺς νομοθετήσωμεν, Τοὺς παρέβην ἐγὼ πολλάκις, καὶ δὲν εἶναι παράδοξον, ἐπειδὴ εὑρίσκεται ἡ παράβασις καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς, ἀλλὰ τὸ περισσότερον ὅμως εἰς τοῦ παρακμάζοντος Ἑλληνισμοῦ τοὺς συγγραφεῖς. Ἀπὸ ἑκατὸν τοιαῦτα σφάλματα εἰς τοὺς δοκίμους πιθανὸν ὅτι τὰ 99 εἶναι τῶν ἀντιγραφέων. Εἰς τὸ ἑξῆς ἐλπίζω νὰ γένω προσεκτικώτερος.

30.

ἐκ Παρισίων, 9 Ἀπριλίου, 1813.

Καὶ πῶς νὰ μὴ σὲ ἀγαπῶ τὸν πάσης ἀγάπης καὶ τιμῆς ἄξιον! τόσον εἶναι πλειοτέρα ἡ πρὸς σέ μου ἀγάπη, ὅσον κατὰ δυστυχίαν, εἶναι ἀκόμη εἰς τὸ γένος ὀλιγώτατος τῶν ὁμοίων σου ὁ ἀριθμός (Καὶ πρόσεχε μὴν ὑπερηφανευθῇς διὰ τοῦτον μου τὸν ἔπαινον· ὅτι τότε θέλω παύσειν νὰ σὲ ἀγαπῶ) Ὅταν οἱ τοιοῦτοι πλεονάσωσιν, ὑπόφερε τότε χωρὶς ζηλοτυπίαν ν' ἀγαπῶ κ' ἐκείνους ὡς καὶ σέ.

Ἔκαμες φρόνιμα ἐμβαίνων εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ γάμου, φρονιμώτερον, ὅτι συνεζεύχθης καὶ μὲ ὁμογενῆ, καὶ φρονιμώτατα, ὅτι καὶ ὁμοπάτριον, καὶ ἐκλεγμένην ἀπὸ τοὺς γονεῖς σου. Ὅλα ταῦτα εἶναι ἀγάπης καὶ τιμῆς ἄξια. Ἐὰν δὲ καὶ τὰ ἐλπιζόμενα τέκνα σου ἀναθρέψῃς Ἑλληνικῶς (καὶ ἡ λέξις αὕτη μόνη τὰ περιέχει ὅλα), τότε πλέον, ἂν εὑρίσκωμαι ἀκόμη εἰς τὸν κόσμον, δὲν ἐξεύρω πλέον τί ἔχω νὰ κάμω, ἢ μᾶλλον μηδὲ πρέπει νὰ φροντίζω τί θέλω κάμειν, ἐπειδὴ σὲ ἀγαπῶ, ὄχι μόνον διὰ τὴν φρόνιμόν σου διαγωγὴν παροῦσαν,

ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν βεβαιότητα ὅτι δὲν θέλεις τὴν ἀλλάξειν. Ἕως νὰ ἔλθῃ λοιπὸν ὁ ποθητὸς καιρὸς τῶν καρπῶν τοῦ γάμου σου, εὔχομαι καὶ σὲ καὶ τὴν ἀγαπητήν σου σύζυγον, ὅλας τοῦ οὐρανοῦ τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας! Καὶ διὰ τὸν φόβον μὴ δὲν φθάσω νὰ ἴδω τοὺς καρπούς σου, λάβε καὶ τὰς περὶ ἐκείνων εὐχάς μου, πλέξε τας μὲ τὰς πατρικάς σου, καὶ στεφάνωσε τὴν κεφαλὴν αὐτῶν. Πρὸ πάντων, φίλε ἐνθυμοῦ νὰ λέγῃς συχνὰ εἰς τὰ τέκνα σου, ὅτι ὁ πολυτελέστερος καὶ ἐνδοξότερος στέφανος δι᾽ αὐτὰ εἶναι, νὰ φανῶσιν ἄξιοι τῆς προγονικῆς εὐγενείας!

Ὁ ζητῶν τὴν μετάφρασιν τοῦ Ἡροδότου νέος ὁμογενὴς καὶ φίλος σου, εἶναι αὐτὸς, αὐτότατος, ὁ Ι. Εἰπέ τὸν λοιπὸν νὰ κρατῇ σφικτὰ τὰ ἀργύριά του. Εἰπέ του ἀκόμη, ὅτι οὐδ᾽ εἰς τὴν νεότητά μου ὑπέφερα ποτὲ νὰ πληρωθῶ πρὸ τῆς παραδόσεως τοῦ ἔργου μου (avant delivrer ma marchandise), καὶ τώρα εἰς τὸ γῆρας μου τὸ ἀποστρέφομαι παντάπασι, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως. Ὡρίμασα, φίλε, ὡς τὰ στελλόμενά σου σῦκα, καὶ προσμένω κατὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ πατηθῶ κ᾽ ἐγὼ εἰς τὸ πάγκοινον εὐρυχωρότατον κουτίον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπατήθησαν ἄπειροι μυριάδες πρὸ ἐμοῦ!

Εἰπέ με ἀκόμη, ποῦ εὕρηκες τὴν ὁποίαν φέρει ἡ σφραγίς σου ἐπιγραφὴν, «Βίον πορίζου πάντοθεν πλὴν ἐκ κακῶν»; Τὴν αὐτὴν εἶχα εἰς τὴν ἐμπορικήν μου σφραγίδα πρὸ ἐτῶν τεσσαράκοντα. Διότι ἔμαθες, νομίζω, ὅτι ἔζησα ποτὲ καὶ βίον ἐμπορικόν. Τὸ πταῖσμα δὲν ἦτον ἰδικόν μου· ὁ μακαρίτης πατήρ μου ἠθέλησε νὰ μὲ κάμῃ ἔμπορον, ἐμέ! ὅστις καθὼς λέγει ἡ παροιμία, «Δὲν εἶμαι καλὸς νὰ μοιράσω δύο γαδάρων ἄχυρα». . . . : . .

Ὑγίαινε, καὶ γράφε με, χωρὶς ὅμως νὰ παραπονῆσαι, ἂν δὲν σὲ ἀποκρίνομαι πάραυτα. Ἐγήρασα ὁ ταλαίπωρος, καὶ γῆρας νοσερὸν, καὶ προσέτι φορτισμένον μὲ πολλῶν εἰδῶν βάρη ἀνυπόφορα. Ἐπέρασα τὴν νεότητά μου εἰς κόπους καὶ ἀνίας,

μὲ ἐλπίδα ὅτι εἰς τὸ γῆράς μου θέλω κἂν εὕρεῖν ὀλίγην ἀναψυχὴν, καὶ ἔγεινεν ὅλον τὸ ἐναντίον· ὅσον αἱ δυνάμεις μου ὀλιγοστεύουν, καὶ καταλύονται μίαν μετὰ τὴν ἄλλην, τόσον αἱ ἀσχολίαι μου πληθύνουσι καὶ γίνονται βαρύτεραι. Καὶ πάλιν καὶ πολλάκις ὑγίαινε! ὁ σὸς Κοραῆς.

Σὺ, φίλε, μόνος ἔμεινες τώρα, ὄχι διὰ νὰ μὲ σώσῃς ἀπὸ τὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον προσμένω ὡς Λιμένα σωτηρίας, ἀλλὰ νὰ μὲ βοηθήσῃς νὰ φθάσω κἂν εἰς τοῦτον τὸν λιμένα πρὶν συντριφθῆ τὸ πλοῖόν μου ἀπὸ καμμίαν τῆς κεφαλῆς ἀποπληξίαν, ἥτις εἶναι τῶν ναυαγίων ὅλων τὸ δεινότατον ναυάγιον, ἐπειδὴ μεταβάλλει καὶ μεταμορφόνει τὸ Λογικὸν ζῶον εἰς κτῆνος.

Δὲν μ' ἔμεινε δύναμις νὰ γράψω πλειότερα, ἀλλ' ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δὲν θέλω νὰ παραδράμω ἓν ἄλλο διαβολικὸν ἐπινόημα τῶν ἐχθρῶν. Ἡ κακία των, φίλε μου, ἔφθασεν ἕως νὰ μὲ πέμπωσι καὶ γράμματα ἀνώνυμα, διαβάλλοντες μὲ πρόσχημα φιλίας, ὡς ἐχθροὺς καὶ κατηγόρους μου, ἀνθρώπους τοὺς ὁποίους ἕως τώρα ἔκρινα φίλους μου, καὶ εὐεργέτησα μὲ λόγον (μὴ δυνάμενος μὲ ἔργον). Εἷς ἐκ τούτων εἶναι σπουδαστὴς ὁμογενὴς πτωχίστατος, ὅστις διὰ τὸν ἔρωτα τῶν Μουσῶν ὑποφέρει νὰ ζῇ μὲ τὸν ἀέρα. Τούτου ἡ διαγωγὴ μ' ἐφάνη τόσον Κλεανθικὴ, ὥστε μὴ δυνάμενος ἐγὼ νὰ τὸν βοηθήσω, τὸν ἐσύστησα θερμῶς εἰς τὸν Ἀποκρισιάριον τῆς Πόρτας κύριον Μάνον, ὅστις μέρος διὰ χάριν μου, καὶ τὸ πλέον ἀπὸ καλὴν τῆς ψυχῆς του διάθεσιν, καὶ χρηματικῶς πολλάκις τὸν βοηθεῖ, καὶ εἰς τὴν τράπεζάν του συχνὰ τὸν καλεῖ. Βλέποντες οἱ καλοὶ ἄνθρωποι προσκολλημένον τὸν σπουδαστὴν εἰς ἐμὲ διὰ τὸ μικρόν μου πρὸς αὐτὸν ὑπούργημα, μὲ γράφουν ἀνωνύμως μεταχειρισθέντες χεῖρα ἀπαιδεύτου παντάπασιν τῆς ὀρθογραφίας, παριστάνοντες, ὡς φίλοι μου δηλαδὴ καὶ φροντισταὶ τῆς τιμῆς μου, τὸν σπουδαστὴν ἀκατάσχετον καταλαλητήν μου καὶ κατήγορον, καὶ θαυμάζοντες (φιλικῶς οἱ ἔχθιστοι!) πῶς καταδέχομαι νὰ συγχωρῶ τὴν εἴσοδον τοῦ

οἴκου μου εἰς τοιοῦτον κακοαναθραμμένον ἄνδρα καὶ χωριάτην. Οὕτω χωριάτην τὸν ὀνομάζουσιν. Ἴσως συλλογίζεσαι ὅτι τοῦτο δὲν ἔπρεπε νὰ μὲ ταράξῃ.

Βέβαια, ἂν σ' ἔγραφέ τις ἀνωνύμως ὅτι ὁ νομιζόμενός σου φίλος Κοραῆς εἶναι ὁ πλέον ἀναίσχυντος καταλαλητής σου, δὲν ἤθελες δώσειν προσοχήν, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν μου, τολμῶ δ' εἰπεῖν καὶ διὰ τὴν ὁπωσοῦν ἐκ χρηστῶν γένεσιν καὶ χρηστὴν ἀνατροφήν. Ἀλλὰ τὸ φαρμακερὸν τοῦτο γραμματεῖον ἔῤῥιψε τὴν ταλαίπωρόν μου ψυχὴν εἰς τὴν ὀδυνηρὰν ἀμηχανίαν τοῦ.

Καὶ φημ' κ' ἀπόφημι κ' οὐκ ἔχω τί φῶ.

Ἐξ ἑνὸς μέρους κρίνω ἀδύνατον, νὰ μὲ ἀποδώσῃ αὐτὸς ἀντὶ τιμῆς αἰσχύνην, ἀντὶ τοῦ ἀγαπᾷν με νὰ μὲ διαβάλλῃ. Ἀπὸ τὸ ἄλλο, κατὰ δυστυχίαν, ἡ γένεσις καὶ τροφή του (τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι αὐτοῦ σφάλμα τοῦ ταλαιπώρου) εἶναι παντάπασι χωριάτικη καὶ βαναυσική. Καὶ τοῦτο μάλιστα μ' ἐκίνησεν εἰς ἀγάπην καὶ θαυμασμόν του, ὅτι ἐζήτει, καὶ ζητεῖ μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν, νὰ διορθώσῃ τῆς τύχης τὰ σφάλματα μὲ τὴν προσωπικὴν ἀρετήν του.

Βλέπεις, φίλε, μὲ πόσα βέλη μὲ κεντοῦν, μὲ πόσα φαρμάκια μὲ ποτίζουν;

Χωρὶς πάθος σὲ λέγω, φίλε, ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Α. εἶναι . . . . .! καὶ τὸ μῖσός του κατὰ τοῦ γυμνασίου εἶναι ἀνυπέρβλητον. Ὅλα τὰ κακὰ εἶναι προσδόκιμα ἀπὸ τοιαῦτα ψυχάρια!

Εἶναι καὶ ἄλλοι ἀληθῶς χρηστοὶ, καὶ τοιοῦτοι, ὁποίους νὰ πιστευθῇς καὶ γυναῖκα, καὶ τέκνα, καὶ χρήματα, ἀλλ' ὄχι βιβλία, διὰ τὴν κακὴν πρόληψιν, ὅτι τῶν βιβλίων ἡ ἀφαίρεσις δὲν λογίζεται κλοπή. Μοῦ λύπει, ζῶντος ἔτι (συλλογίσου πόσον εὐκολώτερον, νεκροῦ) ἓν ἀπὸ τὰ βιβλία μου καταμουζαλωμένον μὲ διορθώσεις, δὶ ἐλπίδα νὰ τὸ ἐκδώσω καμμίαν φορὰν, καὶ δὲν ἐξεύρω τί νὰ ὑποπτευθῶ.

31.

Κυδωνίαις, 3 Αὐγούστου, 1814.

Οἱ προεστῶτες τῆς πόλεως καὶ ἔφοροι τῆς σχολῆς

Χ. Ἀθανάσιος Χ. Γεωργίου,
Χ. Παρασκευᾶς Σαλτέλης
Γεωργάκης τοῦ Οἰκονομέλη
Ἀποστόλης Χ. Παρασκευᾶ

Πρὸς τὸν σοφὸν Κοραῆν,
Εὐεργέτα τῆς Ἑλλάδος,

Καὶ παρ' ἄλλων ἀκούοντες, καὶ εἰς βιβλία ἀναγινώσκοντες, καὶ διὰ τῆς πείρας τελευταῖον μαθόντες, πόσα καὶ ποῖα εἶναι τὰ καλὰ τῆς παιδείας, δὲν ἐλλείψαμεν ποτὲ ἀπὸ τὸ νὰ φροντίσωμεν ὅσον εἶναι δυνατὸν, διὰ τὰ πρὸς τὴν κτῆσιν αὐτῆς ἐπιτήδεια μέσα. Ὁ πρὸς τὴν παιδείαν πόθος ἡμῶν, καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἀνέγνωμεν τὰς διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ γένους ἡμῶν διδομένας συμβουλάς σου, ηὐξήνθη τοσοῦτον, ὥστε, ἂν καὶ ἡ δύναμις ἡμῶν, ὡς πρὸς αὐτὸν παραβαλλομένη εἶναι σμικροτάτη, δὲν ὀκνοῦμεν ὅμως νὰ συνεισφέρωμεν καὶ τὸ παραμικρὸν εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος καταβαλλόμενον κοινὸν ἔρανον, ἀλλ' οὐδὲ φοβούμεθα δι' αὐτὸ κατηγορίας. Ἀποφασίζομεν λοιπὸν καὶ κατὰ τὸ παρὸν νὰ ἐξοδιάσωμεν πέντε χιλιάδας γροσίων διὰ τὰ ἐλλείποντα ἀναγκαιότερα ὄργανα τοῦ ἡμετέρου Μουσείου. Κατ' ἔτος δὲ τετρακόσια γρόσια διὰ νὰ ἀνακαινίζωμεν κατ' ὀλίγον τὴν βιβλιοθήκην ἡμῶν· μετὰ δὲ ταῦτα, ἂν θεὸς διδῷ, καὶ περισσότερα. Ὅθεν παρακαλοῦμεν θερμῶς καὶ σὲ τὸν φιλογενέστατον καὶ κοινωφελέστατον ἄνδρα, νὰ ἀναλάβῃς καὶ τοῦτον τὸν κόπον διὰ τὸ καλὸν τοῦ γένους, νὰ ἀγοράσῃς δηλ: διὰ τῶν πέντε χιλιάδων γροσίων τὰ ὄργανα καὶ βιβλία, καὶ νὰ τὰ ἐξαποστείλῃς πρὸς ἡμᾶς· διὰ δὲ τὰ

κατ' ἔτος ἀγοραζόμενα, ἂν σὲ προξενοῦσιν ἐνόχλησιν, νὰ ὁδη-γηθῶμεν παρὰ σοῦ εἰς ποῖον ἄλλον νὰ γράψωμεν. Καὶ τὰς μὲν πέντε Χ. γροσίων θέλομεν περάσειν διὰ τοῦ ἐν Σμύρνῃ κυρίου Ῥάλλη. Ποῖα δὲ ὄργανα καὶ βιβλία πρέπει νὰ ἀγορασθῶσι δι' αὐτῶν, θέλει σὲ γράψειν κατὰ μέρος ὁ διδάσκαλος ἡμῶν, Θεόφιλος. Ἓν μόνον ὄργανον προσδιορίζομεν ἡμεῖς, τὸ ὁποῖον ἀναγκαιότατον στοχαζόμεθα, καὶ ἐπιθυμοῦμεν πολλὰ νὰ ἴδωμεν, τὴν εἰκόνα δηλαδὴ τοῦ Ἀδαμαντίνου Κοραῆ! Θέλομεν αὐτὴν διὰ στολισμὸν τοῦ Γυμνασίου, καὶ διὰ νὰ παρακινώμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν εἰς τὴν παιδείαν διὰ τοῦ τοιούτου μέσου. Ἂν λείψῃ, ὃ μὴ γένοιτο, ἄλλο ὄργανον ἀποφασιστικὰ δὲν θέλομεν!

Ἡ Ἑλλὰς σὲ ἐγέννησε, καὶ ξένοι τόποι καὶ ἀκαδημίαι καυχῶνται καὶ ἐναμβρύνονται ὅτι σὲ ἔχουν. Ἡ Ἑλλὰς χρεωστεῖ πρὸς σὲ καὶ τοὺς ὁμοίους σου Ἀνδριάντας, καὶ μέλλει νὰ ἀνεγείρῃ αὐτούς. Ἡμεῖς ἔχοντες αὐτοὺς εἰς τὴν καρδίαν ἡμῶν αὐτῶν, παραγγέλλομεν εἰς τὰ τέκνα ἡμῶν νὰ τοὺς στήσωσι, κατὰ πρώτην εὐκαιρίαν, καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν ἀγορὰν καὶ εἰς ὅλους τοὺς δημοσίους τόπους. Κατὰ τὸ παρὸν τοῦτο μόνον δυνάμεθα καὶ τοῦτο μόνον ἐκτελοῦμεν. Ἂν ἡ τύχη ἐστέρησε τοὺς ὁμογενεῖς σου μετὰ τῆς Ἐλευθερίας καὶ ὅλων τῶν καλῶν, ὄχι ὅμως καὶ τῶν φρονημάτων, τοῦ μόνου λειψάνου τῆς προγονικῆς ἐκείνης κληρονομίας! Εἴθε ζώοις εἰς πολλὰ ἔτη τὸ καύχημα τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν δόξαν καὶ τὸ ὄφελος τοῦ γένους ἡμῶν!

32.

Πρὸς τὸν Ἀδαμάντινον Κοραῆν, εἰς Παρισίους, ὁ Θεόφιλος Καΐρης ἐξ Ἄνδρου.

Κυδωνιαῖς, 6 Αὐγούστου, 1814.

Μὴ παραξενισθῇς, Ἀδαμάντινε Κοραῆ, καὶ τῆς ἀσθενούσης Ἑλλάδος ἀληθινὲ ἰατρέ, ἂν ἕως τώρα δὲν ἐπλήρωσα τὸ πρὸς

σὲ χρέος μου. Διότι ὅσαι δυστυχίαι ἦλθαν εἰς τὴν κεφαλήν μου, καὶ ὅσαι περιστάσεις δειναὶ μὲ περιεκύκλωσαν ἦσαν τοσαῦται καὶ τοιαῦται, ὥστ' ἔπρεπε νὰ τὰς ἀποσιωπήσω, καὶ διὰ νὰ μὴ πικραίνω τὰ φιλάνθρωπα σπλάγχνα σου, καὶ νὰ μὴν αὐξάνω τὰς πληγὰς τῆς δυστυχούσης πατρίδος· Καὶ ἔπειτα δὲν εὐχαριστούμην νὰ φανῶ ἔμπροσθεν τοιούτου ἀνδρὸς μὲ χεῖρας κενάς. Ὅθεν περιέμενον ἕως νὰ παύσῃ ὁπωσοῦν ἡ τύχη κατατρέχουσά με, καὶ οὕτω νὰ εὐχαριστήσω τὴν ἐπιθυμίαν τῆς καρδίας μου.

Ὄχι μόνον εἰς ταύτην τὴν ζωήν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Ἅδην θέλω ἐνθυμεῖσθαι τὰς μετὰ σοῦ συναναστροφὰς ἐκείνας! Εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατον, ὅταν πέσῃ λόγος περὶ μαθήσεως, νὰ μὴν ἀναφέρω τὸ ὄνομά σου. Καὶ πῶς ὄχι, ὅταν οἱ Ἕλληνες ὅλοι νέοι καὶ γέροντες χρεωστοῦσι νὰ σὲ ἔχωσι καὶ εἰς τὴν καρδίαν καὶ εἰς τὰ χείλη; Κατὰ τὸ παρὸν κατοικῶ ἐν Κυδωνίαις τῆς Ἀσίας, διδάσκων εἰς τὸ ἐν αὐταῖς Γυμνάσιον Φυσικὴν καὶ Μαθηματικήν. Οἱ ἄρχοντες συμφωνοῦν βλέποντες τοὺς καρποὺς τῆς παιδείας, καὶ αἱ σθανόμενοι τῆς τούτων γλυκύτητος. Ὁ λαὸς ἤνοιξεν ὀλίγον τοὺς ὀφθαλμούς· ὅλοι κοινῶς μικροὶ καὶ μεγάλοι ἐπιθυμοῦν νὰ ἴδωσι τὰ ἑαυτῶν τέκνα πεπαιδευμένα. Οἱ διδάσκαλοι, ὅσον τὸ δυνατόν, οἰκονομοῦσι τὴν ἀναγεννωμένην ταύτην ῥοπήν, καὶ οὕτω προέρχονται ἐξ αὐτῆς ὄχι μικρὰ καλά. Τὸ γυμνάσιον, ἂν καὶ ἔχῃ ἱκανὰ βιβλία ἑτερόγλωσσα, ὡς τὰ πρακτικὰ διαφόρων Ἀκαδημιῶν, τὰ συγγράμματα πολλῶν περιφήμων Φυσικῶν, καὶ Μαθηματικῶν, στερεῖται ὅμως διόλου Ἑλληνικῶν βιβλίων καὶ ὀργάνων πειραματικῶν. Ἔχει ναὶ τὴν Ἀεραντλίαν, καὶ τὸ Ἠλεκτρεῖον, ἀλλ' αὐταὶ αἱ δύο μηχαναὶ δὲν ἐξαρκοῦσι διὰ τὸ μάθημα τῆς Πειραματικῆς Φυσικῆς. Ὅθεν καὶ οἱ ἔφοροι τοῦ Γυμνασίου διὰ τῶν συμβουλῶν σου παρακινηθέντες ἀπεφάσισαν νὰ ἐξοδιάζωσι κατ' ἔτος τετρακόσια γρόσια διὰ μόνα τὰ συγγράμματα τῶν ἀθανάτων ἐκείνων συγγραφέων, σκοπὸν ἔχοντες

μετὰ ταῦτα νὰ δαπανῶσιν καὶ περισσότερα. Κατὰ τὸ παρὸν δὲ πέμπουσιν πρὸς σὲ τὸν φιλογενέστατον ἄνδρα πέντε χιλιάδας γροσίων διὰ τοῦ ἐν Σμύρνῃ Στεφάνου Ῥάλλη, διὰ νὰ ἀγοράσῃς αὐτόθεν μερικὰ ἀναγκαιότατα ὄργανα καὶ βιβλία. Πρῶτον ὅμως πάντων ζητοῦσιν ὅλοι, ὡς ἐκ μιᾶς ψυχῆς, ἡ εἰκὼν τοῦ Ἀδαμαντίνου Κοραῆ νὰ ἀγορασθῇ ἐξ αὐτῶν. Ἐπιθυμοῦσιν ὅλοι καὶ ὁ λαὸς καὶ οἱ Προὔχοντες νὰ τὸν ἴδωσι ἐζωγραφισμένον ὡς ἄλλον Σωκράτην, διὰ νὰ τὸν ἔχωσι καὶ δι' ἑαυτοὺς καὶ διὰ τὰ ἑαυτῶν τέκνα, ὡς παράδειγμα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς παιδείας, θέλουσι νὰ τὸν βλέπουν συλλογιζόμενον τὴν Ἀνάστασιν τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ τὸν βάλλωσιν εἰς τὴν κοινὴν βιβλιοθήκην, ὡς πολλὰ καὶ κοπιάσαντα καὶ συνεργήσαντα δι' αὐτήν. Ἤθελαν νὰ στήσωσιν ἀνδριάντα εἰς τὸ Γυμνάσιον, ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς δυστυχεῖ, καὶ μόνον τοῦτο δύναται κατὰ τὸ παρόν. Πόση εὐτυχία δι' ἐμὲ νὰ βλέπω καθεκάστην ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου τοσοῦτον ἐπιθυμῶ νὰ φέρω κατὰ νοῦν τὴν ἰδέαν! Μόνον τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν θέλει ἐκτεθῆν εἰς τὸ κοινὸν ἡ εἰκών, φαντάζομαι, καὶ πληροῦται ἡ καρδία μου χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως!

Τὰ δὲ λοιπά, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν βιβλιοθήκην, καὶ εἰς τὸ Μουσεῖον εἶναι τὰ συγγράματα τοῦ ἀθανάτου Κοραῆ, βαρόμετρον, θερμόμετρον μικροσκόπιον, αἱ τρεῖς σφαῖραι, Ἀστρονομικὸς πίναξ, Ἱστορία φυσική, στήλη τοῦ Βόλτα, καὶ ἄλλα ὅσα κρίνῃς εὔλογον, καὶ ὅσα ἐξαρκέσουν αἱ 5 χιλ. διὰ νὰ ἀγορασθῶσιν. Ἂν ὁ εὐτυχὴς Νεόφυτος Βάμβας ἐπιστρέφῃ κατὰ τὸ παρόν, τὸν παρακαλῶ θερμῶς νὰ λάβῃ τὸν κόπον διὰ νὰ τὰ φέρῃ μεθ' ἑαυτοῦ, καὶ θέλει ὑποχρεώσειν μεγάλως καὶ τοὺς Κυδωνεῖς καὶ ἐμέ. Εἰ δὲ ὅπως εὔλογον κρίνῃς πέμψον αὐτά.

Ἡ ἀδελφή μου Εὐανθία ἤθελε νὰ γράψῃ πρὸς σέ, ἐφοβεῖτο ὅμως καὶ ἔτρεμεν. Ἀφοῦ τὴν διηγήθην τὰ περὶ σοῦ ἔλαβε θάῤῥος καὶ οὕτως ἔγραψεν. Ἔχω καλὰς ἐλπίδας δι' αὐτήν, εἰς

τὴν ὁποίαν καὶ μόνον εὕρισκον παρηγορίαν εἰς τὰς θλίψεις μου. Εἴθε ἡ εὐχή σου καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πατρίδος νὰ κάμωσι πραγματικὰς τὰς τοιαύτας ἐλπίδας μου. Ὅταν ἐπέστρεψα, μόλις ἐδύνατο νὰ ἀναγνώσῃ· τώρα γράφει καλὰ εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν, καὶ μεταφράζει ὄχι τόσον κακὰ ἀπὸ τὸ Γαλλικόν. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ ἐπιμεληθῇς διὰ τὸ βιβλιάριον περὶ τοῦ ὁποίου σὲ γράφει. Γράφω ὡς εἰς πατέρα κοινόν, καὶ διὰ τοῦτο ἂν καὶ σὲ ἐνοχλῶ τοσοῦτον, δὲν φοβοῦμαι νὰ ἀδημονήσῃς κατ' ἐμοῦ.

Ὑγιαίνοις ὁ ἰατρὸς τῆς ἀσθενούσης Ἑλλάδος! Ὑγιαίνοις ὁ θεραπευτὴς τῶν πληγῶν αὐτῆς! (α)

33.

Ἐκ Παρισίων, 16 Μαΐου, 1816.

Φίλτατε Βάμβα, ...

Δὲν ἀμφιβάλλω, φίλε, ὅτι οἱ συμπατριῶται μας, ὡς ἔδωκαν πολλῶν καλῶν ἄλλα παραδείγματα εἰς τοὺς Ἕλληνας, οὕτω θέλουν προθυμηθῆν, βοηθούμενοι ἀπὸ τὰς χρηστὰς διδασκαλίας σου, καὶ τοῦ χρηστοῦ βίου σου τὸ παράδειγμα, νὰ καταστήσωσι τὰ τέκνα των παράδειγμα χρηστοηθείας εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν.

Σὲ μακαρίζω καὶ σὲ καὶ τοὺς συνεργάτας σου (τοὺς ὁποίους ἀσπάζομαι) διὰ τὸ χρυσοῦν σας ἐπάγγελμα. Βαρὺ καὶ δύσκολον εἶναι βέβαια· ἀλλὰ μὴν ἀποκάμετε συλλογιζόμενοι μόνον τὸ βάρος καὶ τὰς δυσκολίας του. Στρέψατε καὶ τὸ ἄλλο μέρος, τὸ χρυσοκέντητον μὲ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς πατρίδος. Καὶ ἂν αὐτὴ σᾶς λείψῃ (τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον) ἡ εὐγενική σας ψυχὴ θέλει εὑρῆν τὴν ἀμοιβὴν εἰς τὴν εὐφρόσυνον ταύτην

(α) Τῶν δύο τούτων ἐπιστολῶν (ἀρ. 31.—32). τὴν ἀπάντησιν ἀπὸ τὸν Κοραῆν εὑρίσκει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸ πρῶτον Ἀπάνθισμα, σελ 69—71

φωνὴν τῆς συνειδήσεως « Τὴν γυμνὴν ἡμῶν πατρίδα στο-
» λίζομεν ».

Ἐπεθύμουν, ἂν σὲ φαίνεται εὔλογον, συμβουλευόμενος μὲ τοὺς συνεργάτας σου καὶ μὲ τοὺς ἐπιτρόπους, νὰ φυλάξετε τὸν χρυσοδεμένον τόμον τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, σημειωμένον μὲ τὴν χρυσῆν ἐπιγραφὴν ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΡΕΤΗΣ, διὰ νὰ βραβεύσετε ἐκεῖνον ἀπὸ τοὺς μαθητὰς, ὅστις ἤθελε δώσειν ἀρετῆς καὶ χρηστοηθείας δείγματα ἀναντίῤῥητα πλειότερα παρὰ τοὺς ἄλλους. Διὰ νὰ κτυπήσῃ ὅμως τὸν σκοπὸν ἡ βράβευσις, μηδὲ νὰ σᾶς βάλῃ εἰς κίνδυνον νὰ ἀνταμείψετε, ἢ τὴν ὑπόκρισιν, ἢ νεανικὸν ἐνθουσιασμὸν ἀρετῆς, ἀνυπόκριτον μὲν, ἀλλ' ὄχι σταθερὸν, καλὸν μὲ φαίνεται, νὰ μὴ βιασθῆτε, ἀλλὰ παρατηροῦντες τὴν διαγωγὴν τῶν νέων, μετὰ μακρὰν ἔρευναν, νὰ ἐκλέξετε τὸν ἀληθῆ ἄξιον βραβείου. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ κρέμαται ἀκόμη ἀπὸ τὴν δικαιοσύνην, ἐὰν δηλαδὴ ἀπροσωπολήπτως ἀνταμείψετε τὸν ἄξιον ἀμοιβῆς, χωρὶς διάκρισιν Χίου ἢ ξένου. Ἡ βράβευσις πρέπει νὰ γένῃ μὲ Ἱερότητα καὶ ἁγιστείαν, παρόντων τοῦ Ἀρχιερέως, τῶν Ἐπιτρόπων, καὶ τῶν ἐπισήμων τῆς πόλεως, καὶ ὑπογραμμένων εἰς αὐτὴν τὴν πρώτην ἄγραφον ἐξ ἀριστερῶν σελίδα τοῦ βιβλίου μὲ τὰ ἑξῆς ὀλίγα λόγια, τὰ ὁποῖα σὲ γράφω, διότι μοῦ ἦλθαν τώρα εἰς τὸν νοῦν, ὄχι ὡς παράδειγμα τοῦ τί πρέπει νὰ γράψῃς.

« Λάβε (ἐδῶ τὸ ὄνομα τοῦ βραβευομένου) τὸ προσφερόμε-
» νον ἀπὸ τὴν πατρίδα τῆς χρηστοηθείας σου βραβεῖον. Εἴθε
» νὰ γένῃ, ὄχι αἰτία τύφου· ἀλλ' εἰς ἐσὲ μὲν φυλακτήριον,
» εἰς δὲ τοὺς ἀπογόνους σου παράδειγμα Ἀρετῆς » !

Αἱ ὑπογραφαὶ, *Ὁ Ἀρχιερεὺς*
Οἱ διδάσκαλοι
Οἱ ἐπίτροποι

Καὶ περὶ μὲν τούτων πράξατε ὡς κρίνετε εὔλογον. Περὶ δὲ τῆς πρὸ τῶν Προλεγομένων ἐπιστολῆς μου Πρὸς τὰ Χῖα μειράκια, παρακαλῶ σε, φίλε, ὅταν κατευοδωθῶσιν αὐ-

τοῦ τὰ βιβλία, πρὶν διαδοθῶσιν, νὰ συνάξῃς τοὺς μαθητὰς, παρόντων τοῦ Ἀρχιερέως καὶ τῶν Ἐπιτρόπων, καὶ νὰ τὴν ἀναγνώσῃς, ὥστε νὰ τὴν ἀκούσωσιν ἀπὸ σοῦ πρῶτον τὸ στόμα.

. . . .

Εἰς τὰ Προλεγόμενα τοῦ Μ. Αὐρηλίου ἐλησμόνησα, ἢ ἀληθέστερον, οὔτε δύναμιν, οὔτε καιρὸν εἶχα νὰ σημειώσω τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ὄνομα καινὸν πρῶτος ὁ Μάρκος εἰς τὴν Ἠθικὴν, τὸ Βιωτικὴ (Ζ. 61). Τοῦτο εἶναι ἓν ἀπὸ τὰ εὐτυχῆ ἐκεῖνα ὀνόματα, τὰ ὁποῖα δὲν γεννῶνται, πλὴν εἰς τὰς ὁμοίας τοῦ Μάρκου κεφαλάς, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου δύναταί τις νὰ σύρῃ, καὶ νὰ παραδώσῃ, εἰς τοὺς γονεῖς μάλιστα, πορίσματα ἀξιόλογα. Ὠνόμασεν ἁπλῶς Βιωτικὴν τὴν ἐπιστήμην ἢ τέχνην τοῦ βιοῦν, ὡς ὀνομάζονται αἱ ἄλλαι ἐπιστῆμαι, ἢ τέχναι, Φυσικὴ, Χημικὴ, Ἰατρικὴ, Ζωγραφικὴ, Ἀρχιτεκτονικὴ, κ. τ. λ. Ἆρα διδακτὴ εἶναι καὶ ἡ Βιωτικὴ, ὡς αἱ λοιπαὶ, τοῦτο μόνον ἀπ' ἐκείνας διαφέρουσα, ὅτι, καθὼς τὰς ὑπερβάλλει ὅλας κατὰ τὴν ἀξίαν, οὕτω καὶ ἡ διδαχή της εἶναι μακροτέρα καὶ χρείαν ἔχουσα ν' ἀρχίσῃ νηπιόθεν. Τὸ κακὸν εἶναι, ὅτι τῶν μὲν ἄλλων εὑρίσκονται διδάσκαλοι καὶ πολλοὶ καὶ καλοί. Ταύτης δὲ τῆς μακαρίας Βιωτικῆς οἱ πρῶτοι διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι φυσικὰ ἔπρεπε νὰ ἦναι οἱ γονεῖς, εἶναι κατὰ δυστυχίαν οἱ πλειότεροι παντάπασιν ἄπειροι Βιωτικῆς.

Τίς λοιπὸν θεραπεία τοιούτου καὶ τοσούτου ἀτυχήματος; Ὅσοι εὐτύχησαν νὰ ἔχωσιν εἰς τὰς πόλεις των Προφέσσορα τῆς Ἠθικῆς, νὰ συχνάζωσι τὰ μαθήματα τῆς Βιωτικῆς, καὶ νὰ χειραγωγῶνται κἂν ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν ἰδίων τέκνων.

Ἐλησμόνησα νὰ σημειώσω μὲ ἀστερίσκον εἰς τὸν Πίνακα τὴν λέξιν Βιωτικὴ, ὡς λείπουσαν ἀκόμη ἀπὸ τὰ Λεξικά.

Ὁ Κατινάκης σὲ προσκυνεῖ. Ὑγίαινε, φίλτατε Βάμβα!

34.

ἐκ Παρισίων, 16 Νοεμβρίου, 1816.

Κοραῆς Προΐῳ χαίρειν.

Μὲ λύπην ἀνέγνων ὅσα γράφεις περὶ τῶν ἀντιφιλοσόφων, περὶ τῶν ὁποίων εἶχον καὶ πρὸ τῆς ἐπιστολῆς σου κἄποιαν εἴδησιν· Δὲν εἶναι τῆς θρησκείας ὁ ζῆλος, ὅστις τοὺς διεγείρει κατὰ τῆς κινήσεως τῆς γῆς, ἀλλὰ φοβοῦνται μὴν ἡ περιστροφὴ τῆς σφαίρας συγκινήσῃ καὶ ἀνατρέψῃ τὴν ὁποίαν ἀναξίως ἔλαβαν ὑπόληψιν. Χρειάζεται φρόνησις καὶ ὑπομονὴ ἕως νὰ ἐλευθερώσωσι τὴν γῆν ἀπὸ τὸ βάρος των ὅλοι τῆς παλαιᾶς ζύμης οἱ διδάσκαλοι. Οἱ ἐπιφυόμενοι ἄλλοι μαθηταί των ὀφρυανασπασίδαι καὶ διαβατικοσυγκειμενεπιςήμονες, πιθανὸν εἶναι, ὅτι καὶ αὐτῶν ὁ ἀριθμὸς θέλει ἐλαττοῦσθαι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Μ' ὅλον τοῦτο δὲν ἦτο κακὸν νὰ ἦσθε σφιγκτὰ μετ' ἀλλήλων ἑνωμένοι, καὶ νὰ συμβουλεύεσθε διὰ ζώσης φωνῆς καὶ ἐπιστολικῆς κοινολογίας καὶ σεῖς ὅλοι οἱ τῆς νέας ζύμης παιδευταὶ τοῦ ἔθνους. Συνέφερε πολὺ νὰ ἔχετε κοινωνὸν τοῦ σωτηρίου τούτου δεσμοῦ καί τινα τῶν πεπαιδευμένων τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Ὁ τοιοῦτος συνασπισμὸς καὶ σᾶς ἤθελεν ἐνθαῤῥύνειν καὶ ἄλλους ἐκ τῶν πλανωμένων εἰς τὰ ξένα Ἕλληνας, διὰ νὰ σαλπίζετε ἀφόβως τὸ «Ὦ ἄνθρωποι ποῖ φέρεσθαι;» Εὐδαιμόνει!

35.

ἐκ Παρισίων, 21 Νοεμβρίου, 1816.

Φίλτατε Βάμβα.

Κατὰ τὴν 5 Νοεμβρίου ἔφθασεν εἰς ἐμὲ ὁ νέος, φέρων τὰς ποθητὰς ἐπιστολάς σου καὶ τῶν ἐπιτρόπων. φαίνεται ἄξιος τῆς ἐκλογῆς σου. Φέρει καὶ εἰς τὸ πρόσωπον κἄποιαν παρθε-

νικὴν αἰδῶ, χρῶμα τῆς ἀρετῆς; τὸ ὁποῖον μὲ ἀρέσκει πολυ. Εἴθε νὰ μὴ τὸ ἐξαλείψῃ, μηδὲ νὰ τὸ ἀποπλύνῃ τὸ νερὸν τοῦ Συκουάνα. Διὰ τὸν φόβον τῆς ἀποπλύσεως, ἀπεφάσισα νὰ τὸν συγκατοικήσω μ' ἐμὲ, ἂν καὶ μὲ ὀλίγην στενοχωρίαν μου. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει, φίλε μου, ὅταν τὸν γράφῃς, νὰ τὸν συμβουλεύῃς πάντοτε νὰ προσέχῃ ἀπὸ τὴν ζύμην τῶν Ἐπικουρείων. Ὁ Capo D'Istria μ' εἶπε πολλάκις, ὅτι προτιμᾷ διὰ τοὺς νέους μας τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Κ' ἐγὼ μὲ τὴν γνώμην του εἶμαι, ὅτι ὀλιγώτερον κίνδυνον τρέχουσιν οἱ ἐκεῖ διατρίβοντες παρὰ τοὺς ἐδῶ περὶ τῶν ἠθῶν. Ἀλλὰ φοβοῦμαι τὸ σχολαστικὸν τῶν Γερμανῶν, καὶ τὴν ὁποίαν ἔχουσιν κλίσιν εἰς τὸν Νεοπλατωνισμὸν, ἤγουν δύο σκοπέλους εἰς τοὺς ὁποίους ἐναυάγησεν ἡ δόξα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐκινδύνευσεν νὰ ναυαγήσῃ καὶ αὐτὴ ἡ Θρησκεία. Ἂς μείνῃ λοιπὸν κατὰ τὸ παρὸν ὁ νέος εἰς τοὺς Ἀθηνοπαρισίους, καὶ ἂς συγκατοικῇ μ' ἐμὲ τὸν φιλαθήναιον, καὶ ἐλπίζω ὅτι δὲν θέλει μιμηθῆν οὔτε τοῦ Ἀριστίππου τὸ φιλήδονον, οὔτε τοῦ Διογένους τὸν κυνισμὸν, ἀλλὰ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Ζήνωνος τὴν διαγωγήν.

Σὲ ἔγραψα νομίζω ὅτι ἔχομεν καὶ κυνικοὺς φιλοσόφους Γραικούς. Ὁ Εὐάγγελος φέρει πώγωνα καὶ πώγωνα βαθὺν· τώρα ἀκούω ὅτι ἐγύμνωσε καὶ τοὺς πόδας. Courage mes enfants ! Ἄλλο δὲν μένει παρὰ ἡ κ. μ. διὰ νὰ συμπληρωθῇ καὶ ἀπαρτισθῇ τῆς ἀναιδείας τὸ ἄγαλμα.

. . . .

Περὶ τῆς προθυμίας τοῦ νέου, ἔχει χρείαν χαλινοῦ μᾶλλον παρὰ κέντρον, καὶ τόσον πλέον ὅσον καὶ ἡ σωματική του ὑγεία εἶναι ἐπισφαλὴς (delicate). Συμβούλευσέτον λοιπὸν τὸ μηδὲν ἄγαν. . . . . . .

. . . Ἐπρομήθευσα ἔτι καὶ τοῦ μακαρίτου Chenier τοῦ Τραγῳδοῦ (ὅστις μετέφρασε καὶ τραγῳδίας τινὰς τοῦ Σοφοκλέους, ἀνεκδότους ἀκόμη, ἴσως κατὰ δυστυχίαν καὶ χαμένας) τὸ ὁ-

ψίγονον σύγγραμμα, ἐπιγραφόμενον **Tableau Historique de l'état et des progrès de la littérature française depuis 1789.** κάλλιστα συλλογισμένον καὶ κάλλιστα γραμμένον. Αὐτὸ δύναται μὲ τὸν καιρὸν (καὶ πότε θέλει ἐλθεῖν ὁ καιρὸς οὗτος;) νὰ σᾶς ὁδηγήσῃ νὰ συντάσσετε τοιούτους πίνακας, ὠφελίμους εἰς τὴν θρέψιν και αὔξησιν τοῦ λογικοῦ. Ἐπεθύμουν νὰ στείλω καὶ μικρὸν ποιημάτιον τοῦ αὐτοῦ Chenier ὡραιότατον· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐτύπωσε ζῶν ἔτι πολλὰ ὀλίγα διὰ τοὺς φίλος του, διστάζω ἂν ἐμπορῶ νὰ τὸ εὕρω. Εἶναι ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Βολταῖρον, ἐκθειάζουσα τὴν πρόοδον τῶν φώτων, καὶ καταφερομένη κατὰ τῶν σϐεστηρίων. Ἔχει πολλὰ καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας δόξης τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ τὸ ὁποῖα ἐσημείωσα τοὺς δύο τούτους στίχους μόνους,

Et depuis trois mille ans Homère respecté,
Est jeune encore de gloire et d'immortalité.
Τρισχίλ' ἔτη σεϐαστὸς ὁ Ὅμηρος ἀκόμη,
Νέος τὴν δόξαν ἔμεινε καὶ τὴν ἀθανασίαν.

. . . . . .

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔχω νὰ σᾶς πέμψω κιϐώτιον, περιέχον 200 σώματα Ἱπποκράτους καὶ Γαληνοῦ συνταγμάτια, περιεχόμενα εἰς μικρὸν τομίδιον 200 σχεδὸν σελίδων. Εἰς τὸ τομίδιον τοῦ το περιέχονται τὸ Περὶ Ἀέρων, Ὑδάτων, Τόπων τοῦ Ἱπποκράτους, Δευτέρα Ἔκδοσις μὲ τὴν μετάφρασιν μόνην τὴν Γαλλικὴν χωρὶς σημειώσεων. Ταύτην ἀκολουθεῖ ὁ καλούμενος Νόμος τοῦ αὐτοῦ Ἱπποκράτους, πρώτη ἔκδοσις καὶ μὲ μετάφρασιν γαλλικήν. Μετὰ τὸν Νόμον εἶναι τοῦ Γαληνοῦ τὸ σύνταγμα, ἐπιγραφόμενον Ὅτι ἄριστος Ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος. Ἀντὶ προλεγομένων ἔϐαλα προσφωνητικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς σπουδάζοντας τὴν Ἰατρικὴν Γραικοὺς νέους, εἰς τὴν ὁποίαν ἐτόλμησα νὰ τοὺς παραστήσω ἀπεριπλόκως (sans façons) ὁποῖα καὶ ὁπόσα εἶναι τὰ καθήκοντα τῆς φιλανθρωποτάτης τῶν ἐπιστημῶν, ὡς ὀνομάζει τὴν Ἰατρικὴν ὁ μέγας Βα-

σίλειος. Ἢ ἀπατῶμαι πολύ, ἢ θέλει συνεργήσειν (ἐλπίζω) ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἰς τὸ νὰ ἐλαττώσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν γοήτων ἰατρῶν, οἱ ὁποῖοι θερίζουσι τὴν Ἑλλάδα ἴσα μὲ τὴν σκορδούλαν. Ὁ δεύτερος τόμος τοῦ Στράβωνος, εἰκάζω, θέλει τελειωθῆν μετὰ 3 μῆνας. Πρὸς τὸ τέλος τοῦ παρόντος ἔτους τελειόνω καὶ τὸν τύπον τοῦ χρυσοῦ συγγράμματος τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, διὰ νὰ τὸ μεταχειρίζεσαι εἰς τὴν παράδοσιν τῆς Ἠθικῆς.

. . . . . Ἔπειτα ἔδωκα μὲ βραχυλογίαν εἰς τὰ Προλεγόμενα τοῦ Μάρκου καὶ τὸ κλειδίον τῆς ἐξηγήσεως, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς τοῦτον μόνον τὸν Στωϊκὸν ὁρισμὸν τοῦ ἀνθρώπου, Ζῶον κοινωνικόν. . . . . .

Πρὸ τῶν Προλεγομένων ἔταξα Προσφωνητικὴν Ἐπιστολὴν Πρὸς τὰ Χῖα Μειράκια, ὅτι ἀπὸ σᾶς πρώτους ἐλπίζω νὰ ἐξαλειφθῇ ἡ μολύνουσα τὸ ταλαίπωρον ἡμῶν γένος Ἀδικία, καὶ νὰ βαλθῇ ἡ βαθεῖα τῆς Δικαιοσύνης βαφή, ὡς τὴν ὀνομάζει ὁ ἀοίδιμος Μάρκος. Ἐπεθύμουν, φίλε, νὰ προξενήσῃ πλειοτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν μειρακίων σας ἡ ἐπιστολή μου. Ἀλλ' ἴσως κρίνωσι τοῦτο Τσαρλατανίαν. Ἀλλὰ σὺ Βάμβα μου γνωρίζεις καλώτατα, ὅτι Πάτταλος Παττάλῳ ἐκκρούεται. Πάθη ἀπὸ τὴν ταλαίπωρόν μας ψυχὴν δὲν ἐκριζόνονται παρὰ μὲ ἄλλα πάθη. Ἀδύνατον εἶναι νὰ μαντεύσῃς, πόσον εἶναι τὴν ὥραν ταύτην ἡ ψυχή μου φουσκωμένη ἀπὸ ἀγανάκτησιν περὶ τῆς κατεχούσης ἡμᾶς Ἀδικίας καὶ Ἀνομίας!

Ἐφυλλομέτρησα ἐν παρόδῳ τοὺς Λαγκαστρικοὺς Πίνακας, καὶ βλέπω εἰς αὐτοὺς καὶ ῥητὰ τῆς Γραφῆς. Τὸ τῆς Γραφῆς καλόν· ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ μ' ἐφάνη ἄκριτος. Ἐπειδὴ ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ τὰ μεταγλωττίσετε καὶ τυπώσετε, ἐκάμνετε καλά, νομίζω, νὰ ἀφήσετε ὅλα τὰ Ἱστορικά, καὶ εἰς τόπον αὐτῶν νὰ βάλετε ἠθικὰ ἀπὸ τὰς Παροιμίας τοῦ Σολομῶντος, ἀπὸ τὰς ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου κ. τ. λ. Ἀπὸ τὰ Ἱστορικὰ ἀρκεῖ

ἡ Κοσμογονία. Τὰ δογματικὰ διδάσκονται ἀπὸ τὴν Κατήχησιν. Οἱ Λαγκαστρινοὶ Πίνακες πρέπει νὰ περιέχωσιν ἠθικὰς συμβουλὰς, καὶ τοιαύτας μάλιστα, ὁποῖαι καὶ νὰ κοσμῶσι τὰς ψυχὰς τῶν νέων, καὶ νὰ τὰς ὀξύνωσιν εἰς διάκρισιν καὶ ἐκλογὴν τῶν μέσων τῆς κοσμήσεως, καὶ ἀποφυγὴν τῶν ἐναντίων. Π. Χ. εἰς τόπον τοῦ Ἵππον καὶ ἀναβάτην ἔῤῥιψεν εἰς θάλασσαν, ἐγὼ ἤθελα βάλειν « Προσέχετε ἀ» πὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων », ἢ τὸ καλὸν ῥητὸν τοῦ Παύλου (Α. Κορινθ. 5. 7). ὅπου μᾶς παραγγέλλει νὰ ὑποφέρωμεν μᾶλλον τὰς ἀδικίας τῶν ἄλλων, παρὰ νὰ ἀδικῶμεν ἄλλους.

Ὦ πόσον μὲ ἐπλήγωσες, φίλε, λέγων ὅτι δὲν ἀπεκτήσατε ἀκόμη τυπογραφίαν, ὁπόταν ἐπρόσμενα νὰ λάβω τι αὐτόθεν μὲ ταύτην τὴν χαρμόσυνον ὑπογραφὴν, Ἐκ τῆς ἐν Χίῳ τυπογραφίας. Μὲ συγχωρεῖς ὅμως νὰ σὲ λαλήσω ἀνυποστόλως; Σὺ, φίλε, καὶ οἱ συνεργάται σου εἴσθε αἴτιοι τῆς τοιαύτης Ἀδικίας. Ἂν ἐσεῖς, βοηθούμενοι ἀπὸ τὸν καλὸν καὶ σεβάσμιον Ἱεράρχην, ἐζωγραφίζετε εἰς τοὺς συμπατριώτας ἡμῶν τὸ πρᾶγμα ὡς ἀδικίαν, αἱ εὐγενεῖς των ψυχαὶ δὲν ἤθελαν ὑποφέρειν νὰ ἀδικῶσι τὰ τέκνα των. Δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἄδικος παρὰ τὸν ἁρπάζοντα τὰ ἀλλότρια, ὅστις δυνάμενος νὰ ὠφελήσῃ τοὺς ἄλλους τὸ ἀμελεῖ. Ὄχι μόνον τυπογράφου, ἀλλὰ στοιχωτοῦ χρείαν ἔχετε μεγάλην. Αἰσθάνθητε βέβαια, καὶ θέλετε εἰς τὸ ἑξῆς τὸ αἰσθανθῆν ὀδυνηρότερα καθόσον αὐξάνεται ἡ βιβλιοθήκη σας, πόσον ἄσχημον εἶναι, εἰς ἑνὸς συγγράμματος τόμους ἡ ποικιλία τοῦ δέματος,· ἄλλα μακρὰ, ἄλλα μικρὰ, ἄλλα στενὰ, ἄλλα πλατύτερα, ὡς ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει εἰς τὰς μακροχρονίους ἐκδόσεις· Διὰ τοὺς Οἰκτιρμοὺς τοῦ θεοῦ! Ἕως πότε νὰ ὑποφέρωμεν τὴν αἰσχρὰν ταύτην γύμνωσιν τῆς πατρίδος; Ἂν δὲν μᾶς κινῇ ἡ ἀγάπη τῆς παιδείας, ἂς μᾶς κινήσῃ κἂν ἡ ἀγανάκτησις ὅτι πληρόνομεν οἱ πτωχοὶ τοὺς πλουσιωτέρους. Τὸν ἄρτον, ὅστις ἔμελλε δικαίως νὰ

τρέφη τοὺς Ἕλληνας, τὸν ἀσωτευόμεν εἰς τοὺς τυπογράφους, εἰς τοὺς στοιχωτὰς, εἰς τοὺς χαρτοποιοὺς, εἰς τοὺς ὡρολογοποιοὺς, εἰς τοὺς ζωγράφους καὶ παντὸς εἴδους τεχνίτας τῶν Εὐρωπαίων. χαίρω περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς βιβλιοθήκης. Σᾶς χρειάζεται ὅμως καὶ τόπος εὐρύχωρος διὰ τὴν Λαγκαστρινὴν μέθοδον. Τὴν δαπάνην ὅμως ταύτην εὔκολον εἶναι νὰ κερδίσετε δι ἄλλο τι ὠφέλιμον.

Δὲν μὲ γράφεις τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν σας. Εἶναι πολλοί; Καὶ ἀπ' αὐτοὺς πόσοι Χῖοι, καὶ πόσοι ξένοι; Μεταξὺ τῶν Χίων εἶναι καὶ μαθηταὶ ἀπὸ τοὺς Δυτικοὺς χριστιανούς; Ἤθελες κάμειν, φίλε μου, πρᾶγμα ἅγιον νὰ τοὺς ἐξημερώσῃς νὰ στέλλωσι καὶ αὐτοὶ τὰ τέκνα των εἰςτὴν Σχολήν σας. Δὲν λέγω νὰ τοὺς κάμῃς Ἀνατολικοὺς, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἔργον ἰδικόν σου· ἀλλὰ νὰ καθαρίσῃς τὰ κρανία των ἀπὸ τὰς Καποκινικὰς προλήψεις, νὰ καταλάβωσιν αὐτοὶ, ὅτι ἡ ἑτεροδοξία δὲ τοὺς ἀφαίρεσε τὸ νὰ ἦναι Ἕλληνες ὡς ἡμεῖς.

Ἐπεθύμουν ἀκόμη νὰ μάθω καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων τῆς πόλεως καὶ τῶν χωρίων.

. . . . . .

Διὰ νὰ διεγείρω τὸν ἔρωτα τῆς ἠθικῆς εἰς τοὺς ἡμετέρους, χωρὶς τῆς ὁποίας πολιτισμὸς ἐθνῶν δὲν κατορθοῦται, ἐπενόησα τὴν πρὸς τὰ μειράκιά μας ἐπιστολήν. Εἴθε νὰ γένῃ Παράθηγμα ἀψικάρδιον, ὡς λέγει ὁ ἐραστὴς τῆς ἀρετῆς Μάρκος. Τοῦτο τὸ Παράθηγμα εἰς ἐννέα ἢ δέκα, τὰς πρὸ ἐμοῦ ἐκδόσεις ἦτο παράπηγμα. Δὲν ἐξεύρω, ἂν ἡ διορθωσίς μου εἶναι εὐτυχής. Εὑρίσκεται Βιβλ. Θ. Κεφ. 3.

Ἐπανέρχομαι πάλιν εἰς τὸν τύπον, μήπως παραθήξω τὰς εὐγενικὰς ψυχὰς τῶν συμπατριωτῶν μας. Γνωστὸν εἶναι εἰς αὐτοὺς ὅτι οἱ Ἄγγλοι ὑπερασπίζονται τὴν Σχολὴν τῶν Ἀθηνῶν. Τοῦτο ἀντὶ νὰ μὲ εὐφράνῃ, ὡς εὐτύχημα τῆς Ἑλλάδος, μὲ λυπεῖ ὅτι δὲν τὸ ἔκαμαν Ἕλληνες. Ἀλλὰ πόσον ὀδυνηρότερον θέλει θλίψειν τὸ γῆρας μου, ἂν ἀκούσω ὅτι ἐσύστησαν

ἐκεῖ καὶ Τυπογραφίαν; ὡς εἶναι πιθανώτατον ὅτι θέλουν τὴν συστήσει. Διπλῆ ἀτιμία διὰ τοὺς Χίους μας, ὅτι ἐκατόρθωσαν ἄλλοι, ὅ,τι τοὺς ἐπαρακάλει νὰ κατορθώσωσι πρὸ δέκα σχεδὸν ἐτῶν ὁ συμπατριώτης των Κοραῆς, καὶ ὅτι οἱ κατορθώσαντες εἶναι καὶ ξένοι. Ὢ ἐντροπή! Ὢ καταισχύνη! Οἱ Ἄγγλοι νὰ μᾶς φέρωσι Τυπογραφίαν; Μὰ τὸν θεόν! φίλε μου, δὲν ἐξεύρω ἂν ὑποφέρῃ τὸ γῆρας μου τοιοῦτον ῥάπισμα εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Ἑλλάδος. . . . . .

Ἤθελα στείλειν καὶ τὴν τελειωθεῖσαν Ἰδεολογίαν τοῦ Tracy. Ἀλλὰ μ' ἐγεννήθη δισταγμὸς μήπως ἐστείλαμεν τοὺς τρεῖς τόμους. Ὁ τέταρτος εἶναι ὁ τελευταῖος, ὄχι δι' ἐξάντλησιν τῆς ὕλης, ἀλλὰ διὰ τὴν κινδυνεύουσαν νὰ σβεσθῇ παντάπασιν ὄψιν τοῦ φιλοσόφου συγγραφέως.

36.

ἐκ Παρισίων, 19 Δεκεμβρίου, 1816.

Ποθεινότατε Βάμβα!

. . . . . Ἀλλὰ τί τὸ ὄφελος; Ἐν ὅσῳ δὲν ἔχετε τυπογραφίαν, ἡ γνῶσις σου, ἑνωμένη μὲ τὴν γνῶσιν τῶν συνεργάτων σου καὶ τῶν ἐντίμων ἐπιτρόπων, δὲν θέλει κατορθώσειν μέγα τίποτε Ἑλληνικῆς διανοίας ἄξιον. Εἰς τὴν δεκάτην ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα νὰ ἀντιγράφῃ τις ὅσα εἶναι δυνατὸν νὰ τυπώσῃ, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ τρώγῃ βαλάνια μετὰ τὴν εὕρεσιν τοῦ ἄρτου.

Ἐνθυμεῖσαι τὸν νέον Κεφαλήνιον, ὀνομαζόμενον Πιτσαμάνον, τὸν ὁποῖον σ' ἔλεγα ὅτι ἐπεθύμουν νὰ κατοικήσῃ εἰς Χίον, διὰ τὴν ὁποίαν ἔχει ἐπιστήμην τῶν λογικῶν τεχνῶν (beaux arts) Μ' ἔγραψεν ἀπὸ Ῥώμης, ὅπου εὑρίσκεται διὰ τελειοποίησιν τῶν μαθημάτων του, πέμψας καὶ τὴν ἀπ' αὐτὸν σκευασμένην εἰκόνα τοῦ Καποδιστρίου (Capo D' Istria). Ὀλίγον ἔλλειψε νὰ τὸν γράψω, (χωρὶς ἂν σᾶς ἐρωτήσω) νὰ

ἔλθῃ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ οἱ συμπατριῶται του ἠμέλησαν ἕως τώρα νὰ τὸν καλέσωσι (ὡς ἔκαμαν καὶ μὲ τὸν Μουστοξύδην) Παρὰ τὴν ἐπιστήμην εἶναι καὶ μὲ ἤθη χρηστὰ στολισμένος ὁ νέος.

37.

A Monsieur
Stamati Rodocanachi négociant Grec in Trieste.

Ἐκ Παρισίων, 20 Μαΐου, 1822.

Φίλε συμπατριῶτα,

Μὲ μεγάλην τῆς ψυχῆς μου εὐχαρίστησιν ἔμαθα πρὸ πολλοῦ ἀπὸ τὸν ἀδελφόν σου, ὅτι ἐσώθητε ἀπὸ τοῦ ἀγρίου λύκου τὸ στόμα. Ἔμαθα ὡσαύτως πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ὁποίαν μοῦ εὐαγγελίζεσαι ἀπολύτρωσιν τῆς Χίου, καὶ εὔχομαι νὰ ματαιωθῶσιν οἱ περὶ τῆς μελλούσης τύχης τῶν συμπατριωτῶν κοινοί μας φόβοι! Οὐδ' ἐγὼ δὲν εἶμαι ἥσυχος περὶ αὐτῶν, ἂν καὶ αἱ ἐλπίδες μου ὑπερβαίνωσι πολὺ τοὺς φόβους μου. Καὶ πρὸ τῆς ἐπιστολῆς σου ἐφρόντισα νὰ γράψω καὶ κοινὴν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς κατοίκους καὶ τοὺς ἔξω τῆς πατρίδος Χίους, καὶ ἰδίαν ἄλλην πρὸς τὸν χρηστὸν Βαρβάκην. Τῆς πρὸς τοὺς Χίους θέλεις λάβει τὸ ἀντίγραφον ἀπὸ τοὺς ἐν Μασσαλίᾳ ἢ ἀπὸ τοὺς ἐν Λόνδρᾳ· τῆς πρὸς τὸν Βαρβάκην πιθανὸν ὅτι θέλει σὲ τὸ κοινωνήσειν ὁ ἐν Λιβόρνῳ ἐξάδελφός σου Ζωρζῆς. Κατὰ τύχην ἔλαβα ταύτας τὰς ἡμέρας ἐπιστολὴν ἀπὸ τῆς Πορτογαλλικῆς πολιτείας τὸν λειτουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν (Ministre des affaires étrangères), τὸν ὁποῖον ἡ γεροντικὴ κακόμοιρός μου μνήμη δὲν ἐμπόρεσεν ἀκόμη νὰ μοῦ παραστήσῃ, μ' ὅλον ὅτι λέγει ὅτι μ' ἐγνώρισεν ἐδῶ πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν. Ἡ ἐπιστολή του εἶναι εἰς ἄκρον σκοτεινὴ, καὶ τοῦτο μόνον μοῦ δίδει νὰ συμπεράνω, κλίσιν φιλάνθρωπον εἰς ἡμᾶς. Ὅθεν τὸν

ἀπεκρίθην χωρὶς ἀναβολὴν, ζητῶν καὶ ἀπ' αὐτὸν χεῖρα βοηθείας. Πρὸ δύο σχεδὸν μηνῶν μ' ἔγραψε (καὶ αὐτὸς ἄγνωςος εἰς ἐμὲ) ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσώπους (députés) εἰς τὰς Ἱσπανικὰς Κόρτας, ζητῶν συμβουλὴν δι' ἓν τάγμα στρατιωτῶν καὶ στρατηγῶν, συγκροτημένον τὸ πλέον ἀπὸ φυγάδας Ἰταλ κ' ἕτοιμον νὰ κινήσῃ. Ἀντέγραψα καὶ πρὸς αὐτὸν τὰ χρειώδη. Ἄλλος Γερμανὸς θερμὸς φίλος καὶ εὐχέτης τῆς ἐλευθερίας τῶν Γραικῶν ἐμβῆκεν αὐτόκλητος εἰς ἀλληλογραφίαν μ' ἐμὲ· εἶναι ἀπὸ τὸ Stuttgard, καὶ ὀνομάζεται Schott. Αὐτὸς προεδρεύει τὸ ἐξεπίτηδες συσταθὲν συνέδριον ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Ἔστειλαν μὲ τὰ συναχθέντα ἀργύρια καὶ καλοὺς πολλοὺς ταγματάρχας καὶ ὅπλα. Ἔκαμαν καὶ αὐτοὶ ὅ,τι ἐδυνήθησαν καὶ πρὸ τῆς συμβουλῆς μου αὐτοκίνητοι, καὶ μετὰ τὴν συμβουλήν μου.

Βλέπεις, φίλε, ὅτι κ' ἐγὼ ἀφ' ἑαυτοῦ μου (ὡς ἀπαιτεῖ τὸ χρέος μου) κινοῦμαι, καὶ ἄλλοι μὲ δίδουν ἀφορμὴν κινήσεως. Ἀλλὰ τὰ κινήματά μου εἶναι χελώνης βαδίσματα. Τί νὰ κάμω ὁ ταλαίπωρος; εὑρέθην εἰς τὰς τελευταίας ὥρας τῆς ζωῆς μου, τῆς ὁποίας τὴν παῦσιν βλέπω ὅτι ἐπιταχύνουν οἱ ὑπὲρ τὴν δύναμίν μου κόποι. Καὶ δὲν λυποῦμαι διὰ τὴν μέλλουσαν παῦσιν· ἡ λύπη καὶ ὁ σκώληξ ὅστις μου κατεσθίει τὰ σπλάγχνα εἶναι, ὅτι ἀποθνήσκω χωρὶς νὰ ὠφελήσω ὅσον ἐπιθυμῶ τὴν πατρίδα. Ἠσχολούμην εἰς ἔκδοσιν νέου ἄλλου συγγράμματος μὲ ἐλπίδα νὰ τὸ δημοσιεύσω τὸ ἐρχόμενον φθινόπωρον· ἀλλὰ τώρα βλέπω καὶ φοβοῦμαι μὴ δὲν ἀρκέσω νὰ πληρώσω τὴν ἐπιθυμίαν μου. Πνίγομαι ἀπὸ ἐπιστολὰς, καὶ πολλὰς ἄλλας φροντίδας· τὰς ὁποίας φοβοῦμαι μὴ μοῦ φέρωσιν ὄχι θάνατον (εἶναι τρέλα ὁ φόβος τοῦ θανάτου), ἀλλὰ τὴν χειροτέραν μυρίων θανάτων ἀποπληξίαν. Ὀλίγα ξεμωράματα εἶναι ὑποφερτὰ, καὶ συγχωρημένα εἰς τοὺς γέροντας· ἀλλ' ἀποπληξία, φίλε, ἐξεύρεις τί σημαίνει· θάνατον τοῦ λογικοῦ. Εἶναι ἡ κατάρα τοῦ Δαυίδ· « Παρασυνεβλήθη τοῖς . . . » δὲν μὲ κρατεῖ ἡ ψυχή μου νὰ ἐκφωνήσω τὸ ἀκόλουθον.

Μένουν ἀκόμη εἰς τὴν κεφαλήν μου ὅσα ἀρκοῦν νὰ γεμίσω ἄλλας τέσσαρας ἢ πέντε σελίδας, ἀλλὰ δὲν ἔχω δύναμιν νὰ τὰ καταστρώσω. Δὲν μὲ λέγεις, τί σημαίνει ἡ τόσον μακρὰ σιωπὴ τοῦ Βάμβα ;

Ἀσπάζομαι τὸν φίλον Ῥώταν. ἀσπασέ μου καὶ τὸν Κ. Π. Μαυρογορδάτον, καὶ παρακάλεσέ τον νὰ μὲ συγχωρήσῃ ὅτι δὲν τὸν ἐφανέρωσα τὴν ἀπολαβὴν τῶν 1114 φρ. διὰ τὴν κιβωτὸν τὴν περιέχουσαν τὰ Πολιτικά, τὴν ὁποίαν μὲ γράφει ὁ Παντολέων Ἀργέντης, ὅτι τὴν παρέλαβε (τὴν 2 Μαρτίου), κ' ἐπρόσμενε θαλάσσιον εὐκαιρίαν νὰ τὴν κατευθύνῃ αὐτοῦ. Πρὶν τούτων σ' ἔστειλα διὰ τῶν ἀδελφῶν σου Μηχ. καὶ Φρι ἓν σῶμα των Πολιτικῶν. Ἐφρόντισαν τάχα νὰ σὲ τὸ προφθάσωσι; Ἄσπασε νὰ ζήσῃς ! καὶ τοὺς λοιποὺς αὐτοῦ συμπατριώτας, καὶ ἐκεῖνον (δὲν ἐνθυμοῦμαι τὴν ὥραν ταύτην τ' ὀνομά του) ὅστις μου ἐζήτει νὰ τοῦ συνθέσω τροπάρια εἰς ἦχον τοῦ « Εὐαγγελίζου γῆ χαρὰν μεγάλην ». Ζήτησε παρὰ πάντων συγχώρησιν καὶ συγκατάβασιν διὰ τὸ γῆράς μου, ὁσάκις ἀδυνατῶ νὰ πληρόνω τὰς ἐπιθυμίας των. Ἑβδομήκοντα τέσσαρα ἔτη ἐπέρασαν ἀπoῦ βαρύνω τὴν γῆν, ἐντρέπομαι ὅτι ζῶ ἀκόμη. Εἴθε σεῖς νὰ ζῆτε εὐδαίμονες ὅλοι εἰς τῆς φίλης πατρίδος τὴν γῆν !

Ὁ φίλος Ο. Ο.

Δὲν μὲ λέγεις τίς εἶναι καὶ πόθεν ἐφύτρωσεν εἰς τὴν Χίον ὁ Πριγκιψ Λογοθέτης ; Ἀκόμη δὲν ἠρχίσαμεν, καὶ μᾶς κατεπλάκωσαν πανταχόθεν οἱ Πρ. Τίς τοὺς βαπτίζει μὲ τοιαῦτα ὀνόματα ;

38.

Ἐκ Παρισίων, 20 Ὀκτωβρίου, 1823

Φίλοι συμπατριῶται.

Μετὰ πολλὰς παρακλήσεις, ὅσας ἔκαμα καὶ κοινῶς πρὸς

ὅλους, καὶ μερικῶς εἰς πολλοὺς, ἡ παροῦσα εἶναι ἡ τελευταία μου· καὶ πιστεύσατέ με, ὅτι τὴν γράφω σχεδὸν ἀπὸ τὸν τάφον, μὲ νεκρωμένον σῶμα καὶ ψυχὴν, τὴν ὁποίαν ἐμάρανε πλέον παρὰ τὴν ἡλικίαν ἡ καταστροφὴ τῆς πατρίδος. Καὶ ταύτην ἀκόμη ἤθελα ὑποφέρειν, ἂν εἶχα νὰ τὴν ἀποδώσω εἰς μόνην τὴν ὀργὴν τοῦ θεοῦ, ὅστις πολλάκις μᾶς παιδεύει διὰ νὰ μᾶς σωφρονίσῃ. Ἀλλὰ βλέπω, μὲ ἀπαρηγόρητον θλίψιν, καὶ τρόπον τινὰ ταπείνωσιν καὶ καταισχύνην τῆς ἄλλοτε ὑπερηφάνου, διὰ τὴν δόξαν τῆς πατρίδος, ψυχῆς μου, ὅτι ἡ ὀργὴ τοῦ θεοῦ μᾶς παιδεύει, ὄχι ὡς υἱοὺς μὲ πατρικὴν φιλοστοργίαν, ἀλλ' ὡς πονηροὺς δούλους μὲ ἀ δυσώπητον ὀργὴν, διὰ νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ αὐτὸ τῶν Χίων τὸ ὄνομα· ἐπειδὴ μᾶς ἐστέρησεν ὄχι μόνα τὰ σωματικὰ ἀγαθὰ, ἀλλὰ τὸ πλέον ἀξιοθρήνητον, τὴν ἀδελφικὴν ὁμόνοιαν, διὰ τῆς ὁποίας μόνης καὶ ἀποκτῶνται καὶ ἀνακτῶνται καὶ φιλάσσονται τὰ ἀγαθά.

Ἀλλ' ἆρα δὲν βλασφημῶ, λέγων αἴτιον τῆς διχονοίας αὐτὸν τὸν ἀναίτιον παντὸς κακοῦ θεόν; Ἆρα δὲν ἀτιμάζω ἀδίκως τοὺς συμπατριώτας μου, προσάπτων εἰς αὐτοὺς τὸ αἰσχρότατον ὅλων τῶν κακῶν, τὴν διχόνοιαν; Ἐνδεχόμενον ὅ,τι ἐγὼ ὑποπτεύομαι διχόνοιαν, νὰ ἦναι ἁπλοῦν ἀποτέλεσμα τοῦ σκορπισμοῦ σας εἰς διαφόρους χωρισμένας μακρὰν ἀπ' ἀλλήλων πόλεις· ἤθελεν ἴσως εἶσθαι τὴν ὥραν ταύτην καθαρὰ ἀπὸ τοῦ μικροῦ τυράννου τὰ βήματα ἡ ἐλεεινὴ Χίος, ἐὰν ἦσαν συναθροισμένα καὶ συμβουλευόμενα εἰς μίαν πόλιν τὰ τέκνα της;

Ἀλλ' εἶναι καὶ τούτου θεραπεία, καὶ ἀκούω μ' εὐχαρίστησιν, ὅτι τὴν ἐφροντίσετε τρόπον τινὰ, συγκροτήσαντες εἰς μίαν πόλιν τὴν Μασσαλίαν, κοινὴν ἐπιτροπὴν νὰ ἐπιστέλλῃ εἰς τοὺς ἀλλοῦ παντοῦ εὑρισκομένους συμπατριώτας, καὶ νὰ ἀντιδέχεται ἀπ' ἐκείνους τὰς χρειώδεις κοινὰς συμβουλὰς καὶ διασκέψεις εἰς βοήθειαν τῆς μολυσμένης ἀπὸ τὸν τύραννον καὶ ὀδυρομένης πατρίδος. Διὰ τί λοιπὸν δὲν ἐγεννήθη ἀκόμη

κανένας καρπὸς ἀπὸ τὴν σωτήριον ταύτην ἐπιτροπήν; ¡Ποῖος βάσκανος δαίμων ἐμπόδισ' ἕως τώρα τὸν καλὸν τοῦτον σας σκοπόν; Προσέχετε καλὰ, φίλοι συμπατριῶται. Ἐπάθετε βέβαια τὴν μεγαλωτάτην ὅλων τῶν δυστυχιῶν, στερηθέντες τὴν πατρίδα· ἀλλὰ πιστεύσατέ με, ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦναι, λογίζεται καὶ αὐτὴ μικρὰ, παραβαλλομένη μὲ τὴν ἀτιμίαν, ἥτις μέλλει νὰ σᾶς ἀμαυρώσῃ ὅλους, ἂν δείξετε μὲ τὴν ἀμέλειάν σας, ὅτι δικαίως ἐστερήθετε τὴν πατρίδα ὡς ἀνάξιοι νὰ ἔχετε πατρίδα.

Ἢ Σκύθης ἀμαξόβιος πρέπει νὰ ἦναι, ἢ κακὸς ἄνθρωπος, ὅστις δὲν ἔχει πατρίδα. Οἱ κακοῦργοι τὴν φεύγουν, διὰ τὸν φόβον μὴ κολασθῶσιν ἀπὸ τοὺς νόμους τῆς πατρίδος. Οἱ νομάδες Σκύθαι, ζῶντες εἰς αὐτά των τὰ ἀμάξια, καὶ μεταβαίνοντες ἀπὸ τόπον εἰς τόπον, ὅπου εὕρωσι βοσκὴν διὰ τὰ κτήνη των, ἀλλάσσουν καθημέραν πατρίδα. ¡Δὲν καταλαμβάνετε, φίλοι συμπατριῶται, ὅτι ἡ σημερινή σας ζωὴ ἔγινε νομαδικὴ ζωὴ, ἢ ἀληθέστερον πολὺ αἰσχροτέρα τῆς νομαδικῆς; Ἐκεῖνοι παῖς παρὰ πατρὸς οὕτως ἐσυνείθισαν νὰ ζῶσι, καὶ μὴ κληρονομήσαντες ἀπὸ τοὺς πατέρας των πατρίδα κτιστὴν, γεννῶνται, κατοικοῦν καὶ ἀποθνήσκουν χωρὶς ὄνειδος εἰς τὰς ἀμάξας των. Ἐκεῖνοι, ὅπου πεζεύσωσιν, ὡπλισμένοι καθὼς εἶναι, ἂν δὲν ἐμπνεύσωσι τιμὴν, ἐμπνέουν κἂν φόβον ἱκανὸν νὰ τοὺς φυλάξῃ ἀπὸ τοὺς ἐνδεχομένους κινδύνους. Ἀλλ' ἐσεῖς, ταλαίπωροί μου συμπατριῶται, ¡ποῦ ἔχετε νὰ κλίνετε τὴν κεφαλὴν, χωρὶς νὰ αἰσθανθῇ καὶ ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ ψυχή σας τὴν ἀπαρηγόρητον ὀδύνην, ὅτι ἐπαύσετε νὰ ὀνομάζεσθε Χῖοι; ¡Εἰς τοὺς φίλους σας μέλλετε νὰ φανῆτε; ἀλλ' ἡ φιλία, καὶ ἂν τοὺς ὑποθέσωμεν ὅλους πιστοὺς, στηρίζεται εἰς τὴν τιμὴν, καὶ ἀφοῦ παύσῃ νὰ τιμᾷ κανεὶς κανένα, παύει καὶ νὰ τὸν ἀγαπᾷ. ¡Εἰς τοὺς ἐχθρούς σας; Ἀλλὰ τούτων μάλιστα τὴν ὄψιν πρέπει νὰ φεύγετε ὡς δυςυχέστατον ἀπάντημα. « ¡Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς καὶ λέ-

γοντες. . . . . » Λέγοντες τί; Ἰδοὺ οἱ ποτὲ καυχώμενοι, ὅτι εἶχαν τὸ κάλλιστον ὅλης τῆς Ἑλλάδος γυμνάσιον, ὅτι συνήθροισαν αὐτοὶ πρῶτοι καὶ κατέστησαν δημόσιον βιβλιοθήκην, πρῶτοι αὐτοὶ τυπογραφίαν, πρῶτοι αὐτοὶ διπλᾶ καὶ τριπλᾶ νοσοκομεῖα! ἰδού, ἰδοὺ οἱ κομπάζοντες ὅτι ἐπολιτεύοντο φρονιμώτερα παρὰ τοὺς λοιποὺς Γραικούς! Ὄχι, φίλοι συμπατριῶται, μὴν ἐλπίζετε νὰ τιμηθῆτε μήτε ἀπ' ἐχθροὺς μήτ' ἀπὸ φίλους. Ὅπου στρέψετε τοὺς ὀφθαλμούς, θέλετ' ἀπαντήσειν τῶν ἄλλων τὴν ἀποστροφήν, ὅπου δώσετε προσοχήν, περιπαιγμοὺς καὶ περιγέλια θέλετε ἀκούσειν.

Δὲν πιστεύω, φίλοι συμπατριῶται, ὅτι εὑρίσκεταί κανεὶς μεταξύ σας τόσον σκληρός, ἢ τόσον ἀσυλλόγιστος, ὥστε νὰ τολμήσῃ νὰ μοῦ ἀποκριθῇ. « Ὅσα λέγεις, Κοραῆ, ἀληθεύουν διὰ μόνους τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀπόρους μας· ἀλλ' ὅστις ἐξ ἡμῶν εὐτυχήσῃ νὰ ἔχῃ χρηματικὴν καλὴν κατάστασιν, εἰς ἐκεῖνον « Πᾶσα γῆ πατρίς ». Μή, διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ θεοῦ! πλανήσῃ κανένα σας τοι οὗτος νομαδικὸς λογισμός· μηδ' ἀπὸ κανενὸς στόμα προφερθῇ τοιαύτη Σκυθικὴ φωνή. Ὁ ἁμαξόβιος Σκύθης, ἔχει δίκαιον νὰ λέγῃ ὁσάκις πεζεύει εἰς γῆν ἱκανὴν νὰ θρέψῃ τὰ κτήνη του « Ἰδοὺ σήμερον ἡ πατρίς » μου. Ἀφοῦ τελειωθῇ ἡ βοσκὴ ἀναβαίνω εἰς τὴν ἄμαξαν καὶ » ταξιδεύω πάλιν, ἕως νὰ εὕρω νέαν πατρίδα. » Εἰς ἐκεῖνον ἀληθῶς εἶναι « Πᾶσα γῆ πατρίς ». ἀλλὰ τοιαύτη πατρίς, ὁποία πρέπει εἰς τὰ κτήνη καὶ εἰς τοὺς κτηνώδεις των δεσπότας. Ὑποφέρει κανεὶς ἀπὸ σᾶς νὰ μιμηθῇ τοὺς Σκύθας, λέγων, « Ὅπου εὑρίσκω τὸ ἐμπόριόν μου, ἐκεῖ εὑρίσκω καὶ τὴν πα» τρίδα μου; » Ἄπαγε! Ἐσεῖς εἴχετε πατρίδα, καὶ πατρίδα λαμπράν. καὶ ἂν ὁ τύραννος τὴν κατέστρεψε, δὲν ἐδυνήθη ὅμως καὶ νὰ τὴν καταποντίσῃ εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης. Ἡ νῆσος Χίος σώζεται, ἀλλ' ὀρφανὴ ἀπὸ τὰ τέκνα της. Ἐσεῖς εἴχετε καὶ συμπολίτας ἀδελφοὺς πολλούς, ἐκ τῶν ὁποίων τοὺς πτωχοὺς ἐτρέφετε, καὶ εἰς τοὺς ἀῤῥώστους ἀνοικτὴ καὶ ἑτοι-

μος καταφυγὴ ἦσαν τὰ νοσοκομεῖά σας. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν περιέρχονται σήμερον, ὡς πλανημένα πρόβατα, πεινῶντες καὶ διψῶντες, πολλοὶ ἄῤῥωστοι, πολλοὶ τὴν ὥραν ταύτην ψυχομαχοῦντες ἴσως εἰς ἀχυρῶνας, ἢ εἰς βουστάσια, χωρὶς ἰατροῦ βοήθειαν. Κανεὶς ἐξ αὐτῶν, εἰς τοιαύτην ὀδυνηρὰν κατάστασιν, δὲν λέγει βέβαια. « Πᾶσα γῆ πατρίς. » ἀλλ' ὅλοι ὀδυρόμενοι φωνάζουν, ¿Ποῦ ἡ πατρίς μας; ὅλοι ἀναστενάζοντες ἐνθυμοῦνται, τὰς ἄλλοτε εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίας σας, καὶ ἀποροῦν, διὰ τί δὲν φροντίζετε πλέον δι' αὐτούς, ὅταν μάλιστα βλέπωσιν ὅτι οἱ ἀλλογενεῖς καὶ ἑτερόδοξοι ἐπροθυμήθησαν νὰ τοὺς εὐεργετήσωσιν. Αἱ ἀπὸ τῶν ἀλλογενῶν ὅμως εὐεργεσίαι μόλις ἀρκοῦν νὰ σώσωσιν ὀλίγους τινὰς ἐξ αὐτῶν ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἀπὸ σᾶς τοὺς ἀδελφούς των ἐλπίζουν, ἀπὸ σᾶς ζητοῦν μὲ στεναγμοὺς καὶ θρήνους τὴν ἀληθινὴν αὐτῶν σωτηρίαν, τὴν ἀποκατάστασιν εἰς τὴν πατρίδα των. ¿Τίνος ἀπὸ σᾶς ἡ ψυχὴ ὑποφέρει νὰ βλέπῃ τοὺς ὁμογενεῖς, τοὺς ὁμοπάτριδας, τοὺς ἀδελφούς του, καταδικασμένους νὰ τρώγωσι τὸν ὀλίγον ἄρτον τῆς ἐλεημοσύνης τῶν ἀλλογενῶν, διὰ νὰ κρατήσωσιν εἰς τὸ ταλαιπωρόν των σῶμα τὴν κατὰ πᾶσαν ὥραν ζητοῦσαν νὰ τοὺς φύγῃ ψυχήν; ¿Τίς ἀπὸ σᾶς δὲν προθυμεῖται νὰ πληρώσῃ τὴν χρεωστουμένην εἰς αὐτοὺς ταύτην βοήθειαν;

Καὶ δὲν τὴν χρεωστεῖτε εἰς μόνους αὐτούς. Αὐτά σας τὰ τέκνα, καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα, αὐτὰ τὰ ἔγγονα, ὅλη σας ἡ ἐπερχομένη γενεά, ἀντὶ νὰ σᾶς γνωρίζῃ χάριν διὰ τοὺς ὁποίους μέλλετε νὰ ἀφήσετε θησαυροὺς εἰς αὐτήν, μέλλει νὰ σᾶς καταρᾶται, ὅτι τοὺς ἐστερήσετε τὴν ὁποίαν ἐκληρονομήσετε ἀπὸ τοὺς γονεῖς σας πατρίδα, ὅτι τοὺς ἐγυμνώσετε ἀπὸ τὸ λαμπρὸν τῶν Χίων καὶ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα, ὅτι δὲν τοὺς ἀφήσετε οὐδ' αὐτὴν τὴν λαλουμένην ἀπὸ σᾶς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διότι, φίλοι μου, (μὴν ἀμφιβάλλετε) ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους σας μέλλουν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, φοβούμενοι τὴν ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας καταφρόνησιν· ὅσοι

μείνουν μεταξὺ τῶν ἀλλογενῶν, οἱ πλειότεροι, μετ' ὀλίγους χρόνους, θέλουν χάσειν καὶ τὰ ἤθη καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν προγόνων, μετ' ὀλίγους χρόνους θέλουν μεταμορφωθῆν ἀπὸ Ἕλληνας (καὶ Ἕλληνας Χίους) εἰς Ἰταλοὺς, Γάλλους, Γερμανοὺς, Ἄγγλους, ὀνομαζομένους καθένας των ἀπὸ τὸ γένος καὶ τὸν τόπον, ὅπου τὸν κατεδίκασεν ἡ ἀμέλειά σας νὰ ζῇ, καὶ φωνάζοντες αἰσχρῶς τὴν αἰσχρὰν τῶν Νομάδων φωνὴν, « Πᾶσα » γῆ πατρίς ».

; Θέλετε ν' ἀκούσετε καὶ τούτων χειρότερα; ἡ ἀμελειά σας ἔχει ν' ἀδικήσῃ ὄχι μόνον τοὺς σήμερον πλανωμένους πτωχοὺς ἀδελφούς σας, ὄχι μόνα σας τὰ τέκνα καὶ τὰ ἔγγονα, ἀλλ' ὅλους κοινῶς τοὺς Ἕλληνας. Ἡ μέλλουσα τύχη τῆς Ἑλλάδος κρέμαται ἀπὸ τὰς χεῖράς σας. Ἂν εἴχετε πατρίδα, συνεδρεύοντες καὶ σεῖς, ὡς ἦτο δίκαιον, μὲ τοὺς σήμερον κυβερνῶντας τὴν Ἑλλάδα, κ' ἔχοντες πλειοτέραν ἐμπειρίαν κυβερνήσεως καὶ καλῆς νομοθεσίας παρ' ἐκείνους, εὔκολα ἠθέλετε σβέσειν τὰς φατρίας καὶ διχοστασίας, διὰ τὰς ὁποίας ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς κινδυνεύει νὰ καταισχύνῃ ὅσας ἕως τώρα ἔδειξε θαυμαςὰς ἀνδραγαθίας. Βλέπετε λοιπὸν, ὅτι καὶ διὰ ταύτην τὴν καταισχύνην ἡ Ἑλλὰς ὅλη μέλλει νὰ κατηγορῇ τὴν ἀμέλειαν τῶν Χίων.

Κλαίω, φίλοι συμπατριῶται, τὴν ὥραν ταύτην, προβλέπων καὶ φοβούμενος τὴν μέλλουσαν τύχην σας. Ὦ θεέ! φωνάζω, ;διὰ τί δὲν μοῦ ἔκοψες τὴν ζωὴν, πρὶν ἀναγκασθῶ νὰ συλλογίζωμαι καὶ νὰ γράφω τοιαῦτα εἰς τοὺς συμπατριώτας; Μόλον τοῦτο τοιαύτη, καὶ ὄχι διάφορος, μέλλει νὰ ἦναι τῶν Χίων ἡ τύχη, ἂν δὲν φροντίσωσι τὴν ἀνάκτησιν τῆς Χίου. Τὸ ὄνομα Χίων Ἑλλήνων κινδυνεύει νὰ σβεσθῇ ὁλότελα, καὶ Χῖοι ἔχουν νὰ ὀνομάζωνται εἰς τὸ ἑξῆς μόνοι οἱ κατέχοντες τὴν Χίον μιαροί σας τύρανοι, ἢ κανὲν ἄλλο ξένον ἔθνος, ὅποιον εὐτυχήσῃ νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Κανεὶς βέβαια ἀπὸ σᾶς, φίλοι συμπατριῶται, δὲν θέλει ὑποφέρειν τοι-

αὔτην καὶ τοσαύτην καταισχύνην, κανεὶς δὲν θέλει κατασταθῆν προδότης τῆς πατρίδος του· διότι δὲν γίνεται οὐδ' ὀνομάζεται προδότης, ὅστις παραδίδει εἰς τοὺς ἐχθροὺς τὴν πατρίδα μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅστις ἀμελεῖ νὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, καὶ νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς τοὺς ἀπογόνους, ὡς τὴν ἔλαβεν ἀπὸ τοὺς προγόνους του.

Ἑνώθητε λοιπὸν σφιγκτὰ μὲ τὸν ἱερὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ὁμονοίας, διὰ νὰ ἐπιτύχετε τὸν κοινῶς ἀπ' ὅλους ποθούμενον σκοπόν. Δὲν εἶναι παράδοξον, ἂν τινὲς ἀπὸ σᾶς, ὡς ἄνθρωποι, ἔχωσί τι λυπηρὸν πρὸς ἀλλήλους· παράδοξον θέλει φανῆν, ἐὰν εἰς τοιαύτην περίστασιν δὲν λησμονήσῃ καθεὶς τὰ ἴδιά του λυπηρά, διὰ νὰ προσδράμῃ εἰς βοήθειαν περιλύπου καὶ καταφρονημένης πατρίδος. Φίλοι συμπατριῶται! Σᾶς ἐξορκίζω εἰς τὸν θεὸν ὅλους καὶ νέους, καὶ γέροντας, καὶ βαθυπλούτους καὶ μετριοπλούτους νὰ δράμετε ὅλοι εἰς τὴν βοήθειάν της, συνεισφέροντες ὁ καθεὶς καὶ ἐκ τοῦ περισσεύματος, καὶ ἐκ τοῦ ὑστερήματος τὸ κατὰ δύναμιν, εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν τῆς ἀγαπητῆς πατρίδος. Ἂν τὴν ἐπιτύχετε, τιμὴ καὶ δόξα μεγαλητέρα τῆς προτέρας μέλλει νὰ σὰς στολίσῃ ὅλους· ἂν ἀποτύχετε, θέλετ' ἔχειν κἂν ἀπολογίαν, ὅτι ἐπληρώσετε τὸ χρέος σας· καὶ οὕτως ἀπολύεσθε ἀπὸ πᾶν ὄνειδος τῆς παρούσης καὶ τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς. Ἀλλὰ τοῦτο, ἔχετε χρηστὰς ἐλπίδας, δὲν θέλει τὸ συγχωρήσειν ὁ θεός. ἀμοιβὴν τῆς ὁμονοίας σας ἡ δικαιοσύνη του θέλει σᾶς χαρίσειν τὴν ἀπόλαυσιν τῆς πατρίδος, τὴν ὁποίαν σᾶς εὔχομαι ἀπὸ ψυχῆς!

Ὁ συμπατριώτης σας
Κοραῆς.

39.

Πρὸς τὸν Κύριον Νικόλαον Φραγκόπουλον.

16 Ἰανουαρίου, 1824.

Χρηστὲ καὶ τίμιε συμπατριῶτα.

Ὡς ἄνδρα φρονιμώτατον σ' ἔκρινα πάντοτε, καὶ ὡς τοιοῦτον σὲ ἐγάπησα. Βεβαίωσέ με, σὲ παρακαλῶ, εἰς τὴν παροῦσαν δεινὴν περίστασιν, ὅτι δὲν ἠπατήθην εἰς τὴν κρίσιν μου. Καὶ πρὶν λάβῃς τὴν παροῦσαν μου, πιθανὸν ὅτι σοῦ ἔγινε γνωστὴ τοῦ ἀγαπητοῦ σου υἱοῦ ἡ ἀποβίωσις. Ἡ ἰδία μου λύπη δὲν μὲ συγχωρεῖ νὰ συμβουλεύσω φιλόστοργον πατέρα νὰ μὴ λυπηθῇ. Τοῦτο μόνον σὲ παρακαλῶ, φίλε μου, νὰ λυπηθῇς, ὡς πρέπει νὰ λυπῶνται οἱ φρόνιμοι.

Ἡ Πρόνοια, ἀποφασίσασα νὰ σὲ στερήσῃ τὸν υἱόν σου, δὲν ἠθέλησεν ὅμως νὰ σοῦ ἀφήσῃ πρόφασιν νὰ γογγύσῃς κατ' αὐτῆς· ἀλλ' ἔβαλεν εἰς τὴν ζυγαρίαν της ἐξ ἑνὸς μέρους τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὰ συνοδεύοντα τὴν αἰχμαλωσίαν πάνδεινα κακά, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸν ἥσυχον θάνατον τοῦ νέου, καὶ σπλαγχνισθεῖσα τοὺς γονεῖς, ἐσυγχώρησε νὰ τελειώσῃ τὰς ἡμέρας του ἐλευθέρως, εἰς ἐλευθέραν γῆν, καὶ ὄχι νὰ περιφέρεται αἰχμάλωτος εἰς ἀνθρωποφάγων χώραν ἀπὸ τυράννους ἀγρίους, ὑβριζόμενος, μαστιζόμενος, ἴσως καὶ ἀναγκαζόμενος νὰ ἀποταχθῇ τὸν Χριστόν του, καὶ νὰ συνταχθῇ μὲ τὸν Σατανᾶν. Βλέπεις λοιπόν, φίλε μου, ὅτι πλειοτέρας ἀφορμὰς δοξολογίας παρὰ γογγυσμοῦ σ' ἐχάρισεν ὁ θεός· διότι γογγυσμὸς κατ' αὐτοῦ λογίζεται πᾶσα ὑπέρμετρος λύπη.

Εἰς ταῦτα πρόσθες, ὅτι ὁ υἱός σου, ἂν καὶ ἀπέθανεν εἰς ξένην γῆν καὶ μακρυσμένος ἀπὸ τοὺς γονεῖς του, δὲν ἀπέθανεν ὅμως περικυκλωμένος ἀπὸ ξένων ἀμέλειαν καὶ ἀδιαφορίαν. Δὲν ἐστερήθη προστασίαν ἰατροῦ ἀπὸ τοὺς ἐμπειροτέρους ἰατροὺς τῆς πόλεως. Ὁ Φουρναράκης ὁ ταλαίπωρος τὸν ἐπε-

μελήθη ὡς ἀδελφός. Αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Φουρναράκη τὸν ἐνοσοκόμησαν μὲ ὄχι ὀλιγωτέραν στοργὴν, ὅσης ἠθέλατε δείξειν σεῖς οἱ γονεῖς του, ἂν εὑρίσκεσθε παρόντες. Καμμία ἀπὸ τὰς ἀνθρωπίνας βοηθείας δὲν τὸν ἔλειψε· μᾶς ἔλειψεν ἡ θεία βοήθεια δι' αἰτίας εἰς μόνον τὸν θεὸν γνωστὰς, ἀλλὰ πάντοτε πρὸς τὸ συμφέρον μας ἐνεργουμένας.

Παρηγορήσου λοιπὸν, φίλε μου, καὶ παρηγόρησε μὲ σταθερὰν ψυχὴν τὴν ἀγαπητήν σου συμβίαν, καὶ τὰ φίλα μένοντά σου τέκνα. Εἰς ὅλους εὔχομαι τὸ λειπόμενον τοῦ νέου ἔτους τόσον εὐτυχὲς, ὥστε νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τὴν ψυχήν σας τῆς ἀπροσδοκήτου ταύτης δυστυχίας τὴν λύπην!

Ὁ φίλος καὶ συμπατριώτης
Κοραῆς.

40.

Φίλε κύριε Πολυχρονιάδη,

Ὁ φίλος ἀδελφός σου καὶ φίλος μου μὲ δίδει μὲ ἐπιστολὴν του 24 Μαΐου τὰ εὐαγγέλια, ὅτι ἀνεχώρει ἐκεῖθεν μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας διὰ τὴν Ἑλλάδα. « Κατευθύνοι κύριος, τὰ διαβήματα αὐτοῦ! » Ἔλαβα κ' ἐγὼ ἐκεῖθεν ταύτας τὰς ἡμέρας ἐπιστολὴν ἀπὸ τὸν γενναῖον μας Ὀδυσσέα, ὅστις ζητεῖ καὶ προσκαλεῖ ἐπιπόνως ὅλους τοὺς ὁμογενεῖς λογίους νὰ δράμωσιν εἰς παιδείαν καὶ βοήθειαν τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος. Εἶναι μὰ τὴν ἀλήθειαν δίκαιον, ὅταν ἐκεῖνος ἀγωνίζεται μὲ τὰ ὅπλα, νὰ ἀγωνίζωνται καὶ οἱ λόγιοί μας μὲ τὸν κάλαμον, ὅστις δὲν εἶναι οὐδ' αὐτὸς ἀνίσχυρον ὅπλον, ὅταν ὁδηγῆται ἀπὸ φρόνιμον καὶ φίλην τοῦ κοινοῦ συμφέροντος κεφαλήν. Σπούδασε καὶ σὺ νὰ ὁμαλύνῃς τὰς ὑποθέσεις σου καὶ νὰ περάσῃς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀπροσδόκητος Ἐλευθερία της ἀπὸ τὸ Μουσουλμανικὸν βαθὺ σκότος ὁμοιάζει τὸν ἐρχόμενον Νυμφίον ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός· ὅλοι χρεωστοῦμεν νὰ τρέξωμεν εἰς ἀ-

πάντησιν αὐτοῦ, καθεὶς μὲ τὴν λαμπάδα του μικρὴν ἢ μεγάλην, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὸ ὄνειδος « Ἀνάξιος δὲν πάλιν ὂν » εὑρίσει ῥαθυμοῦντα » ὄνειδος πολὺ δικαιότερον εἰς ἡμᾶς παρὰ εἰς τὰς μωρὰς παρθένους, ἐπειδὴ γυναῖκες, καὶ εἰς παρθενικὴν ἡλικίαν δὲν ἤξευραν τί ἀξίζει ὁ Νύμφιος.

Μὲ ἠνάγκασε νὰ γελάσω, καὶ λυπούμενον, ἡ παρατήρησις τοῦ φίλου σου περὶ τοῦ χρέους νὰ μιμῶμαι τὸ ὕφος τῆς Κυδερνήσεως. ἐνομιζα, φίλε, ἕως τώρα, ὅτι τῆς κυδερνήσεως ἔργον ἦσαν οἱ πολιτικοὶ νόμοι, δὲν ἤξευρα ὅτι καὶ τῆς γραμματικῆς οἱ κανόνες ἔπρεπε νὰ ζητῶνται ἀπ' αὐτὴν. Τὸν ἰατρὸν Ἠπίτην ἄσπασε ἀπὸ μέρους μου· εὐτύχει !

Ὅν οἶδας· αὕτη εἶναι ἡ ἐξήγησις τῶν Ο. Ο.

Ἐκ Παρισίων, 15 Ἰουνίου, 1824.

41.

Πρὸς τὸν Κύριον Ζαννῆν Βλαστόν.

Ἐκ Παρισίων, 7 Νοεμβρίου, 1824.

Φίλε συμπατριῶτα,

. . . .

Μοῦ ζητεῖς στατιστικὰς εἰδήσεις περὶ τῆς Ἑλλάδος· ζητεῖς πράγματα ἀπὸ τὸν ἀμαθέστατον τοιούτων πραγμάτων. ! Τί δύναμαι νὰ ἐξεύρω ἐγὼ, ὅστις, ἀφῆκα νέος τὴν πατρίδα μου, καὶ εἰς νεότητα μὴ ἔχουσαν ἄλλην καλλιεργίαν τῆς κεφαλῆς, παρὰ τὰ δυστυχῆ τῶν δυστυχῶν ἀκόμη, ἀλλὰ τότε πολὺ δυστυχεστέρων σχολείων μας ; Ὅσα ἐργάζεται καὶ μελετᾷ νὰ ἐργασθῇ ὁ φίλος σου Ἄλλεν εἶναι ὠφέλιμα καὶ ἀναγκαῖα. Ἀλλὰ εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν, πολὺ ἀναγκαιότερον εἶναι ἡ ἐξάπλωσις τῆς ἀλληλοδιδακτικῆς μεθόδου, πρῶτον διὰ τὴν γραφὴν, ἀνάγνωσιν, κατήχησιν θρησκείας, καὶ ἀριθμητικήν· ἔπειτα καὶ σχολείων Ἑλληνικῶν σύστασιν εἰς διάφορα

μέρη. Δὲν λέγω νὰ ἀμεληθῶσιν, αἱ τέχναι καὶ ἡ γεωργία· Ἀλλ' ἡ γεωργία τῶν Γραικῶν, ὅσον ἀμέθοδος καὶ ἂν ἦτον, ἔτρεφεν ἕως τώρα ἀρκετὰ τοὺς Γραικοὺς, κ' ἤθελεν ἀκόμη καὶ τοὺς καταπλουτίσειν, ἂν ὁ τύραννος δὲν ἥρπαζε τὸ πλειότερον μέρος τῶν Ἑλληνικῶν κόπων. Ἡ κατεπείγουσα παροῦσα χρεία μας εἶναι, ἡ ἠθικὴ διδασκαλία, διὰ νὰ μάθωμεν νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς νόμους. Ἂν ἐδύνασο νὰ φέρῃς εἰς Πελοπόννησον πρὸς ὥρας τὸν Βάμβαν μὲ δαπάνην τοῦ Κομιτάτου τοῦ Ἄλλεν, νὰ διατάξῃ τὰ σχολεῖα, ἤθελες κατορθώσειν θαυμάσιον εὐεργεσίαν. Πρὸς ὥρας, λέγω, ἐπειδὴ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ στερηθῇ ἡ Χίος τὸν Βάμβαν. Εἰς τῆς Ἑπταννήσου τὰ παιδικὰ σχολεῖα ἀκούω ὅτι παραδίδεται ἡ κατήχησις, τὴν ὁποίαν πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν εἶχα μεταφράσειν ἀπὸ τὸ Γερμανικὸν, τὸ δὲ Γερμανικὸν ἦτο μεταφρασμένον ἀπὸ τὸ Ῥωσσικόν. Κάμε λοιπὸν, ἂν ἦναι δυνατὸν, νὰ τυπωθῶσι (τὸ φυλλάδιον εἶναι μικρὸν) δύο ἢ τρεῖς χιλιάδες σώματα, νὰ σκορπισθῶσιν εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα μὲ δαπάνην τοῦ Κομιτάτου.

Ἡ παιδεία καὶ ἡ ἀνατροφὴ τῶν ἀνθρώπων εἶναι διπλῆ· παιδεία τῆς κεφαλῆς, καὶ παιδεία τοῦ στήθους· καλαὶ καὶ αἱ δύο· ἀλλ' ἡ πρώτη χωρὶς τὴν δευτέραν δὲν ἔφερεν ποτὲ εἰς κανὲν ἔθνος τὴν ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν, ἥτις τότε μόνον εἶναι ἀληθινὴ, ὅτε εἶναι μοιρασμένη ἀναλόγως εἰς ὅλον τὸ ἔθνος, διότι τότε μόνον δύναται νὰ φυλάξῃ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν. . . . . . Ἂν θέλωμεν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν, ἂς ἀρχήσωμεν απο τοῦ στήθους τὴν παιδείαν· καὶ ἐπιστῆμαι, καὶ τέχναι, καὶ πᾶσα γνῶσις ἄλλη, δὲν θέλουν ἀργήσειν, φίλε, νὰ τρέξωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀκάλεσται. Τοῦτο πίστευε βέβαιον. Τόσον βέβαιον, ὅσον εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι τὰ δύο δὶς κάμνουν τέσσαρα. Ὅτι ἐκεῖνα μόνα τὰ ἔθνη χαίρονται ἀληθινὴν εὐδαιμονίαν, ὅσα τὴν εὔχονται εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἀλλὰ περὶ τούτου θέλεις ἀναγνώσειν πλειότερα εἰς τὰ ὁποῖα μετ' ὀλίγον μέλλεις νὰ ἀναγνώσῃς Προλεγόμενα.

42.

Ἐκ Παρισίων, 5 Μαΐου, 1825.

Τιμιώτατε Κύριε Γεώργιε Ῥιζάρη,

Ἡ ἐπιστολή σου τῆς 23 Μαρτίου μὲ ἀναγκάζει νὰ σὲ δώσω μᾶλλον τὸν εἰς πολλὰ ὀλίγους πρέποντα τίτλον χρησιμώτατος, ἐπειδὴ ἀποφασίσετε καὶ σὺ καὶ ὁ μακαρίτης ἀδελφός σου νὰ κατασταθῆτε χρήσιμοι εἰς τὴν πατρίδα ἀφίνοντές την κληρονόμον εἰς ὅλην σας τὴν περιουσίαν. Τοιαύτη γενναία καὶ ὄντως Ἑλληνικὴ ἀπόφασις, πάντοτε ἐπαινετή, εἰς τὰς παρούσας ὅμως χρείας τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς καὶ πατρίδος γίνεται ἀσυγκρίτως ἐπαινετωτέρα, διότι συνεργεῖ εἰς τῶν ἀδελφῶν μας Ἑλλήνων τὴν παιδείαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἄλλο ὠφελιμώτερον, ὡς ὀρθῶς κρίνεις καὶ λέγεις, δὲν εἶναι, διότι ἡ παιδεία μόνη δύναται νὰ φυλάξῃ τὴν μὲ τόσα αἵματα καὶ τόσους κόπους ἀποκτηθεῖσαν Ἐλευθερίαν.

Ἡ γνώμη σας, χρησιμώτατε φίλε, εἶναι νὰ χρησιμεύσετε εἰς τὴν μερικήν σας πατρίδα τὸ Ζαγόρι, συσταίνοντες ἐκεῖ σχολεῖα εἰς παιδείαν τῶν νέων. Ἀλλ' ἀναγκαζόμενος ἀπὸ τὰς περιστάσεις νὰ ἀναβάλῃς τοῦ ἱεροῦ τούτου σκοποῦ τὴν πλήρωσιν, κλίνεις εἰς τὴν γνώμην νὰ δανείσῃς τὴν περιουσίαν σας εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα, διὰ νὰ φροντίσῃ αὐτὴ νὰ καταστήσῃ τὸ σχολεῖον ἢ εἰς τὸ Ζαγόρι, ἢ ὅπου ἀλλοῦ κριθῇ χρησιμώτερον. Φρόνιμος καὶ ἡ προτίμησις, τῆς μερικῆς σου πατρίδος, φρονιμωτέρα καὶ ἡ συγκατάθεσις εἰς ὅ,τι ἀποδείξουν αἱ περιστάσεις χρησιμώτερον εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα.

Ἂν ἐρωτᾷς λοιπὸν καὶ ἐμὲ περὶ τούτου, ἡ γνώμη μου εἶναι, φίλε, νὰ γράψῃς ἀνυπερθέτως εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὸν φρόνιμον αὐτῆς πρόεδρον Κουντουριώτην (πρὸς τὸν ὁποῖον ἂν ἀγαπᾷς καὶ μὲ προστάζῃς, θέλω γράψειν κ' ἐγὼ ἰδιαιτέρως) νὰ μεταχειρισθῇ τὴν εὐερ-

γεσίαν σας κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὴν κοινὴν παιδείαν ὅλων τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὅταν αἱ περιστάσεις τὸ συγχωρήσωσι, νὰ λάβῃ φροντίδα ἐξαίρετον, ὡς εἶναι δίκαιον, καὶ διὰ τοὺς συμπατριώτας σας Ζαγορινούς. Μὴν ἀμφιβάλλῃς, φίλε, ὅτι ὠφελῶν τὴν κοινὴν πατρίδα, ὠφελεῖς ἐνταυτῷ καὶ τὴν μερικὴν, καὶ γίνεσαι τῷ ὄντι χρηστὸς, καὶ χρήσιμος εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. . . . . Εἰς τὰς προσταγάς σου πρόθυμος.

Α. Κοραῆς.

43.

30, Σεμπτεβρίου, 1826.

Φίλε Κ. Ζαννῆ Βλαστὲ,

Τὰ παθήματά σου, ὡς τὰ περιγράφεις εἰς τὴν 23 Αὐγούστου, μὲ προξενοῦν λύπην, ὡς προξενοῦν καὶ εἰς σέ· διότι πάσχω κ' ἐγὼ ἂν ὄχι τὰ αὐτὰ, ἴσως ὅμως ὄχι ἐλαφρότερα. Ὅ,τι αἰσθάνεσαι σὺ εἰς τοὺς πόδας, τὸ πάσχω ἐγὼ εἰς τὸ στῆθος, ὥστε πολλάκις κινδυνεύω νὰ πνιγῶ ἀπὸ τὸν ποδαγρικὸν βῆχα. Ἀλλ' ἀντιπολεμῶ ὅλα ταῦτα μὲ τὴν δίαιταν μόνον, ἔπειτα μὲ τὴν ὑπομονήν. Δίαιταν ἐλπίζω ὅτι φυλάσσεις ἀκριβῆ· ὑπομονὴν δὲν ἐξεύρω ἂν ἔχῃς ἱκανήν· διότι ἡ ὑπομονὴ κρέμεται πολλάκις ἀπὸ τὴν πρώτην παιδικὴν ἀνατροφήν· καὶ ἡ ἀνατροφή μας ὅλων, ὅσοι ζῶμεν τὴν σήμερον, ἐχρημάτισεν ὑπέρμετρα μαλακὴ, ἐκ μέρους μάλιστα τῶν μητέρων. Ὁ ἀνθρώπινος βίος, φίλε μου, ἀπὸ γενέσεως μέχρι τελευτῆς, εἶναι πόλεμος, καὶ ὡς εἰς πόλεμον διωρισμένους ἐχρεώστουν οἱ μακαρῖται γονεῖς μας νὰ μᾶς ὁπλίζωσι παιδιόθεν, διδάσκοντές μας, ὅτι ἡ πρόνοια οὔτε τὰ καλὰ μᾶς χαρίζει ἄμικτα καὶ καθαρὰ ἀπὸ κάθε κακὸν, οὔτε πάλιν συγχωρεῖ νὰ πάσχωμεν τὰ κακὰ, χωρὶς νὰ τὰ γλυκάνῃ μὲ τίποτε καλόν. Τοιαύτην διδασκαλίαν ἔπρεπε νὰ φυτεύσωσιν ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὰς νεαράς μας ψυχὰς, πρὶν δοκιμάσωμεν καλὰ ἢ κακὰ, διὰ νὰ ἤμεθα

προετοιμασμένοι καὶ εἰς τὰ δύο. ¡Ἀλλὰ μηγαρὶ ἐγνώριζαν οἱ ταλαίπωροι κ' ἐκεῖνοι, πῶς ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀναθρέψωσι; ¡ μηγαρὶ ἦσαν δυνατοὶ νὰ μᾶς δώσωσιν ὅ,τι δὲν ἔλαβαν οὐδ' ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς γονεῖς των; Εἰς τὸν σύντεχνόν σου τώρα καὶ εἰς τοὺς κατ' αὐτὸν ἔμεινε τὸ τοιοῦτον χρέος καὶ ἡ τοιαύτη πρόνοια. Εἴθε μὴ τὸ ἀποτύχωσι μηδ' αὐτοί! Εἰς ἡμᾶς τοὺς γέροντας ἔμεινεν ἡ ἀνάγνωσις τὸν προγονικῶν συμβουλῶν, ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὸ « Μὴ θέλε τὰ γινόμενα γίνεσθαι, ὡς βούλει, ἀλλὰ θέλε τὰ γινόμενα γίνεσθαι, ὡς γίνονται, καὶ » εὐροήσεις » (καθαρὰ ἐξήγησις τοῦ « Γενηθήτω τὸ θελημά » σου » τῆς Κυριακῆς προσευχῆς)· Ὅστις τὸ ἔλεγεν (ὁ Ἐπίκτητος), τοὺς πόδας ἔπασχε κ' ἐκεῖνος; ἐπειδὴ ἦτο χωλός· ἦτον ἀκόμη καὶ πτωχὸς, ἐδιώχθη ἀκόμη καὶ ἀπὸ τύραννον τὸν Δομετιανόν. Σὺ, φίλε Βλαστὲ, πάσχεις βέβαια, οὐδ' εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ λυπῆσαι παντάπασιν, ὡς ἄνθρωπος, κατασκευασμένος ἀπὸ σάρκας, καὶ ὄχι κτισμένος ἀπὸ τοῦβλα. Ὅλα τοῦτα σωρευμένα εἰς τὸ ἓν μέρος τῆς ζυγαρίας, δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι εἶναι βαρέα· ἀλλὰ βάλε καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο της μέρος, ὅτι ἡ Πρόνοια σ' ἐχάρισε καὶ περιουσίαν, καὶ φίλους καλοὺς, οἱ ὁποῖοι καὶ σ' ἀγαποῦν καὶ σὲ τιμοῦν· βάλε, ὅτι μηδ' ἀπὸ τύραννον ἀκόμη κατατρέχεσαι, οὐδὲ φόβος εἶναι νὰ κατατρεχθῇς κανένας· βάλε, ὅτι ἀκούεις, ὅτι βλέπεις (ἡ τύφλα εἶναι δυστυχέστερον παρὰ τὴν ποδάγραν, ἡ μόνη μου παρηγορία εἶναι ὅτι βλέπω ἀκόμη). βάλε . . . . βάλε ὅ,τι ἄλλο ἀγαθὸν ἔχεις ἀκόμη, καὶ θέλεις εἰδεῖν τὴν ἀνασύκωσιν τῆς ζυγαρίας, καὶ αἰσθανθῆν τὴν ἐλάφρωσιν τῆς ψυχῆς. Ταῦτα σὲ λέγει ὁ φίλος, ἀκόμη καὶ πατήρ σου (ἐπειδὴ εἶσαι τῶν 1767, κ' ἐγὼ τῶν 1748).

Περὶ δὲ τῆς ἐρωτήσεώς σου, νὰ σοῦ ἀποκριθῶ κατὰ πολιτικοὺς νόμους δὲν εἶμαι καλὸς, ἐπειδὴ δὲν εἶμαι νομικός. Εἶμαι καλὸς ὅμως νὰ σὲ κοινωνήσω, ὅ,τι μὲ διδάσκουν τῆς φύσεως οἱ νόμοι, ὅ,τι μὲ λέγει ἡ συνείδησις, καὶ ὅ,τι ἤθελα

πράξειν, ἂν εὑρισκόμην εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεσαι περίστασιν. Ὁ μερισμὸς πρέπει νὰ γενῇ εἰς 3 καὶ ὄχι εἰς 4, πρῶτον διότι οἱ τρεῖς εἶναι υἱοί σου, καὶ πρέπει νὰ προτιμῶνται ἀπὸ τὸν ἔκγονον. Δεύτερον, ὅτι ὁ ἔκγονος δὲν εἶναι ἔμπορος, ἀλλὰ παρεκτὸς τῆς πατρικῆς πολλῆς ἢ ὀλίγης οὐσίας, ἔχει καὶ τὴν καθημερινὴν αὐτῆς αὔξησιν ἀπὸ τὸν τόκον, καὶ ἀπὸ τὸ κέρδος τῆς εἰς τὴν τροφὴν δαπάνης, ἐπειδὴ τρέφεις σὺ αὐτὸν καὶ τὴν μητέρα του.

Τοῦτο μόνον σοῦ μένει χρέος εἰς τὸν ἔκγονον, διὰ νὰ πληρώσῃς καὶ ἐντολὴν θεοῦ, καὶ ἀκόμη καὶ τὴν Χίαν παροιμίαν, « Τοῦ παιδίου μου τὸ παιδὶ, δύο φοραῖς εἶναι παιδί μου ». Ποῖον; Νὰ φροντίσῃς ἀγρύπνως, ἐνόσῳ ζῇς, τὴν χρηστὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν τοῦ νέου. Τοῦτο ἂν κατορθώσῃς ἀφίνεις εἰς αὐτὸν κληρονομίαν ἀσυγκρίτως πλουσιωτέραν παρὰ τὸ τέταρτον τῆς περιουσίας σου, ἐπειδὴ τοῦ ἀφίνεις εὐδαιμονίαν.

Περὶ τοῦ Μαστρονίκι· ἔλαβεν ἡ συμβία του τὴν πολλὰ ὀργιστικὴν ἐπιστολήν του, καὶ οὐδ' αὐτὴ ἐξεύρει τί μέλλει νὰ κάμῃ. Ὡς τόσον ἐλπίζει νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν θυμόν του.

Τὸν Σμαριδοκέφαλον ἴδα προχθές· ὑποπτεύομαι ὅτι ἔχεις δίκαιον· ἡ δυστυχία τῆς Ἑλλάδος εἶναι, ὅτι δὲν εἶναι μόνος.

Εὐτύχει !

Τὴν στελλομένην εἰς τὸν Ζωσιμ. διὰ τοῦ συντ. παρακαλῶ νὰ ἀναγνώσετε, καὶ νὰ συμβουλευθῆτε, καὶ νὰ συμβουλεύσετε τὸν Ζ. ἂν σᾶς φαίνεται εὔλογον νὰ συγκροτηθῇ τοιαύτη ἑταιρία· Τὴν κρίνω ὄχι μόνον εὔλογον, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίαν, ὄχι μόνον διὰ τὰς χρείας, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τιμὴν τοῦ γένους.

44.

Πρὸς τὸν Κύριον Κωνστατῖνον Πετρίτσην, εἰς Σμύρνην.

Ἐκ Παρισίων, 28 Ἀπριλίου, 1827.

Φίλτατέ μου ἐξάδελφε,

Δὲν ἐξαρκῶ νὰ σοῦ παραστήσω ζωηρῶς πόσον μ' εὔφρανεν ἡ ἀπροσδόκητος ἐπιστολή σου, τὴν ὁποίαν μ' ἐνεχείρισεν ὁ συνιστάμενος ἀπὸ σὲ σεβάσμιος Δόμινος Ἰωνᾶς ὁ Κύνγ. ὄντως σεβάσμιος, καὶ διὰ τοῦτο ἄξιος νὰ μὲ κινήσῃ εἰς εὐχαριστίαν πρὸς σὲ ὅτι μὲ τὸν ἐγνώρισες.

Ἡ εὐφροσύνη μου ὅμως δὲν μὲ ἦλθεν ἀμέτοχος ὁλότελα λύπης, διὰ τὸν ὁποῖον μὲ ἀναγγέλλεις θάνατον τῶν ἐξαδέλφων μου καὶ ἀγαπητῶν σου ἀδελφοῦ καὶ ἀδελφῆς. Ὁ ἀδελφός σου καὶ ὁμώνυμός μου Ἀδαμάντιος ἦτον ἑξάμηνον πρεσβύτερός μου· ὅθεν ἦτον καιρὸς νὰ τὸν ἀκολουθήσω καὶ ἐγώ· καὶ ὅμως ζῶ ἀκόμη, ὄχι μὲ πολλὴν ἀγάπην ζωῆς, καὶ ἀρχίζω σήμερον (28 ἀπριλίου) τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας μου. Σὲ τὸ εὔχομαι, φίλε μου, χωρὶς ὅμως τὰς συνοδευούσας αὐτὸ ἀῤῥωστίας μου.

Εἶναι, φίλε, δὲν ἐνθυμοῦμαι πόσα ἔτη, ἀποῦ ἔγραψα (οὐδὲ τοῦτο ἐνθυμοῦμαι) εἰς σὲ ἢ εἰς τὸν φίλον ἀδελφόν σου Νικόλαον, τὸν ὁποῖον κατασπάζομαι, νὰ μὲ στείλῃ ἓν ἀντίτυπον τοῦ ὁποίου ὁ κοινὸς ἡμῶν Πάππος, Ἀδαμάντιος Ῥῦσσος, εἶχε συντάξειν καὶ ἐκδώσειν διὰ στίχων Ἰαμβικῶν κατὰ τῶν Παπιστῶν συγγράμματος. Τοῦτο μὲ ἦλθε, καὶ τὸ ἐχάρισα εἰς ἕνα μου φίλον ἄριστον καὶ κράτιστον. Αὐτὸς ἀπέθανε πρὸ ἓξ ἢ ἑπτὰ ἐτῶν· καὶ εἰς τὴν δημόσιον πώλησιν τῆς βιβλιοθήκης, ἐρευνήσας τὸν κατάλογον, μὲ σκοπὸν νὰ τὸ ἀγοράσω, δὲν τὸ εὕρηκα. Ὁ σκοπὸς, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέβλεπα, ἦτο νὰ πληρώσω ἄλλο χρέος ἱερὸν καὶ ἐμοῦ καὶ ὅλης τῆς συγγενείας,

σώζων τὴν μνήμην τοῦ κοινοῦ ἡμῶν Πάππου. Ὁ τρόπος τῆς σωτηρίας ἦτο νὰ παραδοθῇ τὸ ἀντίτυπον εἰς τὴν ἐδῶ Βασιλικὴν βιβλιοθήκην, περιέχουσαν ὑπὲρ τὰς τετρακοσίας χιλιάδας βιβλίων, καὶ σώζουσαν αὐτὰ ἀσφαλῶς καὶ αἰδίως εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς. Ἡ ἀποτυχία αὕτη μὲ θλίβει, φίλε μου, καὶ ἡ θλίψις μου αὐξάνει, ὅσον πλησιάζει ἡ τελευτή μου. Ὀνειδίζομαι ἀπὸ τὴν συνείδησιν ὡς αἴτιος τοῦ νὰ μὴ σωθῇ ἡ μνήμη τοῦ πάππου μας, ὅστις ἐχρημάτισε, κατ' ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίστασιν, ὄχι ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους, ἀλλ' ὁ πρῶτος φιλολόγος τοῦ γένους.

Ἄρα εἶναι δυνατὸν εἰς σέ, φίλε μου, νὰ μὲ παρηγορήσῃς πρὶν κλείσω τοὺς ὀφθαλμούς; Ἕως δὲν ἐγνώριζες τὸν σκοπόν μου, ἦσον ἐλεύθερος ἀπὸ πᾶσαν ἐνοχήν. Ἀλλὰ τώρα τὸ χρέος μου ἔγεινε καὶ χρέος σου, καὶ χρέος ἱερὸν ὅλης τῆς συγγενείας, νὰ σώσωμεν τὴν μνήμην τοῦ κοινοῦ μας εὐεργέτου καὶ πάππου, διὰ κἂν τὴν θείαν ἐντολὴν « Τίμα τὸν πατέρα σου » καὶ τὴν μητέρα σου. » Ἂν σώζεται λοιπὸν κανὲν ἀντίτυπον αὐτοῦ (ἐπειδὴ ὅταν ἀφῆκα τὴν πατρίδα εἶχαν μείνειν πολλὰ ὀλίγα), μὴν ἀμελήσῃς, φίλε, νὰ μὲ τὸ στείλεις ἀνυπερθέτως.

Νὰ μὲ τὸ στείλῃς! λέγω, ὡς νὰ ἔμελλα νὰ κατοικῶ τὴν γῆν αἰδίως. Ὄχι, μὴ τὸ στείλῃς εἰς τὸν ὅστις δὲν θέλει φθάσειν νὰ τὸ λάβῃ· ἀλλὰ στεῖλέ το ἢ εἰς τὸν ἐν Τεργέστῃ κοινὸν φίλον, Κύριον Ἰάκωβον Ῥώταν, ἢ εἰς τὸν ἐν Μασσαλίᾳ Κύριον Θεόδωρον Πρασακάκην, καὶ εἷς ἐξ αὐτῶν (ἂν δὲν εὑρεθῶ πλέον μετὰ τῶν ζώντων) θέλει λάβει τὴν φροντίδα νὰ τὸ παραδώσῃ διά τινος ἐν τοῖς Παρισίοις φίλου εἰς τὴν βασιλικὴν Βιβλιοθήκην. Τοῦτο κάμε, νὰ ζήσῃς! ἐξάδελφε, καὶ φρόντισε νὰ μὲ ἀποκριθῇς πάραυτα, διὰ νὰ λάβω κἂν τὴν παρηγορίαν, ὅτι ἐπλήρωσα τὸ χρέος μου. Ἄσπασε ἐκ μέρους μου ὅλους τοὺς συγγενεῖς, χωρὶς νὰ λησμονήσῃς τὸν ἀδελφόν μου. εὔχομαι σας ὅλους ζωὴν εὐδαίμονα!

ὁ φίλος ἐξάδελφος **Ο. Ο.**

45.

Πρὸς τὸν Κύριον Ν. Βάμβαν, εἰς Κέρκυραν.

Ἐκ Παρισίων, 6 Νοεμβρίου, 1828.

Περιπόθητε φίλε,

Πᾶσά σου ἐπιστολὴ, ὅταν λαμβάνω, γίνεται δι' ἐμὲ ἡμέρα ἑορτῆς καὶ πανηγύρεως· καὶ τοιαύτας ἑορτὰς, πιστεύων τὴν πρὸς ἐμέ σου εὔνοιαν, δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι ἤθελες μὲ προξενεῖν συχνότερα, ἂν σὲ τὸ ἐσυγχωροῦσαν οἱ πολλοὶ κοινωφελεῖς σου κόποι. Ἐγὼ δὲ πάλιν, παρὰ τοὺς ὀλίγους κόπους μου, ἔχω εὔλογον ἀπολογίαν τῆς σπανιότητος τῶν πρὸς σὲ ἐπιστολῶν μου, τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἡλικίας, καὶ τῶν συνοδευουσῶν αὐτὴν ὀδυνηρῶν νόσων. Δὲν σοῦ ἀναφέρω τὰς ψυχικὰς ἀνίας, ἴσως ὄχι μετριωτέρας ὅσων πάσχεις σὺ, φίλε, διὰ νὰ μὴ σὲ λυπῶ ματαίως. Ἔχω κ' ἐγὼ, καθὼς σὺ, τοὺς ἀντιπολεμοῦντάς με. Ἀλλ' ὅμως παρηγοροῦμαι, καὶ σὲ συμβουλεύω νὰ παρηγορῆσαι, ἐνθυμούμενος τοῦ γλυκυτάτου Εὐριπίδου τοὺς γλυκεῖς λόγους,

Δεῖ δέ σε χαίρειν καὶ λυπεῖσθαι·
Θνητὸς γὰρ ἔφυς. Κἂν μὴ σὺ θέλῃς
Τὰ θεῶν οὕτω νενόμισται.

Δὲν μᾶς ἐκήρυξε πόλεμον ὅλος ὁ κόσμος· ἔχομεν καὶ φίλους, ὀλίγους ἴσως, ἀλλὰ πολλῶν ἀνταξίους, οἱ ὁποῖοι καὶ εἰλικρινῶς μᾶς ἀγαποῦν, καὶ τοὺς κόπους ἡμῶν ἐλαφρύνουν.

Χαίρω, φίλε, ὅτι εἶσαι περὶ τὰ τέλη τῆς Ματθιακῆς Γραμματικῆς. Ἔκαμες φρόνιμα νὰ τὸν ἀκολουθήσῃς, καὶ ἀκόμη φρονιμώτερα εἶναι ὅσα ἐπρόσθεσες εἰς τὴν ἀρχήν. Εἴθε νὰ τὴν ἴδω, πρὶν κλείσω τοὺς ὀφθαλμούς!

Δὲν μὲ λέγεις ἂν ἔλαβες τὸ Ἐγχειρίδιον καὶ τὰς διατριβὰς τοῦ Ἐπικτήτου. Τὸν πρῶτον τόμον τῶν Ἀτάκτων ἐλπίζω ὅτι θέλουν σὲ στείλειν μετ' ὀλίγον οἱ ἐν Τεργέστῃ κοινοὶ καὶ

πιστοί μας φίλοι. Ἀσχολοῦμαι τώρα εἰς τὸν δεύτερον, μὲ ἐλπίδα νὰ τὸν τελειώσω ἐξώλαμπρα. ἐλπίδα ἴσως ματαίαν, καὶ διὰ τὸ πάχος τοῦ τόμου, καὶ διότι, φίλε, τὸ ἔλαιον τοῦ λύχνου τῆς ζωῆς μου φυρᾷ κατὰ πᾶσαν ὥραν καὶ στιγμήν. Ὅπως ἂν συμβῇ, τὸ γραμμένον εἶναι τελειωμένον, καὶ δὲν μένουν πλὴν οἱ διεξοδικοὶ πίνακες, οἱ ὁποῖοι, ὡς ἐξεύρεις, δὲν γίνονται παρὰ μὲ τὴν τελείωσιν τοῦ τύπου. Εἰς ὅλα τοῦτα τὰ Ἄτακτα, ὢ πόσον ἐπεθύμησα τὴν παρουσίαν σου, διὰ νὰ μὲ βοηθῇς μὲ τὰς συμβουλάς σου!

Τὸν Λιβότον προσμένω, νὰ τὸν κοινωνήσω ὅσα μὲ γράφεις, καὶ μένε ἥσυχος.

Τὰ τῆς Ἑλλάδος φαίνεται ὅτι ἔλαβαν κἂν τι καλητέραν μορφὴν καὶ τάξιν, ἀφ' οὗ ἔλαβεν εἰς χεῖρας τὴν κυβέρνησιν ὁ Κ. Ἀπὸ τοὺς ἐρχομένους ἐκεῖθεν, καὶ ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας τὰ μανθάνω. Ἀπ' ἐκεῖνον προσμένω πρὸ πολλῶν ἤδη μηνῶν ἀπόκρισιν εἰς τὰς ἐπιστολάς μου, καὶ ἀπορῶ πῶς νὰ ἐξηγήσω τὴν σιωπήν του.

Μὴν ἀμελήσῃς, νὰ ζήσῃς, νὰ μὲ φανερώσῃς τὴν παραλαβὴν καὶ τοῦ Ἐπικτήτου καὶ τῶν Ἀτάκτων, καὶ προξένει εἰς τὸν γέροντα φίλον σου ὅσας ἑορτὰς σὲ συγχωροῦν οἱ κόποι σου.

Εὐδαιμόνει! « Τὰ θεῶν οὕτω νενόμισται. »

Ὁ φίλος σου, Ο. Ο.

46.

Πρὸς τὸν Κύριον Νεόφυτον Βάμβαν, εἰς Κέρκυραν.

Ἐκ Παρισίων, 18 Φεβρ. 1830.

Τριπόθητε φίλε,

Τὴν 15 τοῦ παρόντος σ' ἔστειλα διὰ Τεργέστης, Λιβόρνου καὶ Μασσαλίας τὸ λιθογραφημένον Πρόγραμμα τῆς ἐδῶ Ἑλληνικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τοῦ μελετωμένου Γραικογαλλικοῦ

Λυκείου. Εἰς αὐτὸ προσμένεσαι νὰ κατασταθῇς μέγα ὄφελος ὅλης τῆς Ἑλλάδος. καὶ ἐξαιρέτως νὰ σώσῃς τὰ λείψανα τῆς δυστυχεστάτης Χίου, σκορπισμένα εἰς διάφορα μέρη τῆς Εὐρώπης, ὡς πρόβατα χωρὶς ποιμένα, καὶ κινδυνεύοντα, ἢ νὰ λησμονήσωσιν ὁλότελα τὴν πατρίδα, ἢ νὰ τὴν φθείρωσιν ἐπιστρέφοντα μὲ ἤθη ἀλλότρια τῆς πατρίδος.

Αἱ ζάλαι τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅτε ἠναγκάσθην, νὰ γράψω πρὸς τοὺς εἰς διαφόρους πόλεις διατρίβοντας ὁμοπάτριδας, δὲν μ' ἐσυγχωροῦσαν, φίλε, νὰ σὲ εἴπω καὶ τὴν ὁποίαν μὲ ζητεῖς κρίσιν περὶ τῆς Γραμματικῆς σου. Παρόμοιαι καὶ καθημεριναὶ ζάλαι, καὶ ἡ ἀσχολία τοῦ τρίτου τόμου τῶν Ἀτάκτων (ὅστις τελειοῦται περὶ τὸ Πάσχα) δὲν μ' ἐσυγχώρησαν οὐδὲ νὰ τὴν ἀναγνώσω μέχρι τέλους. Ὅσον ὅμως ἀνέγνωσα μὲ πείθει νὰ ὁμολογήσω εἰλικρινῶς, ὅτι ἡ γραμματική σου ἔχει σήμερον τὰ πρωτεῖα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἔσο βέβαιος ὅτι μέλλει νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰ σχολεῖα, κἂν θέλωσι, κἂν μὴ θέλωσιν οἱ δι' ἠλιθιότητα, ἢ διὰ κακίαν ἐμποδίζοντες τὴν εἰσαγωγήν της. Ὁ Θυρότος σ' εὐχαριστεῖ διὰ τὸ χαριζόμενον ἀντίτυπον καὶ θέλει γράψειν περὶ αὐτῆς εἰς καμμίαν ἀπὸ τὰς φιλολογικὰς ἐφημερίδας. Ὁ αὐτὸς Θυρότος σὲ πέμπει διὰ τοῦ Διδότου ἀντίδωρον τὸ φιλοσοφικόν του νέον σύγγραμμα εἰς τόμους δύο, ἐπιγραφόμενον. Introduction à l'étude de la philosophie.

Τὸ τέλος, φίλε, τοῦ 1829 καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ 1830 ἔτους ἔγιναν δι' ἐμὲ πῦρ, ὄχι καθαρτήριον, ἀλλὰ καταναλίσκον. . . Δὲν ἐμπορῶ κἂν νὰ εἴπω.

Τέτλαθι δή, κραδίη· καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

Ὄχι, φίλε, τὰ κύντερα, ἢ μᾶλλον τὰ κύντιστα μοῦ τὰ ἐφύλασσεν ἡ Πρόνοια εἰς τὰς τελευταίας ὥρας τοῦ ὀδυνηροῦ μου βίου. Μόνη ἡ παρουσία σου δύναται νὰ μὲ παρηγορήσῃ.

Εὐδαιμόνει φίλε!

. . . .

47.

Paris, 12 Juillet, 1807.

LE MINISTRE DE L'INTÉRIEUR.

à Monsieur Coray, Docteur en Médecine

MONSIEUR,

Je m'empresse de vous faire mes remerciemens d'avoir bien voulu vous charger de me faire connaître par une traduction les petites pièces de vers, qui m'avaient été adressées comme échantillons du Dialect Grec, usité parmi les colones de Corse. Je dois vous témoigner ma satisfaction particulière du soin que vous n'avez pas dédaigné d'apporter à ce petit travail, quelque peu proportionné qu'il fut à la gravité de vos occupations ordinaires. Je ne puis que m'applaudir d'avoir eu recours à vos lumières et à votre complaisance.

Je sens comme vous combien il serait utile de répandre parmi les Grecs du Département de Liamone les connaissances de la langue française, et de leur rendre en même tems plus familier cet idiome si riche et si harmonieux, qui a été remplacé chez eux par un langage vulgaire, qui est bien loin d'avoir les mêmes avantages. Je saisirai avec grand plaisir les occasions qui pourront se présenter de mettre à profit les vues, dont vous m'avez fait part, et ce sera toujours avec une extrême confiance.

J'ai l'honneur, Monsieur, de vous saluer avec considération,

CHAMPAGNY.

48.

COLLEGE ROYAL DE FRANCE,

Paris, 5 Decembre, 1814.

A Monsieur Coray, Rue Madame N°. 5.

MONSIEUR,

Vos profondes conaissances dans le Grec, et la grande réputation, dont vous jouissez, faisaient aux Lecteurs et Professeurs Royaux un devoir de songer à vous, lorsq'une des chaires de Grec deviendrai vacante au collège Royal. Ce moment vient d'arriver par la mort de Mr. Bosquillon, professeur de langue et de philosophie grecques. Ils vous ont placé le premier sur la liste des Candidats, quoique vous n'ayez fait aucune démarche. Maintenant, Monsieur, ils desirent savoir si vous accepteriez cette chaire, dans le cas, où ils vous auraient choisi pour vous présenter au Roi. Ils feront leur élection Dimanche prochain, 11 de ce mois, et je ne doute pas que vous ne réunissiez tous les souffrages, si vons consentez à cette nomination. L'Assemblée m'a chargé, Monsieur, de vous écrire à ce sujet et de vous prier de nous donner une reponse. Je m' empresse de satisfaire à son veu et au mien en particulier, en souhaitant que votre réponse soit conforme à nos desirs.

Agréez, Monsieur, l' expression de ma haute considération pour vos talens et pour votre personne.

L. LEFEVRE-GIMAU

Admr. du College Royal de France, place de Cambrai.

MONSIEUR,

Je suis on ne peut plus sensible à l'honneur que les Lecteurs et Professeurs Royaux me font de songer à moi, à l'occasion d'une chaire vacante. Mais des travaux litteraires d'une autre nature, joints à mes infirmités, me commandent impérieusement de m'abstenir d'occuper une chaire que je ne saurais remplir dignement.

Veuillez, Monsieur, regarder ce refus comme une preuve du disir que j'ai de mériter votre estime, et de celle de vos dignes collegues; et agréez l'assurance de la haute considération avec la quelle j'ai l'honneur d'être

Le 7 Decembre 1814.

CORAY.

49.

Monsieur Coray Docteur en Médécine, à Paris, Rue Madame N°. 5.

25 Mars, 1816.

Je ne doute pas, Monsieur, que si vous desirez une des places, qui vont vaquer dans la 3e. classe de l'Institut vous ne puissiez l'obtenir et à l'unanimité peut-être. Les visites qui sont passées en usage vous effrayent-elles? N'en faites pas. Seulement écrivez au président ou au secretaire une lettre ostinsible, où vous diriez que vous tiendrez à honneur d'obtenir en cette occasion les suffrages de la classe, et que sans votre mauvaise santé vous vous feriez un devoir d'aller demander la voix de chacun des membres qui le composent etc. Voilà quel serait le fond et l'idée principale de la lettre. Je vous réponds que la classe vous dispenserait de toute autre démarche J'ai entendu

causer là dessus, et je vous en écris avec assurance. Si vous voulez faire cette lettre et me l'adresser, je la remettrai, et je ne doute pas qu'une des trois places ne vous soit donnée, sur votre demande faite dans le sens qui je vous ai indiqué.

Quelque soit votre détermination, voyez, je vous en prie, dans cette lettre une nouvelle preuve de mon attachement et de mon dévouement. Pourais-je avoir votre réponse avant vendredi?

BOISSONNADE.

Je suis on ne peut plus sensimble à l'intérêt que vous prenez à moi. Mes infirmités, dont le nombre s'accroit à tout moment, me font une loix de borner mon ambition, et l'emploi du peu de forces qui me restent, au seul travail qui m'occupe dans ce moment.

Agréez l'assurance etc.

28 Mars, 1816.

CORAY.

Τὴν 9 Ὀκτωβρίου, 1840, μ' ἔδωκε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ φίλος Κύριος Νικόλαος Μάγνης, ἀνεψιὸς τοῦ ἀειμνήστου Ἀνθίμου Γαζῆ, διὰ νὰ τὴν ἐκδώσω ὁμοῦ μὲ τὰς προλαβούσας. Τὸ ἀκολουθῶ μὲ προθυμίαν, διὰ χάριν τοῦ ἀνεψιοῦ, καὶ τοῦ θείου.

50.

Πρὸς τὸν πανοσιολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην Κύριον Ἄνθιμον τὸν Γαζῆν.

εἰς Βιένναν τὴν Ἀουστριακήν.

22 Ὀκτωβρίου, 1801.

Ἀσπάζομαί σου φιλικῶς τὴν Ἑλλογιμότητα.

Παρακαλῶ νὰ μὲ συγχωρήσῃς, ἐὰν ὁμοῦ μὲ τὸν Ἱπποκράτην δὲν σὲ ἔπεμψα καὶ τὸν Θεόφραστον· Ἐπειδὴ ἡ ἔκδοσις τούτου ἦτον πολὺ ἀρχαιοτέρα παρὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἱπποκράτους, ἐνόμισα ὅτι σὲ ἦτον ἤδη γνωστὸς· λάβε λοιπὸν τώρα καὶ ἀνάγνωθι καὶ αὐτὸν μὲ τὴν αὐτὴν φιλοσοφικὴν πρὸς τὸν ἐκδότην συγκατάβασιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσας τὸν Ἱπποκράτην. Καὶ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον ἐξέδωκα ὄχι ὡς ἤθελα, ἀλλ' ὡς ἠδυνήθην. Ἤθελα ἴσως δώσει καὶ εἰς τοὺς δύο μορφὴν καὶς τάξιν εὐπρεπεστέραν, ἐὰν αἱ περιστάσεις μὲ τὸ ἐσυγχώρουν Ἡ χρεία τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους εἶναι κατεπείγουσα. καὶ ὅστις δύναται νὰ συνεισφέρῃ καὶ τὸ μικρὸν εἰς τὴν ἀνέγερσιν τῆς πεσούσης Ἑλλάδος, πρέπει νὰ ταχύνῃ, ὅσον εἶναι δυνατὸν, τὴν συνεισφορὰν, καὶ ὄχι νὰ τὴν ἀναβάλλῃ μὲ πρόφασιν τοῦ νὰ τὴν πληρώσῃ δαψιλεστέραν εἰς ἄλλον καιρόν. Τοῦ παντάπασι γυμνοῦ ἡ πρώτη χρεία εἶναι νὰ ἐνδυθῇ· καὶ δὲν πρέπει νὰ πολυπραγμονῇ, ἂν τὰ προσφερόμενα εἰς αὐτὸν ἐνδύματα ἦναι τοῦ Ἴρου τὰ ῥάκη, ἢ τῆς Ἀθηνᾶς ὁ πέπλος. Οἱ παρόντες Γραικοὶ φιλόμουσοι πρέπει νὰ ἀρκῶνται εἰς τὴν ἔντιμον ὑπουργίαν καὶ κλῆσιν τῶν ἐνδυτῶν τῆς Ἑλλάδος· οἱ σταλι-

σταὶ καὶ καλλωπισταὶ αὐτῆς ἀκόμη ἴσως δὲν ἐγεννήθησαν. Αὐτοὶ θέλουν εἶσθαι ἀναμφιβόλως εὐτυχέστεροι παρ' ἡμᾶς· ἀλλ' ὄχι διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀφήσωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν τιμὴν τοῦ νὰ φανῶσι καὶ προθυμότεροι φίλοι τῆς πατρίδος. Οὕτω κρίνω περὶ τῶν τοιούτων, καὶ οὕτω κρίνει, εἶμαι βέβαιος ὅτι, καὶ ἡ λογιότης σου. Περὶ δὲ τῶν ὅσων δι' ἄγνοιαν, ἢ διὰ πάθη, ἀνάξια ψυχῆς Ἑλληνικῆς, κρίνουσιν ἄλλως, λέγε ὡς λέγω καὶ ἐγὼ, τὸ « Οὐ φροντὶς Ἱπποκλείδῃ » Ἔῤῥωσο εὐδαιμονῶν!

Ὁ φίλος Κ.

Μετ' ὀλίγας ἴσως ἑβδομάδας θέλω σὲ πέμψει μικρὸν ἄλλο βιβλίδιον γραμμένον εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν.

Φίλε 'Αλέξανδρε,

Εὐχαριστῶ σε καὶ διὰ τὴν χάλαζαν, καὶ διὰ τοὺς ἄνθρακας, τῶν ὁποίων εἶχα χρείαν μεγάλην, ἤγουν νὰ τὰ μάθω ἀπὸ κανένα, καὶ ὄχι νὰ τὰ δέχομαι κατὰ κεφαλῆς ἀπὸ τὸν οὐρανόν!

Δίδω καὶ μικρὰν βοήθειαν εἰς τὴν μήνυσιν τῶν ἀπροσεξιῶν, εἰς τὰς ὁποίας εἶναι ὑποκείμενος καὶ ὅστις ἤθελεν ἔχειν τόσους ὀφθαλμοὺς ὅσους ὁ Πανόπτης Ἄργος.

Εἰς τὸν δυστυχῆ νέον ἁρμόζει ὅ,τι ἔλεγεν ἡ Τέκμησα διὰ τὸν ἄνδρα της Αἴαντα,

Τὸ γὰρ ἐσλεύσσειν οἰκεῖα πάθη,
Μηδενὸς ἄλλου παραπράξαντος
Μεγάλας ὀδύνας ὑποτείνει.

Ὀλίγοι χρόνοι εἶναι ἀφ' οὗ ἔμαθα κ' ἐγὼ ὅτι Ἀφορμὴ εἰς τοὺς παλαιοὺς ἐσήμαινε Capitale. Ἡ λέξις αὕτη τὴν σήμερον, καὶ εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους καὶ εἰς τοὺς πεπαιδευμένους Ἕλληνας, ἔχει δύο μόνας σημασίας, τὴν τοῦ pretexte καὶ τὴν τοῦ motif. Ἀλλὰ τί νὰ εἴπῃ ὁ ταλαίπωρος νέος Ἕλλην, διὰ ν' ἀποφύγῃ τὸ Ἰταλικὸν Καπιτάλε, ἢ τὸ βαρβαροτουρκικὸν Σερμαγιά;

Μήτ' ἐγὼ δὲν ἐξεύρω. Γνωστὸν εἶναι εἰς τοὺς χυδαίους τὸ Κεφάλαιον (Κεφάλι), τὸ ὁποῖον οἱ Παλαιοὶ ἔλεγον Ἀρχαῖον· ἀλλὰ τὸ μεταχειρίζονται ἀντιδιῃρημένως πρὸς τὸν τόκον, ἤγουν ὅταν ἦναι ὁ λόγος περὶ τῆς σχέσεως τοῦ δανεισθέντος ἀργυρίου, πρὸς τὸ ἀπ' αὐτοῦ γεννώμενον διάφορον. Ἴσως ἤθελον ἑρμηνεύσειν τὸ capitale διὰ τοῦ χρηματικὸν κεφάλαιον, ὄχι ὅτι καὶ τὸ δανεισθὲν δὲν εἶναι χρηματικὸν κεφάλαιον, ἀλλὰ πρὸς μόνην ἀντιδιαστολὴν, ἐπειδὴ ἔφθασεν ἐκεῖνο νὰ λέγεται Κεφάλαιον. Ἴσως ἔλεγον ἁπλῶς Καταθήκη· τὸ ὁποῖον ἴσως ἤθελαν εὐκολώτερον μαντεύσειν οἱ χυδαῖοι (μάλιστα εἰς ἐμπορικὴν ἐπιστολὴν), ἐπειδὴ εἶναι γνωστὴ εἰς αὐτοὺς ἡ Παρακαταθήκη.

« Τόσον εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅσον καὶ εἰς Γαλλίαν » εἶναι Ἰταλισμὸς, ἢ Γαλλισμός. Οἱ παλαιοὶ εἰς τοιαύτην περίστασιν μετεχειρίζοντο τὸν Τε σύνδεσμον: ἐν Κωνσταντινουπόλει τε καὶ . . . Τὸ Τόσον καὶ ὅσον εἶχε χώραν εἰς αὐτοὺς, ὅταν ἡ ἀναφορὰ ἐθεωρεῖτο εἰς ὁλόκληρα κῶλα περιόδου, καὶ ὄχι εἰς μοναδικὰς λέξεις. « Ἀποθανὼν ΤΟΣΟΥ-» ΤΟΝ καθέξεις τῆς γῆς, ΟΣΟΝ ἐξαρκεῖ ἐντετάφθαι τῷ σώ-» ματι » (Ἀῤῥιαν. Βιβλ. Ζ'. κεφ. ά). Ἔπειτα (τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι σφάλμα γραμματικὸν, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον defaut de convenance) ἡ Κωνσταντινούπολις μὲ τὴν Γαλλίαν δὲν ἁρμόζει, νομίζω, πολύ· ἡ μία εἶναι πόλις, ἡ ἄλλη πολλῶν πόλεων συνάθροισις καὶ ὁλόκληρος βασιλεία, ἢ ἂν θέλῃς καὶ Αὐτοκρατορία. Κάλλιον ἴσως ἦτον « Εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ εἰς » πολλὰς ἄλλας πόλεις τῆς Γαλλίας. »

Ἀνταπόκρισις δὲν ἐκφράζει ὁλοκλήρως τὴν Correspondance, ἂν καὶ κατὰ τὸ φαινόμενον ἡ λέξις αὕτη φαίνεται ὅτι θέλει μείνειν εἰς τὸ γένος. Ἡ ἀνταπόκρισις δὲν ἐμπορεῖ νὰ σημάνῃ πλὴν μίαν ἢ τὸ πολὺ δύο ἀποκρίσεις. Ἡ Κορισπονδέτζα εἶναι ὅρος περιεκτικὸς, καὶ σημαίνει γραφὰς καὶ ἀποκρίσεις συνεχεῖς καὶ πολυχρονίους, ὁποῖαι εἶναι, ἢ κἂν ὑπο-

θέτονται νὰ ἦναι, αἱ πρὸς ἀλλήλους ἐπιστολαὶ τῶν πραγματευτῶν. Ἴσως ἦτον κάλλιον νὰ λέγεται Ἐπιστολικὴ κοινολογία.

Εἰς τὸν πρῶτον στίχον τῆς Ἰλίαδος, τὸ Πηληϊάδεω μετρεῖται καὶ ἐκφωνεῖται ὡς πεντασύλλαβον, καὶ ὄχι ἑξασύλλαβον διὰ τὴν συνίζησιν.

Φκιάνω. Ἡ ἄγνοια (πρᾶγμα δεινὸν καὶ πολλῶν ἀνοησιῶν αἰτία) τῆς παραγωγῆς τοῦ ῥήματος ἐγέννησε συλλαβισμὸν τοιοῦτον (Φκ) ἄξιον Λιβυκῶν αὐτίων. τὸ ἀληθὲς ῥῆμα εἶναι Εὐθειάζω, ἀπὸ τὸ Εὐθεῖα, καθὼς ἀπὸ τὸ ἄδεια τὸ ἀδειάζω, ἀπὸ τὸ ἑταιρία τὸ ἑτεριάζω, (καὶ κοινῶς τεριάζω,) ἀπὸ τὸ χρεία τὸ χρειάζομαι κ. τ. λ.

Χαμηλόν, εἶναι Ἑλληνικὴ λέξις, καθὼς καὶ τὸ Ὑψηλόν· καὶ καθὼς τοῦτο εἶναι ἀπὸ τὸ ὕψος, ἡ ἀναλογία μᾶς ὁδηγεῖ νὰ παράξωμεν καὶ τὸ πρῶτον ἀπὸ τὸ χάμος οὐσιαστικὸν οὐδέτερον, τὸ ὁποῖον ἔσωσεν ἡ Λατινικὴ γλῶσσα εἰς τὸ Humus (γῆ, ἔδαφος) ὅθεν τὸ Humilis ὁ ταπεινός· τὸ χαμηλὸς ἔγεινε δωρικῶς χαμαλὸς, καὶ χθαμαλὸς, κατὰ τὸ τριχθὰ καὶ τετραχθά.

Μαρ:κῖνον, Λοπὸν Καρχηδόνιον τὸ ὀνομάζει ὁ Ἱπποκράτης.

Μαντίλι, σώζει τὰ Λατινικά του γενέθλια Mantile, ἤγουν χειρόμακτρον. ἐνδέχεται ὅμως καὶ εἰς ἡμᾶς καὶ εἰς τοὺς Λατίνους νὰ ἔρευσεν ἡ λέξις ἀπὸ τὸν Περσικὸν Μάνδυαν, ὅθεν καὶ τὸ Mantello.

Ὁ Εὐστάθιος λέγει ὅτι εἰς τὸν καιρόν του ἡ κοινὴ συνήθεια ἔλεγεν Ἐκλιστρᾶν· αὐτὸς τὸ παράγει ἀπὸ ἄχρηστον ῥῆμα τὸ Λίζω, συνώνυμον τοῦ Λεαίνω, ἢ Λειόω (polir). Ὅλα τὰ λεῖα εἶναι καὶ ὀλισθηρά· παρὰ ταῦτα ὅμως ἔχουσιν οἱ Ἕλληνες τὸ Λιστραίνω, Λιστρεύω καὶ Λιστρόω ταυτόσημα ῥήματα, καὶ Λίστρον τὸ ὄργανον (un polissoir) καὶ Λιστρωτὸς, ὁ λεῖος καὶ ὁμαλὸς, ὅστις ἑπομένως εἶναι καὶ ὀλισθηρὸς, ἢ γλιςερός.

Γλυστῆρι; εἶναι ἀπὸ τὸ Ἐκλυστήριον. Οἱ παλαιοὶ τὸ ἔλε-

γαν Ἔγκλυσμα καὶ Ἔνεμα· τὸ πρῶτον ἀπὸ τὸ Ἐγκλύζω, τὸ δεύτερον ἀπὸ τὸ Ἐνίημι.

Ῥήχνω, παράγεται ἀπὸ τὸ Ῥηγνύω, καθὼς τὸ Δείχνω ἀπὸ τὸ Δεικνύω. Εἶναι λέξις παλαιστρικὴ, καὶ θέλει νὰ εἰπῇ καταβάλλω εἰς τὴν γῆν, ἤγουν Ῥίπτω μὲ βίαν. Ὁ μέλλων του εἶναι Ῥήξω, καὶ ἐπειδὴ ὁ τοιοῦτος μέλλων εἶναι καὶ ἀπὸ τῶν ἐχόντων τὸ κτ. ῥημάτων, ἡ συνήθεια ἐσχημάτισε καὶ τὸ Ῥήκτω καθὼς τῶν παλαιῶν τὸ Τίκτω, τέξω, καὶ καθὼς τὸ χυδαῖον δείκτω.

Βαθρακός. Ἴσως δὲν εἶναι κανὲν ἄλλο ὄνομα τὸ ὁποῖον ἔλαβε τοσούτους μετασχηματισμοὺς, καὶ μεταμορφώσεις τοσαύτας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν παλαιὰν γλῶσσαν, ὅσας ἔπαθε τοῦ ζώου τούτου τ' ὄνομα. Βάτραχος, Βόρταχος, Βρόταχος, Βόρθακος, Βάτραχος, Βράταχος, Βάβακος, Βάρακος, Βρύχετος, ὅλα ταῦτα, καὶ ἄλλα πέντε ἕξ εὑρίσκονται εἰς τὸν Ἡσύχιον· Πιθανὸν ὅτι τὸν ἔλεγαν καὶ βαθρακὸν, ἢ βάθρακον. Πιθανὸν ἔτι ὅτι τὸν ἔλεγαν περιττοσυλλαβοκλιτικῶς καὶ Βάρθακα, ἐπειδὴ εἰς τὴν γλῶσσαν εὑρίσκεται καὶ ὁ Βάρθακας, καθὼς ὁ Κόλακας ἀπὸ τὸ Κόλαξ.

Ἀπὸ τὸ ῥηματικὸν Ἔκλυτος ἐσχημάτισεν ἡ βαρβαρότης τὸ Ἐκλυτόω, Γλυκόνω (καθὼς οἱ παλαιοὶ τὸ Βροτόω ἀπὸ τὸ Βρότος, τὸ πεπηγμένον αἷμα), ἐξ οὗ τὸ ἐκλυτόνω, καὶ τὸ Γλυτόνω, καθὼς τὸ Γλιστρῶ ἀπὸ τὸ ἐκλιστρῶ.

Τὸ Ὀγλίγωρα εἶναι ἀπὸ τὸ Ἐγρήγορα τῶν Παλαιῶν.

Περιβάσιον, ἀπὸ τὸ βάσις, ἤγουν τὸ περὶ τὴν βάσιν ὂν, τὸ ἄλλως λεγόμενον Κρηπίς. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἔλαβε τὸ νὰ σημαίνῃ τὸν γύρον ὅλον, καὶ ὄχι μόνον τὸν κάτω πρὸς τὴν βάσιν.

Τοῦτο πρέπει νὰ σημειώσῃ πᾶς ἕνας μετὰ χαρᾶς, ὅτι τὸ γένος ὀργᾷ, καὶ ὀργασμὸν τοιοῦτον, ὁποῖον ἀδύνατον εἶναι πλέον νὰ ἐμποδίσῃ καμμία ἀνθρώπινος περίστασις.

Σὲ βεβαιῶ, φίλε μου, ὅτι εἶναι πολλοὶ χρόνοι ἀφ' οὗ ἤρχισα νὰ μελετῶ τὴν γλῶσσαν, καὶ εἶμαι ἔτι τόσον ἄτολμος,

ὥστε εἰς πολλότατα πράγματα δὲν ἐξεύρω μήτε τί νὰ συλλογισθῶ, μήτε τί νὰ εἰπῶ.

Εἶναι καί τινες διατριβαὶ, τὰς ὁποίας ἀφ' οὗ τις ἀναγνώσῃ ἐρωτᾷ ἑαυτὸν, Τί ἀνέγνων καὶ τί κατέλαβον;

Βασιλεύει ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τὸ λεγόμενον ἀπὸ τοὺς Γαλάτας Le vague des idées et des expressions, ἡ ἀοριστία καὶ τῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν φράσεων.

Δὲν ἐξεύρω διὰ τί σὲ συγχίζει τόσον τὸ Παρά· « Συνεχέστερον εὑρίσκεται εἰς τὴν ἠθικὴν, παρ' εἰς καμμίαν ἄλ-» λην ἐπιστήμην ». (Βεκαρ. σελ. 15) εἶναι σφάλμα τῆς ἀπροσεξίας μου. ἔπρεπε παρὰ εἰς καμμίαν (χωρὶς ἀπόςροφον) ἤγουν παρ' ἃ εὑρίσκεται, μὲ τὴν ὑπονοουμένην ἐπανάληψιν τοῦ ὀνόματος. Τὸ Πλὴν συντάσσεται μὲ ὅλας τὰς πτώσεις εἰς τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς. Ὅταν μεσολαβῇ πρόθεσις, εἶναι παντάπασιν ἐπιῤῥηματικόν. Ἔλεγαν καὶ οἱ παλαιοὶ Πλὴν ἐν τούτοις, Πλὴν παρόσον (ἤγουν παρ' ὅσον) καὶ πλὴν καθόσον (ἤγουν καθ' ὅσον). Τὸ Πάρεξ, ὅταν ἀκολουθῇ ἄλλη πρόθεσις, μεταβαίνει εἰς τὴν σημασίαν τοῦ Πλὴν καὶ αὐτό. Ἐπανέρχομαι εἰς τὸ Παρά. Ἐὰν ἔλεγαν καθ' ὑπόθεσιν, « Τὰ δένδρα τοῦτα αὐξάνουσι καλλιώτερον (ἢ εὐκολώτε-» ρον) ἐκεῖ παρὰ ἀλλοῦ » μὲ κατεδίκαζες ὡς σολοικίζοντα; Φυλάττου μὴν εἴπῃς, Ναὶ, διὰ νὰ μὴ καταδικάσῃς τὸν Ἀριστοτέλην, ὅτι εἶναι φράσις αὐτοῦ, καὶ ὄχι ἰδική μου. Εἰς τὸ περὶ Φυτῶν Α. βιβλίον, κεφ. 4. λέγει « Καὶ ἐκεῖσε κρειττόνως » αὐξάνουσι παρ' ὃ ἀλλαχοῦ » ἤγουν παρ' ὃ αὐξάνουσι ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ τὸ Ἀλλαχοῦ, ὡς ἐπίῤῥημα, ἀναλύεται εἰς ὄνομα κα πρόθεσιν, ἐν ἄλλοις τόποις. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἶναι καὶ εἰς ἡμᾶς συγχωρημένον νὰ λέγωμεν παρὰ (ἤγουν παρ' ἃ) ἀλλοῦ, καὶ παρὰ εἰς ἄλλα μέρη. Τοῦτο τὸ παρ' ὃ τοῦ Ἀριστοτέλους ἦτον εἰς χρῆσιν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς. ὕςερον τὸ ἐβαρβάρισαν καὶ τὸ ἔκαμαν (ἀσυντάκτως πλέον) Παροῦ, ἢ παρ' οὗ.

Συναποθαίνω μετὰ σοῦ, κ' εἰς ᾅδην συγκατίδω,
Παροῦ νὰ ζήσω ἐπώδυνα τὸν ἅπαντά μου βίον.

Καὶ τοῦτο τὸ Παροῦ σώζεται ἀκόμη σήμερον εἰς τοὺς Χίους, καὶ εἰς τὰ Λεξικά. Ἄλλην φορὰν πάλιν τὸ ἔλεγαν καὶ Παρότι (ἤγουν παρ' ὅ,τι).

Κρεῖττον γὰρ ἵνα γένωμαι τῶν πετεινῶν γε βρῶμα
Παρ' ὅ,τι πάλιν νὰ στραφῶ τοῦ ποταμοῦ ἐξοπίσω.

Οὗτος ὁ μακαρονισμὸς εἶναι τῆς ιε'. ἤ, τὸ ἀρχαιότερον, τῆς ιδ'. ἑκατονταετηρίδος.

Οἱ Γαλάται ἔχουν μίαν λέξιν, ἢ φράσιν, à propos, διὰ νὰ σημαίνωσι καὶ τὸ Εἰς καιρὸν, ἢ Εὐκαίρως, καὶ τὸ Πρέπον· διότι ἀληθῶς αἱ δύο αὗται ἔννοιαι τοῦ Καιρίου καὶ τοῦ Πρέποντος εἶναι συγγενεῖς. Ἀλλὰ οἱ ἡμέτεροι διὰ τὸ Πρέπον, Σύμφωνον, καὶ Ἁρμόζον καὶ μὴ ἀπροσδιόνυσον ἔλεγαν Πρὸς ἔπος· διὰ τὸ γινόμενον μήτε ταχύτερον μήτε βραδύτερον τοῦ δέοντος καιροῦ, ἔλεγαν ΕΙΣ ΚΑΛΟΝ, Η ΕΙΣ ΔΕΟΝ. λέγει Ο ΠΛΑΤΩΝ, « ΕΙΣ ΚΑΛΟΝ ἥκεις ἵνα συνδειπνήσῃς ἡμῖν ». vous » venez à propos pour souper avec nous, ἐπειδὴ ὁ περὶ οὗ » ὁ λόγος εὗρηκε τὸν Πλάτωνα δειπνοῦντα, καὶ δὲν ὑπῆγε μήτε πρὸ τοῦ δείπνου, μήτε μετὰ τὸ δεῖπνον. Τοῦτο ἔμεινε καὶ εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν. Ὅταν μὲ λαλῇς περί τινος, περὶ τοῦ ὁποίου ἔχω κ' ἐγὼ νὰ εἴπω κἄν τι, ἀλλὰ δὲν ἤθελα τὸ εἰπεῖν, ἂν δὲν μ' ἔφερες εἰς μνήμην τὸ ὄνομά του, σὲ λέγω, « Καλὰ μὲ τὸ ἐνθύμησες » ἀπαραλλάκτως ὡς ἤθελεν εἰπεῖν ὁ Πλάτων « Εἰς καλὸν μὲ ὑπέμνησας. » Διὰ τοῦτο φωνάζω ὅτι ἡ καλλιέργεια τῆς κοινῆς γλώσσης συμβάλλει πολὺ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς παλαιᾶς, ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο τὸ καλὸν τὸ προξενούμενον ἀπ' αὐτήν. Ἐὰν τὸ Λεξικὸν εἶχε πάντοτε τὰς τοιαύτας παρατηρήσεις καὶ παραθέσεις τῆς παλαιᾶς καὶ νέας γλώσσης, ἤθελεν ἐμπνεύσειν ἐνθουσιασμὸν εἰς τοὺς σπουδάζοντας νέους, βλέποντας ὅτι ἐφυλάξαμεν τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ συλλογίζεσθαι, καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον τοῦ ἐκφράζειν τοὺς λογισμοὺς τῶν προγόνων ἡμῶν, ἤθελεν εὐκολύνειν

τὴν μάθησιν τῇ παλαιᾶς, καὶ φυλάξειν τὴν νέαν ἀπὸ τὴν μόλυνσιν τῶν ἀλλοτρίων γλωσσῶν.

Τοῦ μετοπώρου οἱ καρποὶ δὲν συλλέγονται τὸ ἔαρ· ἡμεῖς εἴμεθ' ἀκόμη εἰς τὴν ἄνοιξιν τῆς ἀναγεννήσεως· ἐκίνησεν ὀλίγον τὰ νεναρκωμένα ἡμῶν μέλη ὁ ἥλιος τοῦ Μαρτίου· ἀλλὰ δὲν τὰ ἐπύρωσεν ἀκόμη ἱκανῶς.

Κούτικας καὶ Κουτοῦνι εἶναι κατὰ τὸν Γραικιταλὸν λεξικογράφον τὸ βαρβαρώτερον λεγόμενον ζυνίχι, ἤγουν τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς κεφαλῆς. Ὁ δὲ Δουκάγγιος ἐξηγεῖ τὸν Κούτικαν Sinciput, ἤγουν τὸ ἔμπροσθεν μέρος τῆς κεφαλῆς, συνώνυμον τοῦ Βρέγμα. Τοῦτο βλέπεις ὅτι διαφέρει, ἂν ὄχι ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἕως τὴν γῆν, ἤγουν ὡς τὰ ἄνω τῶν κάτω, τουλάχιστον ὡς τὰ ἔμπροσθεν τῶν ὄπισθεν.

Ὅτι τὸ Δράμι εἶναι Δραχμὴ, οὐδεμία ἀμφιβολία· ἡ Ὀκὰ μὲ βάλλει εἰς δισταγμὸν, δὲν πιστεύω νὰ ἦναι ἡ Ὁλκή. Ὁλκὴ (ἀπὸ τὸ Ἕλκω) εἶναι ἴσως τὸ Τζεκὶ τῶν Τούρκων, ἐπειδὴ καὶ κατ' αὐτοὺς παράγεται ἀπὸ τὸ τζεκὲρ ἕλκειν· ἂν καὶ εἰς αὐτοὺς σημαίνῃ εἶδος ποσότητος ζυγιστῆς· εἰς ἡμᾶς δὲ γενικῶς πᾶν τὸ ζυγιζόμενον (ἴδε Αἰλιαν. Ι. ϛ. σ. 124. ἐμ. ἐκδ). Προϊόντος ἔπειτα τοῦ χρόνου ἔγεινε τὸ Ὁλκὴ καὶ συνώνυμον τοῦ Δραχμὴ, ὡς φαίνεται εἰς τὸν Γαλληνόν. Μόλον τοῦτο, comme il ne faut jurer de rien ἐνδεχόμενον νὰ ἦναι ἡ Ὀκὰ ἀπὸ τὴν Ὁλκὴν, μάλιστα ἐπειδὴ οἱ Ἄραβες τὴν προφέρουσιν 'Οϊκιά. Τίς ἤθελε ποτὲ μὲ καταπείσειν ὅτι τὸ Σεντοῦκι (Ἀραβιστὶ Σαντίκ) εἶναι λέξις Ἑλληνική; ἐὰν δὲν εὕρισκα εἰς τὸν Ἡσύχιον (ὅστις βέβαια δὲν ἐγνώριζε τοὺς Τούρκους) « Σανδυξ. . . κιβωτός » Τοῦ Σάνδυξ τὸ ὑποκοριστικὸν εἶναι Σανδύκιον.

« Τοὺς τολμηροὺς βοηθεῖ ἡ τύχη » Audaces fortuna juvat Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἰατρὸς, καὶ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐγχειρηματίας, ἀλλ' ὅμως ὄχι ἀγύρτης. Ζητεῖ νὰ ἦναι αὐτὸς πληρεξούσιος διοικητὴς καὶ κυβερνήτης τῆς Ἀκαδημίας, διὰ νὰ κάμῃ εἰς

αὐτὴν, ὡς λέγει, μικρὸν νοσοκομεῖον, διὰ τὴν παράδοσιν τῆς Κλινικῆς, Κῆπον Βοτανικὸν, Ἐργαστήριον Χημικὸν, καὶ ὅσα χρειάζονται εἰς τὴν ἐντελῆ συγκρότησιν καὶ σύστασιν Ἰατρικῆς Σχολῆς, κατὰ τὸν τύπον τῶν εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην εὑρισκομένων Ἰατρικῶν σχολείων.

Κάλλιον νὰ ἔχῃς σὺ τὸν Ἡλιόδωρον, παρὰ . ., ὅστις μιᾶς ἑκατονταετηρίδος κοιλοπόνημα δὲν ἔγεινε καλὸς νὰ τὸ γεννήσῃ· ἀλλὰ τὸ ἀπέβαλε νεκρὸν καὶ αἱματωμένον εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Γ.

Ἡ ὀδοντοφυΐα ἡ τόσον πρώϊμος εἶναι σπάνιον πρᾶγμα, ἀλλ' ὄχι χωρὶς παράδειγμα. Κρέμεται ἀπὸ διαφόρους αἰτίας· πολλάκις ἀπὸ φυσικὴν ῥώμην τῆς ὅλης ἕξεως τοῦ σώματος, καμμίαν φορὰν καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ γάλακτος, τὸ ὁποῖον θηλάζει τὸ βρέφος· « Πάντα δὲ θᾶττον φύουσιν, ὅσων αἱ τι» τθαὶ θερμότερον ἔχουσι τὸ γάλα » λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (Ζώων ἱστορ. Ζ, 10). Καλὸν καὶ εὐτυχὲς εἶναι ὅταν ἀρχίζῃ τὸν χειμῶνα ἡ ὀδοντοφυΐα, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Ἱποκράτους (περὶ Ὀδοντοφυΐης β'.) « Τὰ ἐν χειμῶνι ὀδοντοφυεῦντα, » τῶν ἄλλων ὁμοίων ἐόντων, βέλτιον ἀπαλλάσσει ». Εἶναι καλὸν καὶ ἡ εὐκοιλία. « Ὁκόσοισιν ἐν ὀδοντοφυΐῃ ἡ κοιλίη » πλείω ὑπάγει, ἧσσον σπᾶται ἢ οἷσιν ὀλιγάκις. »

Δὲν λαλῶ περὶ τοῦ χυδαϊσμοῦ, τὸν ὁποῖον ἀκολουθεῖ εἰδὼς καὶ θέλων κατὰ σύστημα, ἀλλ' ἡ ἔκφρασις τῶν ἐννοιῶν του καὶ ἡ διάθεσις τῶν λέξεων καθ' ἑαυτὴν ἔχει τι ἀσύνηθες καὶ ἀναφρόδιτον τὸ ὁποῖον προξενεῖ ἀηδίαν. Ζητεῖ πολλάκις νὰ κάμῃ τὸν νόστιμον· ἀλλὰ δὲν γίνεται νόστιμος ὅστις θέλει.

Τὸ ζυνίχι δὲν εἶναι τουρκικὴ λέξις, ἀλλὰ Γερμανικὴ Genick, ἢ Γαλλικὴ Chignon. Εἶπα ὄχι Τουρκική· ἐνδέχεται ὅμως νὰ ἦναι κοινὴ Περσῶν καὶ Γερμανῶν, καθὼς παρετηρήθησαν καὶ ἄλλαι κοινότητες μεταξὺ τῶν δύο γενῶν τούτων· τὸ ὁποῖον ἴσως ἐλέγχει καὶ κοινὴν ἀρχὴν τοῦ γένους, τοὺς πάλαι Σκύθας.

Τὸ Ἂς, εἶναι πιθανόν, ὅτι κατάγεται ἀπὸ τὸ Ὡς· ἀλλ' εἶναι περισσότεροι πολὺ τῆς πιθανότητος οἱ βαθμοί, ὅτι εἶναι βάρβαρος συγκοπὴ τοῦ Ἄφες, Ἄφς, ἔπειτα Ἂς: ὅταν λοιπὸν λέγωμεν Ἂς γράψει, σημαίνομεν (βαρβάρως ὅμως) « Ἄφες αὐτὸν γράψαι » Ἡ Γερμανικὴ βαρβαρότης αὕτη ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς Καισαρικοὺς χρόνους, ἴσως καὶ ἀρχήτερα, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν Ἐκκλησιαστικὸν χαρακτῆρα, διότι (καὶ τοῦτο πρέπει πάντοτε νὰ ἔχῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ὅστις καταγίνεται εἰς τὴν σκέψιν τῆς γλώσσης) τὰ θρησκευτικὰ βιβλία, λέγω τὴν παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην, γραμμένα εἰς ὕφος κατημελημένον, ἀναγινωσκόμενα καὶ ἀκουόμενα συνεχῶς, καὶ ἀπό τινας σχεδὸν ἐκστηθιζόμενα, φυσικὰ ἔπρεπε νὰ μεταδώσωσι τὸ ὕφος των εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Εἰς τὸν Ματθαῖον (Κ. Ζ. 49) εὑρίσκομεν: «Ἄφες ἴδωμεν, εἰ ἔρχεται Ἠλίας σώσων αὐτόν » Τοῦτο δύναται νὰ μεταφρασθῇ. Ἂς ἰδοῦμεν, ἂν ἔρχεται ὁ Ἠλίας νὰ τὸν σώσῃ » Καὶ Γερμανιστὶ Lasst uns Sehen etc.

Τὸ Θά, ἢ Θὲ (ἐπειδὴ λέγομεν ὄχι μόνον Θὰ κάμω, ἀλλὰ καὶ Θὲ νὰ κάμω) εἶναι προφανὴς ἀποκοπή, ἢ συγκοπὴ τοῦ Θέλω, χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολίαν, μὲ ταύτην ἴσως μόνην τὴν διαφοράν, ὅτι τὸ Θὲ εἶναι ἀποκοπὴ τοῦ Θέλω, καὶ τὸ ΘΑ συγκοπὴ τοῦ ΘΕ ΝΑ.

Τὸ Εἶναι εἶναι ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὸ Ἔνι, ἀλλ' ὄχι κατὰ μετάθεσιν ἢ ἀναγραμματισμὸν ΙΝΩ. Τοῦτο τὸ ποιητικὸν Ἔνι, οἱ παλαιοὶ δὲν τὸ μετεχειρίσθησαν εἰς τὸν πεζὸν λόγον, παρὰ εἰς μόνην τὴν φράσιν (ἂν δὲν λανθάνωμαι) ταύτην « Ὡς ἔνι μάλιστα » εἰς τοὺς χρόνους τῆς Γραικικῆς βαρβαρότητος, μάλιστα εἰς τὸν δωδέκατον, δέκατον τρίτον καὶ καθεξῆς τοὺς αἰῶνας ἐπανέλαβαν οἱ ποιηταὶ τὸ Ἔνι, καὶ τὸ ἔγραφαν ἀδιαφόρως Ἔνι καὶ Ἔνε (καθὼς ἀπὸ τὸ ἰδικὸς ἔκαμαν τὸ ἐδικός) ἔπειτα τὸ ἔκαμαν Ἔναι, καθὼς εὑρίσκονται καὶ τούτου παραδείγματα, καὶ τέλος τὸ κατέφεραν

εἰς τὸ Εἶναι. αὕτη εἶναι ἡ φυσικὴ παραγωγὴ, ἡ κατὰ διαδοχὴν φθορὰ, στηριζομένη ἐπάνω εἰς τὴν Ἱστορίαν. Ἐλησμόνησα νὰ εἴπω, ὅτι ἔλεγαν καὶ ἔνεν ἀδιάφορως ἀντὶ τοῦ ἐστὶ καὶ εἰσί.

Εἶναι δίκαιον νὰ εἴπω, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἂν εἶχεν ὑπομονὴν καὶ καιρὸν νὰ ὡριμάσῃ τὰς ἐννοίας του, ἐδύνατο νὰ γράψῃ ὀρθώτερα, καὶ ἂν ἐπήδησεν εἰς τὸ στάδιον τοιαύτης σκέψεως, ἐπήδησε κἂν ὡπλισμένος μὲ ὅπλα ἀληθινὰ, καὶ ὄχι μὲ τὸ ξύλινον σπαθίον, τὸ ὁποῖον κρατεῖ ὁ Ἀρλεκῖνος ἐπάνω τῆς σκηνῆς, καὶ κρατοῦν ὅσοι ἐπιχειροῦν νὰ γράψωσι περὶ γλώσσης, χωρὶς καμμίαν σκέψιν, ἢ μελέτην τῆς γλώσσης. Τὸ κακόν του εἶναι ὅτι τὰ ὅπλα δὲν εἶναι καλῶς ἀκονημένα, καὶ τινὰ καὶ παντάπασιν σκωριασμένα. Ὅτι πολλὰ τῆς κοινῆς γλώσσης εἶναι διαλεκτικαὶ διαφοραὶ, δὲν ἔχει ἀμφιβολίαν· ἀλλὰ τὸ νὰ ἀνάγῃ τις ὅλας αὐτῆς τὰς βαρβαρότητας εἰς τὰς διαλέκτους, καὶ νὰ τὰς δικαιολογῇ μὲ αὐτὰς, εἶναι πλάνη, τόσον μεγαλητέρα, ὅσον ὑποθέτει, ὅτι αἱ γλῶσσαι (ἤγουν τὸ πλέον εὐμετάβλητον πρᾶγμα ἀπὸ ὅλα τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔργα) μένουσιν ἀκίνητοι εἰς διάστημα πολλῶν ἑκατονταετηρίδων, καὶ μεταξὺ μιγάδων τόσων, καὶ βεβαρβαρωμένων ἀνθρώπων.

Λέγει πολλὰ φρόνιμα ὁ Ἐπίκτητος ὅτι εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ παρόντος βίου εἴμεθα ὅλοι ὑποκριταὶ ἄλλος ἄλλου δράματος (role)· ἀλλ' ὁ μοιράζων τὰ δράματα εἶναι ἄλλος· καὶ εἰς ἡμᾶς δὲν μένει παρὰ νὰ ὑποκριθῶμεν καλῶς τὸ δοθὲν, « Ἂν » πτωχὸν ὑποκρίνεσθαί σε θέλῃ, ἵνα καὶ τοῦτον εὐφυῶς ὑπο» κρίνῃ, ἂν χωλὸν, ἂν ἄρχοντα, ἂν ἰδιώτην κ. τ. λ. »

Ἂς ἦναι καλὰ καὶ εἰς τοῦτο οἱ Δ. αὐτοὶ μᾶς ἔδωκαν τὸ παρἀδειγμα τῆς τοιαύτης ἀναιδεστάτης κενοδοξίας, ὡς νὰ ἦτον ἆθλος Ἡράκλειος τὸ νὰ μεταγλωττίζῃ τις τὰ ξένα. Ἂν δὲν ἦτον ἆθλος, ἤθελε βέβαια εἶσθαι μεγάλη εὐεργεσία εἰς τὸ γένος, καὶ διὰ τὴν ἐκ τῶν τοιούτων ὠφέλειαν, καὶ διὰ τὴν ἐν ταυτῷ καὶ τῆς γλώσσης τρίψιν καὶ τελείωσιν *

καλὴ μετάφρασις. Ἀλλὰ τὸ νὰ βάλλῃ ὁ εὐεργετῶν τὴν εἰκόνα του εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βιβλίου, εἶ ναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ πληρόνεται sans façon μόνος του, καὶ πρὸς τούτοις νὰ λέγῃ ἀναισχύντως πρὸς τοὺς εὐεργετο υμένους C' est moi qui vous ai procuré ce bien, regardez-moi, et reconnaissez votre bienfaiteur. Ἄλλην ἐξήγησιν τοῦτο δὲν ἐπιδέχεται, ἢ εἶμαι κακὸς σχολιαστής.

Εἰς ἡμᾶς πλέον δὲν εἶναι κολακεία, κα θὼς ὠνειδίσθη ἀπὸ τὸν Κωμικὸν εἰς τὸν Θηραμένην, νὰ μετακυλισθῶμεν,

Πρὸς τὸν εὖ πράττοντα μᾶλλον τοῖχον, ἢ γεγραμμένην·
Εἰκόν' ἑστάναι, λαβόνθ' ἓν σχῆμα . . . . .

Ἀλλ' εἶναι γνῶσις, εἶναι ἀνάγκη, εἶναι τῶν δυστυχῶν περιςάσεων εἰς τὰς ὁποίας εὑρισκόμεθα φυσικὸν δίδαγμα.

Τῆς μετὰ τούτων φιλίας καὶ τῆς παρὰ τού των προστασίας τὰ καλὰ ἀποτελέσματα δὲν θέλεις βραδύνειν νὰ τὰ ἴδῃς.

Ἀγνοοῦν ὡς φαίνεται, ὅτι εἰς τούτους εἶναι καὶ Σχοινάδες πάμπολλοι Mr. le Cordier) καὶ τέκτονες (Mr. le Fevre, ἀπὸ τοῦ Λατινικοῦ Faber, ὅθεν καὶ τὸ Or fevre ὁ χρυσοχόος, ὡς νὰ ἔλεγες χρυσιοτέκτων)· καὶ ἂν ἐξετάσωμεν τὰ παλαιὰ ἔνδοξα ἔθνη, εὑρίσκομεν τὸν ἐνδοξότατον ῥήτορα τῆς Ῥώμης ἐπονομαζόμενον Κικέρωνα, ἤγουν Ῥεβιθᾶν, καὶ τὸν παλαιὸν Κάτωνα, Πόρκιον, ἤγουν Γουρουνᾶν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα πάμπολλα.

Rulhière, dans son Histoire de l'Anarchie de Pologne, publiée à Paris en 1807, en 4 volumes, dit en parlant des habitans de l'Hépire (vol. 3 p. 316.), ὅςις παρεβάλθη σχεδὸν μὲ τὸν Θουκυδίδην καὶ μὲ τὸν Τάκιτον.

On y trouve, après deux mille ans, les mêmes inclinations et le même courage. Et nous pouvons déjà remarquer ici ce que les récits suivans confirmeront encore, que dans la Grèce captive, de toutes parts couverte de ruines, dont tous les gouvernemens ont été détruits, dont les révolutions succesives ont transformé les temples en églises,

et la plus part des églises en mosquées, après tant de Siecles et de bouleversement, le génie de chaque lieu reste toujours le même.

Μετὰ δύο χιλιάδας ἐτῶν εὑρίσκονται ἀκόμη εἰς αὐτὴν αἱ αὐταὶ κλίσεις, ἡ αὐτὴ εὐψυχία. Καὶ δύναμαι νὰ σημειώσω τώρα ὅ,τι καὶ αἱ καθεξῆς διηγήσεις θέλουν βεβαιώσειν περισσότερον, ὅτι εἰς τὴν αἰχμάλωτον Ἑλλάδα, σκεπασμένην πανταχόθεν ἀπὸ ἐρείπια, τῆς ὁποίας ὅλαι αἱ πολι τικαὶ κυβερνήσεις κατεστράφησαν, καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι μεταβολαὶ μετεμόρφωσαν τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν εἰς Χριστι ανῶν ἐκκλησίας, καὶ τούτων πάλιν τὰς περισσοτέρας εἰς Ὀθωμανῶν προσκυνητήρια, μετὰ τοσούτους αἰῶνας, καὶ τόσας ἀναστα τώσεις, ἐφύλαξε πᾶσα χώρα τὴν ἰδίαν αὐτῆς φύσιν ἀμε τάβλητον.

Ὁ Φοῦρνος καὶ ἡ Φορὰ σ' ἐτάραξαν. Ἀντὶ τοῦ πρώτου ἦτο δυνατὸν (Je vous le demande en conscience) νὰ εἴπω Ἰπνὸς, ἢ Κλίβανον, ἢ ἄλλο τι συνώνυμον; Μετεχειρίσθην λοιπὸν τὸν Φοῦρνον, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς Ἑλληνικὸν βιβλίον τοῦ Δειπνοσοφιστοῦ Ἀθηναίου· ἰδοὺ λοιπὸν τί λέγει ὁ Ἀθήναιος (Βιβλ. Γ. σ. 113.) δι' ε ἶδος ψωμίου ὀνομαζόμενον Βωλητῖνος ἄρτος, » Καὶ ἐν τῷ ζυμοῦσθαι οὐ κολλᾶται τῇ καρ» δίπῳ. Ἐπειδὰν δ'. ἐμβληθῇ εἰς τὸν Φοῦρνον, ὑποπάσσε» ται τῷ κεράμῳ χόνδρος τις ». Ἂς ἔλθωμεν εἰς τὴν Φοράν· ἔχω καὶ ταύτης μάρτυρα τὸν Πλούταρχον. Εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀντωνίου (§. 68) λέγει, « Ἀναγκάζεσθαι τοῖς ὤμοις καταφέ» ρειν μέτρημα πυρῶν τεταγμένον. . . . καὶ μίαν μὲν Φορὰν » ἐνεγκεῖν, τὴν δὲ δευτέραν κ. τ. λ. » Ἀπὸ τοῦτο τὸ Φορὰν τὸ ὁποῖον ἐδῶ (ἐμπορεῖ νὰ ἀντιλέξῃ τις φιλόνεικος ὅτι) σημαίνει κυρίως une portée, ou un voyage, ἐπέρασεν ἡ λέξις φυσικὰ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ une fois. Καὶ εἰς μὲν τὸν Πλούταρχον, γράφοντα εἰς τὴν παρακμὴν τῆς γλώσσης, τοῦτο δὲν εἶναι παράδοξον· ἀλλ' εὑρίσκεται εἰς τον Ἱπποκράτην κατὰ φορὰν, ἀπαραλλάκτως σημαῖνον κάθε φοράν.

Εἶναι λεξικογράφοι τινὲς εἰς τοὺς ὁποίους εὑρίσκει τις ὡς ἔλεγεν ὁ Ἀριστοφάνης

Βόρβορον πολὺν,
Καὶ σκῶρ ἀεὶ νῶν· ἐν δὲ τούτῳ κειμένους,

ποῦ καὶ ποῦ κανένα μαργαρίτην. Ὅθεν, διὰ νὰ συναχθῶσιν οὗτοι οἱ μαργαρῖται, χρειάζεται καὶ χρόνος μακρὸς, καὶ ἄνθρωπος πολλῶν καυκάλων, ἄνθρωπος μὲ κρίσιν ἱκανὴν νὰ διακρίνῃ τοὺς μαργαρίτας ἀπὸ τὴν κόπρον.

Ὡς ἀργαλέον πρᾶγμ' ἐστὶν, ὦ Ζεῦ καὶ θεοί
Φίλον γενέσθαι παραφρονούτων πλουσίων.

Πρόσεχε ὅμως, διὰ τοὺς οἰκτιρμοὺς τοῦ θεοῦ, εἰς ὅσα ἐμπορεύεσαι· ὅτι αἱ περιστάσεις εἶναι τοιαῦται, ὁποῖαι καὶ τοῦ Κροίσου τὸν πλοῦτον, καὶ τοῦ Ἴρου τὴν πτωχείαν νὰ προξενήσωσι. « Οἱ γὰρ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν » καὶ παγίδα, καὶ ἐπιθυμίας πολλὰς κ. τ. λ. » Ἂν καὶ ἄλλος ἦτον ὁ σκοπὸς τοῦ Παύλου, ὅταν ἔλεγε τοῦτο, ἡ φιλοσοφία ὅμως ὅπου εὑρίσκει τὰ τοιαῦτα, ἔχει δίκαιον νὰ τὰ οἰκειοποιῆται ὡς ἰδικά της παραγγέλματα.

« Καπνὸν φεύγων εἰς τὸ πῦρ ἐμπεσεῖν ». Τὸν γνωρίζω κάλλιστα ἀπὸ μακρὰν ἐπιστολικὴν κοινολογίαν. Προτιμᾷ τὴν ταλαιπωρίαν εἰς τὴν ὁποίαν τηγανίζεται παρὰ τῶν Γραφῶν τὴν μετάφρασιν. Ἡ ψυχή του δὲν ἔχει δύναμιν νὰ συνδυάσῃ τὰς ἰδέας της, τὸ σῶμά του τήκεται, καὶ φοβερίζεται ἀπὸ παράλυσιν. Εἰς τοσαῦτα δεινὰ ἔχεις συμβουλήν; γνωρίζεις θεραπείαν;

Ἆ! φίλε· δὲν εἶχε παντάπασιν ἄδικον, ὅστις εἶπε τὸ « Λάθε βιώσας »· ἂν καὶ ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, ἐὰν ὅλοι ἠκολούθουν τὸ παράγγελμα τοῦτο, ἡ πολιτικὴ κοινωνία ἤθελε μείνειν πάντοτε εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς νηπιότητα. Τίς ἔγραψε ποτὲ δέκα μόνους στίχους ἐλευθέρως, χωρὶς νὰ ἀποκτήσῃ κανέν' ἐχθρόν; Συγχωρημένον εἶναι τὸ ἀντιλέγειν εἰς τὰ ἀληθῶς ἢ κατὰ τὸ φαινόμενον κακῶς λεγόμενα· ἀλλὰ τὸ νὰ πολεμῇ τις τὰ

ἠθικὰ τοῦ λέγοντος φρονήματα εἶναι τοιαύτης μοχθηρίας, ὁποίαν μόνοι οἱ Π. εἶναι καλοὶ νὰ δείξωσι.

Χαίρω ὅτι μηδὲ σὺ δὲν ἐγκρίνεις τὴν ψωμοζητείαν τῶν ψήφων· καὶ ἐπειδὴ χωρὶς αὐτὴν εἴσοδος δὲν εἶναι εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, φανερὸν ὅτι vous n' aurez jamais le plaisir d' apprendre quej y sois entré, παρεκτὸς ἂν καταργηθῇ τὸ ἐντροπιασμένον ἔθος τοῦτο. Μένε λοιπὸν ἥσυχος, καὶ μὴ φοβεῖσαι, ὅτι ἐγὼ ὁ Μπουταλᾶς, ὅστις δι' ἀτολμίαν δὲν ζητῶ τὸ ἐτήσιόν μου μέχρι τῆς τελευταίας τοῦ ἔτους, θέλω ὑπάγει εἰς ἐπίσκεψιν ἀνθρώπων (τῶν περισσοτέρων ἀγνώστων εἰς ἐμὲ) poux leur faire ma reverence, et pour leur demander leurs voix. Ἀκούω ὅτι τινὲς ἀπὸ τοὺς ψηφηφόρους τούτους παραξενεύονται, καὶ τρόπον τινὰ τραχύνονται κατὰ τῆς ἀδιαφορίας μου ταύτης. Καὶ καταλαμβάνεις καλὰ, ὅτι φυσικὰ δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀρέσκῃ τὸ νὰ μὴ θέλω νὰ ἐμβῶ κ' ἐγὼ διὰ τῆς αὐτῆς πύλης, διὰ τῆς ὁποίας εἰσέβησαν καὶ αὐτοί. Μὴ λυπῆσαι ὅμως περὶ τούτου· ἂν δὲν ἔχω τὰς θρίδακας, μοῦ μένει ὁ ὀβολός. Τὸ ὁποῖον διὰ νὰ καταλάβῃς, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀναγνώσῃς τὸ κέ. θαυμαστὸν κεφάλαιον τοῦ Ἐγχειριδίου τοῦ Ἐπικτήτου.

Ἀπήχημα, Contre coup, λέξις ἰατρικὴ διὰ τὰς πληγὰς κυρίως τῆς κεφαλῆς, αἱ ὁποῖαι πολλάκις ἐνεργοῦσιν ὄχι εἰς αὐτὸ τὸ μέρος, ὅπου ἔγινεν ἡ προσβολὴ τοῦ πλήξαντος ὀργάνου, ἀλλ' εἰς τὸ ἀπάντικρυ.

Ἤμην ἄῤῥωστος. Τώρα ἀναλαμβάνω πάλιν· ἀλλὰ σὲ βεβαιόνω, ὅτι ἄλλη τοιαύτη μία, ὁποίαν ἐδοκίμασα ζάλην, εἶναι ἱκανὴ νὰ μὲ ἐμβάλῃ εἰς τοῦ Χάρωνος τὸ πλοιάριον. Καὶ ἴσως ἐσύμφερεν ἤδη νὰ κάμω τὸ ἀνεπίστρεπτον τοῦτο ταξείδιον, διότι, ἐὰν τὸ ἔαρ δὲν μὲ ἀναῤῥώσῃ ὀλίγον, φοβοῦμαι ὅτι δὲν εἶμαι πλέον καλὸς εἰς τίποτε.

« Τί κοινὸν κυνὶ καὶ βαλανείῳ »; λέγει ἡ παλαιὰ παροι-

μία. Η δὲ τῶν νέων ἡμῶν Ἑλλήνων, «Ἡ παπᾶς, ἡ ζευγᾶς». Τὸ λεξικὸν τοῦ Ζωναρᾶ εἶναι

Βόρβορος παχὺς, | » Ἀκόλαςον ἔσχεν γλῶσσαν, αἰ-
Καὶ σκὼρ ἀεὶ νῶν· ἐν δὲ τούτῳ κειμένους, | »σχίςην νόσον ». Εὐρ.

Ἀραιοτάτους ἐδῶ κ' ἐκεῖ ὀλίγους μαργαρίτας

Χαίρω καὶ διὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ Κ. Καλὸν κατευόδιον! Μὴ ξενισθῇς τὸν πλεονασμὸν (Καλὸν καὶ εὖ) ὡς βάρβαρον, ἐνθυμούμενος ὅτι εἶναι τῶν Ἀθηναίων· Ἀρςοφ. Βατραχ. στιχ. 1528.

Πρῶτα μὲν ΕΥΟΔΙΑΝ ΑΓΑΘΗΝ ἀπιόντι ποιητῇ,
Κ' ἐς φάος ὀρνυμένῳ δότε, δαίμονες οἱ κατὰ γαῖαν.

Πρῶτα μὲν, ὦ θεοὶ τοῦ ᾅδου, δότε καλὸν κατευόδιον εἰς τὸν ἀπὸ τὸν ᾅδην εἰς τὴν ζωὴν ἐπιστρέφοντα ποιητήν.

Ἓξ ὁλόκληρα ἔτη διέτριψεν εἰς τὴν αὐτὴν πόλιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε μόνον πλοῦτον, καὶ ὄχι ἄλλο τίποτε. C' est un pauvre homme, quoiqu' il ne soit pas (il s'en faut beaucoup) un homme pauvre.

Ὁ φίλος ἔκτοτε τοιοῦτον τὸν ἔκρινε, καὶ ὡς τοιοῦτον τὸν κατεφρόνει. Μεταξὺ τῶν ἄλλων φιλοφροσυνῶν τὸν ἔδιδε τρόπον τινὰ νὰ καταλάβῃ, ὅτι τὸ εἰς Π. ταξείδιόν του συνήργησε πολὺ καὶ ἡ ἐπιθυμία νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἀσπασθῇ τὸν παλαιόν του φίλον· ὡς νὰ εἶχε ψυχὴν παρὰ τὴν φιλίαν τοῦ χρυσίου δεκτικὴν ἄλλης φιλίας ὁ ὀνώδης Μίδας.

Ἠξεύρεις τὴν παροιμίαν; « Πρὸς Κρῆτα κρητίζειν » Συγχωρημένον εἶναι τὸ Κρητίζειν, ὅταν γίνεται, ὄχι διὰ νὰ βλάψωμεν ἄλλον, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ βλαφθῶμεν ἀπ' ἄλλον.

« Αἰθίωπα σμήχεις » ἄλλη παροιμία. Ἔχε ὑπομονὴν, τοὐλάχιστον πρὸς ὀλίγον καιρὸν, μήπως ἔλθῃ εἰς αἴσθησιν.

« Ἢ μὴ διδάσκειν, ἢ διδάσκειν τῷ τρόπῳ ». Ἀλλ' αὐτὸς ἔχει τὰς τραγικὰς κατάρας εἰς τὴν κεφαλήν του, ἤγουν εἶναι ἄπαις, ἀνέστιος κ. τ. λ. καὶ αἱ ἀναβολαὶ εἰς αὐτὸν μόνον φέρουσι ζημίαν.

« Τὸ τοῖς πολλοῖς ἀρέσκειν τοῖς σοφοῖς ἐςὶν ἀπαρέσκειν.»

ὅταν τὰ τυραννόπωλα κρίνωνται νόμιμοι ἄρχοντες, τί ἐμποδίζει νὰ δικαιώσωμεν καὶ τὰ ληστόπωλα, καὶ ἁπλῶς ὅλους τοὺς κατὰ διαδοχὴν καὶ πατρικὴν κληρονομίαν μαστιγίας.

Εἰς τὸ περὶ ζώων Ἱστορ. τοῦ Ἀριστοτέλους εὑρίσκεται καὶ ὈΝΟΣ ἰχθὺς, τὸν ὁποῖον εἰς ἐκ τῶν νεωτέρων τῆς Φυσ. Ἱςορ. συγγραφέων νομίζει ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς, τὸν ὁποῖον οἱ σημερινοὶ Κρῆτες ὀνομαζουσιν ἀκόμη Γαδαρόψαρο, ἢ Γαϊδαρόψαρο. Ἡ γνώμη αὕτη, εἰς τὴν ὁποίαν καταρχὰς ἔδωκα ὀλίγην προσοχὴν, μ' ἐφάνη πολλὰ πιθανὴ, ἀφοῦ εὕρηκα εἰς τὸν Ἀθήναιον Βιϐλ. Ζ, σελ. 315, περὶ τοῦ θαλασσίου τούτου ὄνου τὰ ἀξιοσημείωτα ταῦτα λόγια, « Ὄνος, ὃν καλέουσί τινες Γάδον ». ὅπως ἂν ἦναι τὸ πρᾶγμα περὶ τῆς ταυτότητος ἢ ἑτερότητος τοῦ Ἀριστοτελικοῦ Ὄνου, καὶ τοῦ Κρητικοῦ Γαδαροψάρου, τοῦτο εἶναι βέϐαιον ὅτι τὸ θαλάσσιον τοῦτο ζῶον ὠνομάζετο ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς (δηλαδὴ εἰς ἄλλο καὶ ἄλλο μέρος τῆς Ἑλλάδος) καὶ Ὄνος καὶ Γάδος. Τί τὸ ἐκ τούτου κριτικὸν πιθανὸν συμπέρασμα; ὅτι καὶ ὁ χερσαῖος ὄνος ὠνομάζετο εἰς κανὲν μέρος τῆς Ἑλλάδος Γάδος, ὅθεν ἐγεννήθη ὁ ἡμέτερος Γάδαρος. Διὰ νὰ μὴ σὲ βάλλω ὅμως εἰς κίνδυνον ν' ἀπατηθῇς ἀπὸ τὴν εὔλογον ταύτην συνώνυμον ὁμωνυμίαν, δίκαιον εἶναι νὰ σὲ φανερώσω, καὶ τί ἐφρόνουν περὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ Γαδάρου πρὶν πέσω εἰς τὴν ῥῆσιν τοῦ Ἀθηναίου. Ὁ Γάδαρος ἑλληνιστὶ ὀνομάζεται ἀκόμη καὶ Κάνθων καὶ Κανθήλιος, ὅθεν καὶ τὰ Κανθήλια (πληθυντικῶς), τοῦ Γαδάρου τὸ σαγμάριον. Ἀλλὰ τοῦ Κάνθων τούτου παράγωγον ἐγεννήθη ὁ Κάνθαρος, ἀπὸ τὴν πρόληψιν εἰς τὴν ὁποίαν ἦσαν οἱ παλαιοὶ, ὅτι ὁ Κάνθαρος (εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν Ἀσκάνθαρος) ἐγεννᾶτο ἀπὸ τὴν κόπρον τοῦ Γαδάρου (Κάνθωνος). Ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ὁ Κάνθων καὶ ὁ Κάνθαρος φανερὸν εἶναι ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνην, ὅστις (Εἰρην. 82) ὀνομάζει Κάνθωνα (Γάδαρον), τὸν Κάνθαρον (Ἀσκάνθαρον). Τί παράδοξον λοιπὸν ἀνίσως καὶ ὁ ἡμέτερος Γάδαρος ἦναι παραφθο-

ρὰ τοῦ Κάνθαρος; Ἐὰν ἦναι δύσκολος ἡ ἐκλογὴ μεταξὺ τῶν δύο τούτων παραγωγῶν, τοῦτο κἂν μὲ φαίνεται βέβαιον, ὅτι ὁ Γαείδαρος εἶναι φαντασίας τῶν γραμματικῶν παίγνιον. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Γαδάρου. C' est faire trop d' honneur à cet animal que de s' en occuper davantagé.

Εὑρίσκονται καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους ῥήματα, τῶν ὁποίων ἡ ἐνέργεια τείνει εἰς τὸ νὰ κάμῃ ἄλλον νὰ ἐνεργήσῃ. Τοιαῦτα εἶναι τὸ Πλουτίζω (πλούσιον ποιῶ), Φοβέω καὶ Φοβίζω (τὸν κάμνω νὰ φοβῆται) καὶ ἄλλα. Μόλον τοῦτο ὅταν τῆς ἐνεργείας τὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἔχῃ φυσικὴν ὕπαρξιν καὶ αἰσθητὴν (ὁποῖος εἶναι ὁ πλοῦτος), ἀλλὰ μόνον ἀφῃρημένην καὶ νοητὴν (ὁποῖος εἶναι ὁ φόβος), τὸ συνηθέστερον εἶναι ἡ περίφρασις· Ποιῶ ἢ Παρασκευάζω φοβεῖσθαι, καὶ κομψότερον, Ἐμποιεῖν τινι φόβον, δέος, αἰσχύνην κτλ., ἤγουν τὸν κάμνω νὰ φοβῆται, νὰ ἐντρέπεται κτλ.

Ἰδοὺ κατάλογον τινῶν ῥημάτων τύπου ἐνεργητικοῦ ἢ οὐδετέρου εἰς τὸν ἐνεστῶτα, καὶ εἰς τὸν μέλλοντα παθητικοῦ ἢ μέσου. Τοῦ τύπου μόνον λέγω· ὅτι καὶ τούτων οἱ μέλλοντες μήτε πάθος, μήτε μεσότητα κυρίως δηλοῦσιν, ἀλλ' ἐννοοῦν ὅ, τι καὶ ὁ ἐνεστὼς, ἤγουν ἐνέργειαν. Ἢ ἂν ἐννοοῦν καμμίαν φορὰν μεσότητα παραβαλλόμενοι μὲ ἄλλας γλώσσας τὴν ἐννοοῦν εἰς μόνον τὸν μέλλοντα. Π. χ. Σιγῶ ἢ Σιωπῶ· εἰς τὸν μέλλοντα ποτὲ δὲν θέλεις εὑρεῖν Σιγήσω ἢ Σιωπήσω, ἀλλὰ πάντοτε (εἰς τοὺς καλοὺς συγγραφεῖς δὴ λαδὴ) Σιγήσομαι καὶ Σιωπήσομαι· οἱ Γάλλοι ὅμως ἔχουν τὴν με σότητα καὶ εἰς τοὺς δύο χρόνους· Je me tais, je me terai. Καὶ διὰ μὲν τὰ οὐδέτερα ἴσως εὔκολον εἶναι νὰ δώσῃ τις λόγον. Τὸ Σιγῶ πιθανὸν εἶναι ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν (τὴν πρὸ Ὁμήρου καθ' ὑπόθεσιν) ἦτον ἀληθῶς ἐνεργητικὸν, σημαῖνον τὸ Γαλλικὸν Je fais taire un autre. Ἡ πιθανότης εἶναι ἀπὸ τὸ σωζόμενον Σιγάζω, τὸ ὁποῖον σημαίνει κάμνω ἄλλον νὰ σιγάσῃ. Τότε ἐξ ἀνάγκης, θέλοντες νὰ παραστήσωσιν αὐτοπάθειαν ἢ

ἐνέργειαν ἐπιστρέφουσαν εἰς τὸν ἐνεργοῦντα, ἔλεγαν Σιγῶμαι je me tais, καὶ καταλλήλως εἰς τὸν μέλλοντα Σιγήσομαι je me terai. Ἔπειτα, καθὼς συμβαίνει εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, ἀπηρχαιώθη τὸ Σιγῶμαι εἰς τὸν ἐνεστῶτα, ἤγουν ἔδωκε χώραν εἰς τὸ οὐδέτερον Σιγῶ· ἀλλ' ἔμεινεν ὁ μέλλων, καὶ ἐπροξένησε τὴν τοιαύτην ἀνωμαλίαν. Καὶ ποία γλῶσσα εἶναι χωρὶς ἀνωμαλίας;

Τοῦ δὲ ἐνεργητικοῦ ἐνεστῶτος ἡ μετάβασις εἰς μέλλοντα μέσον εἶναι πλέον δυσκατανόητος. Π. χ. Λαμβάνω—Λήψομαι· διὰ τί ὄχι Λήψω; Δὲν ἔχω καιρὸν, μηδὲ δίκαιον ἔχεις σὺ νὰ ζητῇς παρ' ἐμοῦ, ὅ,τι δὲν ἐστάθησαν ἀκόμη καλοὶ οἱ Λεξικογράφοι καὶ Γραμματικογράφοι νὰ κανονίσωσι. Παράβαλε τὸν κατάλογον μὲ ὅλα τὰ συγγενῆ ἄρθρα τοῦ Σνεΐδερείου Λεξικοῦ (τὸ ὁποῖον βέβαια εἶναι τὸ καλήτερον ἀπ' ὅλα) καὶ θέλεις ἰδεῖν πόσον ἀκόμη εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀκρίβειαν.

Περὶ τῶν ὑποτακτικῶν μορίων δὲν φυλάττω πανταχοῦ τὸν κανόνα, τὸ μὲν ἐξ ἀπροσεξίας, τὸ δὲ ὅτι καὶ παρετήρησα ὅτι εἶναι περιστάσεις εἰς τὰς ὁποίας εἶναι δύσκολον νὰ φυλαχθῇ, sans blesser l'oreille. Καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἶναι γνώμη πολλῶν ὅτι τὸ Ὅταν συντάσσεται καὶ μετ' ὁριστικοῦ.

Ὁ λίθος ὀνομάζεται ἑλληνιστὶ Ὀπάλλιος. Ὁ δὲ Πλίνιος προσθέτει, ὅτι ὠνομάζετο παρά τινων καὶ Παιδέρως· τὸ ὁποῖον βέβαια τὸ εὕρηκεν εἰς συγγραφέα τινὰ Ἕλληνα. Τὴν δευτέραν ταύτην σημασίαν αἰνίττονται καὶ οἱ στίχοι οὗτοι τοῦ Ὀρφέως (Περὶ λίθ.):

« Φημὶ δέ τοι τέρπειν καὶ Ὀπάλλιον οὐρανίωνας,
» Ἀγλαὸν ἱμερτοῦ τέρενα χρόα παιδὸς ἔχοντα ».

ὅπου βλέπεις τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Παιδέρωτος (bean comme un petit amour).

Ἂς μεταβῶμεν τώρα, καθὼς λέγει ἡ παροιμία, « ἀπ' ὄνων » ἐφ' ἵππους ».

Εἰς τὰς περὶ Μουσικῆς καινοτομίας, ἂν καὶ νὰ τὰς κρίνω

δὲν εἶμαι καλὸς, τοῦτο μόνον εὑρίσκω κακὸν, ὅτι ἄρχισαν ἐ-κεῖθεν, ὅπου ἔπρεπε νὰ τελειώσωσι. Ὁμοιάζουσι τὸν φθισικὸν, ὅστις, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ἐσυμβουλεύετο τὸν ἰατρόν του διὰ παρωνυχίδα τοῦ δακτύλου, κ' ἔλαβεν ἀπόκρισιν τὸ « Οὐκ » ἔςι σοι περὶ παρωνυχίας »· Mon cher ami, il ne s'agit point d' un mal d'aventure. Δὲν εἶναι ἀκόμη καιρὸς περὶ τερερισμάτων· ἔπρεπε ν' ἀρχίσωσιν ἀπὸ τὴν μουσικὴν τῆς κεφαλῆς, καὶ αὐτὴ ἤθελ' ἐξ ἀνάγκης φέρειν καὶ τὴν μουσικὴν τῆς φωνῆς.

Μόνος σὺ μὲ κάμνεις μακρομωρολόγον, καὶ φοβοῦμαι ὅτι μὲ μαγεύεις. Ἡ τέχνη τοῦ γράφειν εἶναι τὸ τελευταῖον βῆμα τοῦ πολιτισμοῦ, οὐδὲ γεννᾶται κατὰ δυστυχίαν εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη ἀδιαφόρως. Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατὸν ἡμεῖς οἱ ἀρχάριοι τοῦ πολιτισμοῦ νὰ μεταβῶμεν πάραυτα ἀπὸ τὸ ὕφος τοῦ Χρονογράφου καὶ τῆς Ἁμαρτωλῶν Σωτηρίας, ἢ καὶ τὸ χειρότερον τῶν δύο, τὸ ὕφος τῶν Ἀττικῶν σχολαςικῶν μας, εἰς τὸν ὀρθὸν χαρακτῆρα τῆς ἐκφράσεως τῶν ἐννοιῶν!

Εὖγε καὶ ὑπέρευγε! ὅσα μὲ ἀναγγέλλεις διὰ τὸν Ε. Τοῦτο μόνον δὲν εἶναι ἄξιον τοῦ Εὖγε, ὅτι μοῦ τὰ ἐκράτεις ἕως τώρα κρυφά. Εὖγε! ἀκόμη καὶ διὰ τὴν ὁποίαν ἔχεις ἀπόφασιν νὰ τὸν στείλῃς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅσα ἐξεύρει εἶναι πολλὰ διὰ τὴν ἡλικίαν του. Πρόσεχε ὅμως, φίλε, νὰ μὴ γίνωνται ὑπέρ πολλα· ὅτι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἀνάλογόν τι μὲ τὸ συμβαῖνον εἰς τὸν στόμαχον. Ὅταν τούτου τὴν δύναμιν ὑπερβαίνωσι τὰ βρώματα, δὲν τρέφουσι πλέον, ἀλλὰ γεννῶσι κακοχυμίας. Καὶ αἱ κακοχυμίαι τοῦ νοῦ, ὅταν μάλιστα ἀρχίσωσιν ἀπὸ τὴν ἁπαλὴν ἡλικίαν, γίνονται πλέον δυσθεράπευτοι παρὰ τὰς κακοχυμίας τοῦ σώματος. Βάλλε λοιπὸν μεταξὺ τῆς σπουδῆς τοῦ καλλίστου καὶ ἀρίστου νέου, καὶ τὰς ὁποίας ὁ Πλάτων παραγγέλλει ἀβλαβεῖς ἡδονάς, αἱ ὁποῖαι καὶ τὴν πέψιν τῶν μαθημένων εὐκολύνουν, καὶ τὴν κεφαλὴν ἐνισχύουσιν εἰς τὰ μέλλοντα μαθήματα. Στεῖλέ τον λοιπὸν ἀγαθῇ τύχῃ! εἰς τὴν Ἑλλάδα· Ἄμποτε καὶ αἱ θυγατέρες σου νὰ ἔβλεπαν κἂν

πρὸς ὀλίγον τὴν πατρῴαν γῆν! Διότι, φίλε, ἂν αἱ περιςάσεις μᾶς ἀναγκάσωσι καμμίαν φορὰν νὰ φωλεύσωμεν μεταξὺ τούτων, εἶναι νομίζω χρέος νὰ μὴν ἀποξενόνωμεν παντάπασι τοὺς νεοσσοὺς ἀπὸ τὴν πατρικήν μας φωλεάν.

Εὑρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὰ πρώτιςα στοιχεῖα τῆς ἀναγεννήσεως ἢ ἀναφωτίσεώς μας· ἀπ' ὅ,τι κάμνομεν, καλήτερα νὰ κάμωμεν χρειάζεται θαῦμα· ἀλλ' οἱ εὐτυχεῖς ἐκεῖνοι χρόνοι τῶν θαυμάτων, ὅτε μὲ μόνην τὴν ἐπίθεσιν τῶν χειρῶν διεδίδοντο χαρίσματα γλωσσῶν, προφητείας καὶ πάσης σοφίας, ἐπέρασαν, οὐδὲ θέλουν ἐπιστρέψειν πλέον. Τώρα χρειάζονται ἱδρῶτες ἀκάματοι συνωδευμένοι μὲ τὸ Γνῶθι σαυτόν.

Παρακαλῶ τὸν φίλον Π. νὰ μὴ κρίνῃ περὶ πραγμάτων, τὰ ὁποῖα νὰ ἐρευνήσῃ ἀκριβῶς δὲν τὸν ἐσυγχώρησε τὸ ἐπάγγελμά του. Βεβαίωσέ τον, ὅτι μ' ὅλον ὅτι ἐδαπάνησα μέρος τι τῆς ζωῆς μου εἰς τῶν τοιούτων τὴν ἔρευναν, ὁμολογῶ (χωρὶς ὑπόκρισιν μετριοφροσύνης) ὅτι ὅσα εἶπα, λέγω, καὶ θέλω εἰπεῖν εἰς τὸ ἑξῆς, εἶναι καὶ εἰς ἐμὲ αὐτὸν ἀβέβαια. Ἐνδέχεται νὰ ἦναι καλὰ, ἐνδέχεται νὰ ἦναι καὶ ἐσφαλμένα. Ἀλλ' ἐὰν κατὰ δυςυχίαν ἦναι ἐσφαλμένα (καὶ τὸ σφάλμα θέλει εἶσθαι τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἁλικαρνασσέως, μεγάλου Κριτικοῦ, ὄχι ἰδικόν μου), φρονιμωτέραν ἄλλην συμβουλὴν εἰς τὸ ἔθνος νὰ δώσῃ τις δὲν ἔχει παρὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ χυδαϊσμοῦ, ἤγουν, « νὰ γράφῃ » καθὼς μιλεῖ, καὶ νὰ μὴ γυρεύῃ νὰ σιάσῃ τὴν γλῶσσαν » ὁποῦ ἔλαβε ἀπὸ τοὺς γονιούς του »· ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι κἂν γλῶσσα τοῦ περισσοτέρου μέρους τοῦ ἔθνους, γλῶσσα τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται οἱ ἀπόστολοι τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, ὁσάκις διδάσκουσι τοὺς ἀπαιδεύτους νησιώτας Γραικούς· καὶ βλέπεις πόσους ἔσυραν εις τὸν Παπισμὸν μεταχειριζόμενοι τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους· ἂν ἐμεταχειρίζοντο τὴν γλῶσσαν τὴν λέγουσαν αὖθις ἀντὶ τοῦ πάλιν, καὶ ἐπιτρέπω ἀντὶ τοῦ συγχωρῶ, καὶ ἁπλῶς τὰ μακαρόνια, δὲν λέγω τοῦ Π. (ποίαν ἰσχὺν ἔχει εἰς τὰ τοιαῦτα ἡ μαρτυρία τοιούτου παχυ-

δέρμου ἀνδρός ;) ἀλλὰ τοῦ ὄντος σοφοῦ καὶ δοξάσαντος ὁπωσ-δήποτε τοὺς ὁμογενεῖς Ε., κανεὶς δὲν ἤθελε τοὺς ἀκούσειν.

Ἡ πρώτη πεῖρα εἶναι πάντοτε δύσκολος. Τὴν αὐτὴν ἀμηχανίαν ἐδοκίμασα κ' ἐγὼ κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ μετὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας δοκιμὰς ἔφθασα ὄχι εἰς τὸ νὰ γράφω ὀρθὰ, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ πληροφορηθῶ τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ὅτι « καθεὶς πρέπει νὰ » γράφῃ ἐξ ἀνάγκης τὴν γλῶσσαν τοῦ αἰῶνος, εἰς τὴν ὁποίαν » ἐγεννήθη, καθὼς καὶ τὴν λαλεῖ ἐξ ἀνάγκης ». Ἐνταῦθα ὅμως εἶναι κάποια ἐξαίρεσις· ἂν ἔχῃ τύχην νὰ γεννηθῇ εἰς καιρὸν ὅταν ἡ γλῶσσά του εἶναι κανονισμένη, τὸ πρᾶγμα εἶναι εὔκολον· ἂς ἀκολουθῇ τὴν γραμματικὴν τοῦ ἔθνους του· ἂν ἐκ δυστυχίας (comme nous autres pauvres diables) ἰδῇ τὸ φῶς εἰς καιρὸν, ὅταν ἡ γλῶσσά του εἶναι τρόπον τινὰ συνηλικιῶτίς του, τότε ἔχει τὴν ἄδειαν, ὅταν ἔχῃ παιδείαν αὐτὸς, νὰ παιδεύσῃ, διὰ νὰ εἴπω οὕτω, καὶ νὰ ἀναθρέψῃ τὴν γλῶσσάν του· ἀλλὰ καὶ τοῦτο μὲ μεγάλην προσοχὴν, ἐπειδὴ ἡ γλῶσσα δὲν εἶναι ἐξαίρετον αὐτοῦ κτῆμα, ἀλλ' ἀνήκει εἰς ὅλον τὸ ἔθνος. Ἴδες, φίλε, πόσην ἀμηχανίαν ἔχεις εἰς τὸ νὰ ἀποκριθῇς εἰς τὸν Prevost περὶ φιλοσοφικῶν βιβλίων. Ἔχομεν μεταφράσεις· ἀλλὰ τίς δύναται νὰ τὰς ἀναγνώσῃ; ἄλλαι εἶναι γραμμέναι τυραννικῶς καὶ ὀλιγαρχικῶς, διότι ἐξελληνίζουσι τὴν γλῶσσαν τόσον ἄμετρα, ὡσὰν νὰ μὴν ἦτον τὸ ἔθνος συνθεμένον παρὰ ἀπὸ λογίους· ἄλλαι ἐγράφησαν δημαγωγικῶς· ἤγουν ἐξεχυδαΐσαν τόσον τὴν γλῶσσαν, ὡσὰν νὰ μὴν ἦσαν εἰς τὸ ἔθνος ἄλλοι παρὰ ξυλοφόροι καὶ ὑδροφόροι. Ἔχω τὴν τυραννικὴν μετάφρασιν τοῦ Λωκίου· σὲ βεβαιόνω, φίλε μου, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναγνώσῃ τις μίαν σελίδα, χωρὶς νὰ φωνάξῃ μὲ τὸν Κωμικὸν

Αἰβοῖ· τουτὶ καὶ δὴ
Χωρεῖ τὸ κακόν· δότε μοι λεκάνην.

Ἀλλ' ἂς ἀφήσωμεν τὰ τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι τοῦ παρόντος καιροῦ. Θέλεις βέβαια σημειώσειν ἐν παρόδῳ, ὅτι τῆς

κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὸ θαυμαστικὸν Ἤβοϊ! εἶναι ἀπὸ τὸ Αἴβοϊ τῶν παλαιῶν. Συμβούλευε τὸν Α. νὰ φεύγῃ τὰς ὑπερβολάς, νὰ μὴ γίνεται δηλαδὴ μήτε τύραννος, μήτε δημαγωγὸς τῆς γλώσσης.

Χαίρω ὅτι εὑρέθη ἄνθρωπος νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸν Θουκυδίδην, ὁ ὁποῖος χρειάζεται ὤμους Ἀτλαντικούς, ὄχι μόνον διὰ τὴν δύσκολον καὶ συνεστραμμένην αὐτοῦ φράσιν, ἀλλ' ὅτι ὁ μεταφράζων (ἐὰν θέλῃ καὶ δύναται νὰ πληρώσῃ τὰ ἀληθῆ καθήκοντα τοῦ μεταφραστοῦ), πρέπει νὰ ἑρμηνεύῃ ὄχι μόνον τὰς ἐννοίας τοῦ συγγραφέως, ἀλλ' ὅσον εἶναι δυνατὸν νὰ εἰκονίζῃ τρόπον τινὰ καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου· καὶ ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν γλῶσσα εἶναι ἀκόμη ἄτονος, καὶ πολλὰ περισσότερον ἐκλελυμένη παρὰ νὰ παραστήσῃ τὸν ἀμίμητον τόνον τοῦ Θουκυδίδου. Μ' ὅλον τοῦτο μὴ τὸν ψυχραίνῃς τὸν ἄνδρα· ὁποιαδήποτε ἤθελεν εἶσθαι ἡ μετάφρασίς του, ὠφέλιμος θέλει εἶσθαι καὶ εἰς τὸ γένος καὶ εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ γένους. Περὶ τοῦ Ἡροδότου μήτ' αὐτόν, μήτ' ἄλλον τινὰ μὴ κοινώσῃς τίποτε, ὄχι δι' ἀπιστίαν μου, ἀλλὰ διὰ τὸ « Ὃ μέλλεις ποιεῖν μὴ » πρόλεγε· ἀποτυχὼν γὰρ γελασθήσῃ ».

Ὡς τόσον πρόβαινε εἰς τὴν μετάφρασίν σου· διότι καὶ τέλος πάντων τίνα χρείαν ἔχεις ἀπὸ τὴν κρίσιν μου; Τοῦτο μόνον σὲ λέγω ἐν τοσούτῳ, ἀφ' οὗ τελειώνῃς, φέρ' εἰπεῖν, μίαν σελίδα, ἀναγίνωσκέ την μόνος σου δὶς καὶ τρὶς εἰς διαφόρους τόνους ἀπὸ τὸν κατώτερον εἰς τὸν τρανώτερον, καὶ ἂς προσέχουν ἐνταυτῷ τὰ αὐτία εἰς τὸ στόμα. Ἀπίστευτον εἶναι, φίλε μου, πόσον ὠφελεῖ τοῦτο. Σὲ χρειάζεται ἀκόμη ἄλλη μία γυμνασία· ἀναγίνωσκε καθ' ἕξιν ἅπαξ τοῦ ἔτους ἀπὸ τοὺς Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς, ἀπὸ μὲν τοὺς πεζοὺς τὸν Πλάτωνα, ἀπὸ δὲ τοὺς ποιητὰς τὸν Εὐριπίδην. Δὲν μνημονεύω τὸν Ὅμηρον (τὸν παλαιὸν λέγω, τὸν ποιητὴν τῆς Ἰλιάδος)· cela va sans dire. Δὲν γνωρίζω μετ' αὐτὸν συμπλοκὰς λόγων πλέον ἐναρμονίους, παρὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Εὐριπίδου.

Ὢ πόσον ἤθελαν εἶσθαι οἱ δύο μάγοι οὗτοι ἁρμονικώτεροι, ἐὰν ἔξευραν τὸν συλλαβισμὸν τοῦ Φκιάνω !

. . . . . Ἀλλὰ, φίλε μου, εἶναι ἀδύνατον ἀκόμη τοῦτο· καὶ μὴν εἴπῃς ὅτι κρίνω κατὰ πρόληψιν πρὶν ν' ἀκούσω. Κρίνω καθ' ὃ βλέπω εἰς τὸ φωτισμένον ἔθνος τοῦτο, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει σχεδὸν ἀκόμη ἐντελεςάτην τῆς γλώσσης του γραμματικήν. Καὶ πῶς θέλεις ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν τώρα καλὴν γραμματικήν; Ἡ Γραμματικὴ εἶναι μέρος τῆς Λογικῆς, ἢ νὰ εἴπω ὀρθώτερον εἶναι αὐτὴ ἡ Λογικὴ, καταγινομένη εἰς τοὺς ὅρους καὶ τὰ σημεῖα τῶν ἐννοιῶν. ¡Ἀλλὰ Λογικὴ εὑρίσκεται ποῦ ποτε ἀκόμη ὀρθή;

Προθυμήθητι τώρα ἐπιμόνως νὰ τὸν διδάξῃς τὴν Γαλλικὴν, καὶ θέλεις ἐμπνεύσειν εἰς αὐτὸν κατὰ μικρὸν καὶ τὴν ὄρεξιν τῆς ἡμετέρας, ἂν ἐπιχειρήσῃς τὸ πρᾶγμα μὲ ἡσυχίαν καὶ εὔνοιαν, καὶ τρόπον τινὰ ςρατηγηματικῶς, καὶ κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ ἀποςόλου Παύλου, « Ἐπίςηθι εὐκαίρως, ἀκαίρως ». Τοῦτο, ὅταν ἤμην εἰς Ὀλλανδίαν, εἷς ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Μινίςρων, ὅςις μ' ἐδίδαξε τὴν Λογικὴν καὶ τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου, μ' ἐσυμβούλευε συνεχῶς, καὶ δὲν θέλω τὸ λησμονήσειν ποτὲ, μήτ' αὐτὸ, μήτε τὴν ὠργισμένην ἡδονὴν, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμαζεν ἡ δυςυχής μου ἀκοὴ, ὁσάκις τὸν ἤκουον νὰ μὲ λέγῃ « Ἐπιςέεθι ἐουκάϊρως, ἀκάϊρως ». N'est ce pas délicieux?

Δός τον εἰς τὸ Γαλλικὸν ν' ἀναγνώσῃ τὸν Gilblas θαυμαςὴν μυθιστορίαν, καὶ διὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ πλοκὴν, καὶ διὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου, ὅστις κρίνεται ὁ ἄριστος χαρακτὴρ τῆς ὁμιλίας (style de conversation)· καλὸν ἦτον καὶ τὸ mille et une nuits. Καὶ ἂν τοῦτο ἦναι μεταγλωτισμένον εἰς τὴν ἡμετέραν (καθὼς τὸ νομίζω), ἐμπορεῖς ἔπειτα νὰ τὸ μεταχειρισθῇς ὡς δέλεαρ διὰ τὴν παράδοσιν τῆς Γραικικῆς.

Ἄλλο δέλεαρ· λέγε τον συχνὰ τὰ ἀρχόμενα καλὰ καὶ ἔνδοξα τοῦ γένους. καὶ πρὸς τούτοις καὶ τὰ παλαιά. Διὰ τὰ παλαιὰ εἶναι καλὸς ὁ Ἀνάχαρσις, Les ouvrages de Plurtaque par Abbé Ricard.

Εἶναι πρᾶγμα παρατηρήσεως ἄξιον, ὡς σημεῖον καὶ τοῦτο τῆς ἐνεργουμένης ἀναστάσεως τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ τῶν ἐχθρῶν γίνονται, ἢ τοὐλάχιστον ὑποκρίνονται φίλοι. Ἐξεύρεις, ὅτι οἱ Ἀ. δὲν μᾶς ἀγαποῦν· δὲν σὲ λανθάνει ὅτι καὶ τὸ ἀπαίδευτον, ἤγουν τὸ περισσότερον μέρος τῶν ἡμετέρων τοὺς ὀνομάζουσι par charité Chrétienne Κοπρολόγους. Εἶναι ἐδῶ τις ἐξ αὐτῶν, ὅστις εἶχεν εἰπεῖν τὸν πρέσβυν Α. Ε. (encore par charité Chrétienne) ὅτι ἡ βασιλεία των ἄλλως νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν Γραικῶν δὲν δύναται, ἐὰν δὲν τοὺς ἐξολοθρεύσῃ ἐν στόματι ῥομφαίας. Τώρα ὁ Αἱματολάπτης (ἡ λέξις εἶναι τῶν νῦν Πελοποννησίων) οὗτος περιέρχεται καυχώμενος ὅτι εἶναι Γραικός, καὶ διὰ νὰ τὸ πιστώσῃ κάλλιον, ἦλθεν εἰς ἐπίσκεψίν μου τὴν παρελθοῦσαν κυριακήν. Φλυαρεῖ λοιπὸν ὅστις ὀνομάζει φιλοζοφίαν τὴν φιλοσοφίαν, ἡ ὁποία μόλις ἔμβασε τὸν πόδα εἰς τὰ πρόθυρα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἤρχισε νὰ κάμνῃ τὸ γένος ζηλωτόν.

Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξαλείψω καὶ τὰ κατὰ τῶν καρκίνων, ὡς βλέπω, διὰ τοῦ Κωμικοῦ.

. . . . Τὸ γένος, ἥν τις ὀργίσῃ
Τὸ τῶν γερόντων, ἔσθ' ὅμοιον σφηκιᾷ·
Ἔχουσι γὰρ καὶ κέντρον . . . .
Ὀξύτατον, ᾧ κεντοῦσι, καὶ κεκραγότες
Πηδῶσι, καὶ βάλλουσιν ὥσπερ φέψαλοι.

Μία μόνη ὥρα ἂν μ' ἐπερίσσευε κάθ' ἡμέραν, ἤθελα μετὰ χαρᾶς τὴν δώσειν εἰς τὸν Ἡρόδοτον. Θρηνῶ ὁσάκις τὸν βλέπω ἀτελῆ, τὸν ὁποῖον ἤρχισα μὲ τοσαύτην προθυμίαν, καὶ μετέφρασα ὑπὲρ τὸ ἥμισυ. Ὁ Ἡρόδοτος μὲ τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον ὁμοῦ καὶ μὲ ὀλίγας σημειώσεις, ἤθελεν εἶσθαι ἀληθὲς κειμήλιον διὰ τὸ γένος, ὄχι διὰ τὴν μετάφρασίν μου, ἀλλ' ὅτι εἶναι εἷς ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους τῶν παλαιῶν συγγραφέων. Τί νὰ κάμω; « Καὶ πράττομεν καὶ ζῶμεν ὄχι ὡς θέλομεν; » ἀλλ' ὡς δυνάμεθα ». Malgré notre libre arbitre.

Ἔχασα, φίλε μου, καὶ τὸ δικαίωμα νὰ σὲ ἐλέγξω διὰ τὴν

μακράν σου σιωπήν· ἐπειδὴ ἐγὼ πρῶτος σὲ ἔδωκα τὸ παράδειγμα, ἀγκαλὰ δὲν ἔπρεπε μήτε σὺ νὰ γίνεσαι μιμητὴς τῶν κακῶν. Ἔξω ἀπὸ τὰς ἀσχολίας τὰς ὁποίας ἐξεύρεις καλώτατα (εἴθε καὶ ἡ σιωπή σου μὴν ἔχῃ ἄλλην αἰτίαν παρ' ἀσχολίας!) ἤμην, φίλε, πρὸς τὰ τέλη τοῦ θέρους πολλὰ κακὰ, ὄχι δηλαδὴ ἀσθενὴς περισσότερον ἀφ' ὅ,τι εἶμαι καθ' ἕξιν, ἀλλ' ἠσθανόμην εἰς διάστημα πολλῶν ἑβδομάδων μίαν ψυχικὴν ἀηδίαν, τὴν ὁποίαν νὰ σὲ περιγράψω δὲν εἶναι εὔκολον· διότι, μ' ὅλον ὅτι ἦσαν τινὲς αἰτίαι τῆς τοιαύτης ἀηδίας, δὲν ἦσαν ὅμως ἀνάλογοι μὲ τὴν δυσθυμίαν τῆς ψυχῆς μου. Ὀλίγαι ἡμέραι εἶναι ἀφ' οὗ αἰσθάνομαι καλλιώτερον, καὶ πρώτην λαμβάνω τὴν ἐπιστολήν σου εἰς χεῖρας, φοβούμενος μὴ μὲ καταλάβῃ πάλιν ἡ δυσθυμία. Ἄρχομαι λοιπὸν ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότερα διὰ νὰ προφθάσω κἂν νὰ δώσω τὴν ἐπιστολὴν σήμερον εἰς τὴν πόςαν.

Τὴν κατάρατον δεισιδαιμονίαν, φίλε μου, εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασιν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας τὴν στοχάζομαι διὰ τοὺς ἀπαιδεύτους ὡς χαλινὸν, ὁ ὁποῖος δὲν ὠφελεῖ τίποτε τοὺς χαλινωμένους, ἀλλὰ δίδει μικρὰν ἀναψυχὴν εἰς τοὺς τιμίους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν ἀνιλεῶς σπαράττεσθαι καθ' ἑκάστην ἀπὸ τὰ ἀπαίδευτα θηρία ταῦτα, ἂν ἔτρεχαν ἀχαλίνωτα. Ἐκ δυστυχίας ὁ χαλινὸς τῶν νόμων δὲν εἶναι ἱκανὸς, φίλε μου, ἂς ἦσαι βέβαιος· καὶ τοιαύτη ἦτον ἡ περὶ τούτου γνώμη τῶν παλαιῶν φιλοσόφων. Ἔχομεν ἐδῶ τινὰς ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους, τῶν ὁποίων τὰ ἆθλα εἶναι πολυδιήγητα ἀφ' οὗ ἠλευθερώθησαν ἀπὸ τὴν δεισιδαιμονίαν· συμπεραίνω λοιπὸν τοῦτο· Ἡ δεισιδαιμονία εἶναι καὶ αὐτὴ ἓν εἶδος προλήψεως· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος καὶ τὸ νὰ στοχάζεταί τις ὡς ἀδιάφορον τὸ νὰ πράττῃ ὅσα ῥητῶς οἱ νόμοι δὲν ἐμποδίζουν, ἢ καὶ αὐτὰ τὰ ἐμποδιζόμενα, ἂν ἔχῃ τὸν τρόπον ἢ νὰ τὰ κατασιγάσῃ ἢ νὰ ἀπατήσῃ τοὺς νόμους, εἶναι καὶ τοῦτο πρόληψις. Ὅθεν δύο κακῶν προκειμένων, πρέπει, μὲ φαίνεται, νὰ μὴ μετακινῇ τις τὴν δεισιδαιμονίαν ἀπὸ τῶν ἀπαιδεύτων τὰς κεφαλὰς, ὅταν

δὲν ἦναι πλέον εἰς ἡλικίαν δεκτικὴν φρονιμωτέρας παιδείας. Σὲ βεβαιόνω, φίλε μου, ὅτι γνωρίζω ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους, οἱ ὁποῖοι, ὅταν ἦλθαν τὴν ἀρχὴν, ἦσαν ἀνεκτότεροι, καὶ τώρα ὁμοῦ μὲ τὴν καταφρόνησιν τῆς θρησκείας κατεφρόνησαν καὶ τὴν ἐντροπὴν τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλην λοιπὸν θεραπείαν δὲν εὑρίσκω παρὰ νὰ ἀφίνῃ τις τὴν δεισιδαιμονίαν εἰς τοὺς ἡλικιωμένους, καὶ νὰ καταγίνεται ὅλως διόλου εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν νέων· αὐτοὺς μόνους εἶναι ἐλπὶς νὰ κάμῃ τις καὶ ἀδεισιδαίμονας καὶ τιμίους ἀνθρώπους. Καὶ περὶ μὲν τούτων ἄλλοτε πάλιν.

Ἐξεύρεις νὰ μὲ περιγράψῃς τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου; Ἐνθυμοῦμαι τὸν ἵππον, ἐνθυμοῦμαι τὸν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ ἵππου δράκοντα, τὸν ὁποῖον φονεύει ὁ ἀναβάτης. Ἀλλὰ παρίσταται πλησίον τοῦ ἁγίου καὶ παρθένος, τὴν ὁποίαν ἠλευθέρωσε τάχα ἀπὸ τὸν δράκοντα; Καὶ εἶναι τοιαύτη ἱστορία εἰς τὸ συναξάριον τοῦ ἥρωος; Ἐὰν ἔχῃς τὴν Ἐλευθερωθεῖσαν Ἱερουσαλὴμ τοῦ Τάσσου, ἰδὲ τὴν κά. καὶ κγ'. στροφὴν τῆς δωδεκάτης ᾠδῆς, εἰς τὴν ὁποίαν φαίνεται νὰ παρῳδῇ μέρος τὴν Χαρίκλειαν, τὴν γεννηθεῖσαν ἀπὸ Αἰθίοπας, καὶ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀνδρομέδας καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς θαυμάσιον σύλληψιν, καὶ μέρος τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Γεωργίου, ὅλα ταῦτα in un miseuglio poetico, che se non è vero, è ben trovato.

Πλειότερα νὰ σὲ γράψω δὲν εὐκαιρῶ, τὸ μὲν, διότι προσμένω παρὰ σοῦ ἀπόκρισιν εἰς μίαν ἑκατοντάδα ἐπιστολῶν μου· τὸ δὲ, ὅτι τὴν ὥραν ταύτην εἶναι ἡ κεφαλή μου Οὐρία καὶ τρόπον τινὰ ἠλίθιος. Τοῦτο συμβαίνει ὁσάκις ἀπαντῶ ῥήσεις εἰς τὸν Στράβωνα.

Ὅτι δὲν εἶναι μόναι αἱ ἴδιαί μου ἀπορίαι εἰς τὸν Στράβωνα, αἱ ὁποῖαι μ' ἐμποδίζουν, ἀλλ' ἔχω καὶ τὰς ἀπορίας τοῦ Σ., ὅςις (ὁ θεὸς νὰ τὸν στερεόνῃ!) ἀπορεῖ πολλάκις καὶ εἰς ὅσα ὅλος ὁ κόμος εὐπορεῖ.

Μ' ἐπλήγωσες, φίλε, μὲ τὸ μήνυμα τῆς ἀτυχίας τῆς σχολῆς τοῦ Ἄθω. Καθὼς βλέπω δὲν εἶναι χαίρι ἀπὸ τοιούτους δια-

ϐόλους, Μ' ἐπαρηγόρησεν ὀλίγον ἡ πρόνοια τὴν ὁποίαν ἔχετε διὰ τὰ σχολεῖα τῶν Ἰωαννίνων, τὰ ὁποῖα παρὰ σοῦ πρῶτον μανθάνω ὅτι εἶναι δύο. Δὲν ἦτον τρόπος οἱ ζηλωταὶ νὰ ἑνώσωσι καὶ τὸν ζῆλον καὶ τὰς χρηματικάς των βοηθείας, νὰ τὰ κάμωσιν ἓν καὶ ἰσχυρόν; Δηλαδὴ μὲ πολλοὺς διδασκάλους, τῶν ὁποίων ὅμως ἕκαστος νὰ ἔχῃ ἐξαίρετον ἐπάγγελμα χωριστὸν τῶν ἄλλων.

Ὁ Σ. Π. ἔφυγε μὲ μεγάλην ἔπειξιν καὶ σπουδὴν, ὡσὰν νὰ ἐκυνηγεῖτο ἀπὸ δώδεκα λεγεῶνας δαιμόνων.

Τί θέλω εἰπεῖν ἂν ἀκούσω ὅτι ἐνυμφεύθης; θέλω εἰπεῖν, φίλτατε ὅτι ἔκαμες ἔργον φρονιμώτατον. Ἔχω περὶ τούτου μίαν θαυμαστὴν καὶ ὄντως Sentimuentale ἰδέαν τοῦ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως, ἀλλὰ μήτε Φιλόστρατον ἔχω, μήτε καιρὸν νὰ τὸν ἐξετάσω. Μὴ λησμονήσῃς νὰ μὲ πέμψῃς ἀπὸ τὰ σακχαρωτὰ τοῦ γάμου· τὸ γλυκύτερον ὅμως εἰς ἐμὲ εἶναι νὰ μὴ λησμονήσῃς τὸν γάμον, ἀλλὰ νὰ τὸν τελειώσῃς, ἐπειδὴ τὸν ἔϐαλες εἰς τὸν νοῦν σου. Εἶναι, φίλε, βίος δυστυχέστατος ὁ ἄγαμος βίος· καὶ ὁ φρόνιμος καὶ χρηστοήθης ἄνθρωπος ἔχει χρέος, καθὼς ἔλαϐεν ἀπὸ τοὺς γονεῖς του τὴν λαμπάδα τοῦ βίου, οὕτω νὰ τὴν παραδώσῃ εἰς ἄλλους. Τοῦτο εἶναι τὸ βούλημα καὶ δόγμα τῆς φύσεως.

Ἄμποτε ὅσοι δίδουσι τοιούτους κανόνας νὰ γράφωσιν οὕτως· ἀλλέως ἠφανίσθη ἡ γλῶσσα, ἡ ὁποία ἂν καὶ βαρϐαρωμένη, δυνατὸν εἶναι νὰ καλλωπισθῇ, ἂν ἐπιτύχῃ νομοθέτας λελογισμένους. Τοιούτους ὀνομάζω, ὅσοι μετὰ τῆς φυσικῆς κρίσεως τοῦ καλοῦ, ἔχουσι καὶ ἱκανὴν εἴδησιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης, καὶ πολλῶν ἄλλων γλωσσῶν (ἐν πρώτοις τῆς Λατινίδος), καὶ πρὸς τούτοις ἔκαμαν καὶ μελέτην ἀρκετὴν, καὶ περιεργάσθησαν μὲ σκέψιν τὰς ἀνωμαλίας ὅλας τῆς γλώσσης καὶ τὰ γενέθλια τῶν τοιούτων ἀνωμαλιῶν. Πῶς θέλεις νὰ θεραπεύσῃ πάθος ὁ ἰατρὸς, ὅταν δὲν ἐξεύρῃ μήτε τὴν αἰτίαν τοῦ πάθους μήτε τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον προσκαθέζεται καὶ ἐνδομυχεῖ τὸ πάθος;

Τὸ νόστιμον εἶναι ὅτι ἔγινες αἴτιος νὰ ἀναγνώσω ὀλίγας σελίδας τῆς μεταφράσεως, καὶ παρὰ ταύτας τὸ προοίμιον ὅλον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ μεταφραστὴς, θέλων νὰ ὑπερυψώσῃ τὴν γλῶσσαν του (καὶ εἰς τοῦτο εὖγέ τόυ !) ὑπὲρ ἐκείνην τῶν Γαλλων, καυχᾶται ὅτι δὲν μετεχειρίσθη περισσοτέρας λέξεις ἢ φράσεις παρὰ τὸ κείμενον, καὶ πολλάκις ἔγεινε καὶ βραχυλογώτερος παρὰ τὸν βραχυλογώτατον Τάκιτον. Ἦτον τὴν νύκτα τοῦτο, δὲν ἐξεύρω εἴτε ἀπὸ κατάχρησιν τοῦ καιροῦ καὶ κακοσχολίαν, εἴτε ἀπὸ ζηλοτυπίαν, ἠθέλησα νὰ δοκιμάσω, ἂν μεταφράζεται εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσαν ὁ Τάκιτος. μετέφρασα μίαν σχεδὸν σελίδα αὐτοσχεδίως καὶ χωρὶς σκέψιν· τοιαύτη βέβαια κατεσπευσμένη μετάφρασις καταλαμβάνεις ὅτι πρέπει νὰ ἦναι ἀθλία. Μ' ἐπληροφόρησεν ὅμως ἡ μικρὰ αὕτη δοκιμὴ, ὅτι δυνατὸν εἶναι νὰ μεταφρασθῇ ὁ Τάκιτος εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν λακωνικῶς, ἀλλὰ πολλὰ σαφεστέρως παρὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ . . . Τρελά καὶ ἀνόητα πράγματα. . . . . ἄκουσον λοιπὸν ἄλλο τρελώτερον: στοίχημα βάλλω, ὄχι μόνον ὅτι δύναται νὰ φυλάξῃ τὸν λακωνισμὸν τοῦ Τακίτου, ἀλλ' ὅτι ἐμπορεῖ νά ἀποφύγῃ καὶ τὴν ἀηδίαν τῆς καταχρήσεως τοῦ ἀσυνδέτου. Διότι, φίλε, μὴν ἀκούῃς τοὺς πανηγυριστὰς τοῦ Τακίτου. ἀπὸ ἑκατὸν τοιούτους μόλις εὑρεῖς δέκα, οἵτινες τὸν ἀνέγνωσαν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους μετὰ προσοχῆς καὶ τὸν ἐνόησαν· οἱ λοιποὶ εἶναι ψεῦσται καὶ ἀλαζόννες, οἱ ὁποῖοι ἐπαινοῦν, φοβούμενοι μὴ φανῶσιν ἄγευστοι καὶ ἀνειδήμονες τοῦ παρὰ τῶν ἄλλων ἐπαινουμένου συγγραφέως. Λακωνικὸς εἶναι καὶ ὁ Θουκυδίδης, ἀλλ' αἱ περίοδοι του εἶναι ὅλαι συνδεδεμέναι μὲ τέχνην καὶ καὶ κομψείαν μεγάλην. Ταῦτα λέγων δὲν καταφρονῶ τὸν Τάκιτον, ὅστις εἶναι θαυμαστὸς συγγραφεύς, ἀλλὰ θέλω τοῦτο μόνον νὰ παραστήσω, ὅτι ὑπερτερεῖ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσαν τῆς Λατινικῆς· καὶ ὅτι ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς τὰ προτερήματα, ἔχει πολλὰ καὶ ἡ σημερινὴ τῶν Γραικῶν, καὶ θέλει ἀποκτήσειν περισσότερα, ἂν δὲν τὴν διαστρέψωσιν οἱ **Φκιᾶσται** καὶ νομοθέται της.

Φκιάνω. ἡ ἄγνοια (πρᾶγμα δεινὸν καὶ πολλῶν ἀνοησιῶν αἰτία!) τῆς παραγωγῆς τοῦ ῥήματος ἐγέννησε συλλαβισμὸν τοιοῦτον (Φκ) ἄξιον Λυδικῶν αὐτίων. Τὸ ἀληθὲς ῥῆμα εἶναι Εὐθειάζω ἀπὸ τὸ Εὐθεῖα, καθὼς ἀπὸ τὸ ἄδεια τὸ ἀδειάζω, ἀπὸ τὸ ἑταιρεία τὸ ἑτερειάζω (καὶ κοινῶς τερειάζω) ἀπὸ τὸ χρεία τὸ χρειάζομαι κ. τ. λ.

Τὰ σύνθετα τῶν οὐδετέρων ὀνομάτων εἰς ος, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λήγουσιν εἰς ης· ἀλλ' ὅμως εὑρίσκονται καὶ πολλαὶ ἐξαιρέσεις, οἷον Ἐκμελὴς καὶ Ἔκμελος, Φανερόμισος ἀντὶ τοῦ Φανερομισής. Εἰς τὸν Ἱππυκράτην ἔχομεν τὸ Ἀκρόπαθος ἀντὶ τοῦ Ἀκροπαθὴς, εἰς τὸν Ὅμηρον Εὐτείχεος (τὸ ὁποῖον εἶναι διάλυσις τοῦ Εὔτειχος κατὰ τὸ Ἀδελφὸς, Ἀδελφεὸς) ἀντὶ τοῦ Εὐτειχής.

Μ' ἔγραψες δὲν ἐνθυμοῦμαι πότε, ὅτι τὰ κοινὰ συντάγματα, ἤγουν τὰ Γραικιςὶ γραφόμενα, σὲ προξενοῦν ἀηδίαν. Ἄκουσον ἄλλην παρατήρησιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμα ἀναγινώσκων τὰς διαφόρους προκηρύξεις, ὅσας μ' ἔστειλες, ἢ ἔλαβον κατὰ καιρὸν ἀλλαχόθεν, καί τινας ἐπιστολάς. Ὅλα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, φίλε μου, συγγραμμάτια (εἰς τὰ ὁποῖα ἐλησμόνησα νὰ συγκαταριθμήσω, τὰ προοίμια τῶν μεταφραζομένων βιβλίων καὶ τὰς ἀφιερώσεις ἢ προσφωνήσεις), ἁμαρτάνουσιν ὄχι μόνον κατὰ τὸ λεκτικὸν ἢ φραστικὸν μέρος τῆς συνθέσεως, ἀλλὰ τὸ χειρότερον, καὶ κατ' αὐτὸ τὸ διανοητικόν. Αἱ ἰδέαι εἶναι συμπεπλεγμέναι μὲ τόσην ἀναρμοστίαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀλογίαν, ὥστε ὄχι ἀηδίαν, ἀλλὰ θάνατον εἶναι καλαὶ νὰ προξενήσωσι. Πόθεν τοῦτο; ὄχι βέβαια ἄλλοθεν, πλὴν ἀπὸ τὴν αὐτὴν ἐκείνην αἰτίαν καὶ πηγὴν, ὅθεν ἀναβλαστάνουσι καὶ τὰ ἁμαρτήματα τοῦ λεκτικοῦ μέρους· ἤγουν ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν, ἢ τὴν πολλὰ μικρὰν πεῖραν τῶ Ἑλληνικῶν συγγραφέων. Καὶ τούτων τὴν γλῶσσαν μᾶς συμβουλεύουσι νὰ τὴν ἐξορίσωμεν σχεδὸν ἀπὸ τὰ σχολεῖα! Τόσον, φίλε μου, ταράττομαι, ὁσάκις ἡ κακή μου τύχη μὲ καταδικάζει νὰ ἀναγινώσκω τοιαῦτα ἀσύντακτα καὶ

κατὰ λέξιν καὶ κατὰ διάνοιαν (τὸ ὁποῖον σημαίνει καὶ κατὰ Γραμματικὴν καὶ κατὰ Λογικὴν) συντάγματα, καὶ μάλιςα ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπαγγέλλονται μαθηματικὰ καὶ φυσικὰ, ὥστε κινδυνεύω νὰ ὁμογνωμήσω μὲ τὸν Κλαυέριον. Μ'αὐτὸν εἴμεθα καθ' ἑκάστην εἰς φιλονεικίαν περὶ τῆς παραδόσεως τῶν μαθηματικῶν. Αὐτὸς διϊσχυρίζεται ὅτι οἱ συμπολῖταί του κάμνουσι κατάχρησιν τῶν μαθηματικῶν, ἀμελοῦντες ἄλλα πολλὰ ἐπίσης ὠφέλιμα. Ἐγὼ ἀντιλέγω, ὅτι μανθάνουσι δι' αὐτῶν οἱ νέοι νὰ συλλογίζωνται ὀρθὰ, ἐπειδὴ εἰς τὰς μαθηματικὰς ἐπιστήμας ὅλα πρέπει νὰ ἦναι ἀποδεδειγμένα, ἐπειδὴ ἡ πρόοδος εἰς αὐτὰς καταγίνεται δι' ὁρισμῶν καὶ θεωρημάτων, ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸ ἄγνωστον, καὶ ἀπὸ τοῦ δειχθέντος, εἰς τὸ ἔτι ἄδεικτον, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. Αὐτὸς πάλιν ἀποκρίνεται ἀποτόμως καὶ Λακωνικῶς, Μανθάνουσι νὰ συλλογίζωνται ὀρθὰ περὶ μόνων μαθηματικῶν πραγμάτων, καὶ ὄχι τι πλέον. Ἴσως ἔχει δίκαιον. Αἱ Μοῦσαι εἶναι ἀδελφαὶ, καὶ δὲν πρέπει νὰ τὰς χωρίζῃ, ὅστις θέλει νὰ τὰς λατρεύῃ ὀρθῶς.

Τῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν μ' ἔστειλες, ὁ χαρακτὴρ δὲν ἔχει κάμμίαν ὁμοιότητα μὲ τὴν ἐλθοῦσαν ἀπὸ Τεργέςην. Ἰδοὺ λοιπὸν σὲ τὴν πέμπω, μή πως δυνηθῇς παραβάλλων αὐτὴν μὲ ἄλλα γράμματα ἐμπορικὰ, ἢ πρὸς σὲ ἴσως, ἢ πρὸς ἄλλον (κατὰ τύχην) τινὰ, νὰ ἀνακαλύψῃς τοῦτον τὸν καλὸν κἀγαθὸν καὶ χαρίεντα Γραικόν. Πολὺ ἐπεθύμουν νὰ τὸν γνωρίσω.

Κατὰ πρώτην προσβολὴν τὸ Εὔκαιρος ἤθελέ τις νομίσειν ὅτι ἔπρεπε νὰ ἦναι Εὔχερος (ὅταν δηλαδὴ σημαίνῃ τὸ Κενὸν), ἐπειδὴ τὰ κενὰ εἶναι φυσικὰ καὶ εὔχερα, ἤγουν εὔληπτα εἰς τὰς χεῖρας καὶ εὐκολοσήκωτα.

Ὅταν ὅμως ἐξετάσῃ τις τὰ συνώνυμα τοῦ ῥήματος Εὐκαιρῶ, τὰ παλαιὰ καὶ τὰ νέα Ἑλληνικὰ, ἔπειτα καὶ τὰ Λατινικὰ (διότι εἰς τὴν ἔρευναν τῶν τοιούτων ἡ παράθεσις τῆς Λατινικῆς γλώσσης εἶναι ἀναγκαία), πληροφορεῖται ὅτι τὸ Εὔ-

καιρος, τὸ σημαῖνον τὸ Κενὸς πρέπει νὰ γράφεται μὲ κ καὶ μὲ δίφθογγον, ἤγουν εἶναι σύνθετον ἀπὸ τὸ εὖ καὶ τὸ Καιρός.

Τῆς καταχρηστικῆς ταύτης σημασίας πρώτη αἰτία φαίνεται ὅτι ἔγινεν ἡ κατάχρησις τοῦ Εὐκαιρῶ ἀντὶ τοῦ Σχολάζω, ἥτις ἤρχισεν ἀπὸ τὸν χρόνον τοῦ Πολυβίου, καὶ τὴν ὁποίαν κατακρίνει ὡς ἀλλότριον τῆς Ἀττικῆς συνηθείας ὁ Φρύνιχος (σελ. 50) « Εὐκαιρεῖν, οὐ λεκτέον, ἀλλ' εὖ σχολῆς ἔχειν ».

Τὸ Σχολάζω εἰς τοὺς παλαιοὺς εἶχε διπλῆν σημασίαν, καὶ τὸ παραδοξότερον ἐναντίαν. Μὲ τὴν δοτικὴν ἐσήμαινε τὸ Καταγίνομαι εἴς τι· μὲ τὴν γενικὴν μόνην, ἢ συνωδευμένην μὲ τὴν πρόθεσιν ἀπό, ἐσήμαινε τὸ Παύω νὰ καταγίνωμαι εἴς τι. Τῆς ἀντιφάσεως ἡ αἰτία ἦτον αὐτὴ τοῦ δηλουμένου πράγματος ἡ φύσις: δὲν παύει τις νὰ καταγίνεται, ἤγουν νὰ σχολάζῃ εἰς τίποτε, παρὰ μεταφέρων τὴν σπουδὴν καὶ σχολήν του εἰς ἄλλο πρᾶγμα· μήτε καταγίνεται ἢ σχολάζῃ εἴς τι, χωρὶς νὰ παύῃ νὰ καταγίνεται εἰς ἄλλο. Ἡ αὐτὴ ἐναντιοφανὴς σημασία ἐπέρασεν εἰς τὸ Vaco τῶν Λατίνων, τὸ ὁποῖον κατὰ λέξιν σημαίνειτὸ Σχολάζω. Σημαίνει καὶ εἰς αὐτούς, καθὼς καὶ εἰς τοὺς παλαιούς, καὶ τὸ καταγίνομαι εἴς τι, καὶ τὸ παύω νὰ καταγίνωμαι εἴς τι. Εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ὀνομάζομεν Σχολεῖον, τὸ Φροντιστήριον, διότι σχολάζουσιν εἰς αὐτὸ τὰ παιδία εἰς τὰ μαθήματα, καὶ μ' ὅλον τοῦτο, λέγομεν « ἐσχόλασαν τὰ παιδία » ἤγουν ἔπαυσαν νὰ καταγίνωνται εἰς τὰ μαθήματα, καὶ Σχολὰς τὰς ἑορτάς, τὰς ἡμέρας δηλαδή, ὁπότε γίνεται ἡ τοιαύτη παῦσις, χυδαϊστὶ Σχόλαις, καὶ Γαλλιστὶ Vacances (ἀπὸ τὸ Λατινικὸν Vaco). Ἀλλ' ὅστις σχολάζει ἀπό τινος, ἤγουν παύει νὰ καταγίνεται εἴς τι, ἐμπορεῖ κατὰ μεταφορὰν νὰ ὀνομασθῇ Κενὸς ἀπ' ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Σχολάζων ἦναι Κενός, καὶ ὁ Εὔκαιρος ἀκολούθως δύναται νὰ σημάνῃ τὸν Κενόν. Ὅτι δὲ ὁ Σχολάζων ἐσήμαινε τὸν Κενόν, φαίνεται ἀπὸ τὸ Vacuus τῶν Λατίνων παράγωγον τοῦ Vaco, καὶ σημαῖνον τὸν Κενόν. Φαί-

νεται πρὸς τούτοις ἀπὸ τοὺς Χριστιανοὺς συγγραφεῖς, ἤγουν ἀπὸ περίοδον χρόνου, εἰς τὴν ὁποίαν αἱ καταχρήσεις ηὔξαναν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον. Λέγει ὁ Ματθαῖος (ΙΒ', 43) » Ὅταν » δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, διέρχε- » ται δι' ἀνύδρων τόπων, ζητοῦν ἀνάπαυσιν καὶ οὐχ εὑρίσκει. » Τότε λέγει· ἐπιστρέψω εἰς τὸν οἶκόν μου, ὅθεν ἐξῆλθον καὶ » ἐλθὸν εὑρίσκει ΣΧΟΛΑΖΟΝΤΑ, σεσαρωμένον καὶ κεκοσμη- » μένον. Τότε πορεύεται, καὶ παραλαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἑπτὰ » ἕτερα πνεύματα κ. τ. λ. » Δὲν ἐξεύρω πῶς ἐξηγοῦσι ταύ- την τὴν ῥῆσιν οἱ Πατέρες. Ἐγὼ τὴν στοχάζομαι ὡς θαυμαστὴν φιλοσοφικὴν παρατήρησιν, ἐκφρασμένην παραβολικῶς κατὰ τὸν Ἀσιανὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου. Λέγει ὁ Ματθαῖος ὅτι ποτὲ πάθος κακὸν δὲν ἐξωθεῖται ἀπὸ τὰς ταλαιπωροὺς ἡμῶν ψυχὰς, παρὰ μὲ τὴν ἀντεισαγωγὴν ἄλλου πάθους χρηστοῦ. Ἀλλ' ἐὰν τὸ πρὸς καιρὸν ἐξωσθὲν πάθος ἐπεστρέψῃ εἰς τὴν ψυχὴν καὶ εὕρῃ τὸν τόπον Σχολάζοντα, ἤγουν κενὸν καὶ μὴ κατεχόμενον ἀπ' ἄλλο πάθος, τὴν κυριεύει τυραννικώτερον παρὰ τὴν πρώτην φοράν· Τοῦτο δηλοῦσι τὰ ἄλλα ἑπτὰ δαι- μόνια, οἱ νέοι μουσαφίριδες.

Εἰς τοὺς καθεξῆς χρόνους ἔγινεν ἡ κατάχρησις σφοδροτέ- ρα τοῦ Σχολάζων, καὶ τοῦ Εὔκαιρος ἀντὶ τοῦ Κενός. Ὅθεν εὑρίσκομεν εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς, τὴν ἔτι καὶ νῦν σωζομένην φράσιν, « Σχολάζουσα ἐκκλησία », ἤγουν κενὴ ἀπὸ τὸν ἀρχιερέα της, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχιερεὺς ἀπέθανε, καὶ εἰς μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Νείλου, » Εὔκαιρον ἵππον, ἤγουν κενὸν ἀπὸ ἀναβάτην.

Ἂς ἔλθωμεν τώρα εἰς ἄλλο συνώνυμον τοῦ Σχολάζω, ἢ Εὐ- καιρῶ, τὸ Ἀδειάζω. τοῦτο σημαίνει ὄχι μόνον ἔχω τὸν και- ρὸν, ἀλλὰ καὶ τὸ κενόνω· οἷον « Ἀδειάζω τὸν πίθον » καθὼς καὶ τὸ ἄδειος ὄχι μόνον τὸν εὐκαιροῦντα καὶ σχολάζοντα, ἀλλὰ καὶ τὸν κενόν· οἷον « Ἄδειος πίθος ».

Δὲν πιστεύω ὅτι μένει πλέον καμμία ἀμφιβολία, ὅτι εἰς

τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσαν, τὸ εὔκαιρος εἶναι σύνθετον ἀπὸ τὸ εὖ καὶ τὸ καιρὸς καὶ ὅτι σημαίνει, καὶ τὸν σχολάζοντα, ὡς τὸ »δὲν εἶμαι τώρα εὔκαιρος, καὶ τὸν κενόν, ὡς τὸ « εὔ» καιρος πίθος » καὶ « εὔκαιρα » ἤγουν τὰ μάταια, καθὼς ἴσως εἶναι ὅσα ἐμωρολόγησα περὶ τοῦ εὔκαιρος.

Περὶ τῶν λοιπῶν φίλε μου Ἀλέξανδρε, ἄλλην φορὰν, διότι τώρα δὲν εὐκαιρῶ, ἢ δὲν σχολάζω, ἢ δὲν ἀδειάζω.

Καὶ πρὸς τί ταῦτα (à quel propos) ἤθελες μὲ εἰπεῖν τὰ κατὰ τῶν Γραμματικῶν; Ἡ ἀγγελία ἐκδόσεως Ἑλληνικῶν συγγραφέων μ' ἐφάνη ὅτι ἐζήτει νὰ δείξω ὅτι ὀλίγην ὠφέλειαν ἤθελαν προξενήσειν εἰς τὸ γένος, ἂν δὲν παρεδίδοντο εὐμεθόδως. Ἐντεῦθεν ἐξεκυλίσθην εἰς τὰ ἄτοπα τῆς νῦν παραδόσεως, ἐντεῦθεν εἰς τὰς γραμματικὰς, ἐντεῦθεν εἰς τὴν ἀναγκαίαν ἀναμόρφωσιν καὶ τῶν γραμματικῶν καὶ τῆς παραδόσεως, εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς διηνεκοῦς παραθέσεως καὶ παραβολῆς τῆς κοινῆς γλώσσης μὲ τὴν Ἑλληνικὴν, διὰ νὰ μανθάνεται αὕτη μὲ περισσοτέραν εὐκολίαν, καὶ νὰ γράφεται καὶ νὰ λαλῆται ἐκείνη μὲ περισσοτεραν ὁμαλότητα, καὶ τὸ πλέον ἀξιόλογον νὰ μὴ καταγεμισθῇ μὲ Ἰταλισμοὺς καὶ Γαλατισμούς. Ἐντεῦθεν εἰς τὸν ἐπικρατοῦντα Μακαρονισμόν. Ἠδολέσχησα πόλλά· ἀλλ' ὅμως ἐλπίζω ὅτι θέλεις εὑρεῖν εἰς τὴν τοσαύτην ἀδολεσχίαν καί τινα νεοφανῆ καὶ μέχρι τοῦδε ἀνεξέταστα. Εἰς τὰ περὶ μακαρονισμοῦ μάλιστα θέλεις γελάσειν.

Τὸ Ζαβὸς, φίλε, εἶναι μία ἀπ' ἐκείνας τὰς λέξεις, περὶ τῶν ὁποίων ἐπέχω, μ' ὅλον ὅτι ἐσημείωσα κἄν τι καὶ περὶ ταύτης εἰς τὸ λεξικόν μου τὸ Γραικιταλικόν. Ἰδοὺ λοιπὸν σὲ κάμνω συμμέτοχον ὄχι τῆς γνώμης ἀλλὰ τῶν δισαγμῶν μου. Τὰ κοινὰ λεξικὰ τὸ δίδουν ὡς συνώνυμον τοῦ Τρελὸς, καὶ εἰς ταύτην τὴν σημασίαν τὸ μεταχειρίζεται συνεχῶς ὁ Ἐρωτόκριτος, ὁ Ὅμηρος τῆς χυδαϊκῆς φιλολογίας. Ἂν ἡ μνήμη δὲν μ' ἀπατᾷ ὅμως, νομίζω νὰ τὸ ἤκουσα καὶ εἰς τὴν Ἰωνίαν

ὡς σημαντικὸν τοῦ ἀνάποδος (Ἰταλιστὶ goffo)· καὶ εἰς ταύτην τὴν σημασίαν φαίνεται νὰ τὸ μετεχειρίσθης καὶ σύ. Εὑρίσκω εἰς τὸν Ἡσύχιον « Σαβακός· ὁ σαθρός· Χῖοι ». Τοῦτο θέλει νὰ εἴπῃ (κατὰ τὸν συνήθη εἰς τὸν Ἡσύχιον τρόπον τοῦ ἐξηγεῖν) ὅτι παλαιὰ οἱ Χῖοι ὠνόμαζον Σαβακὸν τὸν Σαθρόν· καὶ αὕτη ἡ σημασία δὲν εἶναι μακρὰν τοῦ Ἀνάποδος. Φαίνεται ὅμως ἡ λέξις ἰδία ὅλων τῶν Ἰώνων, καὶ ὄχι μόνον τῶν Χίων (Ἰώνων καὶ αὐτῶν), ἐπειδὴ καὶ εὑρίσκεται εἰς τὸν Ἱπποκράτην, Ἰωνικὸν συγγραφέα, εἰς τὴν αὐτὴν σημασίαν τοῦ Σαθρὸς, ὡς θέλουσιν οἱ ἐξηγηταί. Ὁ τύπος τοῦ Σαβακὸς φέρει εἰς ὑποψίαν ὅτι ἡ λέξις δὲν εἶναι θεματικὴ καὶ πρωτότυπος, ἀλλὰ παράγωγος ἄλλης λέξεως τῆς Σαβὸς, κατὰ τὸ Ἥλιος Ἡλιακὸς, Κύριος Κυριακὸς κ. τ. λ. Ἀλλ' ἡ ὑπόνοια μεταβάλλεται εἰς πληροφορίαν ἀπὸ τοῦ Φωτίου τὸ Λεξικὸν, ὅπου λέγει » Σαβοὺς καὶ Σαβὰς, καὶ Σαβαζίους τοὺς Βακχεύοντας κ. τ. λ. » τὸ ὁποῖον βεβαιοῖ καὶ ὁ σχολιαστὴς τοῦ Ἀριςοφάνους, καὶ ὁ Πλούταρχος εἰς τὰ Συμποσιακὰ, πλὴν ὅτι οὗτος τὸ γράφει μὲ δύο Β. ἐνταῦθα βλέπεις πάλιν ὅτι ἤλθομεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ Τρελὸς, ἤγουν Βακχεύων, μαινόμενος, μεθυσμένος. Ἔμεινε τώρα ἡ μεταβολὴ τοῦ Σ, εἰς τὸ Ζ (Ζαβὸς). ἡ ὁποία δὲν πρέπει νὰ σὲ ταράττῃ· διότι ἡ κοινὴ γλῶσσα τοιαύτην μεταβολὴν ἐκαινοτόμησε καὶ εἰς τὰς Ζωχάδας, τὰς ὁποίας ὁ Γαληνὸς ὀνομάζει Ἐσωχάδας, καὶ τὸν Ζόχον (φυτὸν) ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Σόγχος τῶν παλαιῶν, καὶ εἰς τὸν Ζοφὸν (ἤγουν σπογγώδη) τὸν ὁποῖον οἱ Ἕλληνες ἔλεγαν Σομφὸν, καὶ εἰς ἄλλα ἴσως πολλὰ, τὰ ὁποῖα τώρα δὲν ἐνθυμοῦμαι. Τόσα ἔχω περὶ τούτου νὰ σὲ εἴπω, πιθανὰ μὲν, ἀλλ' ὄχι ἱκανὰ εἰς πληροφορίαν. Εἶναι ἀκόμη πολλὰ τοιαῦτα, τῶν ὁποίων τὰ γενέθλια δὲν ἐδυνήθην νὰ ἀνακαλύψω. Ἀλλὰ χρειάζονται μελέτην, τὴν ὁποίαν νὰ κάμω δὲν ἔχω καιρὸν, ἀλλὰ εἶναι τύχης εὑρήματα· καὶ πολλάκις λέξις, ἥτις μ' ἐτυράννησε χρόνους πολλοὺς, παρεστάθη μηδενὸς καλοῦντος εἰς τὸν νοῦν μου,

σαφὴς καὶ ἀναντιῤῥήτως καθαρὰ ἐξηγημένη. Ἐκ τούτων νομίζω νὰ ἦναι ἡ Φούχτα καὶ τὸ Φουχτιάζω.

Εἶναι, φίλε μου, πρᾶγμα πολλῆς ἐπιστασίας ἄξιον καὶ τοῦτο. Λέγει εἰς τὴν Ἀπολογίαν του ὁ ἅγιος (ἂν καὶ εἰς τὰ Μηναῖα δὲν κατεχωρίσθη ὡς ἅγιος) Σωκράτης καὶ τοῦτο, ἐπαινῶν ἐκεῖνο τὸ τέλος τῆς ζωῆς, τὸ ὁποῖον ἀφίνει πολὺν πόθον τοῦ ἀποθανόντος εἰς τοὺς φίλους, Τελευτὴ ἡ πλεῖστον πόθον ἐμποιοῦσα τοῦ τελευτῶντος τοῖς φίλοις (qui laisse le plus de regrets aux amis du défunt) Σὲ φαίνεται καὶ συνετάφησαν ὅλα μ' αὐτόν· οὔτε πόθος, οὔτε λόγος οὐδεὶς περὶ αὐτοῦ.

Δὲν εἶναι καὶ τοῦτο παράδοξον νὰ μὲ ζητῇ δι' ἐπιστολῆς εἷς τῶν σοφωτάτων τί ἐννοεῖ ὁ Ἡλιόδωρος, ὅταν λέγῃ ὅτι τὸ ὄνομα Νεῖλος (σελ. 381) σημαίνει τὰς ἡμέρας τοῦ ἐνιαυτοῦ 365, καὶ διὰ τί δὲν τὸ ἐξήγησα εἰς τὰς σημειώσεις ; Τὸν ἀπεκρίθην ὅτι δὲν ἔκαμα περὶ τούτου σημείωσιν· διότι ἐνόμιζον γνωστὸν εἰ[illegible]ους τὸν λογαριασμὸν τοῦτον.

N—50
E— 5
I—10
Λ—30
O—70
Σ—200 365.

Θέλουσιν ἐμβῆν τὸ θέλεις ὑποτακτικὸν, ἢ τουλάχιστον τὸν ὑποπτεύεσαι τοιοῦτον. Δὲν εἶναι φίλε τοιοῦτον! Εἶναι βάρβαρος ἀποκοπὴ καὶ αὐτὸ καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἀπαρεμφάτων· Τὸ γένος ἤρχισε νὰ σχηματίζῃ τοὺς μέλλοντας μὲ τὸ θέλω συνταγμένον μὲ τὸ ἀπαρέμφατον· τοῦ ὁποίου σχηματισμοῦ εὑρίσκονται, ἀλλὰ σπανίως, παραδείγματα καὶ εἰς τοὺς παλαιούς. τοῦτο δὲν ἦτον τόσον κακὸν, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ μέλλοντος ἔχει καὶ βουλητικὴν σημασίαν, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὴν φράσιν « Ταῦτα δεῖ ποιεῖν τοὺς σωθησομένους » ἤγουν τοὺς βουλομένους σώζεσθαι. Ἔπειτα ἔκοψαν τὸ ν τῶν ἐνεργη-

τικῶν ἀπαρεμφάτων καὶ τῶν οὐδετέρων. τοῦτο εἶναι ἀναντίῤῥητον· διότι μόλις παρῆλθαν ἑκατὸν πεντήκοντα χρόνοι, ἀφόταν ἔλεγαν « θέλω γράψειν. » Εἰς δὲ τὰ παθητικὰ ἔκοψαν πρῶτον (νὰ κόψῃ ὁ θεὸς τὴν ζωὴν τῶν τυράννων, οἱ ὁποῖοι διαστρέφουσι καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων !) τὴν δίφθογγον καὶ ἔλεγαν παραδείγματος χάριν Ἐμϐῆν, Σταθῆν κ. τ. λ. ἀντὶ τοῦ Ἐμϐῆναι, Σταθῆναι. Καὶ τοῦτο ἐγίνετο εἰς τοὺς παθητικοὺς ἀορίστους. Τοῦτα δὲν εἶναι ὀνείρατα τῆς φαντασίας μου· ἀλλὰ παρεκϐολαὶ τῶν ὀλίγων μου σημειωμάτων. Αἱ ἀποκοπαὶ ἔλαϐον ἀρχὴν ἀπὸ τοὺς ποιητὰς, ἄλλοτε διὰ τὸ μέτρον τῶν συλλαϐῶν, ἄλλοτε διὰ τὸ κατάρατον ὁμοιοτέλευτον, ἄλλοτε εἰς ἀποφυγὴν τῆς συνδρομῆς δύο φωνηέντων.

Ὅστις γὰρ θέλει ἐξ αὐτῆς θλιϐῆν τε καὶ χαρῆναι.
Εἰ μὲν καὶ μὲ τὸ θέλημα καὶ τὴν προαίρεσίν σου,
Θέλεις γυρίσειν καὶ στραφῆν, παυόμεθα τ[illegible]ειν
Θέλω σᾶς ἀφηγήσασθαι λόγους ὡραιοτάτους
Θέλεις χαρῆν καὶ τιμηθῆν καὶ ζήσειν καὶ πλουτήσειν·
Καὶ τοὺς ἐχθρούς σου εἰς τὸν λαιμὸν θέλεις καταπατήσειν.

Ἐμπορῶ νὰ σοῦ γεμίσω δύο σελίδας τοιούτων παραδειγμάτων. ἀλλ' ἀρκοῦσι καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα, περὶ τῶν βαρϐάρων ἀποκοπῶν, μάλιστα ἐπειδὴ δὲν ἔχασα ἀκόμη τὴν ἐλπίδα (ἂν δὲν ἀποκόψῃ τὰς ἡμέρας μου ὁ χάρος) νὰ κάμω περὶ αὐτῶν ἀκριϐεστέραν ἔρευναν. Ἐὰν ἦσαν τὰ τοιαῦτα ὑποτακτικὰ, πῶς ἔχει τότε νὰ διακριθῇ τὸ Θέλει τιμηθῇ ἀπὸ τὸ Θέλει νὰ τιμηθῇ; Τὸ πρῶτον σημαίνει, Μέλλει τιμηθῆναι, τὸ δεύτερον, Θέλει τιμηθῆναι, ἢ τιμῆς ὀρέγεται.

Δύο πράγματα παρετήρησα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μεταφράσεως τῶν Διαλόγων τοῦ Φωκίωνος, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν εἶναι εὐκολοθεράπευτον· τὸ ἄλλο (ἐὰν ὅμως δὲν λανθάνωμαι κρίνων αὐτὸ ὡς νόσημα) εἶναι δύσκολον θεραπείας, ἐπειδὴ στηρίζεται εἰς συστηματικὴν κατάληψιν τοῦ νοός. Εὐκολοθεράπευτοι εἶναι οἱ Γαλατισμοὶ ἢ Κελτισμοὶ, ὁποῖον εἶναι καθ' ὑπόθεσιν

(διὰ νὰ μὴ μακρολογῶ) τὸ « Ἂν οἱ ἐπὶ τῆς ὕλης ταύ-
» της κριτικοὶ κανόνες εἰσὶν ἀληθεῖς. » Δὲν ἔχω κατὰ τὸ παρὸν τὰ συγγράμματα τοῦ Mably. μ' ὅλον τοῦτο εἶμαι σχεδὸν βέβαιος, ὅτι ἔλεγεν εἰς τὸ Γαλλικὸν sur cette matière. Ὁ μεταφραστὴς μετεγλώττισε κατὰ λέξιν τὴν sur πρόθεσιν διὰ τῆς ΕΠΙ, τὴν ὁποίαν καὶ σημαίνει ἀληθῶς. ἀλλ' ὅμως οἱ Ἕλληνες, καὶ οἱ παλαιοὶ καὶ οἱ νέοι, εἰς τοιαύτην περίστασιν μεταχειρίζονται τὴν ΠΕΡΙ καὶ ὄχι τὴν ΕΠΙ, παρεκτὸς ἴσως ποτὲ ὅταν ἡ σύνταξις ἦναι μετὰ δοτικῆς οἱ ἐπὶ τῇ ὕλῃ ταύτῃ· ἐκτὸς τούτων καὶ αὐτὸ τὸ Ὕλης ἴσως εἶναι Κελτισμός· ἐὰν ἦτον ἔργον μου ἡ μετάφρασις, ἤθελα εἰπεῖν, οἱ περὶ τούτου κανόνες, ἢ οἱ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης κανόνες, ἢ οἱ περὶ τοῦ χρόνου τῶν βιβλίων κανόνες. Τοῦτο τὸ τελευταῖον εἶναι παράφρασις μᾶλλον ἢ μετάφρασις· ἀλλ' ὅμως δικαιολογεῖται ἀπὸ τὸ ἀμέσως προηγούμενον « Τὸ ὁποῖον (βιβλίον) πρέπει νὰ ἦναι παλαιότατον ».

Προσεκάλεσα τὸν βιβλιοθηκάριον νὰ πλουτίσῃ τὸν κόσμον κ. τ. λ. Κελτισμὸς τὸ προσεκάλεσα (j' ai invité). Διὰ τί ὄχι Παρεκάλεσα; Μήτε τὸ βιβλιοθηκάριος δὲν εἶναι τόσον δόκιμον· καταλληλότερον ἤθελεν εἶσθαι εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν τὸ βιβλιοφύλαξ, κατὰ τὰ εἰς ἅπαντας γνωστὰ Χαρτοφύλαξ καὶ Σκευοφύλαξ. Ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ τὸ μετεχειρίσθη ὁ Φώτιος εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἐπιστολάς του, ἔστω συγχωρημένον καὶ εἰς ἡμᾶς, πλὴν εἰς ἓξ συλλαβὰς, καθὼς τὸ ἔγραφεν ἐκεῖνος, Βιβλοθηκάριος. πρῶτον διὰ τὸν κανόνα « Τὸ
» δι' ὀλίγων γινόμενον μάτην διὰ πολλῶν γίνεται. » δεύτερον δι' ἄλλον ἀξιολογώτερον κανόνα, τὸν ὁποῖον ὑπαγορεύει ἡ ὀρθὴ τῶν γλωσσῶν θεωρία, τοῦτον: « Ὅταν φθάσῃ νὰ βαπτισθῇ τι
» εἰς τὴν γλῶσσαν, τὸ ὄνομα πρέπει νὰ σώζεται ἀναλλοιώ-
» τως, παρεκτὸς ἂν ἦναι κακοβαπτισμένον. »

Τὸ ἄλλο δὲ, τοῦ ὁποίου τὴν θεραπείαν εἶπα δύσκολον, εἶναι οἱ Ἑλληνισμοί. Περὶ τούτου δὲν ἔπρεπε νὰ εἴπω τίποτε, ἐπει-

δὴ ἀφ' ὅσα εἶπα εἰς τὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον ἐπιστολὴν περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἡλιοδώρου, σχεδὸν ἄλλο τι νεώτερον νὰ εἴπω δὲν ἔχω· ὅμως προσθέτω ἔτι τοῦτο. « Ἑλλήνιζε ὅσον θέ-» λεις· τοῦτο ἐπιθυμῶ κ' ἐγώ· καὶ ἀδημονῶ καὶ κλαίω ὁσάκις » δὲν ἐμπορῶ νὰ τὸ κατορθώσω. Ἀλλ' Ἑλλήνιζε μὲ τρόπον, » ὥστε νὰ μὴν ἀντιφάσκῃς κἂν εἰς τὸν ἑαυτόν σου, ὥστε νὰ » ἦσαι διόλου σύμφωνος, ὥστε νὰ ἦναι δυνατὸν ἀπὸ τὸ σύν-» ταγμά σου, ὁποῖον δήποτε ἤθελεν ἦσθαι, νὰ συντεθῇ ὁποιά-» δήποτε γραμματική. »

Οὗτος ὁ κανὼν φαίνεται εἰς τὴν ἰδικήν μου κρίσιν ἀξίωμα γεωμετρικόν. Σπουδάζεις νὰ εἰσάξῃς τὸ ἐστὶ καὶ τὸ εἰσὶ εἰς τὴν γλῶσσαν; κατόρθωσέ το, καὶ ἐγὼ νὰ σὲ στέψω μὲ δάφνην ὡς σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος. Λέγεις, « Ἂν οἱ ἐπὶ τῆς ὕ-» λης ταύτης κριτικοὶ κανόνες ΕΙΣΙΝ ἀληθεῖς ». ἀλλὰ παρατηρῶ πρῶτον, ὅτι ἔπρεπε, διὰ νὰ φύγῃς τὸν σολοικισμὸν, νὰ εἴπῃς ΩΣΙΝ. δεύτερον ὅτι μετ' ὀλίγα λέγεις, « Ἤθελεν εἶναι μέγιστον ἐγκώμιον, ὁπόταν, κατὰ τὸ σύστημά σου ἔπρεπε νὰ εἴπῃς Ἦν ἂν, ἢ Εἴη ἂν μέγιστον ἐγκώμιον. Ἀπὸ τοιαύτην ὕλην ἀνώμαλον πῶς θέλεις νὰ οἰκοδομηθῇ γραμματική; ἢ θέλεις νὰ λέγωσιν, ὅτι ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ κωφοῦ καὶ χυδαίου γεροντίου συντίθεται γραμματική· ἀπὸ δὲ τὴν γλῶσσαν τῶν σπουδαίων μήτ' αὐτὸς ὁ Ἑρμῆς δὲν ἐμπορεῖ νὰ συντάξῃ γραμματικήν; Ἡμεῖς (πάλιν τὸ λέγω καὶ θέλω τὸ φωνάζειν ἐν ὅσῳ ἔχει φωνὴν τὸ στόμα μου) ἄλλην ἐξουσίαν δὲν ἔχομεν, παρὰ νὰ διορθόνωμεν ὅσον εἶναι δυνατὸν τὰς ἀνωμαλίας τοῦ Γεροντίου, ὄχι νὰ τὰς πολλαπλασιάζωμεν μὲ νέας ἄλλας ἀνωμαλίας. Παραδείγματος χάριν, τὸ Γερόντιον λέγει εἰς τοὺς μέλλοντας, καὶ εἰς τοὺς δυνητικοὺς χρόνους θέλει εἶναι, καὶ Ἤθελεν εἶναι. Ἡμεῖς πρέπει νὰ λέγωμεν, Θέλει εἶσθαι, καὶ Ἤθελεν εἶσθαι· Διὰ τί τοῦτο; διότι κατὰ δυστυχίαν τὸ Εἶναι ἔχασεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀπαρεμφατικήν του δύναμιν, ἐπειδὴ ἔφθασε νὰ λάβῃ τὸν τόπον τοῦ Ἐστί, καὶ Εἰσί. Καθὼς

λοιπὸν λέγωμεν δι' ἀπαρεμφάτου, χυδαϊκῶς ἀποκοφθέντος, Θέλει γράψειν, καὶ Ἤθελε γράψειν, οὕτω πρέπει νὰ λέγωμεν, Θέλει εἶσθαι, καὶ Ἤθελεν εἶσθαι· Καὶ πρόσεχε καλὰ ὅτι τὸ Εἶσθαι εἶναι ἀπαρέμφατον κτισμένον ἀπὸ τοὺς χυδαίους, ὄχι ὅμως χυδαϊκῶς. ὅτι τὸ ξεμωραμένον γερόντιον ἔχει κἂν ποτε καὶ γνῶσιν ἱκανὴν διὰ τῆς ὁποίας ὁδηγεῖται εἰς τὴν ἀναλογίαν. Ἐπειδὴ ἔφθασε νὰ μεταβάλῃ τὸ Εἰμί, Εἶ, εἰς τὸ Εἶμαι, Εἶσθαι, καὶ τὸ Ἐσμὲν, Ἐστὲ, τὸ εἰς Εἴμεθα, Εἶσθε, κατὰ τὸν σχηματισμὸν τοῦ Κεῖμαι, Κεῖσαι, Κεῖται, Κεῖνται, ἐσυμπέρανεν ὀρθῶς ὅτι καὶ τὸ ἀπαρέμφατον ἔπρεπε νὰ ἦναι Εἶσθαι κατὰ τὸ Κεῖσθαι· μέχρι τούτου ἔφθασεν ἡ γνῶσις του. Ἐὰν ἔκαμνε καὶ τρίτα πρόσωπα Εἶται (ἐστὶ), καὶ Εἶνται (εἰσὶ), κατὰ τὸ Κεῖμαι, καὶ Κεῖνται, βέβαια τὸ ὑπαρκτικὸν τῆς κοινῆς γλώσσης ἤθελεν εἶσθαι ἀσυγκρίτως ὁμαλώτερον, ἀπὸ τὸ ὑπαρκτικὸν τῆς Ἑλληνικῆς.

Βλέπεις, φίλε, εἰς ποίας μακρολογίας καὶ μωρολογίας ἀναγκάζομαι νὰ ἐμβαίνω;

. . . . Ἐγὼ δ' οὐκ αἴτιός εἰμι
Ἀλλὰ Ζεὺς καὶ Μοῖρα . . . .

ἡ ὁποία μ' ἔκαμε φίλον ἀνδρὸς ἱκανοῦ νὰ διακρίνῃ τὰς μωρολογίας, καὶ νὰ συγχωρῇ, διὰ τὴν προθυμίαν, τὴν ἔλλειψιν τῆς ἀκριβείας. Τοιαῦται διατριβαὶ, φίλε, διὰ νὰ συντεθῶσι μὲ κἂνποιαν ὠφελείας ἐλπίδα, χρειάζονται ἄλλην κεφαλὴν παρὰ τὴν ἰδικήν μου. Δὲν λέγω ὅτι εἶμαι πάντη στερημένος τῆς περὶ τῶν τοιούτων κρίσεως (μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ τοιαύτη ὑποκριτικὴ μετριοφροσύνη!) ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα, φίλε, εἶναι μέγα (λέγω τὴν διόρθωσιν χυδαϊσθείσης γλώσσης) καὶ τοιοῦτον, εἰς τὸ ὁποῖον μόλις ἤθελεν ἐξαρκέσειν πολλῶν ἀνθρώπων πολυχρόνιος σκέψις καὶ κρίσις.

Εἰς αὐτὴν τὴν παλαιάν σου ἐπιστολὴν ἀνέγνων καὶ τὰ περὶ τοῦ Βενιαμίν. Μεγίστην χάριν πρέπει νὰ γνωρίζῃ εἰς τοὺς διώκτας, ὅτι δὲν ἠθέλησαν νὰ προβιβάσωσι περαιτέρω τὸν

ζῆλον αὐτῶν. Φοβοῦνται μὴ μὲ τὴν κινουμένην γῆν συγκινηθῇ καὶ τὸ ἐργαστήριον ὅθεν ζῶσιν. ἔχουσι δίκαιον· εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ κλαυθμῶνος, εἰς τὴν ὁποίαν ζῶμεν, chacun travaille pour soi.

(α) Πρὸς τὸν κύριον Ἰωάννην Ὀρλάνδον, εἰς Ὕδραν.

23 Φιδρουαρίου, 1807.

Ἀσπάζομαί σε,

Δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ ἔλαβα, πρὸ τῆς κατὰ τὴν 27 Νοεμβρίου ἐπιστολῆς σου, ἄλλην παρὰ μίαν κατ' ἀρχὰς τῆς ἀποδημίας σου. Ἀπεκρίθην ἢ ὄχι εἰς ἐκείνην, μήτε τοῦτο δὲν μὲ τὸ ἀναφέρει ἡ μνήμη μου. Αἱ ἀσχολίαι μου εἶναι τόσον πολλαί, ὥςε μόλις μ' ἀφίνουσι καιρὸν νὰ προνοήσω τὰς σωματικάς μου χρείας· ἐκ τούτου προέρχεται ὅτι παραπονοῦνται πολλοὶ φίλοι διὰ τὴν σιωπήν μου· ἀλλὰ δὲν ἐξεύρουν ὅτι « οὐδ' Ἡρακλῆς » πρὸς δύο. »

Χαίρω ὅτι εὑρίσκεσαι εἰς τὴν πατρίδα σου· ἀλλ' ἔπρεπε καὶ νὰ προθυμηθῇς νὰ τὴν ὠφελήσῃς, προξενῶν εἰς αὐτὴν διὰ τῆς συμβουλῆς σου, διδασκάλους, φροντιστήρια, καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν παιδείαν καὶ καλὴν ἀνατροφὴν τῶν συμπολιτῶν σου νέων. Βλέπεις τί κάμνει ἡ ἀπαιδευσία· γυμνώνουσιν οἱ Ἄγγλοι (ὡς λέγεις) τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὰ λείψανα καὶ μαρτύρια τῆς ἀληθινῆς δόξης· Τί πταίουσιν εἰς τοῦτο οἱ Ἄγγλοι; Τὸ ἁμάρτημα εἶναι τῶν ἀπαιδεύτων Ἀθηναίων, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶναι καλοὶ νὰ φυλάξωσι τὰ προγονικά των κτήματα. Ὑγίαινε!

ὁ Κ.

(α) Αἱ τρεῖς αὗται ἐπιστολαὶ μ' ἐγχειρίσθησαν ἀπὸ τὸν ἴδιον Κύριο Ἰωάννην Ὀρλάνδον, διὰ νὰ τὰς προσθέσω εἰς τὸ παρὸν Ἀπάνθισμα.

Πρὸς τὸν Κύριον Ἰωάννην Ὀρλάνδον, εἰς Λονδῖνον,

22 Ἰουνίου, 1825.

Φίλε Πολῖτα,

Ἀποκρίνομαι εἰς δύο μερικὰς ἐπιστολάς σου 13 Μαΐου καὶ 14 Ἰουνίου, καὶ τρίτην ἄλλην κοινὴν μετὰ τοῦ Κ. Λουριώτη (τὸν ὁποῖον ἀσπάζομαι) 20 Μαΐου.

Περὶ τῶν λαμπρῶν νικῶν τῆς Ἑλλάδος ὅσας αὐτόθεν μ' ἐκοινώνησας, καὶ ὅσας ἐγὼ μαθὼν ἀπὸ Τεργέστης παρεκάλεσα τὸν φίλον Μαῦρον νὰ σὲ κοινωνήσῃ, δὲν εἶναι χρεία νὰ σὲ εἴπω ἂν ἐχάρην, οὐδὲ νὰ σ' ἐρωτήσω ἂν ἐχάρης. Εἴθε ἡ κοινὴ χαρὰ νὰ στεφανωθῇ μὲ τὴν ἀνυπέρβλητον χαρὰν τῆς αὐτονομίας! διότι (νὰ σὲ εἴπω τὴν ἀλήθειαν) ἂν καὶ ἔπαυσα πρὸ πολλοῦ νὰ φοβοῦμαι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνοχλοῦμαι ὅμως ἀπὸ τὸν φόβον μὴ γεννηθῶσι Τοῦρκοι εἰς τὴν Ἑλλάδα, τόσον πλειότερον, ὅσον οἱ Ἑλληνικοὶ οὗτοι Τοῦρκοι, οἱ ἐκκλησιαζόμενοι εἰς τοὺς χριστιανικοὺς ναοὺς καὶ ἀκούοντες τὸ Εὐαγγέλιον, εἶναι ἀσυγκρίτως μικρότεροι ἀπὸ τούς ἀκροατὰς τοῦ ναμαζίου Τούρκους. Ἐλπίζω ὅτι ἡ κυβέρνησις, καὶ ἐξαιρέτως ὁ σεβάσμιος αὐτῆς Πρόεδρος, προσέχει καὶ ἀγρυπνεῖ, νὰ μὴν ἰσχύσωσιν οἱ Ταρτοῦφοι τοῦ Πατριωτισμοῦ. Τὸ ἰσχυρότερον μέσον ν' ἀποφύγῃ τὰς παγίδας των εἶναι ἡ γρήγορος ἐξάπλωσις τῆς παιδείας εἰς τὸ γένος, καὶ ἡ ἀπόλυτος ἐξουσία τοῦ τύπου. Ὅταν λέγω ἐξουσίαν ἀπόλυτον, ἐξαιρῶ τὴν συκοφαντίαν καὶ τὴν δυσφημίαν. Διὰ τὰ δύο ταῦτα εἶναι δίκαιον νὰ κολάζωνται ἀπὸ τούς νόμους οἱ ἐφημεριδογράφοι· ἀλλὰ παρεκτὸς τούτων, πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν ἄδειαν νὰ ἀνακρίνωσι τὴν διαγωγὴν τῶν πολιτῶν, καὶ μάλιστα τῶν πολιτευομένων, ἤγουν ἐκείνων, ὅσοι ὑπουργοῦν μικρὸν ἢ μέγα τι ὑπούργημα τὴν πολιτείαν. Ἂν τῶν δεθῶσιν αἱ χεῖρες νὰ

μὴ γράφωσι περὶ αὐτῶν, ἐγρήγορα μέλλει νὰ δεσμευθῇ ἡ αὐτονομία τῆς Ἑλλάδος. Αὐτοῦ βλέπεις, φίλε, ὅτι ἐξετάζεται δημοσίως εἰς τὰς ἐφημερίδας αὐτῶν τοῦ βασιλέως τῶν ἀδελφῶν ἡ διαγωγή· αὐτοῦ βλέπεις τοὺς χρεωστοῦντας ἡγεμονικοὺς νὰ κατατρέχωνται καὶ νὰ ἀναγκάζωνται εἰς πλήρωσιν τοῦ χρέους των, ἀπὸ τὸν παραμικρὸν πολίτην δανειστήν. Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀκόμη οὔτε βασιλεῖς, οὔτε βασιλέων συγγενεῖς. Οὐαὶ εἰς ἡμᾶς, ἂν ἀρχίσωμεν ἀπὸ τώρα νὰ σεβώμεθα ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐσφετερίσθησαν, ἢ ἔλαβαν ἀπὸ τοὺς κόλακάς των τίτλους ἐναντίους εἰς τὴν Ἰσονομίαν! Ἀλλὰ πάλιν τὸ λέγω, ἡ ἀνάκρισις τῆς διαγωγῆς τῶν τοιούτων πρέπει νὰ στηρίζεται εἰς ἀποδείξεις ἀναντιῤῥήτους, καὶ ὄχι εἰς συκοφαντίας. Ὁ συκοφάντης ἀδικεῖ τὴν πατρίδα, ἐπειδὴ ταράσσει τὴν ἡσυχίαν της· ἀλλὰ δὲν κάμνει ὀλιγώτερον κακὸν εἰς αὐτήν, ὅστις κρύπτει τὰ ἀποδειγμένα, διὰ σέβας, φόβον, ἢ ἄλλην τινα πρόφασιν. Εἰς τοὺς φρονίμους ὀλίγα. καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα ὡς εἰς φρόνιμον τὰ γράφω, μὲ πίστιν ὅτι καὶ μόνος ἔχεις νὰ τὰ ἐξεύρῃς. Δὲν φοβοῦμαι κανένα, οὐδὲ τίποτ' ἐλπίζω ἀπὸ κανένα· δὲν συγχωρεῖται πλέον εἰς τὴν ἡλικίαν μου οὔτε διὰ φόβον οὔτε δ' ἐλπίδα νὰ σιωπήσω ὅ,τι κρίνω ὠφέλιμον εἰς τὴν πατρίδα· ἀλλὰ πάλιν σὲ λέγω, αἱ κρίσεις καὶ ἀνακρίσεις μου πρέπει νὰ στηρίζωνται εἰς ἀποδείξεις ἀναντιῤῥήτους.

Τὸ ὁποῖον μ' ἐκοινώνησες ψήφισμα τῆς κυβερνήσεως εἶχα τὸ λάβειν πρὸ πέντε ἢ ἓξ ἡμερῶν ἀπὸ Λιβόρνον. Μ' ἐχαροποίησε τὸ πλέον, ὅτι τιμᾷ τὴν κυβέρνησιν εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς, ὡς φροντίζουσαν περὶ τῆς παιδείας τῶν νέων.

Ἐξεύρεις, νομίζω, ὅτι ἔπεμψα πρὸ πολλοῦ φρ. 1200 εἰς τέσσαρας μερίδας, δῶρον τῆς γενναίας χήρας τοῦ περιφήμου Ὁλλανδοῦ Προφέσσορος Wyttenbach, διὰ τοὺς πληγωμένους. Πρὸ ὀλίγων μηνῶν ἡ αὐτὴ χήρα μ' ἔπεμψεν ἄλλα τριακόσια φράγκα, ὄχι διὰ τοὺς πληγωμένους, ἀλλὰ διὰ τοὺς πληγωτάς.

Ἡ ἐπιθυμία τῆς χήρας εἶναι (λέγει) νὰ μοιρασθῶσιν εἰς δύο, καθένα 150 φρ., ναύτας ἁπλοῦς (καὶ ὄχι καπιτάνους ἢ ναυάρχους) οἱ ὁποῖοι κριθῶσιν ὅτι ἐφάνησαν τολμηρότεροι εἰς τὴν προσκόλλησιν τῶν ἐμπρηστηρίων (brulots). Κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν της λοιπὸν ἔγραψα κατὰ τὴν 12 τοῦ περασμένου Μαρτίου πρὸς τὸν σεβάσμιον Πρόεδρον, πέμψας εἰς αὐτὸν καὶ τὰ 300 φρ. διὰ τοῦ ἐν Μασσαλίᾳ κ. Θεοδώρου Πρασακάκη, καὶ παρακαλῶν τὴν σεβασμιότητά του νὰ πληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς γενναίας χήρας. Συλλογιζόμενος ὅμως τώρα ἐνθυμήθην τὸν περίφημον εἰς τὴν προσκόλλησιν τῶν ἐμπρηστηρίων Κανάρην, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ὁ σεβάσμιος Πρόεδρος θέλει ἀνταμείψειν τὸν Κανάρην, ὡς εἶναι δίκαιον. Μ' ὅλον τοῦτο, παρακαλῶ σε, μὴν ἀμελήσῃς νὰ δώσῃς νύξιν περὶ τούτου εἰς τὸν σεβάσμιον Πρόεδρον. Ὁ Κανάρης εἶναι ἄξιος ἀμοιβῆς καὶ ὡς φοβερὸς πυρπολητὴς τῶν τυράννων, καὶ ὡς πτωχὸς, καὶ τὸ ἐντιμότερον δι' αὐτὸν, ὡς ἀφιλοκερδής. Μὴ τὸ ἀμελήσῃς νὰ ζήσῃς!

Σ' εὔχομαι ἀπὸ ψυχῆς εὐδαιμονίαν, καὶ παντοτινὴν ἐνθύμησιν ὅτι μόνοι οἱ ἄδολοι ἐρασταὶ τῆς πατρίδος τὴν ἀποκτῶσι! Ο. Ο.

Ἐκ Παρισίων, 6 Αὐγ. 1825.

Φίλε Πολῖτα,

Ὁ φίλος Κοντόσταυλος μ' ἔφερε τὴν 27 Ἰουλίου ἐπιστολήν σου, καὶ ἀνεχώρησε τὴν 3 τοῦ παρόντος, συνωδευμένος μὲ δύο μου ἐπιστολὰς πρὸς τὸν σεβαστὸν Πρόεδρον τοῦ Νομοτελεστικοῦ συνεδρίου· τὴν μίαν μακρὰν πρὸς πολλοὺς (ἂν ὄχι ὅλους) καὶ τῶν κυβερνητῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων, καὶ τὴν ἄλλην μικρὰν ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν ῥηθέντα Πρόεδρον, ἀφίνουσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς αὐτὸν νὰ κοινωνήσῃ ἢ ὄχι τὴν μακρὰν, ὅπως τὸν διδάξωσιν αἱ περιστάσεις, συμβουλευόμενος καὶ τὸν Κοντόσταυλον. Ἡ ἐκλογὴ καὶ ἀποστολὴ τοῦ Κον-

τοσταύλου σᾶς κάμνει τιμήν· ἐπιτηδειότερον εἰς τὴν ὑπόθεσιν δὲν ἤθελετ' εὑρεῖν ἄλλον κανένα.

Ἔμαθα ἀπὸ τὸν φίλον Μαῦρον τὰς ὑποψίας καὶ τὰς λύπας σου περὶ τοῦ μέλλοντος νὰ σᾶς ἔλθῃ νέου συνεργοῦ. Μὴ λυπεῖσαι· δεχθῆτε τον μὲ ὅλην τὴν προσήκουσαν εὐμένειαν. Ἂν ἔχῃ ὁπωσοῦν ψυχὴν μαλακὴν, τὸν κερδαίνετε διόλου, καὶ τὸν κατασταίνετε ἀληθινὸν συμπράκτορα, καὶ ὄχι ἀντιπράκτορα. Ἂν κατὰ δυστυχίαν του ἦναι σκληροτράχηλος, ἡ εὐμενὴς ἀποδοχή σας σᾶς ἀπολύει ἀπὸ πᾶσαν ἐνοχὴν, καὶ ἀφίνει εἰς μόνον αὐτὸν κακίαν ἀπροφάσιστον.

Εἰς ὅλας σας τὰς πράξεις ἕνα μόνον σκοπὸν ἀποβλέπετε τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος· καὶ αἱ φιλίαι καὶ αἱ ἔχθραι σας ἀπ' ἄλλο τι ἂς μὴ γεννῶνται παρὰ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος. Ἀλλὰ τί λέγω Ἔχθραι! Οὐδὲ τοὺς κακοὺς πρέπει κανεὶς νὰ ἐχθρεύεται· ἀρκεῖ νὰ προσέχῃ νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ, ὅσον τὸ δυνατὸν, ἀπὸ τὰ πολιτικὰ ὑπουργήματα, διὰ τὸν φόβον μὴ βλάψωσι τὴν πατρίδα. Διὰ νὰ περάσῃ τις τὸν ὀλιγοχρόνιον τοῦ βίου τούτου δρόμον, μία μόνη ὁδὸς εἶναι « Ἡ δι' ἀνθρώπων » ὡς ἔλεγεν ὁ διὰ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος φονευθεὶς ἀπὸ Ταρτούφους Σωκράτης. Εἰς τὸ δι' ἀνθρώπων τοῦτο πέρασμα μὴν ἐλπίσῃς ν' ἀπαντήσῃς δεξιὰ καὶ ἀριστερά σου ἀγγέλους, ἀλλ' ἀνθρώπους, καὶ καλοὺς καὶ κακοὺς, καὶ καὶ φρονίμους καὶ ἀνοήτους. Εἶναι καὶ ἄλλη ὁδὸς τοῦ βίου, τὴν ὁποίαν ὁδεύουν οἱ ζῶντες εἰς τὰς ἐρήμους ἀναχωρηταί. ἀλλὰ τοιαύτην ὁδὸν οὔτ' ὁ Σωκράτης τὴν συμβουλεύει, οὔτε σὺ, εἶμαι βέβαιος, ἔχεις ὄρεξιν νὰ τὴν περάσῃς. Ἐκείνη εἶναι ὁδὸς διὰ θηρίων· εἰς τὴν πολιτικὴν ὁδὸν, ἂν ἀπαντῶμεν ἀνθρώπους μὴ διαφέροντας παρὰ τὴν μορφὴν ἀπὸ τὰ θηρία, εὑρίσκομεν ὅμως κἄποτε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα ἀνθρώπους. Τούτους χρεωστοῦμεν νὰ κάμνωμεν φίλους καὶ συμμάχους ὑπὲρ τῆς πατρίδος κατὰ τῶν κακανθρώπων.

Ὁ φίλος Μαῦρος, ἔπειτα καὶ ὁ Κοντόσταυλος, μ' ἐκοινώνη-

σαν τὴν ζήτησίν σου περὶ σφραγίδος. Τύπωσε, ἂν ἀγαπᾷς, εἰς τὸ μέσον τὴν δικαιοσύνην μὲ τὴν ζυγαρίαν της. Ἀλλ' εἰς τὸν γύρον τί νὰ γράψωμεν; Εἶναι ὡραῖα τοῦ Σωκράτους τὰ λόγια ταῦτα, « Οὐχ οἷόν τε ἄνευ δικαιοσύνης ἀγαθὸν πολίτην » γενέσθαι » ἀλλ' εἶναι πολλὰ μακρὰ διὰ τὸν γύρον τῆς σφραγίδος. Ἄλλο συντομώτερον τοῦ αὐτοῦ Σωκράτους, « Δικαιοσύνη » καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα ἀρετὴ σοφία ἐστί. » Ἂν σὲ φανῇ καὶ τοῦτο μακρὸν, βάλε τὴν Ἑλληνικὴν παροιμίαν, τὴν εὑρισκομένην καὶ εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ εἰς τὸν Ἀριστοτέλην. ΙΣΟΤΗΣ, ΦΙΛΟΤΗΣ. Μὲ φιλότητα σᾶς ἀσπάζομαι καὶ τοὺς δύο.

ὁ φίλος Ο. Ο.

ΤΕΛΟΣ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

ΤΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

ΒΟΥΚΟΡΕΣΤΙΟΝ.

ὁ πανιερώτ. Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, Κ. Νεόφυτος. 10
ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Μπουζαίου, Κύριος Ἱλαρίων. 5
ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Ἀρτσεσίου, Κ. Ἱλαρίων 5
ὁ πανοσιώτατος Ἡγούμενος Χορέζου Κύριος Χρύσανθος. 5
ὁ ἐπίσκοπος Παλμύρας Ἀθανάσιος ὁ ἐξ Ἄνδρου. 1
ὁ πανοσιώτατος Ἀρχιμανδρίτης Ἀβράμιος Κοτάκης. 1
ὁ εὐγενέστατ. μέγας Πάνος Κύριος Γεώργιος Φιλιππέσκος. 5
ὁ εὐγενέστ. Μέγας Βόρνικος, Κ. Ἀλέξ. Σκαρλάτ. Γκίκας. 4
ὁ εὐγενέστατος Μέγας Ἄγας, Κύριος Ἀλέξιος Πέλκος. 3
ὁ εὐγενέστ. Μέγας Κλωτσάρης Κ. Κωνσταντῖνος Ἰατρόπουλος 2
ὁ λογιώτ. Ἀρχιδιάκονος τῆς ἐπισκοπῆς Μπουταίου Καλλίνικος 1
ὁ ἐξοχώτατος Ἰατρὸς Κύριος Νικόλαος Γιανέσκος. 1
ὁ εὐγενέσ. Ἄρχων Μέγας Κλωτσάρης Πέτρος Ποενάρος 2
ὁ Καισαρωσσικὸς εὐγενὴς Κ. Ἰωάννης Μπαλατσάκος 1
ὁ πανοσιώτατος Ἱερομόναχος Ἱερόθεος. 1
ὁ λογιώτατος Διονύσιος Ἱεροδιάκονος. 1
Οἱ λογιώτατοι Αὐτάδελφοι Μπαρόντσοι. 1
ὁ Ἐντιμότατος Κύριος Παναγιώτης Σορδώνης. 1
ὁ εὐγενέστατος ἄρχων Πιτάρης Ἀλέξανδρος Κοντσᾶ. 1
ὁ Κύριος Ἀχιλλεὺς Παυλίδης 1
ὁ Κύριος Ἰω. Γεωργιάδης. 1
ὁ Κύριος Ἰω. Τριανταφύλλου. 1
ὁ Κύριος Κωνσταντῖνος Ῥώτας. 1
ὁ Ἐντιμότατος Κύριος Θεολόγος Σαββόπουλος. 3

Ὁ Ἐντιμότατος Κύριος Λάζαρος Καληδερόγλου. 2
Ὁ Ἐντιμότατος Κύριος Χριστόδουλος Τσουκέλης. 2
Ἀθανάσιος Δημητρίου 1
Μηχαὴλ Εὐσταθίου Πάγκοβιτε 1
Κωνςατίνος Εὐσταθίου Πάγκοβίτ. 1
Ἰω. Στάμεμου. 1
Ἀθανάσιος Βερόπουλος 1
Δημήτριος Νικολαΐδης 1
Ἰω. Λέσβιος 1
Δημ. Χαλίκογλους 1
Σκαρλάτος Σκαναβῆς 1
Μηχαὴλ Ξανθός 1
Λεωνῆς Τσερλέντης 1
Δημήτριος Καληφέροφ. 1
Σταῦρος Μοιρασγίδης 1
Ἐμμανουὴλ Μπαλτουρίδης 1
Δημήτριος Σάῤῥος 1
Ὁ μικρὸς Λουΐτζης Μπογδὰν 1
Οἱ ἐντιμότατοι Διαμάντης καὶ Μηχ. Ἀγγελοβιτσ. 2
Ὁ Πανοσιώτατος Διονύσιος Ἁγιο Ἰωαννήτης 1
Ὁ λογιώτατος Ἀναστάσης Φιλίτης. 1
Ὁ εὐγενέστατος Ἄρχων Κλωτσάρης χριςοδ. Μαρίνογλους 1
Ὁ ἐντιμότατος Κωνστ. Λοΐνος. 1
Ἀλέξιος Χ. Μάνθου. 1
Ἰω. Μανόβιτσ. 1
Παρασκευᾶς Γ. Καρακκημπίας 1
Δημτσος Χ. Συμεὼν. 1
Γεώργιος Ἰω. Πασχάλη. 1
Οἱ ἐντιμότατοι Κύριος Γεώργιος καὶ Δημ. Σελάκογλου. 2
Ὁ ἐντιμότατοι Κύριος Κυριάκος Π. Ἀγγέλου. 2
Ἰω. Πάγκου. 1
Πέτρος Ἀλεξίου 1

ΑΘΗΝΩΝ

Α. Παΐκος 1
Γ. Βέλλιος 1
Κ. Παππαρηγόπουλος 1
Ν. Ζ. Μάμουκας 1
Ἀ. Μεταξᾶς 1
Ὀλύμπιος Ὀλυμπίου 1
Μ. Δημητριάδης 1
Ἰω. Τζαφατζῆς 1
Ἀμφιλόχιος Σγαρδέλης 1
Γ. Α. Ῥάλλης 1
Μ. Ῥενιέρης 1
Χ. Αἰνιὰν 1
Σ. Πήλλικας 1
Δ. Ν. Δρόσος 1
Κ. Τζακανίκας 1
Κ. Ν. Παγανέλης 1
Ἰω. Τυπάλδος 1
Π. Κένταυρος 1
Π. Ἀργυρόπουλος 1
Σ. Τριανταφύλης 1
Π. Καλλιγᾶς 1
Α. Πετζάλης 1
Μ. Μαρινάκης 1
Μάσσων 1
Σ. Κονδάλης 1
Κ. Ῥάμφος 1
Κ. Ἰ. Πιτζιπιὸς 1
Ε. Ν. Πρασακάκης 1
Ε. Γεωργαντόπουλος 1
Ν. Φλογαΐτης 1
Ἰ. Μ. Μαυρογορδάτος 1
Π. Σπηλιάδης 1
Γ. Νικητάδης 1
Α. Φωκᾶς 1
Π. Χωϊδᾶς 1
Κ. Λεκάτης 1
Γ. Γρυπάρης 1
Κ. Μελλᾶς 1
Π. Ἰ. Κιάπης 1
Κ. Πολιάδης 1
Α. Τολμίδης 1
Α. Χωματιανὸς 1
Χ. Κλωνάρης 1
Δ. Γ. Σοῦτζος 1
Α. Πολυζωΐδης 1
Ἰωάννης Σωμάκης 1
Δ. Σκορδίλης 1
Γ. Φέδερ 1
Γ. Ναύτης 1
Διομίδης Γ. Κυριακοῦ 1
Θ. Μανούσης 1
Θ. Φαρμακίδης 1
Κ. Ν. Δόσιος 1
Κ. Μ. Κουρίτης 1
Γ. Κουντουριώτης 1
Α. Λόνδος 1
Α. Μοναρχίδης 1
Φ. Κ. Μαῦρος 1
Ῥ. Παλαμίδης 1
Γενερὰλ Τζούρτζης 1
Ν. Ζαχαρίτζας 1
Κ. Κολοκοτρώνης 1
Γενναῖος Κολοκροτρώνης 1
Π. Ζωγράφος 1
Ἐμμ. Μαρίτζης 1
Α. Ν. Μόνστρας 1
Ἐμμ. Βλαχάκης 1
Γ. Τισσαμενὸς 1
Γ. Κουτζαλέξης 1
Β. Φώτσιος 1
Π. Π. Μπενεδούτζης 1
Ε. Τζίφος 1

Α. Τάκης 1
Γ. Σπανιολάκης 1
Α. Γλαράκης 1
Ε. Λ. Σῖμος 1
Σ. Δάρας 1
Κ. Μαργαρίτης 1
Αθ. Ματζούνης 1
Θ. Στεφανόπουλος 1
Φ. Μιμῆς 1
Μ. Βάρλαμ 1
Σ. Βάρβουγλους 1
Ε. Ν. Δουρκώτης 1
Θ. Σχινᾶς 1
Ἰω. Βιζούλας 1
Ἰω. Σοῦτζος 1
Μ. Σοῦτζος 1
Ν. Θεογάρης 1
Ἰω. Βοῦρος 1
Σ. Ἀντωνιάδης 1
Γ. Χρυσίδης 1
Ἰ. Χρύσανθος 1
Κ. Ν. Πλέσος 1
Χ. Χριστόπουλος 1
Α. Σκουζὲς 1
Ἠλίας Καλαμογδάρτης 1
Ν. Σκοῦφος 1
Σ. Σπηλιωτάκης 1
Ρ. Δημάρατος 1
Ὑπάτιος Δράκος 1
Α. Βνοβίτζης 1
Μ. Λιανοσταφίδας 1
Ἰω. Χωρεπισκοπίδης 1
Γ. Δούκας 1
Κ. Ὀλλανδὸς 1
Μ. Ε. Γεωργιάδης 1
Αθ. Λεονάρδου 1
Φώτιος Τεφαρίκης 1

Σ. Νάκος 1
Α. Ζ. Μάμουκας 1
Ἰ. Π. Κοκκώνης 1
Χ. Καρβούρης 1
Μ. Καλλιφουρνᾶς 1
Κ. Σ. Πιττάκης 1
Ἰω. Βλαχούτζης 1
Α. Χαράλαμπος 1
Α. Ῥ. Ῥαγκαβῆς 1
Ν. Σιλλίβεργος 1
Γ. Καρακασζάνης 1
Γ. Λασσάνης 1
Σ. Α. Σῖμος 1
Ν. Χαριτίδης 1
Σ. Κ. Βαλτινὸς 1
Ἰω. Μάτζας 1
Κ. Ζαχαριάδης 1
Α. Καλλιφουρνᾶς 1
Σ. Ν. Βαλέττας 1
Ἰω. Περδικάρης 1
Ἰω. Π. Γιανακόπουλος 1
Ν. Πετροκόκκινος 1
Α. Σαλωνιτίδης 1
Ἀγάθων Μαρίνης 1
Σ. Α. Γέροντας 1
Α. Κ. Ῥεζιοῦ 1
Μ. Βιττάλης 1
Ἰω. Παππαρηγόπουλος 1
Π. Μαυρομιχάλης 1
Α. Μαυρομιχάλης 1
Δ. Μαυρομιχάλης 1
Ν. Ῥενιέρης 1
Α. Γ. Κριεζῆς 1
Θ. Κωσταδῆμος 1
Ἰω. Δραγούμης 1
Μ. Μοδινὸς 1
Σ. Σοφιανὸς 1

Γ. Γεννάδιος 1
Ν. Χορτάκης 1
Κ. Βάφας 1
Ι. Οὐλερίχος 1
Γ. Αθ. Γεράκης 1
Κ. Τ. Οἰκονομίδης 1
Ἰω. Παττάκης 1
Ν. Κράνιος 1
Ἰω. Ψαῤῥᾶς 1
Βίλκεν 1
Ἰω. Γιάγκος 1
Ἰωσὴφ. Κ. Ξενοκράτης 1
Ἰω. Σεμτάλλος 1
Ὁ Διανομεὺς Ζ. Κωνσταντ. 1
Ἀριστείδης Κροντιρόπουλος 1
Ἀριστείδης Κουμπάρης 1
Ἀντώνιος Κροντιρόπουλος 1
Παῦλος Ὅμηρος 1
Ἀλέξανδρος Π. Ἀναστασιάδης 1
Ἰ. Δ. Σταματάκης 1
Κ. Μ. Θεοδώρου 1
Σ. Οἰκονομόπουλος 1
Γ. Μαργαρίτης 1
Ἐμμ. Μαυρίτζης 1
Α. Ν Μόσρας 1
Ἐμμ. Βλαχάκης 1
Ἰω. Καρατζᾶς 1
Γ. Ἀργυρόπουλος 1
Γ.Α. Ἀγγελόπουλος 1
Ν. Κασσιέρης 1
Π. Κορωναῖος 1
Ε. Ζ.Ψύχας 1
Μ.Θ. Ἰωαννίδης 1
Ῥόσνερ 1
Ε. Βασιλείου 1
Ζ. Χαρμόλαος 1
Μ. Γεωργαντᾶς 1
Ἰω. Γεωργιάδης 1
Δ. Σοῦτζος 1
Ἰ. Κράσσος Ἐπικαταλυματίας 1
Π. Μισαραλιώτης 1
Κ. Ῥίζος 1
Δ. Ῥίζος 1
Γ. Μουσχόπουλος 1
Φίλιππος Κουβαρᾶς 1
Κωνσταντ. Ἰωανίδ. λογιστὴς 1
Γ. Λοβέρδος 1
Ν. Μπότασης 1
Ἐμμ. Ἀργυρόπουλος 1
Σ. Μαργαρίτης 1
Κ. Τζωρτζόπουλος 1
Ὀδυσσεὺς Χαραλάμπης 1
Ἐπαμινώνδας Κυριακίδης 1
Μ. Δημητριάδης 1
Κ. Παππᾶ Ἀθανασίου 1
Εὐαγγέλιος Εὐαγγελάτος 1
Κ. Κοντογόνης 1
Ἰω. Φενερλῆς 1
Γ. Ἰσχόμαχος 1
Κ. Ν. Δόσιος 1
Κ. Μ. Κούρτης 1
Γ. Σταύρου 1
Ἐμμ. Μεστανὲς 1
Γ. Καλλιστράτης 1
Α. Γ. Κουντουριώτης 1
Π. Σοῦτζος 1
Ν. Κωστῆς 1
Α. Βενιζέλος 1
Ν. Στράτος 1
Σ. Βέῤῥιος 1
Α. Δεληγιάννης 1
Χ. Δεληγιάννης 1
Μ. Πάλλης 1
Α. Ζυγομαλᾶς 1

Α. Τάκης	1
Γ. Σπανιολάκης	1
Α. Γλαράκης	1
Ε. Λ. Σῖμος	1
Σ. Δάρας	1
Κ. Μαργαρίτης	1
Αθ. Ματζούνης	1
Θ. Στεφανόπουλος	1
Φ. Μιμῆς	1
Μ. Βάρλαμ	1
Σ. Βάρβουγλους	1
Ε. Ν. Λουριώτης	1
Θ. Σχινᾶς	1
Ἰω. Βιζούλας	1
Ἰω. Σοῦτζος	1
Μ. Σοῦτζος	1
Ν. Θεοχάρης	1
Ἰω. Βαῦρος	1
Σ. Ἀντωνιάδης	1
Γ. Χρυσίδης	1
Ἰ. Χρύσανθος	1
Κ. Ν. Πλέσος	1
Χ. Χριστόπουλος	1
Α. Σκουζὲς	1
Ἠλίας Καλαμογδάρτης	1
Ν. Σκοῦφος	1
Σ. Σπηλιωτάκης	1
Ρ. Δημάρατος	1
Ὑπάτιος Δράκος	1
Α. Βνοβίτζης	1
Μ. Λιανοσταφίδας	1
Ἰω. Χωρεπισκοπίδης	1
Γ. Δούκας	1
Κ. Ὀλλανδὸς	1
Μ. Ε. Γεωργιάδης	1
Αθ. Λεονάρδου	1
Φώτιος Τεφαρίκης	1
Σ. Νάκος	1
Α. Ζ. Μάμουκας	1
Ἰ. Π. Κοκκώνης	1
Χ. Καρβούρης	1
Μ. Καλλιφουρνᾶς	1
Κ. Σ. Πιττάκης	1
Ἰω. Βλαχούτζης	1
Α. Χαράλαμπος	1
Α. Ρ. Ραγκαβῆς	1
Ν. Σιλλίβεργος	1
Γ. Καρακατζάνης	1
Γ. Λασσάνης	1
Σ. Α. Σῖμος	1
Ν. Χαριτίδης	1
Σ. Κ. Βαλτινὸς	1
Ἰω. Μάτζας	1
Κ. Ζαχαριάδης	1
Δ. Καλλιφουρνᾶς	1
Σ. Ν. Βαλέττας	1
Ἰω. Περδικάρης	1
Ἰω. Π. Γιανακόπουλος	1
Ν. Πετροκόκκινος	1
Α. Σαλωνιτίδης	1
Ἀγάθων Μαρίνης	1
Σ. Α. Γέροντας	1
Α. Κ. Ρεζιοῦ	1
Μ. Βιττάλης	1
Ἰω. Παππαρηγόπουλος	1
Π. Μαυρομιχάλης	1
Α. Μαυρομιχάλης	1
Δ. Μαυρομιχάλης	1
Ν. Ρενιέρης	1
Α. Γ. Κριεζῆς	1
Θ. Κωσταδῆμος	1
Ἰω. Δραγούμης	1
Μ. Μοδινὸς	1
Σ. Σοφιανὸς	1

Α. Λογοθέτης	1
Α. Δουριώτης	1
Γ. Γλαράκης	1
Δ. Πετρίδης	1
Γ. Αφθονίδης	1
Γ. Σκοῦφος	1
Π. Σκοῦφος	1
Δ. Βουδούρης	1
Αθ. Λοιδορίκης	1
Αναστάσιος Λοιδορίκης	1
Γ. Λεβέντης	1
Σ. Εὐκλείδης	1
Κ. Δ. Χάρακας	1
Ι. Γ. Λαρεντζάκης	1
Α. Αποστολάκας	1
Γ. Κωνσταντινίδης	1
Σωτήριος Ρόκος	1
Α. Γ. Κομπατῆς	1
Αριστείδης Κασιμάκης	1
Δ. Τζῖνος	1
Δ. Ζαλοκόστας	1
Σ. Ρετζίνας	1
Α. Α. Ρηγόπουλος	1
Αθ. Τζῖνος	1
Χ. Βαρυκράτης	1
Κ. Καστόρχης	1
Γ. Λεβίδης	1
Χ. Αρχιτρίκλινος	1
Ιω. Ορλάνδος	1
Α. Γ. Κουμουνδουράκης	1
Γ. Μάνδρας	1
Ιω. Εὐσταθιάδης	1
Ν. Φρεαρίτης	1
Α. Πετράκης	1
Ν. Στεφανίδης	1
Γ. Ψύλλας	1
Χ. Παππαδάκης	1

ὁ. Κ. Κόντε Ρώμας	1
ὁ. Κ. Καῖσαρ. Δέ-Ρώμας	1
ὁ. Κ. Ν. Κ Δὲ-Ρώμας	1
Ν. Φώτιος Σπειζέρης	1
Δ. Πανταζῆς	1
Π. Α. Φραντζῆς	1
Ιω. Βενιζέλος	1
Ιω. Φιλήμων	1
Χ. Ζῶτος	1
Ας. Γ. Ποτιδαιάτης	1
Σταμ. Οἰκονομίδης	1
Β. Χριστακόπουλος	1
Κ. Δομνάνδος	1
Κ. Ζωγράφος	1
Ιωάνν. Γ. Μελᾶς	1
Νικόλαος Μ. Σιδέρη.	1
Σ. Ρ. Χούστον.	1
Ηλ. Ρίγας ἐν Σμύρνῃ	1
Ν. Παππαδόπουλος	1
Εμ. Καστρισίδης	1
Ηλιακόπουλος	1
Σάββας Ν. Πετσοπούλης	1

ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Α. Κοντόσταυλος	1
Δουκᾶς Ράλλης	1
Δ. Δεσποτόπουλος	1
Νεοκλῆς Παππάζογλους	1
Λέων Βαδὲν	1
Ν. Β. Βουδούρης	1
Ιω. Σέῤῥος	1
Ιω. Οθώνιος	1
Δ. Γεωργαντᾶς	1
Δ. Γρυπάρης	1
Δ. Μπουρανδᾶς	1
Γ. Δέλης	1

Σπύρος Μήλιος 1
Α. Ζ. Μάσερ 1
Σ. Ιω. Ῥάλλης 1
Εὐ. Πετροκόκκινος 1
Β. Φρούραρχος 1
Ιω. Πάγκαλος 1

ΣΥΡΑΣ

Ι. Ν. Βαλέττας 1
Ζ. Ζ. Κορωνιός 1

Α. Μαυροκορδάτος 1
Σ. Ζυγομαλᾶς 1
Β. Γιαννοῦτζος 1
Κ. Ἀλεξανδρόπουλος 1
Π. Ῥάλλης 1
Α. Μαυρογορδάτος 1
Α. Ι. Μικρουλάκης 1
Ιω. Α. Ῥάλλης 1
Ἀγγελῆς Ιω. Παλαιολόγου 1
Ἐμ. Μαρκάκης 1

ΤΩΝ ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ.

Σελ. 6, στ. 11. γράφε διδάσκαλον. — αὐτ. 12. γρ. διδασκομένη. — αὐτ. στ. 13. γρ. χρείας. — αὐτ. στ. 14. γρ. Γαλλικῆς. — σελ. 36, στ. 15. γρ. τῶν. — σελ. 38, στ. 22. γρ. αὐτοκράτορος. — σελ. 47, στ. 1. γρ. ἐκλέξαντας. — σελ. 36, στ. 13. γρ. ἀγροικίς. — σελ. 82, στ. 3. γρ. auteurs. — σελ. 89, στ. 12. γρ. vigoureux. — σελ. 92, στ. 28. γρ. intrigue. — σελ. 99, στ. 20. γρ. que. — σελ. 110, στ. 8. γρ. Βασιλείου. — σελ. 136, στ. 2. γρ. ὁ θεῖος. — σελ. 183, στ. 9. γρ. Colons.

